

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN ROMANLARINDA
DEVLET VE CİHAN HAKİMİYETİ DÜŞÜNCESİ

Yüksek Lisans Tezi

İlknur YAŞAR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN

Erzincan 2011

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak **kabul edilmiştir**.

Başkan

:Yrd. Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

Jüri (Danışman)

: Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN

Jüri

: Yrd. Doç. Dr. İbrahim Etem ÇAKIR

Yukarıdaki İmzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir.

04/07/2011

Enstitü Müdürü

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN ROMANLARINDA DEVLET VE CİHAN HAKİMİYETİ DÜŞÜNCESİ

ÖZET

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Türk edebiyatında tarihi roman türünde adını duyurmuş önemli bir yazardır. Romanlarında İslâmiyet öncesi, İslâmi dönem ve son dönem Türk devletlerinin başlarından geçen hadiseleri ele almıştır. Türklerin devlet kurumuna duydukları ihtiyacı ve devlet hâline gelmelerini, birbirini takip eden nehir romanlarında anlatan yazar, devlet temasını romanlarında yoğun bir şekilde işlemiştir. Bunun yanı sıra romanlarında cihan hâkimiyeti düşüncesi de göze çarpar. Türk devletlerinin bu ideale neden ulaşmak istedikleri de romanlarından hareketle bu çalışmada sorgulanmıştır.

‘Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Romanlarında Devlet ve Cihan Hakimiyeti Düşüncesi’ başlığını taşıyan bu çalışmada, Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun otuz beş romanı tematik bir incelemeye tâbi tutulmuştur. Romanlar incelenirken kronolojik sıra göz önünde bulundurulmuştur. Söz konusu bu romanlarda yazarın devlete karşı bakış açısı ve cihan hâkimiyeti teması araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Cihan Hakimiyeti, Roman.

IN THE NOVELS OF MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU THE THOUGHT OF THE SOVEREIGNTY OF THE STATE AND THE WORLD

ABSTRACT

Mustafa Necati Sepetçioğlu who is famous in Turkish history literature is an important writer. In his novels, he discussed about the events happening in pre-Islamic, Islamic and the last era Turkish Countries. The writer, explaining the Turks' need of state foundation and their becoming a state in his novels called as 'nehir', treated the concept of nation densely. On the other hand the idea of world sovereignty is obvious in his novels. Why the Turkish states are trying to reach this aim is questioned in this article.

In this article, which is called as 'The Thought of Sovereignty of State and World in the Novels of Mustafa Necati Sepetçioğlu', 35 novels of him has been investigated thematically. While investigating these novels, chronological order has been implemented. In these aforementioned novels the writer's perspective on states and the world sovereignty has been investigated.

Key Words: State, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Sovereignty World, Novel.

ÖN SÖZ

Devlet, insanların ihtiyaç duyduğu temel bir kurumdur. Bu kurumun içinde toprak parçası, halk, ülke gibi unsurlar bulunur. Bir devletin oluşabilmesi için bütün bu unsurlar gereklidir. Bu unsurları birbirine bağlayan bir kurum olarak devlet sosyal bir varlıktır. Devlet, bireysel hayattan toplumsal hayata geçişin en önemli köprüsüdür. İnsanların birlik ve bütünlük içinde yaşamlarını sürdürebilmesi için devletin varlığı gereklidir. Bu sebeptir ki tarih boyunca birçok topluluk birleşerek devlet olmak istemiştir. İnsan topluluklarının birleşmesi devlet olmak için yeterli değildir. Toplumlar önce millet olmalıdır. Millet olmak aynı kültür değerlerini, aynı dünya görüşünü, aynı idealleri paylaşmak demektir. Devletin kalıcılığı için millet olmak şarttır.

Cihan hakimiyeti düşüncesi, bazı toplumların devletleştikten sonra ulaşmak istedikleri bir idealdir. Bir devlet çatısı altında toplanan insanlar dünyanın içindeki yerlerini sorgulamaya başlarlar. “Neredeyim, daha fazla nereye ulaşabilirim?” soruları üzerine düşünen devlet önderleri, dünyanın büyüklüğünü fark ederek bir gün dünyaya da hakim olabileceklerine inanmışlardır. Dünyaya hakim olmak sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Devletler bu ideali gerçekleştirebilmek için çoğu zaman dinin birleştirici gücünden yararlanmışlardır.

Devlet ve cihan hakimiyeti düşüncesi Türk tarihinde önemli bir yer tutar. Çünkü Türkler, varlıklarının devamlılığı için devleti; cihan hakimiyeti için de dini temel almışlardır. Türklerin tarih boyunca kurduğu bütün devletlerde bu iki düşünce her zaman ön planda olmuştur. Göçebe devletten yerleşik devlete geçerek sağlam bir devlet yapısına ulaşan Türkler, dünya devletini de en nihayetinde kuracaklarına inanmışlardır.

Türklerin bu kadar önemseydiği devlet ve cihan hakimiyeti fikri yalnızca tarihin konusu olmamış, edebiyatımıza da yazarlar tarafından taşınmıştır. Türk edebiyatında birçok sanatçı eserlerinde bu temalara yer verir. Yazarların tarihi konuları, roman kurgusu içinde ele almaları tarihi roman türünü doğurmuştur. Tarihi romanın amacı milli değerleri, tarih bilincini edebi metinler aracılığıyla okurlara benimsetmektir. Türk edebiyatında bazı yazarlar okuyucularına tarihi, romanlarıyla

sevdirmeye çalışmıştır. Bu yazarlardan biri de bu çalışmada romanları incelenen Mustafa Necati Sepetçioğlu'dur.

Bu çalışmada Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun otuz beş romanı “devlet ve cihan hakimiyeti düşüncesi” açısından incelemeye tabi tutulmuştur. Çalışmamızda devlet ve cihan hakimiyetinin yazarın kaleminden nasıl yorumlandığını tespit etmeye çalıştık. Bu konuyu seçmemizin nedeni yazarın romanlarının tamamı üzerinde devlet ve cihan hakimiyeti konusunda bütüncül bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Birçok araştırmacı, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun nehir romanlarından bir dizi seçerek bunlar üzerinde düşünmüştür. Oysaki Sepetçioğlu, romanlarında tarihe geniş bir perspektiften bakmıştır. Yazarın bütün romanlarının incelenmesi bu konudaki eksikliği bir nebze de olsa kapatacaktır.

Bu araştırma giriş ve sonuç bölümü de dahil on iki ana başlıktan oluşmaktadır. Giriş bölümünde devlet ve cihan hakimiyeti düşüncesi ile ilgili genel bilgilere yer verildi. Giriş bölümünde seçtiğimiz başlıklarda devletin oluşumu, kurulması, gelişmesi ve korunması aşamalarında neler yapılması gerektiği belirlenmiştir. Eserlerin incelendiği bölümlerde ise romanlar üzerinden söz konusu konularla ilgili tematik bir inceleme yapılmıştır. Giriş bölümünde ele alınan başlıklar romanların incelendiği bölümde de kullanılmıştır.

Roman incelemelerinin yapıldığı bölümlerde kronolojik sıraya uyulmuştur. Roman incelemesi yapılırken kullanılan alıntılar metin içinde alıntıdan hemen sonra parantez içinde romanın ismi ve sayfa numarası belirtilerek gösterilmiştir. İncelenen romanların künyeleri Bibliyografya kısmında verilmiştir. Giriş bölümünde yer alan alıntıların künyeleri ise sayfa sonunda bulunmaktadır. Çalışmanın sonunda, yazar soyadı esas alınarak alfabetik düzenle incelenen eserler ve faydalanılan kaynaklar gösterilmiştir.

Hiçbir çalışma kusursuz değildir. Bu çalışmada da bir takım eksiklikler bulunabilir. “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Devlet ve Cihan Hakimiyeti Düşüncesi” başlığını verdiğimiz bu çalışmada edebiyat ve kültür hayatımıza bir katkıda bulunmayı amaçladık. Türk Edebiyatında devlet ve cihan hakimiyetinin yerinin belirlenmesinde Mustafa Necati Sepetçioğlu önemli bir

yazardır. Çalışmamız, edebiyatımızda devlet ve cihan hakimiyetini sorgulayacak diğer araştırmacılara ışık tutarsa amacına ulaşmış olacaktır.

Bu tezi hazırlamam sırasında birçok kişinin desteğini gördüm. Yanımda olan herkese çok teşekkür ederim. Tez çalışmamın her aşamasında bana her zaman hoşgörüsüyle yol gösteren, tüm sıkıntılarımı paylaşan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Kaynak kitaplara ulaşmamda, tez konumun belirlenmesinde bana çok yardımları oldu. Beni Mustafa Necati Sepetçioğlu gibi bir yazarla tanıştırmaması, tezimi büyük bir şevkle yapmama neden oldu. Ondan yüksek lisans öğrenimim boyunca da çok şey öğrendim. Bu yüzden öğretmenim olmasından her zaman sonsuz gurur duyacağım. Aynı zamanda desteklerini her zaman yanımda hissettiğim diğer bölüm hocalarımız Yrd. Doç. Dr. Selçuk ÇIKLA ve Doç. Dr. Mehmet Dursun ERDEM'e de teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım boyunca iyi günde de kötü günde de yanımda olan, beni destekleyen öğretmen arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Beni bugünlere getiren, bütün çalışmalarımı sabırla gözlemleyen, maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan aileme de teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak edebiyat ve dil serüvenimde beni her zaman destekleyeceğine inandığım sevgili eşim, aynı zamanda meslektaşım Cahit YAŞAR'a sonsuz teşekkürler...

İlknur YAŞAR

Erzincan 2011

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	V
KISALTMALAR	XI
I. GİRİŞ	1
A. DEVLETSİZLİK VE DEVLET KURUMUNA DUYULAN İHTİYAÇ	1
B. DEVLET KURMA	6
C. DEVLETİN TEŞEKKÜLÜ.....	8
Ç. DEVLET KURUMLARI	11
1. Hukuk ve Siyaset	12
2. Ekonomi.....	13
3. Eğitim.....	15
4. Din	17
5. Ordu	18
D. DEVLETİ KORUMA VE KOLLAMA.....	19
E. DEVLETİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	21
F. DEVLET YÖNETİCİSİNİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	23
G. BİREY, TOPLUM, AİLE VE DEVLET İLİŞKİLERİ.....	29
1. Devletin İnsanlara Yüklediği Görev ve Sorumluluklar	29
2. İnsan ve Devlet	31
3. Aile ve Devlet	32
H. DEVLETİN ZAYIFLAMASI VE YIKILMASI.....	34
İ. CİHAN HAKİMİYETİ DÜŞÜNCESİ	39
II. ROMANLARDA DEVLETSİZLİK VE DEVLETE DUYULAN İHTİYAÇ 42	
III. DEVLET KURMA	52
A. Devlet Kurmaya Duyulan İhtiyaç	52
1. Bireylerin ve Grupların Devlete Duyduğu İhtiyaç.....	55
2. Liderlerin Devlete Duyduğu İhtiyaç	57
B. Devlet Kurma Teşebbüsleri.....	59
1. Liderlerin Devlet Kurma Teşebbüsleri	59
IV. DEVLETİN TEŞEKKÜLÜ	61
A. Devletin Oluşma Süreci	61
1. Devlet Kurumlarının Oluşma Süreci	63
B. Devletin Teşkilatlanması	63

V. DEVLET KURUMLARI.....	65
A. Ordu	65
B. Eğitim Kurumları	67
C. Maliye ve Sosyal Yaşam	71
E. İstihbarat ve Güvenlik	75
F. Din	77
VI. DEVLETİ KORUMA VE KOLLAMA.....	84
A. Devlet Karşısında Tehlike Olarak Görülen Unsurlar ve Faaliyetler	85
B. Hükümdarların Devleti Koruma Düşüncesi	86
C. Diğer Roman Kişilerinin Devleti Koruma Düşüncesi.....	88
D. Devlet Yönetiminde Rol Alan Roman Kişilerinin Devleti Koruma ve Kollama Faaliyetleri	92
VII. DEVLETİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI	97
A. Devlet Yöneticisinin Görev ve Sorumlulukları.....	97
B. Vezirlerin Görev ve Sorumlulukları	111
C. Kadıların Görev ve Sorumlulukları.....	112
D. Ordu Beylerinin Görev ve Sorumlulukları.....	113
VIII. BİREYİN VE TOPLUMUN DEVLETE KARŞI GÖREV VE SORUMLULUKLARI	114
A. Devlet Kurma Aşamasında Görev ve Sorumluluklar	114
B. Devletin Devamlılığı İçin Gerekli Görev ve Sorumluluklar, Evlenme ve Aile	114
C. Orduya Katılma	119
D. Vergi Ödeme	119
IX. DEVLETİN ZAYIFLAMASI VE YIKILMASI.....	123
A. Devletin Zayıflama Sebepleri	123
B. Devletin Zayıflamasının Sonuçları.....	130
C. Devletin Yıkılmasının Sebepleri	130
D. Devletin Yıkılmasının Sonuçları.....	137
X. ROMAN KİŞİLERİNİN DEVLET ANLAYIŞI	139
A. Hükümdarların Devlet Anlayışı	139
B. Devlet Adamlarının Devlet Anlayışı	141
C. Diğer Roman Kişilerinin Devlet Anlayışı	141
XI. CİHAN HAKİMİYETİNE GİDEN YOL.....	144
A. Niçin Cihan Hakimiyeti?	144

B. Cihan Hakimiyetine Giden Yolda Yaşananlar	149
C. Cihan Hakimiyetinin Sağlanması	151
XII. SONUÇ	153
BİBLİYOGRAFYA	157
A. İNCELENEN ROMANLAR	157
B. YARARLANILAN KİTAPLAR	159
C. YARARLANILAN TEZLER	161
D. YARARLANILAN MAKALELER	161
E. İNTERNET KAYNAKLARI	162

KISALTMALAR

Age.	: Adı geçen eser
Agm.	: Adı geçen makale
Agt.	: Adı geçen tez
bs.	: Baskı, Basım
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Hzl.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sırası
SÜ.	: Selçuk Üniversitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
Y.	: Yıl

I. GİRİŞ

A. DEVLETSİZLİK VE DEVLET KURUMUNA DUYULAN İHTİYAÇ

Devlet, insanlık tarihinin en önemli ihtiyaçlarından biridir. En eski uygarlıklar bile devlete ihtiyaç duymuş, devleti birlik sembolü olarak görmüşlerdir. Devlet sadece eski ulusların adlandırdığı birlik kavramıyla açıklanamaz. Devleti yalnızca birlikten ibaret görmek devletle ilgili çoğu şeyi göz ardı etmek demektir. Devlet hakkında görüş beyan eden birçok düşünür ve araştırmacı devletin çeşitli unsurlardan oluştuğunu söylerler. Bu unsurlar devletin var olması için şart olarak görülür. Örneğin toprak parçası, insan topluluğu, bağımsızlık, düzen vb. Yalnızca toprak parçası devletin oluşması için yeterli değildir. Ya da belirli bir yerde yaşayan insanlar devleti oluşturmaya yetmez. Kurallar, bağımsızlık ve düzen ise toprak parçası ve insan topluluğuna göre daha soyut kavramlardır. Eğer sadece bu unsurlar bir devleti oluşturabilseydi tarihte her grup bir devlet kurabilirdi.

Devletin var oluş sebebinin en önemlisi insanoğlunun ihtiyaçlarıdır. Biyolojik bir varlık olarak insan gereksinimleriyle yaşar ve yaşamı boyunca ihtiyaçları bitmez. “İnsanlar yalnız başlarına yaşayamazlar, sosyaldirler. Bir arada yaşayan ya da yaşamak zorunda olan kimseler toplum hayatını devam ettirebilmek için birbirleriyle olan münasebetlerini düzenlemek zorundadırlar.”¹

İlk insanlar ve göçebe insan toplulukları temel ihtiyaçlarını karşılamak için birlikte yaşamışlardır. Yerleşik yaşama geçildiğinde ise insanlar daha iyi yaşamak ve yönetilmek ihtiyacını duymuşlardır. Günümüzde ise devlet insanların güvenliğini sağlayan, ulusu temsil eden bir sözcü konumundadır. Giderek değişen bu ihtiyaçlar göstermektedir ki devlete her dönemde farklı farklı misyonlar yüklenmiştir.

Devletsizlik düşüncesi işte bu noktada doğmaktadır. Acaba devlet olmasaydı insanlık nasıl bir yol izleyecekti? İnsanların ihtiyaçları nasıl karşılanacaktı? Ya da devlet olmadan da yaşamak mümkün müdür? Bu sorular devletin var olmasının zorunlu olduğunu ortaya koyar. İnsanların birlik ve beraberlik içinde yaşatılması, toplumun huzuru, düzeni bu varlığın korunmasına bağlıdır. Aynı zamanda devlet

¹ Mehmet Sait Doğan, Selahattin Özyurt, Galip Boztoprak, *Sosyoloji Çarşısı*, Yazı Yayınları. 1. bs. İstanbul, 2009, s. 27.

adalet ve doğruluğu sağlamak için vardır, insanların yaşamsal gereksinimlerinin yanı sıra birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen, adil olunmasını sağlayan bir kurumdur. Eski Yunan düşünürleri bundan asırlarca önce devletin en büyük ilkesinin adalet olduğunu söylemişlerdir. İnsanlar en çok adalete ihtiyaç duyarlar. Adaletin tesis edildiği bir ülkede insanların eşit olması mutluluğu da beraberinde getirecektir.

Devlet, sosyal bir kurumdur. Bu kurumun nasıl doğduğu hakkında çeşitli görüşler vardır. “Genel sosyolojik bir eğilime göre kurumlar şöyle doğar: İnsanlar önce ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir eylemde bulunurlar, eylemler tekrarlanır. Tekrarlanan eylemler alışkanlığa dönüşür. Alışkanlıklar zamanla adet (gelenek) halini alır. Adetler kurallaştırılır (norm), nihayet normlar kurumlaşır. Söz konusu edilen süreç kısaca şöyle gösterilebilir:

Eylem-----Tekrar----Alışkanlık----Adet-----Norm-----Kurum”²

Devlete olan ihtiyacı daha iyi anlayabilmek için devlet kurumunun oluşması ve devamlılığını sürdürebilmesi için devletin ne gibi unsurlara ihtiyacı olduğunu düşünmek gerekir. Bir devletin var olabilmesi için çeşitli ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçları soyut ve somut olmak üzere iki ana gruba ayırabiliriz. Soyut ihtiyaçlar devletin iç yapısını temellendiren ve o devletin çatısı altında yaşayan her insanın kalben hissedebileceği gereksinimlerdir. Örneğin dayanışma, birlik, hoşgörü, temel hak ve hürriyetler soyut ihtiyaçlardır. Devletin somut ihtiyaçları ise bu organizmanın yaşamını devam ettirebilmek için önüne geçemediği maddi istekleridir. Ünlü filozof Platon *Devlet* adlı kitabında maddi ihtiyaçları (yiyecek, giyecek, ev-ocak) şöyle ele almıştır:

-Demek bir toplum en az dört beş kişi olacak, hiç değilse en küçük toplum.

-Öyle ya.

-Devam edelim. Bunlardan biri her biri kendi sanatını ötekilerin hizmetine koymalı mıdır? Örneğin çiftçi dört kişi için tek başına mı yiyecek sağlamalı. Yani, dört kişiye yiyecek sağlamak için dört misli

² Mustafa Aydın, *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, 1. bs. Ankara, Ekim 1997, s. 25.

vakit ve emek mi harcayacak? Yoksa, onları düşünmeden, zaman ve emek mi harcayacak? Yoksa, onları düşünmeden, zaman ve emeğini dörde bölüp yalnız kendi için birini yiyeceğine, birini ev yapmaya, birini elbise, birini de kundura yapmaya mı harcayacak?³

Platon, ideal devleti aradığı kitabında devlet kurumuna duyulan ihtiyacı anlatmak için insanların kanuna ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Kanunların toplum hayatını düzene soktuğunu ve insanların mutluluğunu sağladığını belirtir.

Unutuyorsun ki, dostum, kanunların kaygısı birtakım yurttaşlara ötekilerden üstün bir mutluluk sağlamak değil, yurttaşları ya inandırarak, ya zorlayarak birleştirmek, her birine toplum içinde görebileceği iş payını aldirmek, böylece bütün toplumu birden mutluluğa götürmektir.⁴

Devlet, kelime anlamı olarak da oldukça geniş bir kavramdır. Arapçada devlet ya da dület “değişmek, bir halden başka bir hale dönmek; nöbetleşe birbiri ardınca gelmek, dolaşmak; üstün gelmek, zafer kazanmak” manasına gelir.⁵ Bu tanımda devlet elden ele geçen, değişken bir siyasi kurum olarak görülür. Tarihte de her millet hakimiyeti altına aldığı topraklarda bir devlet kurmuştur. Devletin bir diğer karşılığı da “kut” kelimesidir. Kut, Türkçe sözlükte ‘uğur, baht, talih, mutluluk’ anlamlarına gelir.⁶ Devlet, felsefe sözlüğünde de şöyle tanımlanır:

“Devlet; ortak bir toprak bütünlüğüne dayanan ve söz konusu toprak parçasında yaşayan insan topluluğu üzerinde bir denetimi bulunan siyasi örgütlenme; belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun, egemenlik ve bağımsızlık temelinde oluşturduğu politik örgüt.”⁷

³ Platon, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu- M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Yayınları , 18. bs. İstanbul Ekim 2009, s. 56.

⁴ Platon, *Age*, s. 237.

⁵ Ahmet Davutoğlu, “*Devlet*”, İslam Ansiklopedisi, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, s. 234.

⁶ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları., İstanbul, 1992, s. 939.

⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları., 2. bs. Ankara, 1997, s. 182.

Devleti oluşturan öğelerden olan “il, yaşanan yer, ülke” sözcükleri de görüldüğü gibi bu tanıma girmiştir. Eski Türklere göre “halk” ile “toprak” devleti meydana getiren iki önemli unsurdur: “Eski Türklere göre topraksız bir devlet düşünülemezdi. Halk toprağı ve toprak da halkı tamamlayarak, bir devlet meydana getirirlerdi.”⁸ Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi insan ve toprak devletin vazgeçilmez iki öğesidir. Birçok filozofa göre devlet farklı biçimlerde adlandırılmıştır.

Devlet Eflâton için filozof-kralın gerçek hakkındaki bilgisinin ve insan ruhunun ideal bir form halinde tecessüm etmesi, Aristo için ferdin siyasi bir varlık olarak mensup olduğu organik bütünlük, Hobbes için insanın ontolojik varlığını güvence altına alan siyasi güç yapılanması, Rousseau için toplumun ortak iradesini temsil eden siyasi birlik, Hegel için Tanrı'nın yeryüzündeki yansıması ya da mutlak ruhun tarih içindeki tecessüm etmiş şeklidir.⁹

Devletin gerekliliğı doğrultusunda görüş bildiren İbni Haldun ise devletin insanlara sadece siyasi anlamda lazım olmadığını, aynı zamanda bir milletin sosyal hayatının düzenleyicisi olduğunu da söylemiştir.

Devlet insanoğluna mutlak anlamda gerekli olan tabii bir müessesedir. Bu sadece hukukun uygulanması anlamında bir gereklilik değil tarihi bir zorunluluktur. Bu tarihi zorunluluğun temelinde insanoğlunun medeni, bir başka deyişle siyasi bir varlık olmasından kaynaklanan sosyal örgütlenmenin insanoğlunun varlığını sürdürmesi için asgari bir şart olması yatmaktadır. Fiziki ihtiyaçlar ve sosyal zaruretlere bu örgütlenmeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Böylece devlet, tarihin ilk dönemlerinden itibaren sosyal hayatın zaruri bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Önce yiyecek ihtiyacı ve neslin devam ettirilmesi fonksiyonları için sosyalleşme sürecine giren insanoğlu daha sonra vahşi çevreye ve hayvanlara karşı dayanışmasını arttırmış, mülkiyetin

⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 48.

⁹ Ahmet Davutoğlu, *Agm*, s. 235.

ortaya çıkışı ile birlikte doğan iş bölümü ve hukuki zaruretler sebebiyle devlet düzenine geçmiştir.¹⁰

Devlete yüklenen bu geniş görevler onun, ilk topluluklardan bu yana vazgeçilmezliğini koruduğunu göstermektedir. Her devletin bir var oluş nedeni vardır. Bu var oluş nedeni, devleti meydana getiren toplumun, milletin var oluş nedenidir. Her devlet bu var oluş nedenine uygun milli menfaatlerini kendisi tespit eder.¹¹ Aynı kültür coğrafyası içinde yetişmiş insanlar aynı duyuş ve düşünüşe sahip olmaya müsaittir. Her topluluk bağlı olduğu devletin özelliklerini taşır. Dolayısıyla milletlerin var oluşu devletlerin oluşmasında doğrudan etkili olmuştur.

Namık Kemal, “*Devlet ve Millet*” başlıklı makalesinde millet ve devlet kavramlarını halk ve hükümet kelimeleri üzerinden düşünmüştür. O, bu kavramları şöyle tanımlamaktadır: “Hükümet ile halkı, kasap ile koyun gibi ayırmak tamamen yanlıştır. Toplumda adaleti yalnız çoğunluğun kuvveti korur, fakat her çoğunluğun dediği hak değildir. Hükümet veya devlet, halkın kuvvetine vekil olma tarzına denir.”¹² Namık Kemal’in de belirttiği gibi devlet, adaleti sağlamak için vardır.

Günümüzde insan haklarının en önemli düzenleyicisi olarak görülen devlet geleneği aslında hep vardı. Yönetimi üstlenen bu kurumun yalnızca ismi farklıydı. İmparatorluk da olsa beylik de olsa bir toplumda huzur ve dirliğin sağlanması bu kurumun göreviydi. Modern dönemle birlikte bu kurumun adı konmuştur.

Her şeyden önce devlet geleneği argümanının birinci varsayımı devletin hep var olduğu kabulüne dayanıyor. Yani günümüzde olduğu gibi ve bizim anladığımız gibi bir devlet hep var olmuştur ve devletsiz bir toplum düşünülemez. Devlet dediğimiz entite aslında bir yönetim aygıtı. Yani her toplumun barış içinde bir arada yaşayabilmesi için gerekli olan kolektif idare etme-yönetme işlevini yerine getirme şeklinin kurumsallaşmış hali. Eğer devlet ile kastedilen idare-yönetim

¹⁰ Ahmet Davutoğlu, *Agm*, s. 240.

¹¹ Mehmet Dikici, *Türklerde Devlet*, Akçağ Yayınları, 1.bs. Ankara 2005, s. 112.

¹² Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, 7. bs. 2001, İstanbul, s. 103.

olgunun kurumsallaşmış hali ise belli bir sürekliliğe sahip olan her toplumda bir devlet bulmak mümkündür.¹³

B. DEVLET KURMA

Devlet kurma bir toplum düzeni oluşturmaktır. Bu toplum düzenini oluştururken toplumun isteklerini göz ardı etmemek gerekir. Platon'un ideal devleti aradığı *Devlet* isimli eserinde devletin kurulmasının asıl amacı olarak insanların mutluluğu gösterilmiştir. Toplumun istekleri ve saadeti her dönemde önem taşımıştır.

Modern dönem öncesi toplumlarda devlet kurma belli bir toprak parçasını ele geçirmekten ibaret olarak görülüyordu. Savaşıp elde edilen toprak, devletin sınırlarını oluşturuyordu. Devletin bölünüp dağılmaması için devlet kurulurken çeşitli tedbirler alınmalıdır. Ele geçirilecek toprak parçasının hedeflenmesi, sınırların oluşturulması devlet kurulmadan önce belirlenir. Platon'a göre ideal devletin sınırları ne büyük ne de küçük olmalıdır. Devlet orta düzeyde olmalıdır. "Devletimizin sınırı ne çok geniş olacak ne de çok dar. İkisi ortasında yeterince sınırlı bir bütün olarak kalacak.... Bunda amacımız, yurttaşlarımız hangi iş için yaratılmışlarsa yalnız o işi yapmaları, böylece birçok işe bölünmeden bir tek bütün kalmalarıydı. Devlet de onlar gibi bir bütün kalacak, bölünüp dağılmayacak."¹⁴

Devlet kurmak için sınırları belirlenen toprak parçasında bir hakimiyet kurulur. Bu hakimiyete egemenlik adı verilmiştir. Her devlet ayakta kalmak ve devamlılığını sürdürmek için farklı farklı yönetim şekillerini kullanmıştır. Devleti yaşatmanın en önemli ögesi olan egemenlik, ilk toplumlarda en güçlü en yiğit olan kişiye verilmiştir. Devleti kuran ve yaşatan bu kişinin bilek gücüne kimse erişemezdi. Bu kişinin aldığı kararlara bütün toplum uymak zorundaydı. Daha sonraları devlet kurucusu için sadece gücün yetmediği; devlet yönetiminde hem bileğin hem de aklın önemli olduğu anlaşılmıştır.¹⁵

¹³ A. Nuri Yurdusev, "*Türklerin Bir Devlet Geleneği Var mıdır?*", Zaman Gazetesi, İstanbul, 18 Mart 2010, s. 22.

¹⁴ Platon, *Age*, s. 120.

¹⁵ Mehmet Dikici, *Age*, ss. 17-18.

Sözlü geleneğimizin en önemli ürünlerinden olan destanlar da bu ideal kişiler üzerine kurulurdu. Örneğin Oğuz Kağan böyle bir destan kişisidir. Devlet kuran bu kişinin ailesi de kutsal sayılırdı. Hanedan ailesi denilen bu ailenin fertlerinin Tanrı tarafından gönderildiğine inanılır. Bu insanlar, Tanrı adına devletin yeryüzündeki kurucularıdır.

Devlet kurulması için gerekli olan unsurlardan biri de kurallardır. Kuralsız hiçbir düzen sağlanamaz. Bu sebeptendir ki devlet kurulurken birtakım kurallara ihtiyaç vardır. Devletin bu kural koyucu özelliği onun devamlılığını sağlar. ”Kuralları koyacak ve bunlara uymayı sağlayacak devlet dışında başka bir kurum oluşturulmamıştır.”¹⁶ Kurallar toplumun huzur ve refahı için konulmuştur. İnsanların kurallara uyması aynı zamanda devlete olan bağlılıklarını da göstermektedir. Devlet kurucusunun koyduğu kurallara ve bu otoriteye bağlılık devleti bir arada tutmaya yarar.

Devletin kurulmasında sadece kurallar etkili olmamıştır. Bir devletin hâkimiyeti altında yaşayan insanları birbirine bağlayan birçok etken söz konusudur. Bu etkenler aslında devletin kurulmasının asıl sebepleridir.

Türklerin bilinen tarihleri boyunca çok sayıda devlet kurmuş ve yaşatmış olmalarının başlıca nedenini; gelenekleri, görenekleri ve kaynağını bunlarda bulan töreleri ve yasaları ile diğer müşterek inanç ve niteliklerinin oluşturduğu psiko-sosyal güçleri ve bu gücün ürünü olan kültürleri ile uygarlıkları teşkil etmiştir. Psiko-sosyal ve kültürel güç; toplumu millet, milleti toplum ve her ikisini de devlet yapan bir etkidir.¹⁷

Her milletin bir devlet olarak ortaya çıkmadan önce de hedefleri vardır. Her ulus kendi manevi yapısını yaşatmak için bu ortak hedeflerden hareket etmiştir. Aynı milletin tarih boyunca birbiri ardına kurduğu devletlerin hedefleri farklı farklı olsa da milletin hedefleri hep aynı doğrultudadır. “Bütün dünya milletleri için milli ülküler, onları yüzyıllar boyunca ayakta tutacak enerji kaynağı olmuştur.”¹⁸ Bunun

¹⁶ Mehmet Dikici, Age, s. 8.

¹⁷ Mehmet Dikici, Age, s. 17.

¹⁸ Mehmet Dikici, Age, s. 428.

sonucunda ulus-devlet ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi hedefler hem devlet kurmanın hem de bu devleti yaşatmanın en önemli unsurudur.

İnsanları devlet kurmaya zorlayan şey adaleti, düzeni sağlama, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılama arzularıdır. Tek başına bir insan sistemli bir şekilde her ihtiyacına erişemez. “Farabi’ye göre insanlar türlü ihtiyaçların baskısı altında birleşmişler ve sonunda birer ‘reis’in yönetimi altında devlet kurmuşlardır.”¹⁹ Görüldüğü gibi devletlerin kurulması ve yaşatılması için en önemli unsur aynı zamanda devletin var oluş sebebi olan ihtiyaçlar olmuştur.

C. DEVLETİN TEŞEKKÜLÜ

Kurulan devletin organize edilmesi de ayrı bir süreçtir. Devletlerin oluşma sürecinde birçok olay etkili olmuştur. İyi teşkilatlanmamış devlet sağlam temellere oturmaz. Bu sebeple devleti kuran hükümdar ve hanedan ailesi devleti oluştururken ona nasıl nizam vereceğini iyi bilmelidir. “Devlet olmanın en büyük özelliği, halkın yaşaması, hayatını devam ettirmesinin sağlandığı, her türlü işlerinin görüldüğü, meselelerin çözüldüğü bir teşkilâta sahip olmaktır. Çünkü devletin içinde yer alan insanları daha mutlu kılmak için belirli bir düzene, teşkilâta ihtiyaç vardır.”²⁰

Eski Türklerde devletin teşekkülünde Gök Tanrı etkisinin olduğu düşünülürdü. Gök Tanrı tarafından devleti organize etme yetkisi hükümdar ve onun ailesine verilmişti. Göktürk yazıtlarında karşılaşılan şu ifadeler hükümdar ve ailesinin Tanrı tarafından gönderildiğini söylemektedir. ”Yukarıda Türk Tanrısı, mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiştir. Türk milleti yok olmasın diye, babam İltiriş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır... Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için kağan oturdum.”²¹

Devletin teşekkülünde devleti oluşturan unsurlar olan toprak parçası (ülke), millet, egemenlik en önemli kavramlardır. Eski Türk devletlerinde egemenliğin korunduğu ve kullanıldığı kurum ise hanedanlıktı. Egemenlik sözcüğünün bir diğer karşılığı ‘kut’ kelimesidir. Kutadmak, yönetmek manasına gelmektedir. İktidar ise

¹⁹ Mahmut Arslan, “Eski Türk Devlet Anlayışı ve Kutadgu Bilig”, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.1, 1986, Samsun, s. 109.

²⁰ Tuncer Baykara, Age., s.188.

²¹ *Orhun Abideleri*, Hzl. Muharrem Ergin, Boğaziçi yayınları, 6.Bs. 1978, İstanbul, ss. 36-49.

gücün toplandığı en önemli merkezdir. Devletin teşekkülünde önem taşıyan bir diğer unsur örgütlenmedir. İyi örgütlenmemiş bir devlet iyi yönetilmiyor demektir. Türkler devlet haline gelmeden önce boylar, budunlar, aşiretler, beylikler halinde çadır şehirlerde yaşıyordu. Ortaya çıkan ihtiyaçları neticesinde göçebe hayattan yerleşik düzene, boylardan birliklere, birliklerden ise egemenliğin tüm millete ait olduğu devletlere doğru bir değişim yaşanmıştır. Devletin teşekkülündeki bu değişim hep daha iyi bir yönetime erişmek içindir.

‘Kut’un yani siyasal iktidarın veraset yoluyla intikalinde, biri ‘primogenitus’, diğeri ‘senioratus’ olmak üzere iki sistem vardır. Premogenitus usulünde tahta, hükümdarın en büyük erkek (ya da kız) evladı geçer. Senioratus kuralı ise, ölen hükümdarın yerine yaşça en büyük oğulun değil, sülalenin en yaşlı erkeğinin geçmesini sağlar. Türk veraset sisteminde daha çok yetenek ve meziyet ön planda tutulmuştur ki bu usule idoneitas denilir.²²

Teşkilatlanmak her devlet için önem taşımıştır. Özellikle topraklarını genişletmek isteyen bütün devletler devamlılıklarını sağlayabilmek için çeşitli tedbirler almışlardır. Örneğin hükümdar ölünce iktidar, babadan oğula geçerdi ve tahta oturacak genç sultan devlet yönetimi için yetiştirilmeye başlanırdı. “Veraset usulünün aksayan taraflarını düzeltmeye yönelik bu sistemde, veliaht, hükümdarın sağlığında devlet ve hükümeti yönetme usullerine alıştırılıyor ve böylece âdeti bir iktidar stajı görüyordu.”²³

Osmanlı İmparatorluğu her bakımından iyi örgütlenmiş bir devlettir. Bunda hem yöneticilerin siyasal başarısı hem de devlet yönetme politikaları etkili olmuştur. “Bir devletin gelişmesine ve yükselmesine yardımcı olan unsurlardan biri de devleti yönetenlerin soy ve sınıf farkı gözetmemeleri, devleti meydana getiren unsurları eşit olarak mütalaa etmeleri olmuştur.”²⁴ Osmanlı Devleti’nin gelişme ve yükselme devirlerinde git gide artan toprak hakimiyeti, bu devletin tek bir yönetim altından idare edilmesini de zorlaştırıyordu. Osmanlı Devleti’nin doğu ve batı yönünde

²² Mahmut Arslan, Agm, s.105.

²³ Mahmut Arslan, Agm, s. 105-106.

²⁴ *Türklerde Devlet Anlayışı (İmparatorluk Devri 1299-1789)*, Hzl. İsmet Parmaksızoğlu, 1. bs. Başbakanlık Basımevi, Haziran 1982, Ankara, ss. 13-14.

genişleme faaliyetleri eski Türk toplumlarının oluşturduğu bir teşkilatlanma düzenidir. “Devlet teşkilatı, Kağandan başlayıp doğuya ve batıya doğru, yelpaze şeklinde iki uçlu bir genişleme gösteriyordu. Oğuz Destanı’ndaki boyların teşkilat düzeni de yine üçlü idi. ‘Oğuz-Han’, ‘Gün-Han’, ‘Kayı-Han’ gibi Oğuz Hanları hep ortada bulunuyorlardı.”²⁵

Türklerin İslam’ı kabulünden sonra devletin temelini, daha sonra XIII. yüzyıl İslâmi kaynaklarına yansıyan “din ü devlet, mülk ü millet” esasları oluşturmaktadır. “Burada sözü edilen ‘din’ nizam, kanun ve töreyi, ‘devlet’ teşkilâtı, hükmetmeyi yani siyasi kararlılık ve idare etme gücünü, ‘mülk’ toprağı, ülkeyi (ulus) ve nihayet ‘millet’ de, halk=insan (kün) unsurunu belirtmektedir.”²⁶

Türklerde devlet kurulmadan önce çeşitli isimlerde anılan kağanlık, hakanlık, beylik, atabeylik gibi teşkilatlanma şekilleri görülmüştür. “Tarihçiler, Türk devletlerinin tarihini Türklükleri her bakımdan ispatlanmış olan Büyük Hun İmparatorluğu ile başlatırlar.”²⁷ Eski Türk devletlerinin teşekkülünden modern döneme gelindiğinde ise; günümüz toplumlarında devlet, siyasi gücü elinde barındıran kendi kendini yöneten bir yapıya sahiptir. Türkiye’de uygulanan kuvvetler ayrılığı (yasama, yürütme, yargı) bu teşkilatlanmanın bir örneğidir. Bahsedilen devlet yönetim organları karar mercileridir. Bu üç organın çalışmaları doğrultusunda devlet yönetimi sağlanır.

Devletin güçlü olması, bütün unsurları ile güçlü olması demektir. Türk Devleti; temel organlarının teşkilatı ile, kişileri ile, yetki ve sorumlulukları ile güçlü olduğu takdirde güçlüdür. Bu gücün geliştirilmesinde yetki ve sorumlulukları ile teşkilatın güçlü olması, Türk Devletinin değer ve nitelikleri dikkate alınarak bilim ve teknolojinin uygulanmasıyla sağlanır.²⁸

²⁵ Bahaeddin Ögel, Age, s. 83.

²⁶ Tuncer Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. bs., 2009, Ankara, s. 177.

²⁷ *Türklerin Altın Kitabı*, Hzl. Refik Özdek, Tercüman, C. 1, 1990, İstanbul, s. 24.

²⁸ *Atatürkçülük 3*, Hzl. Genel Kurmay Başkanlığı, MEB Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, 1984, İstanbul, s. 24.

Ç. DEVLET KURUMLARI

Kurum, “sosyal ilişkilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmış, süreklilik kazanmış, eşgüdümlemiş oldukça onaylanmış ve yaygın sosyal örüntü, rol ve ilişki yapısı”dır.²⁹

Devlet, oluşmasını ve genişlemesini kurumları aracılığı ile sağlar. Devlet kurumlara ihtiyaç duymuştur; çünkü daha iyi yönetilmek için gerekli olan kurumlara ihtiyaç duyar. Devlet, bir bütün olarak düşünülürse kurumlar bu bütünün yardımcı parçalarıdır. Hepsi devlet için, devletin yararına var olmuştur.

Sosyolojik açıdan bakıldığında devlet her şeyden önce sosyal ve siyasal bir kurumdur. Kurum olarak soyuttur ve tüzel bir kişiliğe sahiptir. Devletin içinde aile, parti, sendika vs. gibi bazı topluluk türleri vardır. Fakat hiçbiri siyasal iktidar kadar etkili değildir. Devlet siyasal kurumların en geniş değildir, ama en güçlüsü ve en gelişmişidir. Devlet kimine göre en büyük kurum, kimine göre de kurumlar kurumudur.³⁰

Bazı araştırmacılar devlet kurumlarını, devletin içinde yer alan topluluklar olarak düşünmüştür. Bu nispeten doğru sayılabilir. Çünkü her kurum belli bir topluluğu ifade eder. Devlet kurumu ise en temeldir. Devletin kurumlar kurumu veya en büyük kurum olarak kabulü doğru bir görüştür. Bu denli geniş bir alana yayılmış devlet kurumuna en büyük aile denilirse bunun içinde yer alan diğer insan topluluklarına da küçük küçük aileler denilebilir.

Her kurum farklı bir işleve sahiptir. Örneğin, ekonomi kurumu devletin mâli ve iktisadi politikaları, istikrarları ile ilgilenirken; aile kurumu aile bireyleri arasındaki ilişkileri düzenlemekle uğraşır. Devlet ise her kurumun ilişkilerini ayrı ayrı düzenleyen, onlara rol ve görevler yükleyen baş kurumdur. Her kurum kendi alanıyla ilgili yapılması gereken işleri kendi planlar. Bunu yaparken her kurum birbiriyle işbirliği içindedir. Bu açıdan her kurum kendi içinde bağımsızdır. Fakat

²⁹ Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, Çev.: Nilgün Çelebi, S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1992, s. 111.

³⁰ Mehmet Sait Doğan vd. Age, s. 438.

kurumların uygulamalarının denetleyicisi devlettir. Aynı zamanda devlet her kurumun dış ilişkilerini düzenlemekle görevlidir.

Kurumlar hiyerarşisinin en üst noktasında bulunan kuruma “mihver” (veya başat) kurum denir. Mihver kurum, toplumda kişilerin “anahtar rol”üne benzer, diğer kurumları da kendi işlevi doğrultusunda yönlendirir. Tarihsel olarak Roma’da siyaset, Çin’de aile, Hindistan’da din, Amerika’da ekonomi mihver kurum örnekleridir.³¹

Türkiye’de ise en önemli kurumlar ordu ve ailedir. Türkler tarih boyunca daha çok güçlü ordularıyla ve askeri alandaki başarılarıyla ön planda olmuştur. Bunun yanı sıra aile kurumu da Türkler için önemlidir. Bunun en büyük kanıtı Türklerin, devleti anne ve babaları olarak görüp ona sahip çıkmalarıdır. Devlet ana ve devlet baba söyleyişleri bunun göstergesidir.

Devlet kurumlarını şöyle sıralayabiliriz: hukuk ve siyaset, ekonomi, eğitim, din, ordu.

1. Hukuk ve Siyaset

Devletin en önemli kurumlarından olan hukuk, insanların toplumsal yaşamdaki davranışlarını düzenleyen, eşitlik ve adaleti sağlayan sistemler bütünüdür. Eski toplumlarda hukuk kuralları yazılı değildi. “İnsanlığın ilk kanunları ilahi hukuk fikrine dayanıyordu. Bu, Tanrı tarafından gönderilmişti. Daha sonra tabii Hukuk fikri gelişti. Yani tabiat kanunlarına dayanan hukuk, herkes için geçerli bir hukuk gelişti.”³² İlahi hukuk kavramının dışında hukuk gelenek ve göreneklere, törelere göre düzenleniyordu. Devletin ortaya çıkışı ile birlikte hukuk sistemleşmiş ve devlet kontrolünde uygulanmaya başlanmıştır. Böylelikle adalet sistemi de yazılı bir yapıya kavuşmuştur. “Hukuk kuralları bir bakıma devlet gücüyle korunan ahlak kaidelerinden ibarettir. Devlet hukukun sahibidir.”³³

³¹ Joseph Fichter, Age, s.118.

³² Mehmet Sait Doğan, Age, s. 28.

³³ Mehmet Sait Doğan, Age, s. 33.

Hukuk kelimesi ile siyaset aynı kavramlar gibi gözükse de siyaset daha geniş bir kavramdır. Siyaset, yönetimle ilgili karar mercii olan bir kurumdur. Bu bakımdan haklı ile haksız ayıran, adaleti sağlayan hukuk kurumu da karar merkezi olması yönüyle siyasetle benzerlik gösterir. Siyasetin yönetim adına her şeyi kapsaması bu sözcüğün devlet kelimesiyle de aynı anlama geldiğini düşündürür. Siyaset kelimesi Türkçe sözlükte şöyle tanımlanır: “Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış.”³⁴ Kelime anlamı olarak siyaset, “Arapça kökenli bir kelimedir ve sözlük karşılığı eğitmek yetiştirmek, düzenlemek anlamlarına gelir. Eski dilde terim olarak buradan geliştirilmiş şekliyle ‘yönetme bilgisi ve tekniği’ anlamında kullanılmıştır. Kelimenin Batı dillerindeki karşılığı ‘Politika’ (politique)nın ise Grekçe olan (Politeia) şehir yerel yönetimi, kamu düzeni anlamlarına gelen ‘police’den türediği kabul edilir.”³⁵

Siyaset ve hukuk, en ilkel çağlardan beri bilinen, insanın varoluşuyla eş tutulan kavramlardır. Günümüzde de devlet kurumlarından en önemlisi siyaset kurumudur. Çünkü devletin oluşumunu ve yönetimini sağlayan başat kurumdur.³⁶

2. Ekonomi

Bir ülkenin devamlılığını sağlayabilmesi için en gerekli kurumlardan biri de ekonomidir. Bu kurum insanların çeşitli ihtiyaçlarını sağlamak ve düzenlemek için kurulmuştur. Bilindiği gibi insanoğlu doğduğu andan itibaren hep bir gereksinim içindedir. Bu gereksinimler en başta yiyecek-içecek gibi yaşamsal unsurlardır. Organizma varlığını devam ettirebilmek için doymak zorundadır. Yiyecek-içecek gibi gereksinimler dışında insanların temel gereksinimleri barınacak yer ve giyim gibi maddi unsurlardır. Tüm bunları elde edebilmek için ekonominin can damarı olan paraya ihtiyaç vardır. Paranın olmadığı dönemlerde insanlar takas usulüyle ihtiyaçlarını karşılıyordu.

Paranın elde edilebilmesi için insanların tüketici konumdan üretici konuma da geçmesi gerekir. Yeni bir ürün ortaya koyan insan hem kazandığı ile kendi karnını

³⁴ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1992, s. 1317.

³⁵ Mustafa Aydın, *Age*, s. 144.

³⁶ Mehmet Sait Doğan vd., *Age*, s. 416.

doyurur hem de devlet yararına üretim yapmış olur. Böylece üreten-tüketen bir toplum oluşur.

İnsanlar günümüze gelinceye kadar birçok ekonomik faaliyette bulunmuştur: Avcılık, toplayıcılık, demircilik, ticaret, tarım, hayvancılık, sanayi, endüstri... Bu faaliyetlerden bazıları insan emeğine bazıları da gelişmeyle birlikte makinalara dayanmaktadır. Bu faaliyetlerden en önemlisi ve zaman geçse de tükenmeyecek olanı hiç şüphesiz toprakla ilgili olan tarımdır. Tarım ve hayvancılık insanların yaşamsal gereksinimlerine yönelik olduğu için her devlet için en çok verim alınan faaliyettir. Bunların yanı sıra sosyal hayatı düzenleyen bazı kuruluşlar ekonomik hayata da katkıda bulunur. Örneğin eski ismiyle localar, esnaf ve zenaatkarlar topluluğu, vakıflar, sendikalar, kooperatifler böyle kuruluşlardır.³⁷

Devlete gelir sağlayan toprak, her dönemde önemli olmuştur. Eski topluluklarda bütün topraklar devlete aittir. Devlet, toprakları işlemesi için kişilere dağıtıyordu. Bunun karşılığında hem kişilerin geçimi sağlanıyor hem de devlet toprağı sahipsiz kalmıyordu. Bu, günümüzdeki kiracılık sistemine benzetilebilir. Göçebe yaşamda devlet birliği oluşturamayan toplumlar yerleşik yaşama geçtikten sonra barınacak yer olarak evler kurmuşlardır. Çadırdan eve geçişte zorlanan Türkler yerleşik yaşamın çadır kültürünü yok ettiğini düşünmektedir. Evlerin kurulmasıyla herkes özel mülkiyet kavramıyla karşılaşmıştır. Herkesin kendi toprağını edinebilmesi kişilere verilen en önemli özgürlüklerden biridir.

Yerleşik yaşama geçişle birlikte ekonomi çeşitli sözcüklerle tanışmıştır: Vergi, iltizam, mültezim, tımar, kapan, ayânlık, dirlik, öşür, haraç, cizye, rekabet özel mülkiyet, para, işçi, işletme, sigorta vb. Devlet ile halkın ekonomik ilişkilerini düzenleyen bu terimler, üretim ile tüketim faaliyetlerinde de kullanılmakta olup aynı zamanda ülkenin büyümesi ve gelişmesi için zorunlu unsur ve faaliyetlerdir.³⁸

³⁷ Mehmet Dikici, Age, s. 331.

³⁸ Mustafa Aydın, Age, ss. 81-82.

3. Eğitim

Eğitim, “bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır.”³⁹ İnsanın ve toplumun gelişmesini amaçlayan bu kurum devletin en gerekli kurumlarından. Çünkü eğitim olmadan bir devletin kalkınması ve kurumlarının gelişmesi mümkün değildir. Bu sebeple her devlet eğitime önem vermektedir. Devletin vatandaşlarını eğitmesinin amacı, kendine ve devletine yararlı bireyler yetiştirmektir.

Eğitime devlet kadar insanlar da ihtiyaç duymuştur. Kendi özelliklerinin farkına varan insan her geçen gün yenilenmeyi istemiştir. Düşünmek ve öğrenmek arzusu insanın ufkunu genişletmiştir. İlk zamanlar bugünkü eğitim kurumlarının işlevlerini aileler yüklenmekteydi. Fakat modern zamanlara yaklaştıkça ailenin diğer bazı işlevlerinde olduğu gibi eğitim görevlerinin de büyük kısmını devlet aileden almış ve kendi oluşturduğu eğitim kurumlarına devretmiştir. Okullar sayesinde insanlar hem eğitilmiş hem de toplumsallaşmıştır. Eğitim aslında bireyseldir. Eğitim kurumları aracılığıyla insanlar sosyalleşmiştir.

“Eğitim, oluşumu ve tarihsel gelişimine bir başlangıç bulma bakımından insanlığın ilk devrelerine kadar geriye götürülebilir. İnsan, net bir kurumsallaşmaya ulaşamadığı dönemlerde bile eğitim, mantıken toplumsal bir işlevi olarak en azından potansiyel seviyede var olmak ve mesela bir baba oğluna avlanmanın nasıl yapıldığını, bir anne kızına çocuğun asgari bakım şartlarının ne olduğunu anlatmış, göstermiş olmalıdır.”⁴⁰

Eğitim insanla birlikte var olmuş bir olgudur. İlkel dönemde insanlar her yönden eşitti. Bu açıdan eğitime ihtiyaç duymuyordu. Onlar, temel gereksinimleri karşılamak dışında başka bir şeyle ilgilenmiyordu.⁴¹ Yazının bulunmasıyla birlikte insanların eğitime olan ihtiyacı artmıştır. Özellikle yazının bulunmasından sonra insanlar asıl bilgi kaynakları olan kitaplara ulaşabilmiştir.

³⁹ Mustafa Aydın, Age, s. 183.

⁴⁰ Mustafa Aydın, Age, s. 193.

⁴¹ Mustafa Aydın, Age, s. 194.

İslam öncesi Türk toplumlarında bireylerin yetiştirilmesi ve eğitilmesi öncelikli olarak bireyin mensup olduğu ailenin ve toplumdaki hemen hemen her yetişkinin özellikle de tecrübeli ve bilge yetişkinlerin görevidir. Hz. Muhammet'in Medine'ye hicretinden sonra yaptığı ilk iş, bu şehirde bir mescit kurulması, bu mescidin hemen yanında yoksul genç Müslümanların eğitileceği bir odacığın inşasıdır. Bu ilk dersane, İslam tarihinin ilk örgün eğitim kurumudur. Türkler İslam dairesine girdikten sonra ilme ve eğitime büyük önem vermişler, memleketlerini, yeni fethettikleri beldeleri medrese ve diğer eğitim kurumlarıyla donatmışlardır.

İslâmi dönemde en yaygın eğitim kurumları medreselerdir. Devlet yöneticilerinin teşvikiyle halka okuma-yazma öğretilmiş, her ile, ilçeye, hatta köylere bile eğitim hizmeti götürülmeye başlanmıştır. Halk öncelikle dini eğitimle tanışmıştır. Dini eğitimin verildiği yer medreselerdir. Yeni dinin yayılması için bu gerekli görülmüştür. Daha sonra insanlar çağdaş eğitimi tanımıştır. Genel bilgilerin verildiği mahalle mekteplerinde insanlar okuma- yazma öğrenmiş, kendini geliştirme fırsatı bulmuştur. Bir devletin en iyi şekilde gelişebilmesi için bu iki eğitim anlayışı önemlidir. Bazı eğitim kurumlarında dini, bazılarında çağdaş bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. Bu durum eğitimde ikiliklerin yaşanmasına sebep de olmuştur.

Eğitim kurumunun diğer kurumlarla ilişkisi oldukça fazladır. Örneğin insan eğitimle bir meslek sahibi olabilir. Meslek sahibi olan insan tüketici konumdan üretici konuma geçer. Böylece ekonomiye katkı sağlar. Osmanlı Devleti'nde meslek edindirmek ve meslek erbabının haklarını korumak amacıyla localar kurulmuştur. "Localar hem bir eğitim kurumu hem de bir mesleki kuruluşu."⁴² Bunun yanı sıra eğitimin siyaset kurumuyla da ilişkisi bulunmaktadır. Devlet adamlarının yetiştirilmesi için kurulan Enderun mektepleri de bu bakımdan önemlidir.

Devlet adamları hem eğitime hem de eğitimi sağlayacak kişilere, yani muallimlere çok değer vermiştir. Muallimler ve bilim adamları topluma sağladıkları katkılarla önemli kişilerdir. Osmanlı Devleti padişahlarından Yavuz Sultan Selim, ölmeden önce tabutuna dönemin ünlü bilgini Kemal Paşazade'nin atının ayağından sıçrayan çamurun bulaştığı kaftanın örtülmesini istemiştir. Bu olay devlet

⁴² Mustafa Aydın, Age, s. 209.

yöneticilerinin ilim adamlarına verdiği önemi göstermektedir.⁴³ Devletin gelişmesini doğrudan doğruya etkileyen eğitim kurumları günümüzde de önemini korumaktadır.

4. Din

Din, insanların inanma ihtiyacını sağlayan bir kurumdur. İnsanlar din aracılığıyla Allah'a ulaşırlar. Allah'a ulaşma isteği bu inanma ihtiyacından gelmektedir. İnsan ruhu boşluğu kabullenmez. Bu sebeple insan, ruhunu ve iç dünyasını hep bir kutsala inanarak arındırmaya çalışmıştır. İnsanlar yalnızca din sayesinde manevi bir zenginlik elde edebilir.

Kur'an dinin tanımını bütün kaynaklardan farklı yapmıştır. "Dikkat çekicidir ki Kur'an din kelimesini sırf olağanüstülük, kutsallık, ruhanilik gibi kavramlarla tanımlamamaktadır. Az çok farklılık arz eden anlamların ortak paydası, sosyal/ahlâkî 'düzen'de toplanabilir. Yani Kur'an'a göre din (insan ilişkilerini belirleyen) bir ahlâki ilkeler topluluğudur."⁴⁴

İnsanları, davranışları düzenleyen bu kurum insanlık tarihinde bütün diğer kurumlardan daha önce oluşmuştur. Bu bakımdan daha köklüdür. İnsanlar en çok dine önem verirler. Çünkü bu kurum insanları önce Tanrı'ya sonra birbirlerine bağlamıştır. Dinin devlet kurmadaki etkisi de çok büyüktür. Devletin oluşması için birlik büyük önem taşımaktadır. Din, insanlar arasında birliği, kardeşliği ve sevgiyi teşkil eden bir kurumdur.

İlk topluluklar çeşitli inanışlarla birbirine bağlanmıştı. Doğa olaylarını anlamlandıramayan ilk insanlar inanma ihtiyacı hissederek doğa güçlerini Tanrı'ları olarak kabul ettiler. Gök Tanrı, Toprak Ana gibi doğa güçlerini Tanrı'ları olarak kabul eden devletlerden sonra Tanrı'ları soyut olan dinler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri semavi dinler olarak kabul edilen İslâmiyet ve Hıristiyanlıktır.

Tanrı insanlar için her şey demektir. İnsanlara göre her şey Tanrı'nın emrindeydi. İnsanlar, yeryüzüne mükemmel bir biçim veren Tanrı'nın kendilerini de koruyacağını düşünerek Tanrı'ya sınırsız bir biçimde bağlanmışlardır. Türkler,

⁴³ Tuncer Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2. bs. 2009, Ankara, s. 210.

⁴⁴ Mustafa Aydın, *Age*, s. 105.

devletin asıl sahibinin Tanrı olduğunu düşünürler. İçinde yaşadıkları bu dünya onlara Tanrı'dan emanettir. Tanrı'nın bu emanetini korumayı görev bilmişlerdir.

Din ile devletin amaçları da birbirine benzer. Öncelikle ikisi de bir düzen yaratma peşindedir. İkisi de insanların yararınadır. İkisi de iyi, ahlâklı, doğru insan yetiştirmek ister ve ikisi de gücünü halktan yani kendisine tabi olan ve inananlardan alır. Bu bakımdan din kurumu diğer kurumlara göre daha kapsamlı ve kapsayıcıdır. "Bazı düşünürlere göre din kurumu, diğer kurumların kendisinden doğduğu bir ana kurumdur. Buna göre başlangıçta her türlü kurum dinin şemsiyesi altında filizlenmiş zamanla ondan koparak, bağımsız profan birer kurum haline gelmişlerdir."⁴⁵

Dinin insanlar üzerinde etkili bir kurum olması insanları kontrol altında tutabilmesi devlet kurumlarının en önemlilerinden biri olduğunu göstermektedir.

5. Ordu

Ordu, devletin varlığını sürdürebilmesi, vatandaşlarını ve üzerinde yaşadığı toprakları yani vatani koruyabilmesi için gerekli bir kurumdur. Devlet, halkın güvenliğini sağlamak için silahlandırılmış, eğitilmiş bireylerden oluşan bir güç oluşturmuştur. Bu silahlı ve eğitilmiş güce ordu adı verilir. Ordu, devleti ve devletin tebaasını korumakla görevlidir. Devletin temel görevlerinden biri, toprakları üzerinde yaşayan halkının ve kendi kurumlarının güvenliğini sağlamaktır. Ordunun koruma ve kollama görevleri, görevlerini yaparken sahip olduğu yetkileri, neticesinde sorumlulukları her devletin ilgili yasalarıyla belirlenmiştir.

Bir devlette en güçlü olması gereken bir kurumdur ordu. Çünkü devleti koruma sorumluluğu tamamen ondadır. Bu yüzden her devlet ordusunu yapılandırmak, için çeşitli tedbirler almıştır. Türkler ordularının kuvveti ve yetenekleriyle tanınmış bir millettir. Osmanlı Devleti, devlet kurumları içinde en çok orduya önem vermiştir. Osmanlı Devleti'nin askeri başarılarının önemli sebeplerinden biri de budur. Türklerde eli silah tutan herkes askerdir. Bu sebeple Türkler bir ordu-millettir. Bu ordu örgütlenişiyle de dikkat çeker. Türkler geçici değil

⁴⁵ Mustafa Aydın, Age, s. 100.

düzenli bir ordu kurmak isterler. “Türk’ün devamlı silâh başında bulunan küçük ve çekirdek ordusu, Hun çağından itibaren Türk ülkesinin sınırlarını koruyordu.”⁴⁶

Ordu, insan unsurundan oluşur. İnsanları ayakta tutan birlik duygusu ordu için de gereklidir. Eğer birlik sağlanmazsa ordu dağılır, devlet yok olur. Ordu, modern zamanlara gelinceye kadar bu birliğin kaynağını dinden alırdı. Din, orduya devlet sevgisi aşılar. Savaşlarda gözünü kırpmadan devleti için canını veren askerler gerçek bir kahramandır. Devlet uğruna ölmek, şehit olmak dine göre de ölümlerin en güzelidir.

Güçlü bir ordu, bir devletin devamlılığı için önemlidir. Bu bakımdan her devlet orduya önem vermiştir. Savaşlarda, halkın kendilerini koruyan orduya yardım etmesi halkın, devlet gibi orduya da değer verdiğini göstermektedir. Ordunun dağılması devleti de yok edeceğinden ordu, diğer devlet kurumları arasında en sağlam olması gereken kurumdur.

Siyaset, hukuk, ekonomi, ordu, din kurumları tarih boyunca hemen hemen her devlette ve özellikle Müslüman devletlerde birbirleriyle sürekli bir iletişim ve etkileşim içinde olmuşlardır. Fakat Müslüman toplumlarda din kurumu, diğer kurumlar üzerinde her zaman etkileyici olmuş, diğer kurumları şekillendirmiş, onların hedeflerini belirlemiştir. İslam dini, zekat ve sadaka müesseseleriyle, vakıfları teşvik etmesiyle ekonomi üzerinde; zulmün yeryüzünden kaldırılması ve İslam dininin yayılması için cihadı teşvikiyle ordu kurumu üzerinde; sosyal hayatı düzenleyen hüküm ayet ve hadislerle siyaset ve hukuk üzerinde, cemiyete hizmet eden bireyler yetiştirilmesini teşvikiyle ilme, düşünmeye ve akla önem vermesiyle eğitim kurumları üzerinde daima etkileyici ve belirleyici olmuştur.

D. DEVLETİ KORUMA VE KOLLAMA

İnsanlar kendi kendilerini yönetmenin, yönetilmekten daha zor olduğunun farkına vardığından beri devlete dört elle sarılıp sahip çıkmışlardır. Çünkü devlet, her bakımdan ihtiyaç duydukları bir kurumdur. Güvenlik, geçim, yerleşme hep onun desteğiyle gerçekleşir. En önemlisi de her insanı eşit kılan ve insan özgürlüklerinin

⁴⁶ Tuncer Baykara, Age, ss. 189-190.

savunulduğu ayrım gözetmeyen bir anlayışa sahip oluşudur. Bu sebeple adaleti sağlamak devletin en önemli görevi olmuştur.

Vatandaşların devleti koruma alanlarının en mühimi savaş zamanıdır. Eski toplumlar devleti anne ve babaları olarak kabul ettikleri için devlete ayrı bir önem vermişlerdir. Savaşlarda canla başla mücadele edip hayatları pahasına devleti koruyan insanların tek amacı devletin devamlılığını sağlamaktır.

Devlet için yapılan fedakarlıklar her toplumda gerekli görülür. Bunun nedeni insanların kendilerini devlete ait hissetmeleridir. İnsan, her ne kadar bağımsız yaşamayı sevse birbirine de ihtiyaç duyan sosyal bir varlıktır. Bireyler birbirinden çok birlik hissine ihtiyaç duyar. Platon, *Devlet* isimli kitabında devleti bir gemiye kaptanı ise devlet yöneticisine benzetir.⁴⁷ Bir devletin çatısı altında huzurlu bir şekilde varlığın sürdürülebilmesi için o devlet, titizlikle korunmalı ve düzenli bir şekilde yönetilmelidir. Nasıl ki bir geminin denizin üzerinde durabilmesi için iyi sevk edilmesi gerekiyorsa devlet de aynı öyledir. Bu yüzden her insan devletin menfaatini düşünerek hareket etmelidir.

Türk edebiyatında ilk siyaset-nâme olarak kabul edilen *Kutadgu Bilig*'de hükümdarın devleti korumak ve kollamak için alacağı tedbirler şöyle anlatılır:

Ögdülmiş cevap verdi: Hükümdar, her türlü iş için önceden tedbirini alsın, dedi... Gayret et, isteklerin esiri olma. Hevâ ve nefis, bunların ikisi din hırsızıdır. Halka huzur ve rahat sağlayacak bir düzen kur, sana hayır dua etsinler... İyi ol, iyilik yap, devamlı iyilik ile hareket et. Böylece kötü ve eğri, yola gelir, tavrını değiştirir.⁴⁸

Devleti koruyan en büyük güç Tanrı'ya aittir. Her savaş öncesi sefere çıkılırken besmele çekerek işlerine koyulan Müslüman-Türk devletlerinin mensupları devletin korunmasını sonsuz varlık olan Allah'a emanet etmiştir.⁴⁹ Türklerde dine ve otoriteye bağlılık devletin korunması için gereklidir. İnsanlar bundan güç alırlar.

⁴⁷ Platon, *Age*, s. 198.

⁴⁸ Yusuf Has Hacı, *Kutadgu Bilig*, Hzl. Gülbahar Reçber, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 1. bs. İstanbul, Şubat 2006, ss. 177-179.

⁴⁹ Bahaeddin Ögel, *Age*, s. 57.

Bunun yanı sıra devletin kutsal görülmesi de korunmasının en önemli sebeplerindendir.

İnsanlar devleti sadece daha iyi yönetilmek için korumaya çalışmamışlardır. Devletin sahip olduğu ve içinde yaşadığı toprak parçasına ülke adı verilir. Vatan ise gönül birliği ile bağlanılmış aynı kültürel öğelerle yetişmiş insanların oluşturduğu birliğe denilmektedir. Namık Kemal, “*Vatan*” başlıklı makalesinde vatan ve vatana bağlılıkla ilgili olarak şunları dile getirmiştir: “Allah insanı bir cetvelle ölçüp hepsini aynı matematik hesabıyla yaratsaydı o zaman aile, vatan, millet kavramları oluşmaz sırf maddiyat düşünülürdü. Halbuki vatan basit bir toprak parçası değildir. İnsan vatanını sever çünkü ilk çocukluk ve gençlik anıları orada oluşmuştur. Bütün yakın geçmişleri onun altındadır.”⁵⁰ İnsanlar önce vatanlarına daha sonra devletlerine sahip çıkmışlardır.

Türk milletinin ilk yazılı belgeleri olan Göktürk Yazıtları’nda ilk kağanların devlete olan bağlılıkları ve devlet için yaptıkları şöyle anlatılır: “Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum. Kağan oturup aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.”⁵¹

Bilinen yazılı ilk Türkçe metinlerde geçen bu cümleler sosyal devletin görevlerini de ifade etmektedir. Pek az istisna ile tarih boyunca Türk devletlerinin yöneticilerinde bu bilinç görülmektedir. Tebaa, bu ifadelerin sözde kalmayıp uygulanma alanında da pratiğini gördüğünden; hem kendi menfaatleri için, hem kendi devamlılığı için kendi bekasıyla devletin bekasının birbirine bağlı olduğunu görmüş, her zaman devletin yanında yer almış, devletin korunması ve kollarılması için her türlü fedakarlıkta bulunmuştur.

E. DEVLETİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Devlet işlevsel açıdan kendisinden beklenenleri gerçekleştiren bir kurum olmuştur. Aynı zamanda kendine bağlı olarak yaşayan kişilere belirli görevler

⁵⁰ Namık Kemal, “*Vatan*”, *Namık Kemal ve İbret Gazetesi*, Haz. Mustafa Nihat Özön, YKY, 1. bs., İstanbul, Ağustos, 1997, s. 257.

⁵¹ Muharrem Ergin, *Age*, s. 19.

yükleyip bunları düzenlemek ve denetlemek devletin görevleri arasındadır. Devletin görevleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1.Yönetim işlerini yürütmek, örgütlenmeyi kolaylaştırmak,
- 2.Toplum düzenini, birlik ve beraberliği sağlamak,
3. İnsanların eşit ve hür yaşayabilmesi için adaleti uygulamak,
- 4.Toplumsal barışı korumak, kişilerin saadetini göz önünde bulundurmamak,
- 5.Vatandaşların güvenliğini ve temel gereksinimlerini karşılamak,
6. Hukukun üstünlüğüne inanıp kanunların uygulayıcısı olmak,
7. Bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğünü koruyarak devletin devamlılığını sürdürmek,
8. Devletin alt kurumlarının birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek,
9. Ülkenin maddi ve manevi güç kaynaklarının farkında olarak bunu etkili bir şekilde kullanmak,
10. Ortak hedefler belirleyerek bu ortak hedefler ülküsünde toplumu buluşturmamak, kader birliği yaratmak,
11. Halkın güvenini kaybetmeyecek faaliyetlerde bulunmak,
12. İnsanları eğiterek, devletin bilim ve teknoloji yönünden hızla ilerlemesini ve gelişmesini sağlamak.

Devletler bir yandan bağımsız yönetici ve karar alıcı güçlerin merkezidirler, diğer yandan da hem kendi hareketlerini hem de vatandaşların hareketlerini belirleyecek kuralların kaynağıdır.⁵² Sistem ve kuralları merkezinde toplayan devlet, nizamı sağlamak için tedbirler almak zorundadır. Çünkü yönetmek, idare etmek sanıldığı kadar kolay bir iş değildir.

Atatürk, devletin vazifelerini şöyle ifade eder: “Memleket içinde, asayiş ve adaleti tesis ve idame etmek vatandaşların her nevi hürriyetini masun bulundurmamak. Harici siyaset ve diğer milletlerle münasebetleri iyi idare ederek ve dahilde her nevi

⁵² Mehmet Dikici, Age, s. 39.

müdafaa kuvvetlerini, daima hazır bulundurarak milletin istiklalini emin ve mahfuz bulundurmak... Devlet teşkilinden maksat, bu iki vazifenin ifasını temin etmektir.”⁵³

Platon, *Devlet* adlı kitabında devletin görev ve sorumluklarının en önemlisinin “doğru” olmaktan geçtiğini savunmuştur. Eğrilik ve doğruluk arasındaki keskin çizgide devlet, bir karar verme ve yönetme kurumu olarak her zaman doğrunun yanında olmalıdır. Platon’a göre doğruluk akıllılığı, eğrilik ise hileyi temsil eder.⁵⁴ Devletin başı olan kişinin en güçlü pozisyonda olduğunu söyleyen Platon ve Sokrates, doğrunun yalnızca güçlünün işine gelen olmaması gerektiğini iddia ederler. Doğru devletlerde sadece güçlülerin değil zayıf olanların da söz sahibi olması lazımdır. Yusuf Has Hacib’e göre ise, halkı ve devleti yönetmenin biricik amacı ‘adaletli’ olmaktır. Hükümdar adil kanunlar koyarak halkı adaletle yönetmelidir.⁵⁵ Adaletli olmanın yolu da doğruluktan geçmektedir. Hiç şüphesiz doğru ve adaletli davranan devlet yükselir, eğriliği seçen ise bir müddet sonra düşmeye mahkumdur.

F. DEVLET YÖNETİCİSİNİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Devlet yönetiminde söz sahibi olan kişinin birçok görev ve sorumluluğu vardır. Bu kişinin hem doğuştan getirdiği hem de sonradan kazandığı belli başlı özellikleri bulunmalıdır. Eski toplumlarda devletin başına gelecek lider bir devleti tek başına savunacak kadar yiğit, güçlü olmalıydı. Liderlik için en önemli şart bilek gücüydü. İslamiyet’in yeni bir din olarak yerleşmesiyle birlikte lider olacak kişiye dini bir özellik yüklendi. Böylece alp-eren olarak tanınan önderler görülmeye başlandı.

Yerleşik yaşama geçildikten sonra göçebe yaşantıya sahip insanları yönetmenin bilek gücünün yanı sıra akıl ve ilim sahibi olmaktan geçtiği anlaşıldı. Sokrates de devlet yöneticisinin en önemli özelliğini akıl ve değerlilik olarak görmüştür.

Tanrılar evreni yönetedursun, insan kendi hayatını yönetmelidir, iyiyle kötüyü, doğruyla eğriyi ayırt etmesini öğrenip hem kendini, hem

⁵³ Mehmet Dikici, *Age*, ss. 14-15.

⁵⁴ Platon, *Age*, s. 25.

⁵⁵ Yusuf Has Hacip, *Age*, s. 110.

başkalarını adam etmelidir. Bütün bilimlerin amacı insanların daha iyi insan olmalarını sağlamaktır. Sokrates böylece felsefeyi tabiattan çok insana, fizikten çok ahlaka bağlamış, filozofu ister istemez dünya işlerine, politikaya, günlük sorunlara karıştırmış oluyordu. O kadar ki, düşüncelerinden çıkan sonuca göre, ya devlet adamının filozof ya da filozofun devlet adamı olması gerekiyordu.⁵⁶

Filozofların en iyi devlet yöneticisi olacağını düşünen Sokrates, tek yönlü bir bakış açısına sahip kişilerin devletin başına gelmesini istemez. Filozofların eleştirel bir bakış açısına sahip olmasının ve çok yönlü düşünmesinin devletin yönetiminde doğrudan etkili olduğunu söyler. Bunun yanı sıra filozof, bilge kişidir. Sokrates, filozofların doğru kafalar olduğunu belirtir. Sokrates, bu konuda şöyle der: “Kötü bir kafanın yönetmesi de kötü olur, iyi kafanınkiyse iyi.”⁵⁷ Platon, *Devlet* adlı eserinde devlet yöneticisinde şu özelliklerin bulunması gerektiğini düşünür:

1. Yaradılışı bakımından filozof,
2. Azgın, çevik, güçlü, savaşçı bir yapıya sahip,
3. Hem yumuşak huylu hem yiğit,
4. Yasalara uygun davranmalı,
5. Tanrı’ya saygılı olmalı,
6. Dürüst, akıllı ve erdemli,
7. Tek bir alanda değil birçok alana yönelik işler yapması,
8. Yalan, rüşvet ve paradan uzak duran,
9. Bilime düşkün, felsefeye gönül veren,
10. İyi bir eğitime ve değerli bir aileye sahip,
11. Devlet yönetmeye istekli ama başa geçmeyi en az isteyen.

⁵⁶ Sabahattin Ali, M. Ali Cimcoz, “Önsöz”, Platon, *Devlet*, Türkiye İş Bankası Yayınları , 18. bs. İstanbul, 1962, ss. 13-14.

⁵⁷ Platon, *Age*, s. 39.

Platon'un, devleti yönetecek bekçilerin hem savaşçı, hem filozof hem de bilim üreten bir insan olmasını istemesinin sebebi devletin en mükemmel şekilde yönetilmesini sağlamaktır. Yöneticinin savaşçı ve filozof olması eski toplumlarda da beklenen iki ana özelliktir. Koşulların değişmesiyle devlet yöneticisinden beklenen görevler artmıştır. Çağa ayak uydurmak için bilimin yanında onun uygulayıcısı da olmak en önemli şart olmuştur. Bilimi öğrenmenin bir diğer amacı da devleti en iyi şekilde yönetme bilgisine ulaşabilmektir.

Eski toplumlarda devleti yöneten kişi kutsal bir özelliğe sahiptir. Bunun nedeni hükümdarın Tanrı'nın yeryüzündeki oğlu olarak görülmesi ve devleti yönetmek için yeryüzüne gönderildiği inancıdır.⁵⁸ Bu inancı en eski yazılı metinlerden beri görmekteyiz. Hükümdarın Tanrı'ya benzemesi onun gibi davranmasını gerektirir. Tanrı, nasıl ki evrendeki nizamı sağlıyorsa hükümdar da onun emaneti olan dünyada insanların dirlik ve düzen içinde yaşamasını sağlamalıdır.

Devlet yönetiminin ve devlet yöneticilerinin nasıl olması gerektiği hakkında Kutadgu Bilig'de de birtakım görüşler vardır. Baş olacak kişinin akıllı ve bilgili olması şarttır. Bunun yanında uyanık, dikkatli, tedbirli olması da devlet yöneticisinin sahip olması gereken niteliklerdir. Eserde geçen "akıl, adalet, saadet, akıbet" kelimeleri sembolik olup devlet yöneticisinin sahip olması gereken özellikleri temsil etmektedir. Devleti yöneten en başta akıl sahibi olmalı, ardından adaletli davranmalıdır. Daha sonra devlet, ya saadete ya da akıbete ulaşacaktır. Akıl kavramının üzerinde titizlikle duran Yusuf Has Hacip, aklın önemi hakkında düşüncelerini şöyle dile getirir:

Eğer halkı yönetecek makama gelirsen davranışların

ve sözlerinle her zaman halka iyilik et

İnsan akılla yükselir, bilgi ile büyür. Kişi bu iki özel-

likle saygı görür.

Kimde akıl olsa o değerlidir. Kimde bilgi varsa o,

⁵⁸ Mehmet Dikici, Age, s. 18.

beylik bulur.

Dünyada bir bey vardı, akıllı ve bilgiliydi. Bu kişi uzun zaman beylik yaptı.

Bu beyin adı Kün Togdı'ydı. Adı belliydi ve dünyaca bilinirdi. Onun yüksek saadeti bellidir.

Davranışları doğru, huyu yumuşak idi. Sözü doğru, gözü ve gönlü zengindi.

İyi hareket eden kişiyi bütün halk sever. Yaratılışı doğru olsa, baş köşeye çıkar.

Doğruluk, haya ve iyi davranış; bu üçü kimde bir araya gelirse, o insan mutlu olur.⁵⁹

Sözü edilen eserde devlet yöneticisine devlet yönetiminde nasıl davranması gerektiği konusunda ayrıntılarıyla öğütler verilmiştir. Neleri yapması gerektiği ve nelerden sakınması gerektiği konusunda sayısız öğüt vardır. Yusuf Has Hacıp, eserinde hükümdarı bir hekim olarak görmüştür. Halk ise ondan reçete bekleyen hastadır. Bu bakımdan devlet yöneticisinin en önemli görevi halkın sorunlarına el uzatmaktır. Devlet çatısı altında yaşayan halkın bütün ihtiyaçlarını karşılamalı, cimri olmamalı, kimseyi düşkün bir halde bırakmamalıdır. Yusuf Has Hacıp devlet adamının önce insani yönü olan ve halkına insanca davranan biri olmasını öngörür. Bunun yanı sıra insanların huzur ve mutluluk içinde yaşayacakları bir düzen oluşturmak hükümdarın görevidir.

Ey devlet adamı, başkasının emeğini takdir etmeyen

kimse tam manası ile bir öküz olur.

Yürü, adın öküze çıkmasın. İnsanlık yap, insanlara

karşı insaniyetle davranıp insan ol.⁶⁰

⁵⁹ Yusuf Has Hacıp, Age, ss. 31, 33, 39, 107.

Devlet yöneticisinin ne gibi özelliklere sahip olması gerektiği hakkında ünlü düşünür Farabi'nin de görüşleri vardır. Farabi, devlet reisinin dini cephesi kuvvetli olan ve peygamber hırkası giymiş bir kişilik olmasını ister. Bunun yanı sıra Farabi, toplumu insan vücuduna benzetir. İnsanın beyni her şeyin merkezi olup diğer organları organize eden bir birimdir. Bu açıdan beyin devlet başkanına ve akla benzetilebilir. Kutadgu Bilig'de de hükümdarın peygamber gibi doğru sözlü, iyi huylu, ahlaklı olması gerektiği belirtilmişti. Böyle kişisel özelliklere sahip hükümdar aynı zamanda bilim ve aklı savunmalıdır. Devlet yöneticisinin özellikleri ile ilgili yazılmış birçok eserde akıl ve bilim devlet başkanının en önemli vasıfları olarak görülmüştür.

Platon, *Devlet* adlı eserinin yanı sıra devlet adamlarını özel bir incelemeye tabi tuttuğu *Devlet Adamı* başlıklı bir kitap daha yazmıştır. Platon'un yaşlılık dönemi eserlerinden olan bu yapıt, ünlü düşünürlerin devlet adamının nasıl olması gerektiği üzerine birbirlerine görüş bildiren diyaloglardan oluşmaktadır.

Platon, devlet yönetimini ikiye ayırmıştır. Birincisi insanların yönetimi diğeri hayvanların yönetimidir. Böylelikle devlet yöneticisi de iki gruba ayrılır. İlki devlet adamı, ikincisi krallardır. Devlet yönetme uygulamasına ise çobanlık sanatı (siyaset) adını vermiştir. İnsanları yönetmeyi bir ilim olarak görmüş bu ilmin zorlu bir süreç olduğunu düşünmüştür. Aynı zamanda devlet yönetmek bir sanat olarak da görülür. Devlet adamı toplumda saf bir türü yöneten çobandır, kral ise daha kozmopolit bir yapıdadır. Çoban adı verilen devlet adamı toplumu, sürülerini eğitmek, beslemek ve onlara bakmak zorundadır. Bu en yaşamsal görevidir hükümdarın. Platon'a göre devlet adamı gücünü yasalardan almaz; yasalar gücünü devlet adamından alır. Çünkü Platon'a göre yasa en değişmez kural değildir. Devlet adamı aklını kullanarak ve bilimden yararlanarak yasaları oluşturmalıdır. Kral ise tek başına, kendisinden önce gelen kralı taklit ederek ve yasaları uygulayarak görevini yürütür. Oysaki devlet adamı ülkeyi yönetirken görünürde tek başınadır. Arkasında onu destekleyen halktan gücünü alır, halkı halk adına bir rehber pozisyonunda yönetir. Kralların toplumsal sınıflamada dini bir yönü olmalı mıdır diye düşünen Platon, aşağı tabakadan da olsa

⁶⁰ Yusuf Has Hacıp, Age, s. 105.

üst kademedenden de olsa devlet yönetme sanatına erişilemeyeceğini söylemiştir. Ona göre ne zenginler sınıfından ne de halk arasından bir kişi devlet adamı olamaz. Devlet adamı her şeyden önce düşünen, sorgulayan, arayan bir filozof olmalıdır. Platon, devlet adamını ve krallık bilimini şu sözleriyle betimler:

Öyleyse şimdi, krallık bilimi, her ikisi de insanca olan enerji ve ölçü karakterlerini ele alarak, her iki hayatı anlaşma ve dostlukla bir arada topladığı ve birleştirdiği, böylece kumaşların en güzelini, en kusursuzunu oluşturduğu, her kentte köle ve efendi bütün halkı bu kumaşın içinde dürdüğü, ikisini birden mekiğinde dokuduğu ve kente, hak ettiği bütün mutluluğu durup dinlenmeden sağlayarak, emir ve yönetimi altında bulundurduğu zaman, devlet sanatının dokuduğu kumaşın, hiç aksamadan tamamladığını söyleyebiliriz.⁶¹

Platon, *Devlet ve Devlet Adamı* adlı eserlerinde, Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig* isimli kitabında, Farabi de *Medînet'ül-Fazılâ*'sında hemen hemen aynı özelliklere sahip bir hükümdar arayışı içindedir.

Böylece Yusuf, tıpkı Sokrates, Platon ve Farabi'de olduğu gibi toplumun ve devletin temeline bilgiyi ve bilgeliği koyuyor... O'na göre, ülkesinde uzun süre hüküm sürmek isteyen hükümdar, kanunu eşit uygulamalı ve halkı korumalıdır... Hükümdarlar bilgili ve akıllı olmalıdır, onlar bilgi sayesinde halka baş olurlar. (=bilgi birle begler budun başladı) diyor ve devlet yönetiminde bilginin önemini sık sık belirtiyor... Tıpkı bunun gibi Yusuf da 'Bilgi insan için fren dir, freni olan kötü işler yapmaz.' demektedir.⁶²

Anlaşılacağı gibi devlet başkanı devletin yok olmaması için her türlü tedbiri alan kişidir. Bunun en büyük kanıtı Göktürk Yazıtları'nda görülmektedir. Devlet başkanı ülke için yaptıklarını bütün ayrıntılarıyla anlatmış, âdeta milletine bu noktada hesap vermiştir. Bu ebedi taşlarda Bilge Kağan'ın ağzından nasıl hükümdar

⁶¹ Platon, *Devlet Adamı*, Çev.: Behice Boran, Mehmet Karasan, Cumhuriyet- Dünya Klasikleri Dizisi:2, Temmuz 1998, s. 109.

⁶² Mahmut Arslan, Agm, s. 110.

olduğu da anlatılmaktadır. Bilge Kağan, hükümdarın meziyetleri olması gerektiğini belirtmiştir. “Ondan sonra Tanrı buyurduğu için, devletim, kismetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim.”⁶³ Diğer düşünürlerin de kendi eserlerinde benzer ifadelerle kabul ettiği gibi devletin başına gelecek kişinin en önemli özelliğinin bilgi ve doğruluktan geçtiğini şöyle dile getirir:

Bilgili kağan imiş, cesur kağan imiş. Buyruğu da bilgili imiş tabî. Beyleri de milleti de doğru imiş. Onun için ili öylece tutmuş tabî. İli tutup töreyi düzenlemiş. Kendisi öylece vefat etmiş. Ondan sonra küçük kardeşi kağan olmuş tabî. Ondan sonra küçük kardeşi büyük kardeşi gibi kılınmamış olacak, oğlu babası gibi kılınmamış olacak. Bilgisiz kağan oturmuştur, kötü kağan oturmuştur. Buyruğu da bilgisizmiş tabî, kötü imiş tabî. beyleri, milleti ahenksiz olduğu için.⁶⁴

G. BİREY, TOPLUM, AİLE VE DEVLET İLİŞKİLERİ

1. Devletin İnsanlara Yüklediği Görev ve Sorumluluklar

Devletin sorumluluklarını bireyler ve toplum da üstlenir. Her devlet kendisini koruyacak ve devletin devamlılığını sağlayacak vatandaşlar yetiştirmek ister. İnsanlar kendilerini ait hissettikleri devlete karşı bazı sorumluluklar üstlenir. Devlet, çok koordineli bir kurum olduğu için toplumun ve bireylerin, devletin gelişmesi için kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmeleri bekler. Devlet nasıl ki insanların mutlu olması için belli bir düzen oluşturuyorsa insanlar da devletin oluşturduğu bu düzeni korumalı ve geliştirmelidir. Örneğin devlet, ülkede adaletin sağlanması için yasaları ve hukuk kurallarını belirleyici yapar. İnsanlar da devletin uygulamaya koyduğu kanunları öğrenir ve yasalara uyum sağlayan düzgün bir insan olur.

Bireylerin devlete karşı sorumluluklarından biri doğru insan olmak ve doğru insan yetiştirmektir. Platon, devleti anlattığı eserinde yalanın devlet gemisini batıracak bir fırtına olduğunu söyler.⁶⁵ Devlette yalan yetkisinin ise sadece

⁶³ Muharrem Ergin, Age, s. 39.

⁶⁴ Muharrem Ergin, Age, s. 34.

⁶⁵ Platon, Age, s. 78.

yönetenlerde olduğunu belirtir. Yönetilenlerin yalan söylemesi suçtur. Çünkü devlet tek halk ise çoğunluktur. Çoğunluğun doğruluktan çıkması devleti yok edebilir.

Devlete uygun vatandaş yetiştirmenin amacı yalnızca devlet yararına değildir. İnsanlar iyi bir doktor, iyi bir yargıç olarak aynı zamanda kendi devamlılıklarını sağlar. Devletin gelişmesinin en önemli koşulu eğitimidir. Eğitilen ve bilinçlenen insan devlet yararına daha çok sorumluluk üstlenir.

Devleti koruma konusunda bireylere ve topluma düşen en büyük sorumluluk birlik olmaktır. Kendi içerisinde birlik olmayı başaramamış toplumun devlete karşı yararlı olması beklenemez. İnsanların toplumun en küçük kurumu olan ailede öğrendikleri saygı, sevgi ve eşitlik duygusu bunların en önemlileridir. Platon'a göre insanlar arasında birliği sağlayan şeyler dayanışma ve iş bölümüdür. Zenginler fakirlere, gençler yaşlılara yardım ederse toplumun sorunları biraz daha hafifler. Kimsenin kimseye hizmet etmediği, herkesin iş bölümüyle sorumluluklarını yerine getirdiği dünyada yaşamak devletin de huzurunu sağlar.

Platon, devlete hizmet edecek insanın çok zengin olmamasını öngörür. Bunun nedeni ise zengin insanın devlete hizmet etmeyeceği düşüncesidir. Devlet, savaşta ve barışta yanında olacak, kendisine güveneceği yurttaşlar ister. Çünkü ülkedeki barış ortamını sağlayacak asıl kişiler halktır. Devlet her ne kadar bu ortamı sağlamak için gerekli tedbirleri alsın da bu düzenin oluşturucusu toplumdur.

İnsanların devlete karşı sorumlulukları; vergi verme, askerlik görevini yerine getirme, üretime geçme, devletin refahı için çalışma gibi görevler bunların başlıcalarıdır. Bu görevler aynı zamanda vatandaşlık görevleridir. Vatandaşın en büyük görevi devlete bağlılıktır. Eski toplumlardan beri insanlar, yaşadıkları ülkeye ve devlete gönül bağıyla bağlanıp vatan uğruna her şeyi yapmayı göze almışlardır. "Vatanseverlik, kişinin vatani için ölmeye hazır olması demektir."⁶⁶ Bir ülkede yaşayan bütün insanlar vatanını eşit derecede sevemez. Özellikle küreselleşen toplumlarda bireyci anlayışın yerleşmesiyle vatana olan bağlılık azalmıştır. Her birey kendi refahını düşünerek özgürlükçü bir anlayış benimseyince vatana bağlılık azalmıştır. Fakat buna rağmen yaşamaya direnen ulus-devletler de vardır. Böyle

⁶⁶ Mehmet Dikici, Age, s. 42.

devletler bayraklarını, dillerini, kültürlerini koruma mücadelesi vererek devletlerini geleceğe taşımayı amaçlamaktadır.

Vatandaşların bir görevi de ülkede gerçekleştirilen ekonomik etkinliklere katılarak ülkede en verimli üretimi gerçekleştirmektir. Türkler göçebe yaşayışlarından endüstrileşen bir toplum oluncaya kadar bütün milli gücünü halktan almıştır. Bireyler arasındaki dayanışma ve yardımlaşma birlik ve beraberliği sağlayan en önemli etkidir. Türklerde toprak en önemli gelir kaynağıydı. Bu gelir kaynağını koruyan ve işleyen halktı. Köylülerden toplanan vergi ise topluma daha iyi bir hizmet götürmek içindir.

2. İnsan ve Devlet

Devlet, halkı ve ülkesi olmazsa bir hiçtir aslında. Hizmet edeceği ve güvенеceği, varlığının ve devamlılığının şartı olan bu iki unsur devletin varoluşunun en önemli gerekçesidir. İnsan unsuru bu bakımdan her zaman gereklidir.

Devlette insan unsuru halk sözcüğüyle karşılanır. Halk, felsefe sözlüğünde şöyle tanımlanır: “Bir ülkenin yurttaşlarının tümü. Bu deyim, genel anlamda, bir ülkenin tüm nüfusunu dile getirir. Dilleri, dinleri, kültürleri ayrı ve çeşitli uluslardan olan azınlıkları da kapsar. Eski Roma’da Senato üyelerinden gayri vatandaşlara ‘populus’ denilirdi. Belli bir anlamda ulus sözcüğüyle anlamdaştır. Aydın ve memur topluluğu dışında kalmış, siyasaya ve yönetime karışmayan ya da karıştırılmayan toplum üyelerine de ‘halk’ denmiştir.”⁶⁷

İnsan devlete, devlet de insana muhtaçtır. Yusuf Has Hacıp devleti hekime, toplumu ise hastaya benzetmiştir.⁶⁸ Bazı durumlarda da bunun tam tersi görülür. Devletin ihtiyaç duyduğu her anda vatanını seven insanların ona kucak açması, gerekirse canlarını onun yoluna koyması bunu kanıtlamaktadır.

⁶⁷ Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitapevi, 12. bs. İstanbul, Kasım 2000.

⁶⁸ Ey hükümdar, sen bugün bir hekimsin, halkınsa sana muhtaç olan bir hastadır. (Yusuf Has Hacıp, Age, s. 173)

Devletin insana ihtiyacı yönetim konusunda da vardır. Devlet gibi canlı bir yapıyı ancak iyi yetişmiş bir insan yönetebilir. Günümüz devletlerinde insana daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Hümanist bir bakış açısıyla insan, devletteki en değerli varlık olarak görülmektedir. Her devlette insan hak ve özgürlükleri genişletilerek devletin insani yönü ortaya çıkartılmıştır.

3. Aile ve Devlet

Aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.⁶⁹

Aile kurumunun diğer kurumlardan farkı diğerlerine göre daha sosyal bir özellik taşımasıdır. Birçok araştırmacı tarafından aile, sosyal hayattaki en küçük kurum olarak görülür. Anne, baba ve çocuklardan oluşan bu topluluk, toplumun devamlılığını sağlar, devletin devamlılığına katkıda bulunur. Nitelik olarak her aile kurumu devletin ihtiyaçlarını sağlayan insanlardan oluşmuştur. Soyun ve insan birliğinin devamı devlet için en gerekli unsurdur. İnsanın varoluşu devlet sayesinde devletin varoluşu ise ailenin sayesinde.

Aile kurumu, birçok değişimler yaşasa da hiçbir zaman yok olmayacak niteliktedir. Tarihsel süreçte ele alındığında Adem ile Havva ilk aile birliği olarak kabul edilir. İnsanoğlunun ataları olarak kabul edilen bu ilk aile ataerkil ve babaerkil aile sistemlerini oluşturmuştur. Birbirine kan bağı ile bağlı insanların oluşturduğu bu sistemde kadının ve erkeğin farklı farklı toplumsal rolleri vardır. Anaerkil anlayışta kadın baş konumdadır.⁷⁰ Kadının en önemli vasfı anne olmak yani soyun devamlılığını sağlamaktır. Bunun yanı sıra evin düzenini sağlamak da kadının sorumluluğundadır. Ataerkil anlayışa göre ise erkek, evin geçimini sağlayan bir roldedir, bu yönüyle yaşamsal gereksinimi sağladığı, çalıştığı için evin reisi

⁶⁹ Mustafa Aydın, Age, s. 36.

⁷⁰ Mustafa Aydın, Age, s. 43.

pozisyonundadır. Günümüzde ise kadın ve erkeğin eşit roller üstlendiği bir aile yapısı oluşmaya başlamıştır.

Aile sosyal ve ekonomik koşullara göre çeşitli gruplara ayrılmıştır. “Sosyo/ekonomik aşamalara göre genel olarak aile:

1. Sanayi öncesi aile (mesela geniş aile, burjuva ailesi, vb.)
2. Sanayi ailesi (çekirdek aile)
3. Sanayi ötesi toplum ailesi olarak üçe ayrılır.”⁷¹

Toplum düzenini sağlayan bu birlik (aile) devletin oluşumunun en küçük yapı taşıdır. Ögel, eski Türk ailesi için şunları söyler: “Toplum ve ailede disiplin ile düzen, hayatta kalmanın tek şartı idi. Bu sebeple Türk toplumlarının savaş düzenlerine geçmesi için dakikalar bile kâfi idi. Türk tarihinin kökü ve dinamik çekirdeği, Türk aile düzeni idi. Devlet teşkilatının küçük örneği de, bu bitip tükenmeyen enerji kaynağı idi.”⁷²

Aile birliğini birbirine bağlayan evlilik, eski dönemlerden beri kutsal kabul edilmiştir. Hem din gereği hem de toplumsal rolleri üstlenmek açısından evlilik gerekli sayılır. Geçmişten günümüze getirilen birtakım evlilik gelenekleri vardır. Çeyiz, gelin sandığı, testi kırma, çeşitli düğün hediyeleri bunların bazılarıdır. Evlilik eski toplumlarda devlet topraklarını büyütme amacıyla da yapılmıştır. Örneğin kız alıp veren iki topluluk birbirlerine çeyiz olarak toprak hediye etmişlerdir. Hâlâ çeşitli toplumlar tarafından uygulanmaya devam edilen evlilik gelenekleri bulunmaktadır.

Aile birliğinin oluşturulmasında genlerin de mühim olduğunu düşünen Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli kitabında ailenin kökenleri üzerinde durmuştur. Yazar, aile birliğinin oluşturulmasında birçok faktörün rol oynadığını söylemiştir. Evliliğin aşk, sevgi dışında ekonomik ve sosyal amaçlarının da olduğunu belirten Engels, her toplumun ihtiyacına göre de aile

⁷¹ Mustafa Aydın, *Age*, s. 44.

⁷² Bahaeddin Ögel, *Age*, s. 18.

biçiminin değiştiğini vurgulamaktadır. “Aile biçimi, toplumsal sistemin ürünüdür ve onun kültür durumunu da yansıtacaktır.”⁷³

H. DEVLETİN ZAYIFLAMASI VE YIKILMASI

Devletin kuruluşunun sebepleri kadar yıkılmasının sebepleri de mühimdir. Devlet, canlı bir yapı olarak düşünöldüğünde nasıl bir organizma bazı uyarıcılara karşı tepki veremez hale geliyorsa devlet de bazı olumsuz durum ve etkenlere karşı dirense bile zayıfladığı zaman bunu başaramaz hale gelmektedir. Devletin ayakta kalmasını sağlayan sebepler onun yıkılmaması için alınan önlemlerdir. Örneğin, doğru olmak hem devletin hem de vatandaşların görevidir. Bu durum ortadan kalktığında hem devlet hem de bireyler zarar görür.

Devletin yıkılmasının nedenlerinden en önemlisi, devlet ile halk arasında kurulan bağın kopmasıdır. Halkına sahip çıkmayan bir devlet ya da devletine sahip çıkmayan bir halk zaten devlet olma özelliğini yitirmiş demektir. Bu yüzden halk ile devlet arasında paylaşımcı, doğru bir bağ kurulmalıdır. Doğru olmamak, yalan söylemek, karşılıklı güvenin sarsılması bu bağın çözölmelerini hızlandıran hususlardır.

Devlette her kurumun belirli bir sorumluluğu, üstlendiği görevleri vardır. Her kurum buna uygun olarak vatandaşlarla ilişkilerini düzenler. İnsanların mutluluğu üzerine oluşturulan bu görevler hiçbir aksamaya mahal vermeden düzen içerisinde işlemek zorundadır. Bu sebeple her kurum önce kendi sorumluluğunu bilmeli, görevlerini sürdürürken diğer kurumlarla işbirliği içerisinde olmalı; fakat bir kurum diğer kurumun aldığı kararlara karışmamalı, müdahale etmemelidir. Aksi gerçekteğinde devletin içyapısında çözölmeler başlar. Devletin içyapısındaki çözölmeler toplumun sınıfsal yapılara ayrılmasına sebebiyet verir. Sınıflı bir toplum zaten kolayca dağılabilecek niteliktedir. Kast sistemi ve tabakalaşma şeklinde adlandırılan sınıflaşma, her dönemde çeşitli farklılıklar taşısa da en genel biçimiyle toplumsal sınıflar şöyle gruplandırılabilir:

⁷³ Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, 9. bs., 1990, Ankara, s. 87.

Devletin iç düzeninde yaşanan çözümler, yukarıdaki tabloda bireylerin yer değiştirmeleri sonucu yaşanır. Üst tabakadaki insanların alt tabakaya hükmetmesi ve alt tabakayı küçük görmesi toplumda insanlar arası kıyaslama yapılmasına neden olur, bu da birçok sorunu beraberinde getirir. Bunun yanı sıra Sokrates ve Platon toplum yapısını insan vücuduna benzetmiştir. Baş, akıl kısmı yöneticilerin bulunduğu hükmeden sınıf; kalp kısmı ordu ve askerlerin bulunduğu bölge; gövde bölümü orta gelir grubu tüccar ve çiftçilerin sınıfı; en aşağıda kalan kollar ve bacaklar ise iş yapan ve diğer sınıflar tarafından yönetilen kölelerin olduğu sınıftır. ”Görüldüğü gibi burada roller sınıflandırılmıştır. Bu sınıfların aşılarak rollerin karışması yani ayağın baş, başın ayak görevi görmesi mümkün değildir. Çünkü rol dağılımı tabiat düzeni tarafından verilmiştir. Bu düzende herkes ve her şey sonsuz olarak yerlerinde kalmaya mahkumdur.”⁷⁴

Toplumda her sınıfın söz sahibi olması demokrasi kavramını doğurmuştur. Demokrasi, devlet işlerinin tüm sınıfların katılımıyla paylaşımıdır. Demokrasinin eşit bir toplum oluşturmadaki katkıları tartışılmaz, fakat ilk dönemlerde bazı toplumlarca demokrasinin sınırsız özgürlükler olarak algılanması bazı sorunlara neden olmuştur. İnsanların devlet içerisinde demokrasi sayesinde her şeyi yapabilecekleri düşüncesi kanunları, yasaları, kuralları ihmal ve ihlal etmek olur. Devlet böyle bir ortamda görevlerini yerine getiremez ve çözülmeye başlar.

Devletlerin yıkılması tabii ki zorlu, uzun bir süreci içerir. Devletin yıkılmasını hızlandıran birçok unsurun etkisiyle devlet çöküş aşamasına girer. Var

⁷⁴ İsmail Doğan, Age, s. 25.

olan her şeyin bir sonu vardır. Devlet de bu sona aşama aşama yaklaşır. Bir devletin aniden yıkılabilmesi için savaşta bütün toprak bütünlüğünü kaybetmesi ve bütün bireylerinin ve kurumlarının yok olması gerekmektedir. Platon, devletin sarsılması ve yıkılması hakkında şunları söyler:

Bizim devlet nasıl sarsılacak? Koruyucularımız, yönetenlerimiz arasına anlaşmazlık nereden girip onları birbirine düşürecek? Kendi devletlerini yıkmaya götürecek? Zor bozulur sizin kurduğunuz devlet, ama her doğan şey çürümek zorundadır sonunda, sonsuz olamaz sizin düzen de, o da bozulur, dağılır bir gün. Nasıl mı dağılır? Yalnız toprağa kök salan bitkiler değil, toprağın üstünde yaşayanların canlılarıyla bedenleri de bir kısır olur, bir verimli. Kısırlıktan verimliliğe, verimlilikten kısırlığa geçişler her varlığın gelişme çemberinin kapandığı zamanlarda olur.⁷⁵

Platon, devlet genişleyemediği zaman dağılmaya başlar diye düşünür. Savaşlarda yenilgi almak, toprak kaybetmek devletin yıkılmasının maddi göstergeleridir. Yurt yitirme acısıyla boşluğa düşen toplumlar toparlanmakta zorlanmaktadır. Askeri gücün zayıflaması; devletin iyi örgütlenememesi çözülüşü hızlandırır. Platon, böyle devletleri cılız bir bedene benzetmiştir. Cılız beden en ufak dış saldırıda daha da hırpalanır. Devlette yaşanan dış sorunların tedbirler ve çareler aranmazsa içte de birtakım sorunlar oluşturacağı muhakkaktır. Bazı yöneticiler sorunlara karşı duyarsız kalmış, bazı yöneticiler de toplum üzerinde aşırı baskı kurarak devleti daha çok yıpratmıştır.⁷⁶ Zorbalık ve krallık düzeni bütün toplumlarda en çok eleştirilen yönetim sistemleridir.

Bir hükümdarın düşüşü halinde, devletin ve iktidarın zayıflaması durumunda, âsi kabile beyinin ya da büyük bir devlet memurunun devleti ve egemenliği ele geçirerek bir önceki hanedanın hâkimiyetine son verdiği de görülür.⁷⁷

⁷⁵ Platon, Age, s. 270.

⁷⁶ Platon, Age, s. 284.

⁷⁷ Mahmut Arslan, Agm, s. 105.

Tarih boyunca devletlerin yıkılmasının önemli sebeplerinden biri olarak taht kavgaları görülmüştür. Taht kavgaları, devletin paylaşılabilmesi, çift elden yönetim devlette otoriteye bağlılığı azaltan bir olgudur. Devlet yönetimi konusunda uzlaşmayan kardeşler tecrübe kazanmadan başa geçince devletin sorunları daha da artmıştır. İlk devletlerden beri kardeşler arasında paylaşılan (Bilge Kağan - Kültigin, Tuğrul - Çağrı Beyler) ülkede yönetimin amacı devleti paylaşarak yönetimi kolaylaştırmak ve daha geniş alanlara yayılarak buraları da kontrol altında tutabilmektir. Ama bu sistemin aksayan yönleri olmuştur. İki hükümdar arasında yaşanan çekişmeler devletin dağılmasına neden olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde ırk ayrımının yapılmaması neticesinde devşirme olarak yetiştirilen kişiler devletin üst kademelerine kadar yükselebilmektedir. Aralarında kan bağı ve soy birliği olmayan bu devlet adamlarının aralarındaki çekişmeler, ideal farklılıkları zamanla hükümdarla ihtilafa düşmeleri; bunların farklı şehzadeleri tahta çıkarmak istemeleri iç çekişmeleri doğurmuş, devletin hızla zayıflamasına neden olmuştur.

Türk devletlerinin çökme ve yıkılmalarının çeşitli sebepleri vardır. Bunlar içinde en önemlisi psiko-sosyal güçle ilgilidir. Ya devlet ya yönetici otorite, Türk milletinin kutsal ve saygıdeğer bildiği maddi ve manevi değerleri bakımından nitelik değerleri bakımından, yozlaşmış; millet, yönetimin yozlaşmış tutumu yüzünden psiko-sosyal kuvvetini yitirme yoluna girmiştir. Ancak yıkılan her devletin ardından yenisi veya yenilerinin; toplumun kendine özgü gerçek anlamıyla layık ve yeterli gördüğü ve etrafında bütünleştiği yöneticiler tarafından kurulması, yönetici otoriteyle ilgili sebebin en önde olduğunu göstermektedir.⁷⁸

Devletin yıkılmasının bir diğer sebebi de yöneticilerin tutum ve davranışlarıdır. Devlet yönetimi ile ilgili olarak düşünmeden, acele kararlar veren ya da ülke çıkarlarını göz ardı edip şahsi kararlar alan yöneticiler devletin yıkılmasını kolaylaştırmıştır. Hükümdarın sahip olması gereken özellikleri taşımaması da devletin iyi yönetilmeyişinin sebepleridir. Bunun yanı sıra yasalara uymayan, kendi yasalarını koyan, halka yasakladığı şeyleri kendi yapan yöneticiler de vardır. Rüşvet,

⁷⁸ Mehmet Dikici, Age. s. 18.

haksız yükselme, adam kayırma gibi eylemler, yapılması halinde halkın devlete güvenini azaltan uygulamalardır. Devlete güveni azalan halk, her türlü kışkırtmayı yapabilir ve devletin içten yıkılmasına yol açar.

Sosyolojik açıdan çözümlenin nedenleri maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1. İş bölümü yetersizliği,
2. Örgütlenme yetersizliği,
3. Demokratik kurumlaşma yetersizliği,
4. Milli birlik bilincinin zayıflaması.⁷⁹

İş bölümü, örgütlenme, demokratik kurumlaşma, milli birlik bilinci devleti bir arada tutan şeylerdir. Devlette bu unsurlardan bir tanesinin bile olmaması canlı bir varlık olan devletin hastalanmasına neden olur. Bir devletin yıkılmasını önlemek için hem mevcut toplumsal düzen korunmalı hem de yenileşmeye ilişkin tedbirler alınmalıdır. Çünkü gelişmeyen, ilerlemeyen devletler çağının gerisinde kalır. Hiçbir devlet kendi gelişimini yeterli görmemelidir. Osmanlı Devleti'nin gelişim seyri düşünüldüğünde kuruluş, yükselme, gelişme, duraklama, yıkılış gibi aşamalar görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde gelişmeleri takip edemeyen aydınlar, büyüklük kompleksine kapılmış, bozuk düzeni bir türlü toparlayamamıştır. Toparlayamadıkları bu düzen içerisinde yenilikler yapmışlar ve devlet daha da zayıflamıştır. Yeniliklerin takip edilememesi, hükümdarların keyfi davranışları, eğitim alanında geri kalınması, elçilerin dil bilmemesi, milli birliğin sağlanamaması Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına sebep olan bazı etkenlerdir.

Türklerin imparatorluktan devlete doğru küçülmesinin, çok uzun süre önemli sayılacak olaylarla ve felaketlerle karşılaşmamış olmasına rağmen, bir türlü düzenli disiplinine sahip olamaması, şanına layık toparlanmayı sağlayamamasının ana sebebi, zamanın şartlarını iyi değerlendirip, değişimi yakalayamamasıdır. Diğer bir deyişle, bu

⁷⁹ M. Sait Doğan, Age. ss. 248-251.

değişimi yakalayacak ve gerçekleştirecek olan kurumlaşmanın sağlanamamış olmasıdır.⁸⁰

Devletler büyüyüp geliştikçe sorunları da artmaktadır. Günümüzde ekonomi ve eğitim kurumunun önemi her geçen gün kendini daha da hissettirmektedir. Söz konusu bu kurumlar günümüzdeki devletlerin devamlılığının ve gelişmesinin ana şartıdır. Bir devleti ayakta tutacak en önemli unsur, eski çağlardan beri devletle halkın arasında oluşturulan birlik duygusudur. Bu uyumu yakalayan ve sürdüren devletler tarih sahnesinden uzun zaman silinmemektedirler.

İ. CİHAN HAKİMİYETİ DÜŞÜNCE

Cihan hakimiyeti sınırları belli bir dünyanın içinden hiçbir zaman sınırına erişilemeyen bir alana sahip olmaktır. Ulaşmazlığı ve soyut olması ile bu düşünce Kafdağı'na benzetilebilir. Cihan hakimiyeti bir düşünce olmaktan çok bir idealdir. İdeal düşüncenin biraz daha saplantılı hâlidir. Bütün uluslar dünyayı keşfettikten sonra acaba bu dünyaya nasıl sahip olabilirim sorusunun cevabını düşünmüşlerdir. Kimileri bu ideali uğruna her şeyi göze almış kimileri de sadece umut etmekle yetinmiştir. Bu umutlarını her halükarda gönüllerinin bir köşesinde yaşattılar.

Bu düşünceye en çok sarılan kişiler devlet yöneticileridir. Cihan hakimiyeti düşüncesi en çok baştakilerin hırs ve arzuları üzerine şekillenmiştir. Devlet yöneticilerinin bu ideali gerçekleştirebilmesi için halkını bu düşünceye inandırması gerekiyordu. Halk, hükümdar kadar hayalci olmadığı için hele hele ulaşılması imkansız olan bu ideal için çaba sarfetmeyebilir. Bu sebeple hükümdarın cihan hâkimiyetini özendirecek bazı nedenler bulması gerekiyordu. Halkı bir noktada toplayıp aynı zamanda da ortak bir ideal benimsetecek olan nedenlerin en önemlisi dindir. Yöneticilere göre cihan hâkimiyetine inanmak Allah'a inanmakla eş değer olmalıydı. Çünkü; “Osmanlı mefkuresi ve ‘Nizâm-ı âlem’ dâvâsı da din ve devlet, mülk (vatan) ve millet gibi dört mukaddes unsura dayanıyor ve devlet dinden sonra mevki alıyordu.”⁸¹ Cihan hakimiyeti dini bir kaynağa bağlanınca milletlerarası bir konuma gelmiştir. Örneğin ‘Türkler Allah’ın, cihanın hakimiyetinin kendilerine

⁸⁰ Mehmet Dikici, Age. s. 89.

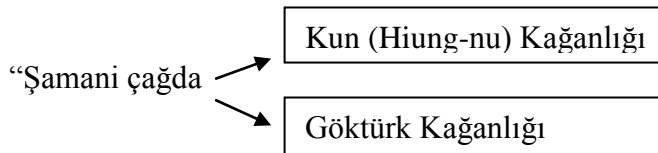
⁸¹ Osman Turan, *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, (Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî ve İnsânî Esasları), Ötüken Yayınları, 14. bs. 2003, İstanbul, s. 12.

emanet ettiğine inanıyorlardı.’⁸² Bu düşünceden güç alarak dünyaya hakim olma gayesini gütmüşlerdir.

Türkler elde ettikleri topraklara adaleti, eşitliği hoşgörüyü de götürüyorlardı. Fethettikleri topraklarda yaşayan insanlara insanca davranıyor, onları da kendi vatandaşlarıyla eş değerde tutuyorlardı. Hatta bazı azınlıklar, Türklerin kendilerine karşı iyi davranışlarından dolayı Türklerin hakimiyetlerinde kalmak istemişlerdir. Bu sebeple azınlıklar da Türklerin ideallerini destekleyecekti. Cihan hakimiyeti, bu geniş hoşgörü ve adalet anlayışıyla herkese kucak açıyordu. “Türk tarihi sâdece adalet, şefkat,, yabancı kavim ve dinlere hürriyet ve nihayet nizâm şuuru örnekleri ile doludur. İşte zengin malzemeye dayanan bu inkişaf lar artık bir Türk cihan hakimiyeti mefkûresi ve dünya nizâmı dâvasının tarih boyunca tabîi olarak hüküm sürdüğünü meydana koymuştur.”⁸³

Osmanlı Devleti konumu itibariyle doğu ile batının ortasında yer alıyordu. Özellikle İstanbul, peygamber hadislerinde alınması buyrulan önemli bir şehirdir. “Üç kıtanın ortasında ve iç denizler (Ak-deniz dâhil) üzerinde kurulan Osmanlı İmparatorluğu Türk Milletinin en büyük eserini, Türk, İslâm ve dünya cihan hakimiyeti tarihinin de en yüksek siyasi teşkilâtını temsil eder.”⁸⁴

Cihan hakimiyeti idealinin gelişmesinde, İslamiyet’in kurulup yayılmaya başladığı dönem etkili olmuştur. Yeni bir dinin birleştirici etkisiyle bu ideal de güçlenmiştir. Bu idealin kaynağı İslâmiyet kurulmadan önceki döneme dayanmaktadır. Türklerin Gök Tanrı’ya inandıkları dönemde de Şamanist inanışın görüldüğü dönemde de cihan hâkimiyeti fikri vardı. Fakat; bu fikir, Osmanlı İmparatorluğu döneminde sistemleşti diyebiliriz. Türk cihan hakimiyetinin tarihte dört büyük devri şöyledir: ⁸⁵

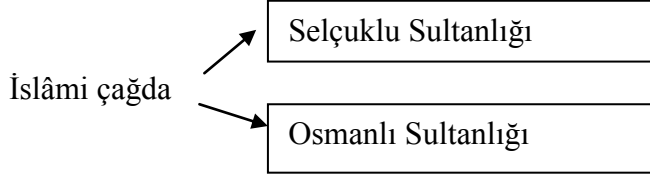

⁸² Osman Turan, Age., s. 10.

⁸³ Osman Turan, Age., s. 11.

⁸⁴ Osman Turan, Age., s. 12.

⁸⁵ Osman Turan, Age., s. 22.

Türkler birlik olarak, kültürlerini, dillerini koruyarak cihan hakimiyetine ulaşacaklarını düşünmektedirler. Hem Türkçülük, hem Müslümanlık genişlemeyi sağlayacaktır. Türklerdeki sağlam kararlılık ve inanç bu mefkureyi besleyen bir diğer unsurdur. Modern çağlarda büyük devletlerin cihan hakimiyeti fikri eski Türklerdeki gibi insani, milli, dini yani manevi sebeplere dayanmadığı için uzun ömürlü olmamıştır.⁸⁶

Cihan hakimiyetinin devlet yöneticilerine Allah tarafından verildiği düşüncesi, bu ideale yüklenen manevi değeri arttırmıştır. “Eski Türklerin veya Oğuzların tarihi fetihleri destâni bir şekilde anlatan Oğuz-nâme’ye göre ilk cihan hakimiyeti Oğuz kağan tarafından kurulmuştur.”⁸⁷ Oğuz Kağan cihan hakimiyetinin kendisine Tanrı tarafından verildiğine inanıyordu. Bu sebeple cihan hakimiyetinin kaynağı ona göre ilahi kaynaklıdır. Orhun yazıtlarında da kağanlar bu ideali gelecek kuşaklara miras bırakmışlardır. Görüldüğü gibi bu ideal, asırlarca Türk devletlerinin gönüllerinde fırtınalar kopartmıştır. Bu ideal büyüdükçe; Ötüken ve Altay Dağları ile başlayan toprak da genişlemiştir. Türkler bu ideali inançlarıyla yaşatmaya devam etmişlerdir. Tanzimat Dönemi’nden sonra milli kültür ve ideallerin sarsılmaya başlamasıyla bu ideal kısmen son bulmuştur.

⁸⁶ Osman Turan, Age., s. 35.

⁸⁷ Osman Turan, Age., s. 95.

II. ROMANLARDA DEVLETSİZLİK VE DEVLETE DUYULAN İHTİYAÇ

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarının pek çoğunda, roman kişilerinin bir devletin çatısı ve koruması altında olmamalarından duydukları rahatsızlıklar, hemen hemen her kesimden roman kişinin devlet varlığına duyduğu ihtiyaç dile getirilmektedir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya giriş mücadelesini anlattığı *Kilit* romanında devlet düşüncesi önemli bir yer tutar. Alpaslan'ın çocukluğu ile başlayan romanda kilit metaforu devleti temsil etmektedir. Devletsiz kalmamanın yolu önce kilide ulaşmaktır. Alpaslan da roman boyunca kilide ulaşmaktan ziyade kilidi açmanın yollarını bulmaya çalışır.

Romanda devlet insanların yaşaması için en temel şart olarak görülmüştür. Sarı Hoca ile Alpaslan'ın "İnsan ne için yaşar?" (*Kilit*, s. 91) sorusuna aradıkları cevap devlettir. İnsanın yaşayabilmesi ve devamlılığına inanabilmesi için devletin varlığı mutlak. Bu soru devlet olmasa insanların da bir anlamı olmadığını düşündürmektedir. İşte insan olgusu ve insanların ihtiyaçları devletin asıl varoluş nedenidir.

Kilit romanında Selçukluların devlete olan ihtiyacı yurt kavramına düşkünlüklerindedir. Yurt, her ne kadar insanların sahip oldukları ve üzerinde yaşadıkları toprak parçası olarak bilinse de bu, onun sadece maddi varlığını göstermektedir. Bunun yanı sıra yurt kavramının manevi bir anlamı vardır. İnsanlar yurtlarına manevi bakımdan bağlandıkları için tarih boyunca yurtları için canla başla mücadele etmişlerdir. "Ya Selçuklu ne yapar? Selçuklu bir sağlam yurt kurmak ister ki artık bitsin bu Türk'ü Türk'e vurdurmak, bu göçebelik bitsin." (*Kilit*, s. 21)

Kilidi açmanın yolu önce yurttaki birlik ve bütünlüğü sağlamaktır. Bunu yapabilmeyi gönülden isteyen Alpaslan, akli temsil eden Sarı Hoca'dan ve gücü temsil eden Sav Tekin Beğ'den nasihatler dinler. Sarı Hoca, Alpaslan'a Türkelinin Çin sınırında yer alan ve Türklerin Müslüman olmadan önce inandığı Yada Taşı'nın içinde bulunduğu Kutlu Dağ'dan söz eder. Bu dağa kutsallık yükleyen Türkler evlerini, yurtlarını bir bütünlük içinde tutabilmek için devlete ihtiyaç duymuşlardır.

Türkler, yurtlarını göçebe yaşamla kuramayacaklarını bildikleri için yerleşik yaşamı arzu etmektedirler. “Selçuklu’nun kadın kısmı da artık durulacak bir ev ocak, şöyle göğüs bağı sere serpe gezecek bir yurt yuva ister anladın mı? Ne bu göçebelik böyle? Köpek enciği taşır gibi olduk yıllar yılı.” (*Kilit*, s. 164)

Anahtar romanında devlet yüreğe benzetilmiştir. Yüreğin ihtiyacı olan göz, el, kulak, ayak ise devletin varlığı için gerekli olan halk, toprak, bayrak, hükümdar kavramlarını çağrıştırır. İnsanlar nasıl ki yaşamla bağlarını koparmamaları için bir kalbe gereksinim duyuyorlarsa devlet de o ölçüde gereklidir. Bu gereklilik eserde Sarı Hoca’nın dilinden şu şekilde ifade edilir: “Bizim düşündüğümüz sarayı bir yürek diye belle sen Sav-Tekin Bey. Yüreğin eli, ayağı, gözü, kulağı olmazsa yürek yürekliliğini bilir mi, yürek ne işe yarar? Ya yüreksiz el ayak, yüreksiz göz kulak ne işe yarar?...” (*Anahtar*, s. 19) Görüldüğü gibi devlet gibi bir bütünlük olmadan ne halk ne toprak parçası ne de hükümdar işe yarar. Devleti bir bütün olarak gören Selçuklular, sen ben kavgası yerine herkesin devlet çatısı altında toplanmasını istemiştir.

Devlet her zaman dayanılmak istenen bir kapıdır. *Kapı* romanında Ersagun Bey tarafından bu açıkça dile getirilir. Devlet olmazsa insanların da bir anlamı olmayacağı düşüncesi şöyle vurgulanmıştır. “Devlet yoksa sen de yoksun Çaka Bey.! Ben de yokum.” (*Kapı*, s. 84)

Konak romanında Türkmenler devlet olabilmek için en çok toprağa ihtiyaç duymuşlardır. Ayrıca aşiretler halinde yaşamaları, göçebe olmaları devlete olan ihtiyaçlarını arttırmıştır. *Çatı* romanında ise Osmanlı Devleti’nin iç güçlerle mücadelesi konu edilir. Osmanlı Devleti’nin içinde yaşayan azınlıklar devlete olan güveni sarsmaya çalışırlar. Bu romanda *Konak* romanına göre daha oturmuş bir devlet düzeni görünür. *Konak* romanında Osmanlı Devleti’ni bir tohumla benzetilir. *Çatı* romanında ise devlet tohumdan bir çınar ağacına dönüşür. Artık milletin sağlam bir devlete ihtiyacı vardır.

Üçler, Yediler, Kırklar romanında ise millet olmuş bir halka ihtiyaç duyulur. Devletin var olması için yalnızca halk yeterli değildir. Halkın birbiriyle kurduğu bağlar ve halkın devlete olan bağlılığı, millet olduklarını gösterir. Romanda Bileyici

Baba millet olmayan halkın kolaylıkla yönlendirileceğini söyler. “Halk dediğin ne sanki; millet olamamış halkın koyun sürüsünden farkı ne?. Dök önüne otu, çek istediğin yere, gelsin ardından!” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 188)

Bu Atlı Geçide Gider romanında geçit metaforuyla karşılaşılır. Geçit, Osmanlı Devleti'nin ulaşmak istediği hedefleri ifade eder. Geçide giden atlı ise romanda Sultan Murad'ın oğlu Bayezid Bey'dir. Bu romanda devlet bir fırına benzetilir. Osmanlı Devlet'i gün geçtikçe büyür ve gelişir. Aynı bir fırında pişen ekmekler gibi... “Osman Oğlu Orhan Oğlu Murat Beğin ülkesi bir sonu gelmez fırın içi sıcağında yeni yeni ekmekleri pişiriyordu.. pişen ekmekler, pişen ekmekler, pişen ekmekler ordular boyu sıralanıyordu.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 34)

Bu Atlı Geçide Gider romanında devletin benzetildiği bir diğer nesne kozadır. Kozayı işleyecekler ise ipek böcekleridir. Romanda devşirme çocukları Börklüce Mustafa, Torlak Kemal kendilerini ipek böceği olarak görürler ve artık bir kozaya, devlete ihtiyaç duyarlar.. “İpek böceği isek, şimdi bir koza, anladın, bir koza gerek bize mi?. bir koza gerek yuvalanacağız, yuvalanmamız için gerekdir mi? Beslenmemiz için, korunmamamız için, saklanmamız için.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 204) Devşirmeler kendilerini ait hissedebilecekleri bir yurt arayışı içindedirler. Bu sebeple roman boyunca babalarının topraklarına ulaşmak istemektedirler. Aynı zamanda göçebe bir şekilde yaşadıkları için de bir toprağa bağlanma ihtiyacı duyarlar.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Dünki Türkiye* serisinin bütün romanlarının en sonunda devletin başında bulunan hükümdar ölür, yerine doğan oğlu devletin başına geçer. Romanlarda ölüm ile doğum hep aynı anda yaşanır. Bu, ayrıca insanların geçici devletin bâki olduğu düşüncesini verir. Bu durum devlete olan ihtiyacın hiçbir zaman bitmediğini göstermektedir.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında İsmet Paşa Hükümeti dönemi ele alınır. Modern Türk devletinden bahsedilen romanda devletin varlığını gösteren şey bir köktür. Kök sağlam olmazsa devlet yıkılır. Halk dağılır. Bunun için insanlar mutlaka bağlanacak sağlam bir köke yani devlete ihtiyaç duyarlar. “Köksüz ağaç yıkılır, kurur, çürür. Yıkılıp kurumasına çürümesine yanmam ben, çevresini de çürütür.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 163)

Geçitteki Ülke romanında devlet sürekli işlenen bir haliya benzetilmiştir. Roman kişilerinden Alanur, Halı Dokumacıların Usta Kadını ile birlikte devlete duydukları ihtiyacı dokudukları halı ile sembolize etmişlerdir. Alanur'un halısı hiç bitmemektedir. Alanur'un dokuduğu halıda devletin her şeyi bir bir ilmiklenmektedir. Anlatıcı devletin kuruluş serüvenini şu cümleyle ifade etmektedir:

“O zaman, Kumral Dede Konağının gelmişi geçmişi gibi bir hikâye yaşamağa başlıyordu. Ertuğrul Beğden Osman Beğe, oğlu Orhana, oğlu Murada, oğlu Bayezide gelen; her gelişte bir ayrı doğan, bir ayrı boy atan, bir ayrı dallanıp budaklanan tıpkı Alanurun eni boyu şaşmış dipsiz zamanına benzer bir zamanın hikayesi Halı Dokumacıların Usta Kadınının beynini tırnaklayıp duruyordu.” (*Geçitteki Ülke*, s. 7)

Geçitteki Ülke'de Somuncu Baba devletin birliğine ihtiyaç duyan bir kişidir. Birleşmenin ve devlete ait olmanın faydalarını Ecevit'e anlatır: “Deli midir bunlar oğul Ecevit? Birleşmek, bir olmak, el ele vermek oğul.. elele vermek dururken neden yanan ocağa körükle koşarlar anlamam ki?” (*Geçitteki Ülke*, s. 156) Somuncu Baba, devleti güvenli bir fırına benzetmiştir. Ona göre fırın varken tekrar ayrı ayrı ateşler yakmak gereksizdir.

Romanda milletin bir araya gelip aynı dili konuşmasının yani ideal birliğinin önemi de vurgulanır. Eğer her ağızdan farklı bir ses çıkarsa birlik sağlanamaz. “Urumeline giderken ardımızdan bırakacağımız Anadolu'da türlü ağız türlü türkü söylememeli bir ağız bir türkü söylemelidir bu da bizim türkümüz olacaktır; bizim türkümüz Tanrının türküsüdür böyle biline! (*Geçitteki Ülke*, s. 316)

Darağacı romanında Türkmen halkının bir başa ait olma arzusu göze çarpar. Çünkü kendisini koruyacak, güvenliğini sağlayacak biri olmazsa zarar görebilir ve dağılırlar. Bunu sağlayacak en önemli kişi devlet yöneticisidir. Romanda devlet yöneticisi bir ata, bir baba görevindedir. “Bizim Türkmenimiz baştakine göre eşinir. Baştakine güven duymak bel bağlamak ister. Soylu, temiz, yürekli bir baba arar.” (*Darağacı*, s. 261-262)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında devlet bir kümese benzetilmiştir. Halk bir yuvaya ihtiyaç duyduğu için devlet çatısı altında toplanmıştır. Bu romanda hem bir kümese hem de bu kümesi yönetecek bir horoza ihtiyaç duyulmuştur. (*Gece*

Vaktinde Gündönümü, s. 26) Romanda Ak Şemseddin ile Mehmed'in bir konuşmasında Ak Şemseddin, devlete duyduğu ihtiyacı Mehmed'e anlatmak için devleti tavanı insandan olan eve de benzetir. Bu evin içinde millet barınmaktadır. Tavan ise devlettir. Tavan olmazsa millet bütün sıkıntıları üstlenmek zorunda kalır. "Sanma ki tavan olmak rahat etmektir, yük çekmemektir, keyif çatmaktır. Hayır! Yaz güneşinin kavurucu güneşi tavana vurur, tavan o kavuruculuğu evin içinekilere zarar gelmesin düşüncesiyle kendi özünde yok edecektir; evin içinekilere yanmasın diye kendi özünü yakacaktır. Zemherinin soğuşunda titreyecek evdekileri titretmeyecektir. Evin içinekilere, evin temeline direğine duvarına bir zarar gelirse Tanrıya hesap veren de tavan olacaktır." (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 43)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Vezir Çandarlı Halil Paşa devlet olmadı mı insanın da bir anlamı olmadığını düşünür. Devleti bir beyine benzetir. Nasıl insanın beyni olmadı mı dünyanın bir anlamı olmuyorsa devlet olmayınca da insanın varlığının anlamı yoktur. (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 115)

Yine aynı eserde devletin birliğine de ihtiyaç duyulur. Eğer bütün herkes birleşirse devlet asıl varlığını ortaya çıkarabilir. "Sen olmazsan, ben olmazsam.. biz, bütün Türkmen, oradaki buradaki Türkmen, heryerdeki... olmazsak eğer Bizans alınmaz, alınamaz, bilesin! Elele, kollarımız birbirine eklenmiş olarak, koca bir çınarı kucaklar gibi kucaklayacağız Bizansı, he mi?" (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s.190) Devlet için herkesin birleşip mücadele etmesi gerektiği, Nazım Hikmet'in *Kerem Gibi* şiirinde de benzer bir ifadeyle (Ben yanmasam / sen yanmasan / biz yanmasak / nasıl / çıkar / karan/ lıklar / aydın / lığa)⁸⁸ karşımıza çıkar. Romanda yaşananlar ile romanın ismi arasında da bağlantı kurulabilir. Gece vaktinde gündönümü karanlıktan aydınlığa ulaşılan zamanı ifade eder.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini anlatan romanlarda devlet bir köke benzetilmektedir. Osmanlı Devleti'nin kökleri sağlam atılmıştır. *Gece Vaktinde Gündönümü* romanında ise ülke bir ağaca dönüşmüştür. Mehmed Çelebi de devleti kalıcı kılmak için Bizans'ın bulunduğu yerde bir çınar ağacı oluşturmak istemektedir.

Romanda Çandarlı Halil Paşa, devleti yaşama sebebi olarak görür. Devlet olmazsa insanların özgür olamayacağını düşünen Çandarlı Halil, devlete duyduğu

⁸⁸ Nâzım Hikmet, *835 Satır*, YKY, 3. bs. 2005, İstanbul, s.189.

ihtiyacı içten bir şekilde şöyle dile getirmiştir: “Devlet!. Varsa da devlet yoksa da devlet!.. Devlet senin özlüğündür, hürlüğüdür; devlet soluk alışındır oğul, devlet!” (Gece Vaktinde Gündönümü, s. 261)

Sabır romanında Horoz Dede, devlete en çok adaletin sağlanması için ihtiyaç duyduğunu belirtir. Devlet olmazsa adaletin sağlanamayacağını düşünmektedir. “Belki de bu adâletsizliği ortadan kaldırmak için gelmek istiyoruz. Adâletin bulunmadığı yerlerde zından vardır, Zından karanlıktır, havasız. İnsanların da aydınlığa ihtiyâcı var.” (Sabır, s. 96)

Ebem Kuşağı romanında Sefil Ali ile bir çerçinin konuşmasında halkın devlete olan ihtiyacı özgürce yaşamak olarak görülmüştür. Halk devlet için çalışacak, devlet de halka özgürlük ve güvenlik sağlayacaktır.

Bizim verecek tek bir şeyimiz vardır, emeğimiz; emeğimiz taa canımıza kadar varır, gerekirse onu da vermesine. Pekey ne alacağız ülkeden? Yaşamak var ya yaşamak, hani şu dipdiri duruşumuz; boynumuz eğri olmadan, elin adamlarının buyruğu ile kalkıp oturmadan, kendi dilediğimizce yaşamak işte buna sahip olduk mu yeter. (Ebem Kuşağı, s.15)

Romanda devlet büyük bir gemiye benzetilir. Bu geminin denizin üstünde kalabilmesi için bütün malzemelere ihtiyacı vardır. “Say ki Devlet koca bir gemidir; yelkeni, direği, dümeni küreği... her bir parçası ayrı görünür.. tümü birden bir arada o geminin su üstünde gitmesini sağlar. Biri olmadın mı gemiyi bütün bellemek kimin aklına?” (Ebem Kuşağı, s. 28)

Güneşin Dört Köşesi romanının ismi simgeseldir. Artık Osmanlı Devleti yıkılmış, yeni bir devlet kurulmuş; Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları çizilmiştir. Güneşin dört köşesiyle kastedilen Türklerin yeni bir vatan toprağına olan ihtiyaçlarıdır. “Güneşin dört köşesi, o bildiğimiz güneşi Türkiyemsi bir çekişle köşelendirdiğinden mi? bir ucu Karstan başlayıp Hakkariden çıkararak..” (Güneşin Dört Köşesi, s. 127)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanı deniz kıyısında alacakaranlık bir zamanda martıların tasviriyle başlar. Martılar karınlarını doyuracakları ve sığınacakları bir yemlik aramaktadırlar. Ayrıca bu yemlikte de başka martıların, kuşların

yaşamamasını, yemliğin bir tek onlara ait olmasını isterler. İnsanların devlete duydukları ihtiyaç da bunun gibidir. Romanda yemlik, devlete benzetilmiştir. Anlatıcı bu benzetmeyi “Yemliğe tek başına sahiplenmek! Su ile toprağın çizgisinde başka martı uçurmamak.. başka hiç bir kuş uçurmamak..?” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 12) ifadesiyle verir.

Kutsal Mahpus romanında soya büyük önem verilmiştir. Soyun insanları birbirine bağlayarak milleti oluşturduğu düşüncesini benimseyen Ebû Hanife ve Ebû Müslim soyu bir ağacın köküne benzetmişlerdir. Ağaç simgesi de Sepetçioğlu'nun diğer romanlarında devleti simgelemektedir. Romanda da devletin yani ağacın ayakta durabilmesi için soya yani köklere ihtiyaç duyduğu belirtilir. (*Kutsal Mahpus*, s. 54)

Kutsal Mahpus romanında Peygamber öldüğü zaman devleti toparlayabilmek için bir başa ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum romanda şöyle ifade edilir: “Devlet ortada kalmıştı devlet!.. Devleti ağıtlar mı kurtaracaktı? Peygamberimizin ölümü herşeyi dağıtıp yok edecekti a efendim. Bunu kim gördü? Ebubekir ile Ömer gördü. Ne yaptı? Çekildiler hemen yan odaya, Devleti kurtaracak çâre düşündüler; bir baş gerekti.” (*Kutsal Mahpus*, s. 118)

Romanda halkın da düzene ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. Bu düzeni sağlamak için bir başa ihtiyaçları vardır. “Yönetilenler devamlıdır; her vakit vardılar; her zaman çoklukta dırlar, her zaman düzene muhtaçtırlar.” (*Kutsal Mahpus*, s.280)

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kıbrıs tarihini anlattığı sekiz ciltlik serisinin ismi *Sabır Ağacı*'dir. Yazarın romanına verdiği bu isim simgeseldir. Sepetçioğlu, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini anlattığı romanlarında da devleti ağaca benzetmektedir. Bu ağaç, bu seride Kıbrıs'ı temsil etmektedir. Türklerin ağaca yani devlete olan ihtiyaçları bu romanlarda da ele alınmıştır. Romana *Sabır Ağacı* ismini yazarın eşi Muazzam Gürşen Sepetçioğlu vermiştir. (*Sabır Ağacı*, s. 7) *Sabır Ağacı*, Kıbrıs'ın Türkleşmesini anlatan bir nehir romandır.

Sabır Ağacı serisinin ilk romanının ismi *Sahibini Arayan Toprak*'tır. Roman Kıbrıs'ın ilk sahipleri Fenikelilerin Fırtına Tanrısını Kıbrıs'a getirmesiyle başlar. Birçok uygarlığın (Hitit, Fenike, Sümer, Mısır) Kıbrıs'a geliş sebebi toprağa sahip olma ihtiyacıdır. Fakat; bütün uygarlıkların aynı toprağa sahip olması mümkün

değildir. Romanda toprağa sahip olmak isteyen uygarlıkların varlıklı, güçlü olması gerektiği belirtilir. “Bir toprağa sahip olmak isteyen o topraktan çok daha fazla zengin olması lazımdır. Dili, dini, inancı ve umutları ne kadar güçlüyse; geleceğe dönük hayalleri umutlarına ve inançlarına ne ölçüde bir güven veriyorsa o ölçüde de toprağa sahip olunur.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 10)

Sahibini Arayan Toprak romanında Kıbrıs, kendisine gerçekten sahip olacak bir sahip aramaktadır. “Apostolos Karyakis’in sahibini bekleyen dediği toprak, yüzdeyüz Kıbrıs ise eğer..?” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 90)

Sabır Ağacı serisinin ikinci romanı *Zaman Toprak ve Sahibi* ismini taşır. Bu romanda hem bir devlete hem de bu devleti yönetecek hükümdara ihtiyaç duyulmuştur. Romanda, insanların düzen gereksiniminden dolayı da devlete ihtiyaç duyduğu dile getirilmiştir. Osmanlı Devleti yeryüzünde düzeni sağlamak için var olduğunu söyler: “Biz, yüce Osmanlı Devleti yeryüzünde düzeni sağlamak üzere var olduğumuza göre.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 175)

Zaman Yürüyüşü bu serinin üçüncü romanıdır. Devlete sahip olmak için zamana ihtiyaç vardır. Ağacın yani devletin oluşması için hem zaman hem de sabır gereklidir. Romanda Ebusuûd Efendi, “Devlet yoksa hiçbir nesnenin bir düzende duramayacağına” inanır. (*Zaman Yürüyüşü*, s. 14) *Zaman Bir Dar Kapıda* romanında Kıbrıs’ın ilk kapısı olan Lefkoşa fethedilmiştir. *Zaman Dönümü* romanında ise bin bir zorlukla alınan Kıbrıs toprakları, Hristiyanların oyunları ile tekrar yitirilir. Türkmen halkının devletin en önemli ihtiyacı olan toprağa sahip çıkmaması, önceki romanlarda olduğu kadar toprağına önem vermemesi halkın devletsiz kalmasına neden olmuştur.

Sabır Ağacı serisinin son romanı *Zaman Uyanışı*’nda Kıbrıs’ın Rumların elinden tekrar alınması anlatılır. *Zaman Yok*’ta Kıbrıs’ın yönetimi İngilizlere verilmişti. Kıbrıs’a getirilen Türkmen halkının sesi bu romanda gazetelerle duyurulmaya çalışılır. Halk İngiliz yönetimine karşı hürriyete ihtiyaç duymaktadır. Bu konuda aydınların birleştiği yer Halkın Sesi gazetesi olur. Devletin bölündüğü bu zor günlerde gazete insanları birlik olmaya çağıran en önemli araç olmuştur. “Bir gazete olmalı, halkın sesini söylemeli...” (*Zaman Uyanışı*, s. 151) diyen Fazıl Küçük bu gazeteyi çıkartabilmek için uğraş veren bir vatanseverdir.

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında insanlar hürriyeti aradığı için devlete ihtiyaç duymuştur. Devlet olmadan insanlar kendi başlarına nasıl yaşayabilir? Birlik ihtiyacı duymazlar mı? Bediüzzaman'a göre devlet hayattı. "Devletin olmadığı yerde hürriyet mi var idi hayat mı var idi ki ötesi düşünüle.. öyleyse önce devlet! Öyleyse sonra da devlet!. Çünkü devlet varsa sen de varsın devlet yoksa? Devlet yoksa hiçbir şey yok!" (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 195-196)

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kıbrıs'ı anlattığı bir diğer seri *Bir Ömür Boyu Kıbrıs* serisidir. Yazar *Sabır Ağacı* serisinde yazdığı sekiz ciltlik romanında Kıbrıs'ın kurtarılma mücadelesini anlatmıştır. Tekrar Kıbrıs romanı yazmasının sebebini *Bir Ömür Boyu Kıbrıs* serisinin ilk cildi olan *Boyun Eğiş*'in giriş kısmında ifade eder. *Boyun Eğiş* ve *Hayır Değiş*'i yazmasının sebebi diğer sekiz romanda özellikle *Zaman Yok*'ta anlattıklarının askıda kalması ve Kıbrıs için çok önemli bir yere sahip olan Rauf Denктаş'a gereken önemi verememiş olmasıdır. Ayrıca yazar romanda 1878 yılı ve sonrasını yeniden anlatmayı neden tercih ettiğini şöyle ifade eder:

"Üçyüz yılı aşkın bir zaman içinde sahipliğini, efendiliğini, yönetimini elinde tuttuğun topraklarda bir gün geliyor sıradanlaşıyorsun; sahibi bulunduğun toprak sömürgeleşiyor, yöneten değil yönetilensin artık... Tek söz sahibi sen iken söz hakkın elinden alınıyor; bir tek senin bayrağının estirdiği havalarda başka bir bayrak egemen; dün, azınlık bilerek koruduğun insanların bile bayrağı var olmuş sokaklarda gezerken sen kendi bayrağının ucunu bile göremiyorsun... Yöneten çoğunluk iken yönetilen azınlıksın?.." (*Boyun Eğiş*, s. 6)

Sepetçioğlu'nun sözlerinden anlaşılacağı gibi Kıbrıs'ta en çok sağlam bir devlet yönetimine ihtiyaç duyulmuştur. Türkler topraklarını, vatanlarını kaybetmemek için kendi topraklarında azınlık olarak yaşamaya, Rumların türlü işkencelerine katlanmaya mecbur kalmıştır. Çünkü Türkler toprağa çok önem vermektedir. Hıristiyanlar da Türklerin topraklarını ele geçirerek yıkmanın kolay olacağını farkındadırlar. Bu nedenle *Boyun Eğiş* romanında kilise Türkleri içten yıkmak için Türklerin ellerinde bulunan toprakları satın almıştır. Roman kişilerinden

Mülâzım Giritli Mustafa bütün parasını Şehirli Mehmed'e vererek bu parayla toprak almasını ister. Görüldüğü gibi romanda toprak insanların en önemli ihtiyacı olmuştur.

Hayır Deyiş romanında Şehirli Mehmed isimli roman kişisi en kötü şeyin sahipsizlik olduğunu söyler. Kıbrıs topraklarının sahipsiz kalması onu üzer. "Toprağa sahip değil isen hiçbirşeye sahip değilsin amuca bilmez misin? Toprağına sahip olmasını bilmiyorsan zâten elinden alırlar. Bizim Türkler toprağın aynı zamanda yurd olduğunu unuttular.. toprak yurddur; sen, ben, hepimiz aslında onun parçasıyız.. Toprak elimizden gidince yurd da gider elbette!" (*Hayır Deyiş*, s. 32)

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun son romanları *Yesili Hoca Ahmed* dizisidir. Selçuklu ve Osmanlı devletlerini sembolize eden çınar ağacı bu dizide yer alan *Aydınlığın Mühürü* ve *Hurmalığın Ak Doğanı* romanlarında hurma ağacına dönüşmüştür. Bu romanlarda hurma ağacı dini ve maneviyatı temsil eder. Çınar ağacı ise büyüklüğü ve yüceliği simgelemektedir. Yesili Hoca Ahmed'in roman boyunca hurma ağacını araması Türkistan'da oluşturacağı manevi birliğe olan ihtiyacındandır.

Devlet, bu romanda ayrıcalıklardan meydana gelmiş bütünlük olarak tanımlanır. (*Aydınlığın Mühürü*, s. 20) Devletin içinde yaşayan farklı milletten, farklı din ve dilden olan insan toplulukları bir araya gelerek bütünlüğü sağlamaktadır. Bu farklılık birlik dağılmadığı sürece bir çeşni lezzetinde olacaktır. İnsanların en çok ihtiyaç duyduğu bütünlük olmayınca bu çeşni eski tadını koruyamayacaktır.

III. DEVLET KURMA

A. Devlet Kurmaya Duyulan İhtiyaç

Sepetçioğlu'nun romanlarında, roman kişilerinin devletsizlikten duydukları rahatsızlığı dile getirdikleri kadar, onların devlet kurma arzuları da dile getirilmektedir. Bu durum gerek diyaloglarda gerek monologlarda görülmektedir.

Kilit romanında kilit simgesiyle Selçuklu Türkleri, devlet kurmak için yurda ihtiyaç duyarlar. Hem yaşadıkları toprakları yurtları haline getirmek hem de Anadolu kapısının kilidini elinde tutan Bizans'tan bu kilidi almak istemektedirler.

Selçukluların Anadolu'yu yurt edinebilmeleri için Bizans'ın paslı, üç başlı kilidinin açılması gerekir. Bunun için de anahtar lazımdır. Sarı Hoca verdiği akıllarla Sav Tekin Beğ'e kilidi içten ele geçirmek için önerilerde bulunur. Kilidi kırmadan, anahtarı kullanarak açmayı öğütleyen Sarı Hoca, Türklerin devlet olabilmeleri için kendilerine yurt yapacakları yeri bilmeleri ve orada bir süre yaşamaları gerektiğini söyler. "Bu kilit kitliydi; açılması gerekti, âmenna. Her kilidin açılması gerektir ki o kilidin kilitlediği yere giresin de oturacaksın oturasın; yurt yapacaksın yurt yapasın.. Bunun için de ne gerek? Anahtar gerek.. Kilit paslıysa yağlamak gerek.."(*Kilit*, s. 16)

Romanda geçen kilit metaforundan sonra devreye anahtar ve kapı metaforu girmiştir. Kilit birlik olmayı ve yurdu simgeliyordu. Anahtar ise bunun maddi bir simgesi haline gelerek bir araç vasfını taşır. Yani asıl devlete (kapıya) ulaşmak için gerekli bir nesnedir. Bu nesne basit bir araç gibi gözükse de devlet için büyük bir öneme sahiptir.

Melikşah için anahtar, sultanı olduğu milleti bir arada tutma, huzur ve refah içinde idare etme, güçlü kılma, benimsediği idealleriyle yüklendiği tarihî misyonunu gerçekleştirme bilgisi, iradesi, mahareti ve sırrını sembolize etmektedir. Hâlbuki *Kilit*'teki anahtar metaforunun anlamı bundan biraz farklıdır. Anahtar, Anadolu ve Rumeli topraklarını elinde tutan Bizans İmparatorluğu'nu (kilit) fethetme, söz konusu coğrafyayı vatan kılma sırrı, iradesi, gücü ve idealini sembolize etmektedir.⁸⁹

⁸⁹ İsmail Çetişli, Agm, s. 160.

Kilit'in Bizans, anahtarın da Bizans'a giden yol olduğunu Süleyman Bey, şöyle dile getirir: "O yol Bizansa giden yoldu; o yola düştün mü ucunda Bizans vardı. O yol bir kilidin içinde dönen anahtar misaliydi; Süleyman Bey, bilmediği bir kilidin bilmediği bir anahtarını düşündü, bilmediği kilidin içinde bilmediği anahtarın dönüşünü.." (*Anahtar*, s. 175)

Kapı romanında Kılıç Aslan'ın hem Hıristiyanlarla hem de Hasan Sabbah ile mücadelesi ele alınmıştır. Anadolu'nun kapısını aralamak isteyen Türklerin Haçlılarla yaptığı mücadelelerinin romanıdır *Kapı*. Türklerin aşılmaz kapı engeli romanda şöyle ele alınmıştır: "Türkler kapı gibi; demirleşiyor, çelikleşiyor. Şövalye, tahta kapıyı bir vuruşta kırar geçersin, demir kapıyı olmazsa ateşler yakıp eritirsin.. Ya çelik kapıyı?" (*Kapı*, s. 30-31) Romanda kapı ulaşılması istenen devlettir. Devlet uğruna Süleyman, Melikşah, Nizamül Mülk feda edilmiştir. Şimdi hiçbiri yoktur. Devleti temsil eden kapı da onlar olmayınca tahta olduğu için çürümüştür. Türklerin tahta ve demir kapıları zayıf bulup istememesi, çelik bir kapıyı arzulaması kalıcı, sağlam bir devlet kurmak istemelerindedir. Nitekim, Türklerin Haçlılarla yaptığı savaşlarda hiç mağlup olmaması onların gerçekten de Asya'da sağlam bir kapı kurduklarını göstermektedir. Bu gerçeği roman kişilerinden Papa da dile getirir.

Asyanın bize yakın ucunda tedbir alınmazsa çok sağlam bir kapı kurulmaktadır, bize hep kapalı kalacak ama onlar için istenildiği zaman Hıristiyanlık kemirilecek. Kapı sağlamaştığı, yerine iyice oturduğu zaman Hıristiyanlık için tehlike önlenemeyecek kadar büyümüş olacak. (*Kapı*, s. 61)

Malazgirt yenilgisi sonucu Haçlılar Anadolu'nun kapısını bile aralayamaz. Çünkü ev doludur. Bu durum romana şu satırlarla yansır.

"Ana doldur!"

"Doldu oğlum."

"Ana doldu.."

"Dolsun oğlum."

"Doldu ana.. ana doldu.. Ana dolu.. dolu.. dolu.. Ana dolu!.."

(*Kapı*, s. 301)

Ertuğrul Gazi, oğluna aşiret değil devlet emanet ettiğini sık sık hatırlatır. Oğluna asıl bırakacağı miras devlet fikridir. Nitekim romanın sonlarına doğru kurulmuş bir meşverette Ertuğrul Bey'in ölümüyle aşiretin bitip devletin geldiğini Osman Bey de anlar. Bunun üzerine Osman Bey aşiret ile devlet arasındaki farkı anlatmıştır. Tek bir okun aşiret olduğunu, ok demetinin ise devleti temsil ettiğini söyler. Osman Bey devleti şöyle tanımlar: “ Kimsenin kırıp atamayacağı, büküp parçalayamayacağı kuvvettir.” (*Konak*, s. 289)

M. Necati Sepetçioğlu, *Konak* romanında Mevlâna ile Osman'ın ilk karşılaştığı an her iki tarafın da neler hissettiği üzerinde durmuş, Osman'ın sanki büyülenmiş gibi ve Mevlâna'nın ise onu görür görmez sanki geleceği görmüş gibi olduğu üzerine vurguda bulunmuştur. Hiç şüphe yok ki Mevlâna'nın Osman ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda çok büyük manevî etkileri olmuştur. Başta Şeyh Edebalı olmak üzere Mevlâna, Yunus vb. erenlerin yanında âdeta gerçek kişiliğine kavuşmuş; ayrıca yeni kurulan Osmanlı'da da kültürel anlamda bir atmosfer oluşmuştur.⁹⁰

Üçler, Yediler, Kırklar romanında devlet kurmanın asıl sebebi sahipsiz topraklara sahip olmak ve bu topraklarda yaşayan insanlara özgürlük getirmek olarak görülmüştür. ”Anadoluya biz oturmak için gelmedik, sahip olmak için geldik; bizden nice sonrakiler otursun diye geldik.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s.204) Bu romanda Osman Bey'in oğlu Orhan Bey, Rumeli kıyılarına ulaşma amacındadır. Devletini Rumeli topraklarına kadar genişletmeyi düşünmesinin asıl maksadı Anadolu'nun önünde en büyük engel olarak görülen Bizans'ın ele geçirilmesi düşüncesidir.

Karanlıkta Mum Işığı romanında Temir Hoca'nın kurduğu vakıf her alanda faaliyet gösterdiği için devlet gibi itibar gören bir kurumdur. Bu sebeple Temir Hoca vakfını devletleştirmek ister. Vakıflar devlet ile halkın iç içe olduğu kuruluşlardır. Temir Hoca'nın vakfi resmi olarak devlet olmasa da halkın gözünde bir devlettir.

⁹⁰ Cengiz Karataş; *Türk Romanında Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Sürecine Yaklaşım*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003, s. 65.

Kutsal Mahpus'ta Emevilerin devlet kurmaya olan ihtiyacı göze çarpar. Bunun sebebi Emevilerin devlet kurarak halifelik postunu ellerinde tutmak istemeleridir. Emevi devleti dinin gücünden yararlanarak sağlam bir devlet kurmak istemiştir.

Zaman Toprak ve Sahibi romanında Kıbrıs Kralı olmak isteyen Musevi asıllı Yassef Nassi, bir devlet kurmak ister. Bunun için birçok yolu dener. Hıristiyan olur, Don Juan Miguez ismini alır. Kıbrıs'ın Yahudi vatani olabilmesi için Türklere yanaşır. Kuracağı devleti sağlam temeller üzerine oturtabilmek için Sarah Rebeka Eskinazi isimli zengin Fransız kızıyla evlenir. Sonra tekrar Yahudi olarak eski ismine geri döner. Türklerin İspanya'dan kaçan Yahudilere yardım ettiğini düşünerek kral olmasının ancak Selim'in Kıbrıs'ı fethetmesiyle gerçekleşeceğini düşünür. Romanda Sarah'ın babası da Yassef Nassi gibi kalıcı bir devlete sahip olmak istiyordu. Bu dava için damadı Yassef Nassi kendini adamaya hazırdır. O, devlet kurma hayalini şöyle anlatmıştır: “Gerçekten de İstanbul ve Türk Sarayı Yahûdî meselesinin çözümleneceği en uygun yerdi; Kıbrıs bu bakımdan da bulunmaz bir Yahûdî Vatanı adayı idi. Ölmeden önce dünya Yahûdîlerini kendilerinin sayılan bir vatana yerleşmiş görmenin huzurunu yaşamak tek dileğiydi.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 73-74)

Tarihçi Âli Çelebi, devlet kurmak için toprağın yurt hâline gelmesi gerektiğini düşünür. “Toprak senin toprağın, yurt senin. O toprak yurt olsun diye kan döken senden, ya zengin olan?” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 92) Yassef Nassi'nin kurmak istediği devlet için emek harcamadığı hatta bu toprakta yaşamadığı belirtilerek bu toprağın yurt olamayacağı söylenir. Romanda devlet kurmak için Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'a köprübaşı olarak gönderilecek kişiler seçilir. Bu kişilerin Kıbrıs'a gönderilmesinin sebebi toprağa alışmalarını sağlamak, Kıbrıs'ı yurt hâline getirmektir.

1. Bireylerin ve Grupların Devlete Duyduğu İhtiyaç

Kilit romanında çadır evlerde yaşayan Selçuklu Türkleri göçebelikten kurtulup bir yurda yerleşmek istemektedir. Devlet kurulduğu takdirde hem barınma, hem korunma gereksinimleri ortadan kalkacaktır. En önemlisi de kendilerini ait

hissedebilecekleri devletleri olacaktır. Romanda yalnızca kişiler değil bazı gruplar da devlete ihtiyaç duymaktadır. Örneğin Bizans topraklarına sığınan Peçenek Türklerinden Boğaç, Balçar Han ve onların etrafında bulunan diğer Peçenek Türkleri rahat, güvenli bir şekilde yaşamak isterler. Bunu sağlayacak kurum ise devlettir.

Peçenekli Türklerden Balçar'ın devlet kurmaya olan ihtiyacının *Anahtar* romanında devam ettiği görülür. Balçar romanda bunu açıkça dile getirir. “Bir yurdum olsun istiyorum artık. Bre ben...” (*Anahtar*, s. 40)

Konak romanında çadır, Türkler için devletin yurdu olarak kabul edilmiştir. Göçebe Türkler çadır sistemiyle birlik ve bütünlüğü sağlayamayacaklarını anlayıp çadır yerine evlere, konaklara ihtiyaç duymuşlardır. Taş Yontucu ile Dülger devlete duydukları ihtiyaç sebebiyle çadırdan vazgeçmeyi göze alırlar. “Neden çadır biçimi? Ah hâlâ ben bile, ben bile biçim dendi mi çadır hayalliyorum.. Çadırı unutmak gerek, unutmak gerek.” (*Konak* s. 119)

Çatı romanında da Türklerin aşiretler halinde dağınık yaşamaları sebebiyle düzenli bir devlet oluşturamama sorunu işlenmiştir. Buna bir çözüm bulunması için Türkmen aşiretinden isteyenlerin Karacahisar'a gelip ev kurup yerleşmeleri söylenir. *Konak* romanında olduğu gibi bu romanda da yerleşik yaşama geçiş ve şehirleşme isteği söz konusudur. Böylelikle devlet sağlam temeller üzerine kurulacaktır.

Bu Atlı Geçide Gider romanında göçebe hayatta insanları kontrol altına almanın zor olması sebebiyle yerleşik yaşamın zorunlu olduğu gerçeği ortaya konulmuştur. Göçebelik ile yerleşiklik arasında gidip gelen halkın yerleşikliğe alışamaması kerpiç evlerin yanına çadırlar kurmasından anlaşılır.

Darağacı romanında Sakız Adası'nın keşişi Şeyh Bedreddin'in müritleri Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, buldukları Sakız Adası'nın topraklarında kendilerini güvende hissetmezler, buranın toprağını vıcık vıcık bulurlar. Gerçek toprağa ihtiyaçlarını ise şu şekilde dile getirirler: “Bize Anadolu gibi Urumeli gibi beli bükülmez topraklar yaraşır. Dayadın mı sırtını dağa, toprağı duyarsın, batmayacağını bilesin.” (*Darağacı*, s. 78)

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun son romanı olan *Yesili Hoca Ahmed*'in birinci cildi *Sesler ve Işıklar* adını taşır. *Sesler ve Işıklar*'da yazar Oğuz Türkleri dönemini anlatarak romana başlar. Oğuzların yerleşikliğe ve devlet kurmaya olan ihtiyacı

romanda şöyle ele alınmıştır: “Yerleşmek gerek Oğuz Hânım; il tutmak gerek! İllenmek şart! İl dirim getirir, ölümü sürer.” (*Sesler ve Işıklar*, s. 13) Romanda Oğuz Han’ın kuracağı devlet tek millet, tek devlet ve tek dilden oluşacaktır. Durmadan at sırtında akından akına koşan Oğuz Han da halkı gibi yerleşikliğe ihtiyaç duyar.

Yesili Hoca Ahmed serisinin son cildi olan *Hurmaliğın Akdoğanı* romanında Köleler Çiftliğinde yaşayan Çora Batur adlı kişi özgürlüğe ihtiyaç duyar. Annesi Ay Hatun, onu gençken azat eder. Çorak Batur özgürlüğüne kavuşunca bir toprağa yerleşir, evlenir, geçimini sağlamak için çalışır. Onun bu yaptıkları devlet kurmaya olan ihtiyacını gösterir.

2. Liderlerin Devlete Duyduğu İhtiyaç

Kilit romanında Çağrı Bey, eski Türk devletlerindeki hakanlar gibi topraklarını genişletmek arzusu içindedir. Romanın en başında Sarı Hoca, kendi kendine Göktürk Devleti’nin hükümdarı Bilge Kağan’ın “Ben Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağan.” sözlerini mırıldanır. Buna göre devlet kurmaya olan ihtiyacı hükümdarlara en başta Tanrı müjdelemektedir. Liderlere bu görev Tanrı tarafından verilmiştir. Çağrı Bey’in bir lider olarak devlet kurabilmesi için Anadolu’ya mutlaka ulaşması lazımdır. Kendi olmasa da oğlu Alpaslan’ın bunu başarabileceğine inanmıştır. Alpaslan’ın daha küçükken eline alıp oynadığı kilit ve diğer kardeşlerinden farklı özelliklere sahip olması onda bu ümidi doğurur. Liderler hem kendisine emanet edilen devletin hem de soylarının devamı için devlet kurmak istemişlerdir.

Dünki Türkiye serisinin ikinci romanı olan *Anahtar*’da Sultan Alparslan’ın ölümü üzerine devletin başına oğlu Melikşah geçer. Babasının ölümünden sonra devleti bir araya getirme sorumluluğu onun omuzlarına çökmüştür. Selçuklu devletinin başı olan Alpaslan’ın ölümünden sonra gerek içte gerek dışta devleti bölmek isteyenler artmıştır. Genç Melikşah, içte amcası Kavurt ile dışta ise Hasan Sabbah isimli düşman ile mücadele etmek zorundadır. Böyle bir ortamda devlete ve devletin birleştirici gücüne ihtiyaç duymamak mümkün değildir. Bu sebeple Melikşah, bütün beyleri toplayarak babasının ölümü üzerine duyulan acının ortaya dökülmeyecek kadar büyük olduğunu söyledikten sonra düşmanların bunu fırsat

bilmemesi için toparlanılmasını ve babasının hedeflerinin gerçekleştirilmesini ister: "Öyleyse ok yayda hazır olmak gerekir. Dört bir yanımızı pek tutmazsak Alpaslanın acısını duymuşuz neye yarar? Alpaslanı yaşatmak istiyorsak ulu Sultanımızın düşüncelerini gerçekleştireceğiz." (*Anahtar*, s. 10)

Bu Atlı Geçide Gider romanında Timur, Murad Beğ'in kalıcı bir devlet kurma isteğini fark eder. Timur kendisinin de geçici değil kalıcı bir devlet kurma yolunda çaba sarf ettiğini belirtir. Timur'un kurmayı tasarladığı kalıcı devlet büyük olmalıdır. Timur, bunu tek başına yapacağını kararlılıkla dile getirir: "Devlet bize atamızdan kalmadı, hazır bir Devlete konmadık, bize öyle bir Devlet veren de olmadı, pençemizi vura vura aldık!" (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 173) Romanda Osmanlı Devleti'nin kalıcı devlet kurma fikriyle kastedilen, oluşturacağı devletin sağlam bir düzene oturmasıdır. "Osmanoğlu Devlet olarak kalır; kurduğu düzen toparlar onu. Ağacın kökü toprakta kaldığı müddetçe..." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 175)

Zaman Yürüyüşü romanında Sadrazam Sokullu, alınan bir toprak parçasının vatana dönüştürülürse kalıcılık kazanacağını söyler. Devletin böyle kalıcı topraklara ihtiyacı vardır. "Toprağın vatanlaşması kalıcı olabilmek demektir, kıyamete kadar senin soyunun devletleşmesi, milletleşmesi yerine geçer. Kıbrıs, şu anda bizim vatanın yüreği olmuş durumdadır. Ben derim ki.. yürek önemlidir!" (*Zaman Yürüyüşü*, s. 22)

Zaman Bir Dar Kapıda romanında toprağı ele geçirmenin yanı sıra toprağın kalıcılığının sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bir toprağı elde tutabilmek için tek şart adaletli olmaktır. "Âdil davranılmaz ise, insanlar ezilir ise, ayrıcalıklı kullar yaratılır terazinin kefesi bir yana eğerse durmadan... aldığın toprak kaç para eder, oraya gönderdiğin insan ne işe yarar evliyâ olsa?" (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 191) Kıbrıs'ta kurulacak devlet, önce adalet temeli üzerine oturtulacaktır. Osmanlı Devleti'nde azınlıklara nasıl davranılıyorsa Kıbrıs'ta kurulacak devlette de aynısı uygulanacaktır. "Herkes Türk değil bunların fakat bizler her Müslüman'ı kardeşimiz biliriz, Allah onları bizlerden sorar.. Mallarınızı yanınızda götürebileceksiniz, ne götürürseniz götürün; dileyenler bizimle Kıbrıs'ta kalabilir. Malına mülküne varlığına sahiplenir; canlarını emânetimiz bileceğiz, her birini özellikle koruyacağız"

gözeteceğiz.. Bizimle eşit durumda, hür ve adalet üzere yaşarlar.” (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 235)

Zaman Sarkacı romanında birçok Türkmen, Kıbrıs’a yerleşmeleri için gönderilir. Osmanlı Devleti’nin bunu yapmasının nedeni fethettikleri Kıbrıs Adası’nın vatanlaşmasını sağlamaktır.

B. Devlet Kurma Teşebbüsleri

1. Liderlerin Devlet Kurma Teşebbüsleri

Sepetçioğlu’nun romanlarında, insanların lider olarak tanıdığı roman kişileri, eğer bir devletin başında değilse, devlet kurma teşebbüslerinde bulunurlar.

“Sepetçioğlu Kilit’te Türk tarihinin Malazgirt Meydan savaşı öncesi dönemini, roman türünün imkân ve şartlar çerçevesinde hikâyeleştirmiştir. (...)Romanda bir tarafta (doğuda) Selçuklu Türklerinin Anadolu kapıları önünde tutunma mücadeleleri anlatılırken; diğer tarafta (kuzey-batı) Peçenek Türklerinin Bizans’a yakın topraklarda ve Bizans içinde varlıklarını koruma mücadeleleri anlatılmaktadır.”⁹¹

Kilit romanında hem Selçuklu Türkleri hem de Peçenek Türkleri devlet meydana getirmek için mücadele etmişlerdir. Bir taraftan Alpaslan, Sarı Hoca, Sav Tekin diğer yandan Balçar ve Boğaç bu mücadeleyi veren roman kişileridir. İki tarafda Türk oldukları için birleştikleri nokta Bizans’ı yok etmek olacaktır. ”İyi kardeş çocukları da niye bu yana doğru gelmiyorlar? Gelemezler ki... Arada Bizanslı var dedik.. İnsan vurup kırıp gelir Boğaç. Onlar o yandan gelse, biz bu yandan gitsek.. Bizanslı sıkışmaz mı şimdi?..” (*Kilit*, s. 44)

Çağrı Bey’in oğlu Alpaslan diğer çocuklarla oyunlar oynar. Bu oyunların hepsi devlet kurmayla ilgilidir. Alpaslan bir bey gibi diğer çocukları örgütler. Çadırlar kurup her bir yana adamlarını yerleştirir. Bu oyunlar devlet kurmak için Alpaslan’ın daha çocukken yaptığı teşebbüslerdir. Nitekim Alpaslan, bir bey olunca arkadaşlarına devlet kuracağını söylemiştir:

⁹¹ İsmail Çetişli, “Kilit-Anahtar-Kapı Romanlarının Metaforik Anlamları Üzerine”, *Mustafa Necati Sepetçioğlu*, Ed. Hülya Argunşah, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları., s. 154.

“Ben derim ki, biz Selçuklu’yuz; Selçuklu, Oğuzlu’nun hasıdır derim. Devlet kuruyoruz, devlet! Çobanlık yapmıyoruz, sürü gütmüyoruz. Devlet birlikle olur; birliğimiz dinimiz olmalıdır, varacağımız yerdekiler bizim soyumuzdan gelmediğine göre başka şekil düşünür müsünüz?” (*Kilit*, s. 230)

Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun *Nurs Köyünden Dünyaya* isimli romanı iki ciltten oluşur. İlk cildi *Gökyüzünden Bir Beşik* adını taşır. Romanda Said Nursi adlı roman kişisi insanların üzerinde manevi anlamda etkili olmuş bir kimsedir. Said, Tanrıya karşı görevini yapabilmesi için bir toprağa ihtiyaç duymuştur. Toprak Allah’ın yarattığı en güzel nesne olarak görülmüştür.

“Yaradana karşı görevini yapabilmen için de bir yer gerek sana, bir toprak gerek! O toprak yurddur işte. Bu bulunduğumuz yerdir, yine ona geldik; bu bulunduğumuz yerden başlayıp te o günbatısındaki Urumellerine uzanan, aşağıdan yukarıdan denizlere varan kutsal topraklardır ki buraların kimselere verilmemesi buyurulmuştur.” (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 165)

Boyun Eğiş romanında Fatih Sultan Mehmed’in bir rüyasından söz edilir. Rüyasında beş işareti yapan bir el görmüştür. Bir büyücü onun rüyasını beş yüz elli beş yıl sonra elinizde tuttuğunuz şehri kaybedeceksiniz diyerek yorumlamıştır. Romanda Molla Hüseyin’in ölümünden sonra bir çocuğun geri dönüp avuçlarında Kıbrıs’ı tutacağına inanılır. Bu çocuk Rauf Denктаş’tır. Rauf Denктаş’ın avuçladığı toprak bir vatan olmuştur. *Hayır Deyiş* romanında Rauf bir falcıya gider. Falcı Rauf’un avucunun içindeki çizgilere bakarak “Sen bir devlet kuracaksın.” diyerek ona Kıbrıs’ı müjdelir. (*Hayır Deyiş*, s. 222)

Sesler ve Işıklar romanında Bilge Kağan, Göktürk Devleti’ni nasıl kurduğunu anlatır. “Neden sonra biz büyüdük; Kül Tigin kardaşım ile ben başa geçtik. Savaş kaçınılmazlaştı. Millet aç idi, doyurmak gerekiyordu, doyurduk! Çıplak idi, geydirdik. Hansız Hakansız, ilsiz töresiz kalmıştı, Han olduk Hakan olduk yerleşilecek il verdik, törelendirdik.” (*Sesler ve Işıklar*, s. 106)

IV. DEVLETİN TEŞEKKÜLÜ

A. Devletin Oluşma Süreci

Nurullah Çetin, Türklerin tarihi süreç içinde tarih, hamaset, vatan, yiğitlik, milliyet, millet gibi kavramları işleyen edebiyat üretme konusunda üç dönem geçirdiğini söyler:

1. Kavim Dönemi (Mitolojiler, Destanlar)
2. Ümmet Dönemi (Gazavatnameler)
3. Millet Dönemi (Tarihi Roman)⁹²

Tarihi roman, toplumların millet olma süreçlerini ve bu süreçte yaşadıklarını anlatan romandır. Sepetçioğlu'nun romanları mili bilinci ve toplumların oluşma süreçlerini nehir roman tarzında ele almıştır. Örneğin Kuruluş Dönemi romanlarında Osmanlı Devleti'nin başından geçen hadiseler romanla paralel gider. Roman kişilerinin isimleri ve davranışları da romanla tarih arasındaki yakınlığı gösterir.

Fakat; “Roman, elbette tarih değildir. bir tarih kitabından beklenen, elbette romandan beklenemez. Ancak şu da bir vakıadır ki tarih romanı, tarihi gerçekliklere aykırı olamaz. Tarih romancısının vazifesi, romanında gerçek ya da temsilî olarak aldığı tarihî kişiliklere ve kurumlara konuşabilecekleri sözleri söyletmek ve onlara yapabilecekleri davranışları yüklemek kaydıyla romancı muhayyilesinde zenginleştirilmiş bir tarih sunmaktır... Bu damarın en güçlü temsilcilerinden biri olan Sepetçioğlu, tarih romanlarıyla Türk edebiyatında tarih romancılığını tashih eden bir adamdır. Türk tarihini tam olarak bilmeyenlerin ya da bilse bile başka amaçlarla çarpıtmalarına, farklı göstermeye çalışmalarına, öznel bir yaklaşımla yanlış bilgi ve bilinç aktarmalarına tepki olarak doğru bir Türk tarihi bilgisi ve bilinci sunmaya çalışmıştır.”⁹³

⁹² Nurullah Çetin, “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romancılığı ve Millî Bilinç Telkini”, *Edebiyat ve Bilinç*, Öncü Kitap, 1. bs., Ankara, 2010, s. 65-66.

⁹³ Nurullah Çetin, Agm, s.72-73.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, yaptığı bir konuşmada tarih anlayışını ve tarihi anlatacak kişilerin görevlerini şöyle anlatmıştır.

“Tarih; bir milletin kültürel yapısını meydana getiren en önemli unsurdur. Devlet ve millet bütünlüğümüzü ise kültürümüz meydana getirir. Onuncu yüzyıl başlarından bu yana, yeni bir dini benimsemiş, hem de yeni bir toprağı vatanlaştırma yolunda çalışan bu millet, çok sağlam bir kültür yapısını meydana getirmiştir. Bu yüzden bu milletin tarihini konu seçen insanların ortaya çıkaracakları eserlerde, bu kültürel birikime sadık kalmaları, onu zenginleştirmeleri ve korumaları en önemli görevleri olmalıdır.”⁹⁴

Kilit romanında Selçukluların çadır devletten gerçek bir devlet, millet oluşlarının ilk adımı anlatılmaktadır. Bu süreçte kilidi açmanın yolunu arayan ve çadırlarına yapılan baskınlardan kaçan Selçuklular devletlerini kurma mücadelesi vermektedirler. İki kardeş, Tuğrul ve Çağrı Bey’ler devletin oluşması için güçlerini birleştirip baskınlarda birlikte mücadele vermişlerdir.

Konak romanında Osmanlı Devleti’nin kuruluş süreci anlatılır. Devlet bu romanda bir tohuma benzetilmiştir. Selçuklu Türkleri Düñki Türkiye serisinin romanlarında bir tohum olarak karşımıza çıkar. *Konak*’ta ise Osmanlı Devleti kurulacak ve küçük bir tohumdan büyük bir çınar ağacı meydana gelecektir. *Konak* romanında devletin oluşması tohum simgesi ile şöyle ele alınmıştır:

“ Bu ocağın yanar ateşidir.”

“ Ocaktan murat?”

“ Tohumdur.”

“ Ya her tohum yanar mı?”

“ Yanmazsa can bulamaz. Can bulamazsa üremez. Üremezse son bulur.”

“ Tohum bir midir?”

“ Birdir efendim.”

“ Neden birdir?”

“ Bin olsun diye, on bin olsun diye!” (*Konak*, s. 12)

⁹⁴ Saim Kaptan, Tarihi Romanımız Açısından Türklerin Anadolu’ya Yerleşmesi (1071-1345), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1988, Ankara, s. 31.

Bu romanda Yesevi dervişlerinden Kumral Dede, devleti boy boy örgütleyerek Konya’da Kayı Boyu oluşturmak ister. Osmanlı Devleti’nin ilk örgütlenmeleri olan Kayı Boyları romanda ne zaman patlayacağı belli olmayan bir tomurcuğa benzetilmiştir. Kayıların başında Osmanlı devletinin kurucusu Ertuğrul Bey vardır.

1. Devlet Kurumlarının Oluşma Süreci

Kilit romanında devlet çadır-devlet şeklinde örgütlendiği için ilk ortaya çıkan kurum Selçuklu Türklerinin kendilerini savunmak için oluşturdukları onar kişilik gruplar şeklinde oluşturulmuş Alpaslan’ın ordusudur. Bunun dışında savaşa gitmeden önce kararların alındığı meşveretler siyasi yapının ilk düzenlenmeye başladığı yerdir. Kuruluş dönemi romanlarında siyasi örgütlenmeler meşveretlerde gerçekleşmiştir. Sepetçioğlu’nun yakın geçmişteki hükümetleri ele aldığı romanlarında meşveret sistemi meclislere, kurultaylara ve karar mercilerine dönüşmüştür. *Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar* romanında Said Nursi, “... meşveret usulü dediğimiz Garbın Demokrasisi yönünde şimendifer hızıyla ilerleyeceğiz.” diyerek meşveretten demokrasiye geçildiğini vurgulamıştır. (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 279) Romanda her ne kadar demokrasiye geçilse de meşveretin de önemli olduğu belirtilir. Çünkü insanlar birbirlerine danışarak en doğruya ulaşabilir.

B. Devletin Teşkilatlanması

Kilit romanında devletin teşkilatlanması daha çok askeri düzenin sağlanması şeklinde görülür. Alpaslan, savaş düzeninde çerilerin yapması gerekenleri çok iyi tasarlar. Örneğin Dandanakan Savaşı öncesi Gaznelilerin kuyularının köreltilip suları içilmez hale getirecek ve böylelikle susuz kalıp yenileceklerdi. Bu planın yanı sıra küçükken diğer çocukları örgütleyen Alpaslan, şimdi ordusunu bölüklere ayırıp gerçek bir görev paylaşımı yapmaktadır.

Anahtar romanında devletin teşkilatlanması için arı, karınca örneği verilmiştir. ”Bütün Selçuklu’yu karınca gibi, arı gibi; hayvan sürülerinin ota yahut suya koştuğu gibi bir şeyin etrafında toplanmalı, bir şeye koşuşmalı. Aksi olursa toplayamazsın Selçuklu’yu.” (*Anahtar*, s. 87)

Darağacı romanında Yıldırım Bayezid, devleti oğulları arasında bölüştürerek teşkilatlandırır. Her birine ayrı bir sorumluluk vererek devlet yönetimine katar. Bunun bir sebebi de oğullarının padişahlık hırsına kapılıp birbirlerini öldürmemelerini engellemek içindir.

Gece Vaktinde Gündönümü romanında İstanbul'un fethi için devleti teşkilatlandıran Mehmed, ordudan adam seçme işine başlar. İstanbul'un fethedilmesi için sağlam bir teşkilatlanma şarttır. Ne medreseden okumuş adam ne de tekkeden bir ermiş ister. Devleti ileriye taşımamanın tek yolu askeri gücü arttırmaktır. Mehmed Çelebi, İstanbul'un alınması için Rumeli Hisarı'nı yaptırır. Bu yapının inşası sırasında yapılan örgütlemeler devletin teşkilatlanmasına örnektir.

...ve Çanakkale Geldiler/1 romanında Türklerin devleti teşkilatlandırmada gerçekten sağlam bir millet oluşu ve akıl almaz örgütlenişinden çekinen yabancı güçlerle karşılaşılır. Madam Bonvale ve Binbaşı Bennett'in bir konuşmasında Binbaşı Bennett, Türklerin örgütlenmedeki başarısı hakkında şunları söyler: "Türkler, akıl almayacak derecede cür'etkâr, akıldışı denilecek ölçüde de örgütçü.. evet, örgütçü dedim, bilerek dedim.. duruma göre değişiyor, değişmekten korkuyor; iyi mi bu, kötü mü.. bilemem fakat büyüklüktür. Bizi de bu korkutuyor işte." (*...ve Çanakkale Geldiler/1*, s. 153)

Zaman Yok romanında Yunanlıların ve Rumların kutsallık yüklediği Megali İdea düşüncesi Hıristiyanların teşkilatlanmasını sağlamıştır. Bu ideale göre bütün Ortodoks Hıristiyan milletleri bir arada toplanacaktır. Hıristiyanlar bu ideallerini anlatan bir vatan haritası hazırlarlar. Bu haritayı hazırlayan Rigas Ferreas'ın oğlu İpsilanti, teşkilatlanmayı sağlamak için İyi Kuzenler Ortaklığı'nı kurar.

Zaman Uyanışı romanında Türklerin kurtuluş mücadelesi verdiği görülür. Kıbrıs'ın tamamen İngiltere'ye bağlanmaması için bazı Türkler mücadele vermektedir. İttihat ve Terakki, Türk Ocakları çevresinde örgütlenerek vatanlarını kurtarmanın yollarını ararlar.

Hayır Değiş romanında Kıbrıs Türkleri, Rumlara karşı haklarını koruyabilmek için Türkiye'den yardım ister. Türkler, bir federasyon kurarak Kıbrıs Türklerinin haklarını gözetecektir. Ayrıca Kıbrıs'ta Türk Silahlı Kuvvetleri'ni görevlendirecektir. Böylelikle Kıbrıslı Türkler Rumlara karşı teşkilatlanacaktır.

V. DEVLET KURUMLARI

Sepetçioğlu'nun romanlarında devlet kurumları olarak ordu, eğitim kurumları, maliye, istihbarat, din görülmektedir. Bu kurumlar içinde en çok ordu ve din kurumunun ele alındığı, kurumlar arası ilişkiler üzerinde durulduğu rahatlıkla söylenebilir.

A. Ordu

Kilit romanında ordunun devlete bağlı olması, başına buyruk olmaması düşüncesi vurgulanır. Selçuklu Türkleri, düzenli bir ordu oluşturmaya önem vermiştir. *Anahtar* romanında Selçuklu ordusunun Tanrı'nın ordusu olduğunun vurgulanması ordunun ne kadar güçlü olduğunu anlatmak içindir. "Küpelî Hafız dediyse görklü Tanrının ordusuyuz; Tanrı da ordusunu kimseye ezdirmez." (*Anahtar*, s. 76)

Kapı romanında da İznik'e giren Çaka Bey'i durdurmak için ordunun hazırlanması istenir ama orduda asker dışında herkes (keşiş ve şövalyeler) bulunduğu için sağlam bir ordunun oluşturulamamasından yakınılır.

Konak romanında devlet savunması uç beyleri tarafından yapılmaktadır. Tarih boyunca düzenli bir ordu kurmak isteyen Türk beyleri, romanda Ertuğrul Bey'in aşiretinden kurulmuş ordunun en düzenli ordu olduğunu söylerler.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Bayezid Bey, bir savaşta ordunun düşmanla mücadelesinin göğüs göğüse yapılması gerektiğini söyleyerek ordunun güçlü olmasını ister. Savaşarak yapılan mücadelenin hiçbir şeyin yerini tutmayacağını düşünür. Savaşta top kullanarak zafer elde etmek istemez.

Romanda Murad Han'ın yeniçeri düzenini kurduğu da söylenir. Ayrıca Sultan Murat'ın devlet kurumlarından en çok orduya önem vermesi dikkat çeker. Ordunun bir ülkeyi kalkındırdığını ve her şeyi orduya borçlu olduğunu söyleyen Murat Han, ordunun kalıcılığı için yerleşik olmasının gerektiğini belirtmiştir. Ordu diğer kurumlardan daha hayati bir öneme sahip olduğu için ordunun işleri ile ordunun dışındaki işlerin ayrı tutulması lâzımdır. "Yurdumuz var ya! Varlığımız ancak orduya ve savaşa bağlıdır. Ganimetler bizi zengin edecek." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 170) Bu

romanda düzenli ordunun önemine inanan bir diğer roman kişisi de Timur Bey'dir. Timur, Murat Bey'in kurduğu yeniçeri düzenine karşın kendisinin Timur düzenini oluşturacağını; oluşturduğu bu düzenin yeniçeri düzeninden daha güçlü olacağını düşünür.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Türklerin ordu-millet anlayışına vurgu yapılmıştır. Devlet yöneticisinin ordusuna güvenmesinin, onlarla bir arada, el ele savaşta yer almasının ordunun başarısında önemli bir etken olduğu belirtilmiştir.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında ordu, devleti düzenleyen en önemli kurum olarak görülür. Ordu millete medeniyet, dirlik ve düzen getirir. "Askerin girdiği yere medeniyet giriyor vesselâm." (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 77)

Geçitteki Ülke romanında Seyyid Bereke, Türklerin Tanrının ordusu olduğunu söyler. Bu ordunun dağılmaması ve güçlenmesi için bütün ecdadının çaba harcadığını belirtmiştir. Romanda Haçlı ordusundan da söz edilir. Haçlı ordusunun sıkı düzenden yoksun oldukları söylenir. Yedi ülke üç iklimin ordusu yedi ülke üç iklim dili konuştuğu için hepsi benim diyordu. Bu yüzden başarısız oluyorlardı. (*Geçitteki Ülke*, s. 279-280) Osmanlı Devleti'nde de orduda durum bundan farklı değildir. Ordunun, padişahın buyruklarına uymaması, padişahın orduya söz geçirememesi eleştirilir. (*Geçitteki Ülke*, s. 352)

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanının giriş kısmında Mustafa Kemal Atatürk, Çanakkale'de yaşanan Bomba Sırtı olayını anlatır. Bu olayda Türk ordusunun kararlılığı, ölmekten korkmaması ve devlete sonsuz bağlılığı dikkat çeker. "Karşılıklı siperler arasındaki mesâfe sekiz metre, yâni ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler, hiçbiri kurtulmamacasına tamamiyle düşüyor. İkinciler onun yerine geçiyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve inanış içinde biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakika içinde öleceğini biliyor, küçücük bir korku belirtisi bile göstermiyor. Sarsılmak yok." (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 10)

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanında Çanakkale'de başarılı olması için ordudaki askerlerin yolları çok iyi bilmesi söylenir. Ordu hiçbir surette dikkatsizlik yapmamalıdır. "Toprağını bilmeyen zâbit telef olur. O yüzden, şurdan, daha yukarı, yamaç işâreti koy." (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 258)

Zaman Bir Dar Kapıda romanında Venediklilerin, Osmanlı'ya Kıbrıs'ı ellerinde tutmak karşılığında her yıl haraç ödediğinden söz edilir. Venedikliler Osmanlı Devleti'ne ödeyecekleri bu haracı iki katına çıkaracaklarını söylerler. Yeter ki Türkler Kıbrıs'a girmesin. Türklerin Kıbrıs'a girmesinden korkan yabancılar Kıbrıs'ı alırsanız daha çok masrafınız olacak derler. (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 96-97)

B. Eğitim Kurumları

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun ilk romanı olan *Kilit*'te eğitim kurumları olarak taş medreselerden söz edilir. *Anahtar* romanında ise aydın tipi temsil eden Küpeli Hafız, oğlu İltutmuş'a eğitim için bir dernek kurmak istediğini söyler. Bu derneğin dışında Nizamül Mülk'ün Melikşah'tan isteği üzerine Bağdat'ta kurulan medreseler de önemlidir. Bu medreselerin Selçukluları kılıçtan uzaklaştırıp dört duvar arasında çürüteceğini söyleyenlere Süleyman Bey kızar. (*Anahtar*, s. 151)

Bu Atlı Geçide Gider romanında Şeyh Hüseyin-i Ahlâti kitapların Şeyh Bedreddin'i zehirlediğini düşünür. Bedreddin için ise kitaplar önemlidir, onun en sevdiği can dostlarıdır. Şeyh Bedreddin, Şeyh Hüseyin-i Ahlâti'nin düşüncelerinden etkilenerek onu zehirleyen kitapları Nil'e atmaya gider. Kitaplarının her birini Nil'e attıktan sonra elinde boş bir çuval kalır. Bedreddin de kendini kitapları olmadan boş bir çuvala benzetir. "Bomboş.. bir çuval gibi bomboş; dikine duramayacaktı bomboş çuval, yığılı kalacaktı. Bedreddin de duramadı, çöktü. Nilin kıyısındaki toprağa oturuverdi." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 260)

Darağacı romanında eğitimde yaşanan bazı sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu sorunlardan biri mekteplerin bozulmasıdır. Alfabeyi bilmeyenin bilgelik tasladığı, okur-yazar sayısının aslında görüldüğünden daha az olduğu vurgulanır. (*Darağacı*, s. 293) Romanın sonunda Şeyh Bedreddin ölüme giderken 'Kitaplar candır, onları da yanıma alayım' diyerek eğitime ve ilme verdiği önemi göstermiştir. (*Darağacı*, s. 413)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında eğitim askeri ve dini olmak üzere sınıflandırılmıştır. Molla Gürâni ve Ak Şemseddin, Mehmed'e küçüklüğünden beri hem askeri hem de dini bir eğitim vermiştir. Romanda Mehmed Çelebi, ülkesinde

okur-yazar insan sayısını arttırmak için medreselerin arttırılmasını, medrese altı mekteplerin kasabalarda da açılmasını buyurmuştur. Mehmed Çelebi'nin devletin gelişmesinde eğitimin önemli bir faktör olarak gördüğü bu davranışından anlaşılmaktadır.

Karanlıkta Mum Işığı romanında eğitimin vakıflar tarafından üstlenildiği görülür. Abdülhamit'in ülkede başlattığı okuma yazma seferberliğinin işlerini ilçede üstlenen Temir Hoca Vakfı bu bakımdan önemlidir.

Ebem Kuşağı romanında ise eğitimin bozulduğu görülür. Medrese hocası olan Ak Hoca, medrese öğretmenliğinin çerçilik ve diğer meslek türleriyle eşit kılınmamasına üzülür. "Duvarcılık... çobanlık hem de rençperlik gibi; bunca zeneat ne ise bunlar gibi medresencilik de bir zenaat idi, sağ elin sol elden ayrıcalığı mı vardı bedende?" (*Ebem Kuşağı*, s. 151)

Zaman Yürüyüşü romanında Padişah Kıbrıs'a götüreceği en önemli şeyin eğitim olduğunu söyler. Eğer insanlar okur ve düşünebilirlerse bir devletten söz edilebilir. "Çocukların okutulması, bütün ülkemde, medreselerin çoğaltılması, mahalle mekteplerinin köylerde de bilen hocaların eline geçmesi için didinilmeli. Evet, böyle.. benim savaşım budur." (*Zaman Yürüyüşü*, s. 221)

Zaman Sarkacı romanında Padişah Kıbrıs'ta ilk olarak eğitime önem verir. Türkmen halkı okumalı, yazmalı, eğitimden uzak kalmamalıdır. Bunun için Kıbrıs'ta ilk sıbyan mektepleri kurulur. Romanda eğitim yeni devletin gelişebilmesi için önemli bir faktör olarak görülmüştür. Yaseminci Baba eğitim hakkında şunları söyler:

"Eğitim, insanı, biçimlendirildiği yerin adamı yapar. Doğuranın ilgilenip eğitmediği çocuğu doğurmayan alsa ve kendince eğitse o kişi büyüdükçe öz anasına öz babasına duygularıyla bağlansa bile düşünceleriyle hareketleriyle bağlanamaz, yabancılaşır.. eğitenini seçer. Bu bir. İkincisi de seçim yapabilmek yaptırabilmek insanı insanlaştıran en birinci özelliktir. Seçim yapabilecek durumda yetiştirdiğin kişi seni seçmiş ise öğünebilirsin. Lefkoşa'da, benden sonra Sıbyan Mektebi'nde okumaya başlayacak çocuklara önce bunlar öğretilmelidir. Daha üst sınıflarda ve mekteplerde derslerin özü bu

davranışlara göre hazırlanmalıdır. Medreseye böyle gelen öğrenci artık yurdunun adamı olur, milletinin seveni olur, seçerse töreleri ve kökünü seçer!” (*Zaman Sarkacı*, s. 166)

Zaman Yok romanında Osmanlı Devleti’nin yeni sultanı II. Mahmud, Kıbrıs’ta kütüphane yaptırır. Bu kütüphanenin bütün masraflarını da kendi karşılar. Kıbrıs’ın eğitim alanında gelişmesini sağlamak için *Sabır Ağacı* serisinde yer alan bütün romanlarda devletin başına geçen hükümdarlar Kıbrıs’a bu konuda katkıda bulunmuştur. Romanda Kıbrıs’ta eğitim sistemindeki ikiliklerle de karşılaşılır. Hem Türk okulları hem de yabancı okullar eğitimde farklılıklar yaratmaktadır. Roman kişilerinden Veli, okumak isteyen bir gençtir. Veli’nin İngiliz okuluna mı Kıbrıs Medresesi’ne mi gideceği konusu romanda tartışılır.

Zaman Uyanışı romanında devleti kurtarmanın tek yolu olarak eğitim görülmüştür. Devletine bağlılığıyla bilinen Arslan Baba İstanbul’a gidip Türkçe yazılmış kitapları adaya getirmeyi düşünür. Bunun sebebi ada İngiliz yönetimine girdiğinden beri okullarda İngiliz hellenizmi, tarihi ve dilinin okutulmasıdır. Türklerin adada dillerini kaybetmemeleri için çeşitli tedbirlerin alınması zorunlu olarak görülür. İngilizlerin eğitime koyduğu yasaklar Türk milli bilincinin yok olmasına neden olacaktır. “Milli ruhtan yoksun insanlardan millet oluşmaz.” (*Zaman Uyanışı*, s. 83) Kıbrıs’tan Türkiye’ye okumak için öğrenci de gönderilir. Bunun için Kıbrıs’ta Evkaflar kurulmuştur. Evkafların topladığı para ile Türk çocukları İstanbul’da iyi bir eğitim alabilecektir. Türkiye’ye okumak için gönderilen Fazıl Küçük de ülkesine bir doktor olarak dönmüştür.

Gökyüzünden Bir Beşik romanında erkek çocukların okutulmasına önem verilir. Fakat erkek evlat evin reisi olarak görüldüğü için evde bir tek erkek çocuk varsa onun okula gitmemesi öngörülmüştür. Kız çocuklarına ise mektep, medrese yasaktır. Ayrıca çocukların mektepte öğrenecekleri şeylerin aslında hiçbir şey olduğu; asıl öğrenilmesi gerekenin kâinat olduğu belirtilir. (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 115) Romanın ilerleyen bölümlerinde dini eğitimle çağdaş eğitimin bir sentezine varılmıştır. “Okumak, adam olmak köyüne kentine yurduna yuvasına yararlı bir âdem olmak.. evet, asıl olan, önemli olan bu idi. Yurduna yuvasına bir yararlı âdem

olmak için çırpınırken onun yanı sıra dinine diyanetine sahip çıkan kişiye ne mutlu!” (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 133) Romanda Said Nursi’nin çeşitli medreselerde eğitim gördüğü ve öğrenmek aşkıyla yanıp tutuştuğu gözlenir. O, bu konuda Peygamberin “beşikten mezara kadar ilim öğren.” hadisini uyguladığını dile getirir. (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 312)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında insanların arasında yaşanan sınıf sorunlarının eğitimle çözümleneceğine inanılır. İnsanların eşit ve özgür olabilmesi için eğitim şarttır. Romanda medreselerin hem ahiret ilimlerini hem de dünya ilimlerini insanlara öğretmesi gerektiği düşüncesi savunulmuştur. “O medresede maddeyi de öğretmeliydin insanlara sonunaca mânâyı da. Ne mânâsız madde, ne maddesiz mânâ. Çünkü hayat var idi ve âhiret var idi; öyleyse hayatın da ilmi olacaktı Âhiretin de.” (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 26) Bir önceki romanda tasarlanan sentez bu romanda daha da geliştirilmiştir. Dini meselelerin aklın ve bilimin ışığıyla aydınlatılması en doğru yol olarak görülmüştür. Çünkü bir ulusa en az din kadar bilim de gereklidir. (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 56-57)

Bu romanda devletin de eğitimi desteklediği görülmektedir. Padişah Abdülhamit Han her ilde, ilçede, köyde mektep açılmasını buyurur. Bu karara Said Nursi çok sevinir. Ayrıca devlet okumak için çevre yerlerden mektep, medrese yuvalarına getirilen çocukların bütün ihtiyaçlarını da karşılayacaktır. “Tebaasını cahil bırakan padişaha padişah da denmez.” (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 221)

Boyun Eğiş romanında sömürge altına alınmış Kıbrıs’taki okullarda İngilizlerin tarihi ve dili öğretiliyordu. Molla Hüseyin’in oğlu Raif küçüklükten beri okuma sevdası duyan bir çocuktur. Babası onun Lefkoşa’da okumasını ister. Raif okuyup yargıç, öğretmen olmayı hayal eder. Kıbrıs’taki Türk çocuklarının okuması için Mülâzım Giritli Mustafa’nın Girit’e giderken Şehirli Mehmed’e verdiği paralar kullanılır. Bu Kıbrıs Türkünün eğitimi için önemli bir adımdır. Raif babası ölünce Lefkoşa’ya gidip polis olmak zorunda kalır. Bu romanda Kıbrıs’ta Kıbrıslı Türk çocukların okuyup meslek sahibi olacağı meslek okulları da açılmıştır. Hafız Cemal Lokmanhekim sömürge yıllarında Sanayi Mektebi’ni açmıştır.

Hayır Değiş romanında Rauf Denктаş’ın yetişmesinden ayrıntılı olarak söz edilir. İlk önce Newham isimli İngiliz okuluna giden Rauf’un babası Raif burada

İngilizce öğrenir. Raif bu ortaokulda Türk ve Rum çocukları arasında sınır taşı gibi olmuştur. Babası öldükten sonra okulu bırakmak istemiş fakat öğretmeni onu vazgeçirmiştir. Babası ondan ya yurtsever bir gazeteci olmasını ya da avukat olmasını istemiştir. Rauf da okul yıllarında Halkın Sesi gazetesinde yazılar yazmaya başlar. Daha sonra hukuk okumaya karar verip burs alarak İngiltere'deki hukuk mektebine kayıt olmuştur.

Aydınlığın Mühürü romanında Ahmed'in, Yesili Hoca Ahmed oluşu ve yetişmesi anlatılır. Küçük yaşta annesi Ayşe Hatun'u kaybeden Ahmed, okumaya karar verir. Babası İbrahim Şeyh ve Arslan Baba ona, dini ilk öğretenlerdendir. Ahmed, hafızlık sınavlarına hazırlanmaktadır. Sayram Camii'nde yapılan bu sınavı Ahmed, başarıyla geçer ve hafız olur. Arslan Baba'nın hurmalığında bulunan kitapları okuyarak yetişen Ahmed artık hoca olmuştur. Ahmed, kitapların insanları amaçlarına götüreceğini düşünmektedir. Ona göre eğitim dinen de insanlara farz kılınmıştır. Yesili Hoca Ahmed, bunun için bir tekke kurup Türkistan halkını eğitmeye başlamıştır. Tekkede verdiği derslerinde kalemin kılıca karşı üstünlüğü üzerinde durmuştur. Kısa zamanda halkın sevgisini kazanan Hoca Ahmed, Yesi'nin hem dervişi hem beyi olmuştur.

C. Maliye ve Sosyal Yaşam

Anahtar romanında halk için büyük bir tehlike arz eden Hasan Sabbah'ın etkisini yok etmek için çareler aranır. Bunlardan biri halkı başka alanlara yönlendirmektir. Örneğin gençleri çeşitli meslek ve sanat alanlarında dükkan ve tezgahlar açıp yerleştirme önerisi hem devletin mali yapısına katkı sağlayacak hem de halkı Hasan Sabbah'ın boş inançlarından kurtaracaktır. *Kapı* romanında Teke Midas isimli roman kişisi herkesin borç aldığı zengin bir kimsedir. Alışveriş işlerini senet ve damga gibi uygulamaları öne sürerek yapmaktadır. Roman kişilerinden bazıları bu kimseden borç alarak giderlerini karşılamıştır.

Konak romanında Moğol zulmünden Anadolu'ya göçenler için Kumral Dede kazanç getiren bir meslek olarak zenaatı önerir. Bunun yanı sıra kuşağında sakladığı altınları devletin zor günleri için kullanmayı düşünür. Yabancılara altınları satmak istemez. Romanda at, kılıç, kama gibi savaş aletlerini alıp satmak ticaret olarak

görülmüştür. Bu romanda insanlar geçimini sağlayabilmek ve sosyal yaşamı düzenlemek için çeşitli mesleklerle uğraşmışlardır. Bunlar şöyle sıralanabilir: suculuk, dülgerlik, taşçılık, bahçevanlık, bileycilik, okçuluk...

Eski Türkler göçebe kültüre sahip olduğu için çadırlarda yaşıyordu. *Konak* romanında çadır ile tahta, kerpiç, dört duvar evler mukayese edilmiştir. *Çatı* romanında yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte özel mülkiyet kavramı ile karşılaşılır. Artık herkesin ayrı ayrı evleri olacaktır. Bu konuda devlet yöneticileri tarafından çeşitli kurallar uygulamaya konulmuştur. Osman Bey'in buyruğuna göre Türkmen halkının kendilerine bağışlanan evi başkasına satamayacağı kuralı konulmuştur. Bunun sebebi hem yabancıların toprağı eline geçirmemesi hem de özel mülkiyeti yerleştirmektir.

Bu Atlı Geçide Gider romanında ekonomik etkinliklerin en önemlisi olarak toprak görülür. Toprağı işlemek hiçbir zaman bitmeyecek bir kaynaktır. Ayrıca toprak bir ata benzetilir: "Eskiler, toprak da ata benzer derlerdi duymuşluğun var mıdır oğul Mustafa? Bakıp tımar etmezsen, üç gün binmezsen üstüne at seni yadırgar. Toprak da seni yadırgar sahip çıkmazsan." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 72)

Darağacı romanında savaşlarda alınan galibiyetler ekonominin en önemli kaynağı olarak görülür. Bunun yanı sıra romanda tarım, hayvancılık, esnafılık, kervancılık gelir getiren ekonomik etkinliklerdir. Tarım ve hayvancılık diğer ekonomik etkinliklere göre daha az gelir getirdiği için eleştirilir. Çünkü rençper ve çiftçi, kazancının büyük kısmını devlete toprak parası olarak vermektedir.

"Şimdi, toprağın hani yarı yarıya düşmüş verimi var ya gelelim o yoksulluğa.. Türkmen o yarım verimden Süleyman'ın İsa'nın falan topladığı çeriye de doyuruyor mu? Doyuruyor.. yani elindeki yarımın da epeycesi gidiyor. Bu yıl şu kuraklığı da ekle bakalım üstüne; yakında yağacak deli yağmurların selinin harmanda kalanını da süpürdüğünü düşün.. ne olur o zaman?" (*Darağacı*, s. 246-247)

Sabır romanında Bizans ile mücadele edilirken savaş sırasında bazı kişilerin çerçilik yaptığı gözlemlenir. Meyve sebze satarak geçimlerini sağlayan bu kişiler hem insanların yiyecek ihtiyacını sağlar hem de para kazanırlar. Romanda üretimin önemi üzerinde de durulmuştur. Hacı Bayram Veli, Murad Bey'e Türkmen halkını

bir arada tutabilmek için onların karnını doyuracak nesnelere üretilmesi gerektiğini öğütler. “ Sen barış seven bir padişahsın, barış ancak üretimle sağlanır oğul Murad Beğim, Türkmen tükettiğinden çok üretirse barış yolu açılır.” (Sabır, s. 199)

Karanlıkta Mum Işığı romanında vakıflara çok önem verilmiştir. Romanda ekonomik etkinliklerin merkezi olarak Temir Hoca Vakfı görülür. Bu vakıf muma benzetilmiştir. Temir Hoca ve oğlu Hacı Arif Bey bu vakfın kurucularıdır. Onlara göre devletin karanlıktan aydınlığa ulaşması için bu vakıf önemlidir. “Uzun ömürlü devletimizin yaşayabilme sebebini Vakıflar gibi köklü kuruluşlarımızda buluyor.” (Karanlıkta Mum Işığı, s. 43)

Ebem Kuşağı romanında çerçilik (satıcılık) mesleğine çok sık yer verilir. Bu meslek roman kişilerine cazip gelir. Çünkü çerçiler kimseye bağlı olmadan çalışırlar. Romanda bazı kişiler de değiş tokuş çerçiliği yaparak para kazanırlar. Hatta roman kişilerinden Sefil Ali yabancılara değerinden fazla mal satarak ticaret yapar.

Güneşin Dört Köşesi romanında Osmanlı Devleti'nin ulaştığı bütün topraklara zenginlik götürdüğü söylenir. Devlet, kendi çıkarını düşünüp aldığı topraklardaki insanları sömürmediği için devletin mali durumunun zarar gördüğü belirtilmiştir. “Dünyada hangi imparatorluk var ise bak.. ben iyi bilirim, hepsi vardığı yeri sömürmüş, kurutmuştur; bir bu Osmanlıdır aksi çıkan.. vardığı yere para götürdü, almadı verdi, yemedi yedirdi, yıkmadı yaptı.. böyle imparatorluk olmaz; soyacaktın soyacaktın.. o vakit dal budak salardın.” (Güneşin Dört Köşesi, s. 103)

Roman İsmet Paşa dönemini anlatır. Romanda sanayinin gelişmesi için çeşitli fikirler öne sürülür. Tarım ve hayvancılığın yerini alan sanayi sayesinde halk artık makinalarla tanışmıştır. Romanda sanayileşme şöyle geçer: “Sanayi; memleketin sanayileşmesi bu. Makine girecek, makineyi çalıştıracak işçi var. Ayrıca işçi para kazanacak..” (Güneşin Dört Köşesi, s. 119)

...ve Çanakkale Geldiler/I romanında sosyal yaşamın da değiştiği görülür. Cephe gerisinde halk bin bir zorlukla kağnıları çekmeye çalışırken bazı Türkler, İngilizlerin yaşantısına özenmekte ve devletin içinde bulunduğu hâli hiç umursamamaktadırlar. Cavidân ve Saliha Hanım'ın ilgilendikleri şeyler yabancıların konakları, evlerinin dekarasyonu ve pahalı kıyafetlerdir. Yaşanan savaş ve kıtlık ne yabancıların ne de alafrağa hayata kendini kaptırmış Türklerim umrunda. Bunun

çarpıcı bir örneği romana şöyle yansır. Roman kişilerinden Binbaşı Albert ve Câvidân, kağınlarla hasta taşıyan arabaların yolu tıkamasına öfkelenir. “Câvidân sabırsızlanıyordu, otomobilin penceresinden sarktı. Câvidân, gördüklerini sevmemiş: ‘Burada mı kaldık?’ diye sinirlendi; Hırçınlaşmaya hazırlanıyordu, soğukla yüzyüze gelmiş yanakları allanmıştı: ‘Olmaz ki!. Söyle şunlara canım.. açsınlar yolu!’” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 119) Halk ve ordu açken Câvidân bundan hep habersizdir. O, hâlâ içeceği bozanın lezzetinin nerede daha iyi olduğunu düşünmektedir.

Romanda devletin durumu için yapılan bir toplantıda, Mâliye Nâzırı tarafından hazinede kalan para sayılmış ve devletin ekonomisinin tümünden çöktüğü anlaşılmıştır. Cephede askerler yiyecek, içecek ve cephane beklerken devletin onlara gönderecek her şeyi tükenmiştir. Romanda, Çanakkale Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik bunalım her alanda hissettirilir. Ekonomik çöküşü toparlamak için insanlar işlerinden çıkartılır. Ama bu da işe yaramaz. Devletin bu soruna çare bulamaması romanda şöyle anlatılır: “Devlet..? Var, evet var. Olmasaydı.. nasıl olurdu..? Demek geliyor insanın içinden?. Öylesine zor bir zamandayız.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 274)

Zaman Sarkacı romanında devlet, uyguladığı iskan politikasıyla birlikte çeşitli meslek dallarında yetişmiş usta, esnaf, ve işçileri Kıbrıs’ta görevlendirerek üretim ve tüketim faaliyetlerinin canlanmasını amaçlar. *Zaman Yok* romanında ise çiftçilik ön plana çıkmıştır. “Çiftçilik Âdem Peygamberden beri kutsaldı. Toprak, Cennetten sonraki durak olduğuna göre...?” (*Zaman Yok*, s. 202) Türkmen halkı çiftçiliğin yanı sıra Yunanlılarla mücadele edebilmek için daha çok gelir getiren ticarete de önem vermiştir. Kadınların işledikleri oyalı yemenileri pazarlamak, çulfacılık, dokumacılık, ipekböcekçiliği Türklerin uğraştığı ekonomik etkinliklerdir.

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında dünya hayatının düzenlenmesinde sadece maddi unsurların önemli olduğu belirtilir. Bir devlet için para çok önemlidir. Gelir kaynaklarını doğru kullanan bir devlet varlığını güvenle devam ettirir. “...altın bende olmalıydı ki dünya düzenini sağlayabileyim, İslâma bayraktarlık yapabileyim ticâret benim elimde, sanâyi benim elimde olmalı idi.” (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 163)

Boyun Eğiş romanında sanat ve iş mekteplerinin açılması Kıbrıslı Türk çocukların marangozluk, dülgerlik, tenekecilik, sıvacılık gibi ekonomik etkinliklere katılmasına sebebiyet vermiştir. Roman kişilerinden Hafız Cemal Lokmanhekim çocukların yaptığı meslek ve sanat ürünü eşyaları pazarda satarak ticarete atılmıştır. Devletin teşkilatlanmasını istemeyen İngilizler, çocukların okula gitmesine engel olmuşlardır.

E. İstihbarat ve Güvenlik

Kilit romanında roman kişilerinden Boğaç ve Balçar'ın Bizans Hanına girebilmek için casusluk yapması devleti gizli bir şekilde örgütleme politikalarındandır. Bizans'ın içine karışıp ortalığı kolağan ederler. Bunun amacı Bizans subaylarını yakından tanımak, yapacakları baskınları öğrenebilmektir. Hana bir şekilde girmeyi başaran Boğaç ve Balçar, Peçeneklilerin gizli koruyucuları olmuştur.

Romanda geçen bir diğer casus Alpaslan'ın Gümüş Tekin'le konuşurken gördüğü börklü, Harezmi bir yabancısıdır. Bu yabancı Harezmi'nin yapacağı baskını duyurmaya gelmiştir. Gümüş Tekin bu haberi bildirmeyerek gelen casusla işbirliği yapar.

Kuruluş dönemi romanlarında devletin istihbarat teşkilatları Murat Belge'ye göre günümüzdeki ajanlar gibi çalışmaktadır. "Sepetçioğlu bu alanda da kendi yaşadığı günün geçerli biçimlerini alıyor ve onları II. yüzyıla doğru uzatıyor."⁹⁵ Murat Belge'ye göre Küpeli Hafız, devlet için hain mi yiğit mi olunmalı sorusunda aslında seçme bir ajan aramaktadır.

Bu Atlı Geçide Gider romanında devletin güvenliğinin sağlanması için derbentler kurulmuştur. Issız bir dağ başına kurulacak olan karakol, kervanların can ve mal güvenliğini sağlayacaktır. Sultan Murad Han ülkesinin iyiliğini düşünerek derbentin açılmasını buyurur.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Bedreddin, Torlak Kemal, Börklüce Mustafa gibi roman kişileri Osmanlı devletinin içinde yaşayan azınlık Rumlardır. Bu kişiler Osmanlı devleti için tehlike arz etmektedir. Osmanlı'nın kendi içinde çocukluktan

⁹⁵ Murat Belge, "Sepetçioğlu'nun 'Kuruluş' Pentolojisi-II", Kitaplık Dergisi, Dosya: Ütopya, S.76, Yıl:12, YKY, İstanbul, Ekim 2004, s. 39.

yetişen bu devşirme çocuklar gizli gizli devleti bölme planları yaparlar. Devşirme çocukları çocukluklarını yaşayamadıklarını söylerler. Bu yüzden Türkmenlere olan kinleri her geçen gün artmaktadır. Örneğin Börklüce Mustafa bir gün yeniçeri bir Türkmeni acımasızca öldürdüğünü anlatır. “Savaşmayı bıraktım vardım itin üstüne , çektim hançerimi vurdum vurdum vurdum.. neresine gelirse vurdum. Her bir vuruşunda da bu benim için, bu Torlağın için, bu bilmem kimin için diye boğazım kurtlana kurtlana vurdum!” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 201)

Geçitteki Ülke romanında iki arada bir derede kalan Ecevit kaçaklık ve eşkıyalıkla bir yere varılmayacağını anlar. Somuncu Baba’dan yardım ister. Kendisi gibi casusluk yapan, devletten kaçan kişileri ihbar edip Osmanlı’ya teslim edince Osmanlı’nın ona da bir beylik vereceğini düşünür. Somuncu Baba ise Ecevit’e bu olaylar üzerine “Ülkede, devlette bir tek kendi yararını düşünmeyeceksin, kendi yararın için sadece kendi özünün çıkarı için adam satmağa kalkıyorsun.” der. (*Geçitteki Ülke*, s. 158) Ecevit bunun üzerine bana bir beylik vermeseler de eski işini, casusluk yaparak Osmanlı’nın işine yaracağını belirtir. Ecevit’e göre casuslukta en önemli şey Bizans dilini iyi bilmektir. Bu dili konuşarak ve kılık değiştirerek bilgi akışı sağlayacaktır.

Sabır romanında Osmanlı Devleti, Bizans’ı içten yıkmak için çaişitler(casus) gönderir. Devlete olan bağılılıklarıyla göze çarpan bu casuslardan biri Bahadır Yüzbaşı’dır. Bahadır Yüzbaşı devletini koruma vazifesi ile görevlendirilmiş gizli bir istihbarat elemanıdır. Bahadır Yüzbaşı adamlarından Barak’ı da devleti için görevlendirir. Barak çarşıda çerçilik yapacak ve böylelikle Bizans güzellerinin gönlünü çecektir. “ Kadınları çeldin mi kilidi açarsın.” (*Sabır*, s. 262)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında Zeyd isimli roman kişisi yabancılar için baykuşluk(casus) yapmaktadır. Romanda İngiliz köpeği olarak adlandırılan bu kişi cephaneliği ateşe vererek Hesnâ’nın eşi Yüzbaşı Ali’nin ağır yaralanmasına neden olmuştur.

Zaman Dönümü romanında İtalyan Mark Antonio Bragadino’nun oğlu Antuvan, bir Türk çocuğunu kaçıarak babasının öcünü almaya çalışır. Bunu gerçekleştirebilmek için Türklerin arasına girerek onlar gibi davranmaya karar verir. Romanda İtalyanların Kıbrıs’a hâkim olma mücadeleleri göze çarpar.

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında devletin aksayan yönlerini toparlamak amacıyla meydana getirilen ‘Teşkilat-ı Mahsusa’yla karşılaşılır. Bu gizli kuruluş devlet yararına çalışacaktır. Romanda her devletin böyle bir istihbarat kurumunun olduğundan söz edilir.

“... bizim İmparatorluk geleneğinde Göktürklerden bu yana elden ele aktarılışında Hükümdarın şahsına bağlı casuslar vardır; bunlar geniş bir kuruluştur. Varlıklarını çok defâ Sadrâzamı dahi bilmez... Alpaslan’ın başveziri Nizâmü Mülkü bilirsiniz, el yazması Siyâsetnâmesinde, okuduğunuzdan eminim, Sultana bağlı casusuların kimliğini öğrenemediği yazmaktadır. Yâni Devletin bilinen bir haberalma kurumu var, resmen var; bir de padişaha bağlı, doğrudan bağlı olan haber alma kurumu var ki bunu padişaktan başkası bilmiyor.” (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 255)

F. Din

Din bir devlette yaşayan insanları bir arada tutmaya yarayan en büyük güçlerden biridir. *Anahtar* romanında iman gücünün birleştirici etkisi şöyle anlatılır: “İyiye, doğruyu sıkı sıkıya birbirine bağlayacak, onun otu suyu olacak şeyi bulacaksın... öyle midir? Öyleyse bu imandır. Elinde tutacaksın elinde; bırakmayacaksın.” (*Anahtar*, s. 87)

Dinin birleştirici etkisi görülen bir diğer roman *Kapı*’dır. Allah’a inanmanın ve dua etmenin savaşlarda başarıya ulaşmanın ilk adımı olduğu Kılıç Aslan tarafından şöyle anlatılır: “Her şey Tanrıda güzel; inanmak, inandığını sevmek güzel. İnandığın toprakla, suyla, yıldız ışığında gök mavisıyla karıştığı zaman güzel; yurt bu işte... İnanın... sözlerime inanırsanız kurtuluruz.” (*Kapı*, s. 300)

Birleştiricilik vasfının yanı sıra dinin devleti koruyan manevi bir cephesi vardır. Örneğin 26 Ağustos Cuma günü Malazgirt Savaşı için duaların, âyetlerin okunması, savaşa giderken namaz kılınması, sefere çıkarken Bismillah ile başlanması devletin muvaffak olması için yapılması gereken eylemlerdir.

Çatı romanında Kumral Dede ve Şeyh Edebâli dinin birleştirici etkisinden yararlanarak açtıkları bimarhanede, müslümanlarla gayrimüslimleri bir araya getirerek ayrıcalıkları ortadan kaldırmışlardır.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Seyyid Bereke, kalıcı bir devlet kurmak isteyen Timur'a bunun tek şartının Tanrı'ya ulaşmak olduğunu söyler. "Tanrının birliğine ve ululuğuna inanmak gerekir. Her şey Tanrının birliği ve ululuğuyla başlar; bu düşünce tek başına bile sonsuz bir düşüncedir, yüceliğe ulaşmaya yeterlidir. Âdil olmak, adâletten kıl payı olsun ayrılmamak Tanrının birliğine ve ululuğuna inanmanın birinci basamağıdır." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 236)

Bu Atlı Geçide Gider romanında Sakız Adası'nın keşişi Rum Nikolas, Hıristiyanları dinin etkisiyle birleştirmek ister. Bunun için umut bağladığı kişi Şeyh Bedreddin'dir. Hem kendisi hem de Şeyh Bedreddin dini yönden bütün Hıristiyanları bir araya toplayıp devleti örgütleyeceklerdir.

Romanda dinle ilgili bir başka bağlantı savaş öncesinde Allah'a dua edilmesidir. İnanç ve kararlılığın yanında Tanrı'ya güvenmek zafere ulaşmanın en önemli yoludur. Veziriâzâm Çandarlı Ali Paşa bu konuda şunları söyler: "Bizim yolumuzu kitabımız çizmiştir ulu Hânım, kitabımız Kur'ân-ı Kerîmdir." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 279)

Romanda Tanrı ile konuşan Murad Beğ, Tanrı'ya dünyanın düzeni için savaştığını anlatır. Bir nevi hesap verir. Her şeyi senin için yaptım ve artık sana kavuşmak istiyorum der. Murat Bey'in konuşmasında yaptığı savaşların Allah'ın buyruğu olduğu anlaşılır. "Tanrım huzurundayım. Ne Han ne Sultan ne de Beğ! Orhan oğlu Muradım, işte huzurundayım; sana ben gerek isem geldim işte. Savaş, dedin; savaştım." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 287) Bu olaydan sonra Murat Bey, Miloş Kapiloviç tarafından göğsüne hançer saplanarak şehit edilir.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında dini kurumların başka amaçlarla kullanıldığı görülmektedir. Örneğin camilerin depoya, ahıra, koğuşa dönüştürülmesi düşünülür. Kaymakam camilere olan düşmanlığıyla halkın tepkisini çeker. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında din ve eğitim kurumları sembolize edilmiştir. "Bunlar daha çok mukayese yöntemiyle verilen 'kale-tekke', 'tekke—medrese'dir. Ona göre 'kale' gücü, sertliği, 'medrese' akli, 'tekke' muhabbeti ve sevgiyi temsil eder."⁹⁶

⁹⁶ Abdullah Şengül, "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Bir Anlatım unsuru Olarak Semboller", *Erdem Dergisi*, S. 49, 2007, s. 60.

Geçitteki Ülke romanında devlet Allah'a emanet edilir. Savaş öncesi yapılan meşveretlerde hükümdarlar halkı, orduyu cesaretlendirmek için inanç gücünden yararlanır. Sefere gitmeden önce "Allah kerimdir." sözünü içinden tekrarlayan Doğan Bey Allah'ın yardımıyla zafere ulaşacağından emindir.

Sabır romanında inanç bir devletin gücü olarak görülmüştür. Savaşlarda başarılı olmanın yolu öncelikle inanmaktan geçmektedir. "İnanç yok ki güce dönüşsün." (*Sabır*, s. 99)

Karanlıkta Mum Işığı romanında vakıf-devlet olan Temir Hoca Vakfı'nın Tanrı ve evliyalar tarafından korunduğu söylenir. Bunun sebebi vakfın devlet yararına birçok iş yapmış olmasıdır. Devleti koruyan güçler maddi iken bu vakfi koruyan güçler ise manevidir. (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 214)

Ebem Kuşağı romanında devleti, uğruna can vermiş şehitlerin koruduğu vurgulanır. İstanbul'un fethine gidecek askerlerin yanında şehitler de vardır. "Sen bu Osmanlı Ülkesini boş belleme; toprağın altındakiler toprağın üstündekilerden çoktur ve dahi Kostantiniyyenin fethine gidildi mi toprağın üstü gitmeyecektir sâdece." (*Ebem Kuşağı*, s. 279)

...ve Çanakkale Geldiler/1 romanında Türklerin Çanakkale'de verdikleri mücadele anlatılır. Atatürk'e göre orduya Çanakkale Savaşı'nı kazandıran din ve manevi güçtür. Türler aralarında oluşturdukları ruh birliğiyle bunu başarmışlardır. "...Ellerinde Kur'ân-ı Kerim, Cennete girmeğe hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk Askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren hayret olunacak ve kutlanacak bir örnektir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebelerini kazandıran işte bu yüksek ruhtur." (*...ve Çanakkale Geldiler/1*, s.9) Romanda ezan sesinin de Türk askerlerine birlik hissi aşıladığı söylenir. "Ezan, o altın zincirin ışıltısında Türk Mevzilerini sımsıkı bağlıyordu." (*...ve Çanakkale Geldiler/1*, s. 196)

Ebu Hanife'nin anlatıldığı *Kutsal Mahpus* romanında dine, Allah'a, Kur'ân'a çok büyük değer verilmiştir. Eserin başında eserin gerçekten bir roman mı olduğu sorunu tartışılmıştır. Eserde Ebu Hanife'nin hayatı anlatıldığı için yazar, bu konuda tereddüde düşmüş olabilir. Romanda Ebu Hanife, her meselenin dine göre çözümlenmesi gerektiğini savunur. Dini meselelerinin çözümünde ayrılıkların

mezhebi olan Hanefilik mezhebini kurmuştur. İslam hukuku ile ilgili yazdığı *Zahir-ul Rivaya* isimli eserinde kaynak olarak dini öğretileri temel almıştır. Bir sorunun çözümünde bu kaynaklardan yararlanıp kıyas yoluyla karar verir. (*Kutsal Mahpus*, s. 12)

...*Ve Çanakkale Gördüler/2* romanında Çanakkale'nin önemini halka benimsetmek için din faktöründen yararlanır. İstanbul'un alınması nasıl Peygamber buyruğuydu Çanakkale için devlete yardımda bulunan da cennetle müjdelendi. (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 179) Çanakkale'de savaşan askerlerin de savaşta güç aldıkları tek varlık Allah'tır. "Sadece süngülerine güveniyorlardı, ve, Allaha bırakmışlardı gönüllerini, hepsi de, çok daha önceden." (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 462) Bütün imkansızlıklara karşın, ellerinde savaşacak hiçbir alet olmasa bile askerlerin hala mücadele etmelerinin nedeni kurtuluşa olan inançlarıdır.

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanında *Geçitteki Ülke* romanında olduğu gibi devlet Allah'ın insanlara emanetidir. İnsanlar bu emaneti korumakla yükümlüdür. Roman kişilerinden Delidivane Osman Efendi, Remzi'ye bu düşüncüyü hatırlatır. "Bu köşk sana emânet.. bu İstanbul, bu Osmanlı Ülkemiz bizim.. tümüyle. Sen bekleyeceksin! Allahın emânetidir.. bileceksin! Sakın ola gözünü kapama.." (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 51)

Sahibini Arayan Toprak romanında dinin devleti ve toprakları koruduğu düşünülür. Romanda İsa Mesih'in kutsal ruhunun sahibini arayan toprağı kurtaracağı söylenir. Petrus isimli hükümdarın, İsa Mesih'i inkar eden Simun'u Kıbrıs'a götürerek İsa Mesih Kilisesini Kıbrıs'ta kuracağını söylemesinin amacı dinin etkisinden yararlanarak devlet kurmaktır. Romanda bütün devletlerin din, inanç birliği sayesinde devlet oluşturduğu vurgulanmaktadır.

"Şimdi devletiz. Devletin dini olur, bir inancı; başıboş bırakılmış inançları olmaz; herkesin herşeye inanmakta serbest olması başka şeydir devletin inanılması gereken temel inancına inanmak zorunluluğu başka şeydir. Kilisenin temsil ettiği dindir. Yahudiler neden ayakta hâlâ? Var mı öyle bir ırk? Bir devlet.. ne bileyim bir.. bir

kurum meselâ? Yok! İsrailoğulları Mûsadan beri ayakta kalmalarını dinlerine, yâni inançlarına borçlu..” (*Sahibini Arayan Toprak*, s.157)

Romanda Kıbrıs toprağına karışarak ölen Urva Bin Sabid, Kıbrıs’a İslamiyet’i getiriyordu. “Ve orada, Kıbrısta, Urva Bin Sâbid olarak Kıbrıslaşınca da artık İslâm Dini Kıbrıs’ın taşına topağına sinmiş olacaktı.. nasıl bir güç gelirse gelsin İslâmın rengini ve kokusunu, Urva Bin Sâbidin ruhu ve bedeni toprağına karıştığı için, Kıbrıstan silinmeyecekti ondan sonra.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 215)

Zaman Toprak ve Sahibi romanında Osmanlı Devlet’nin başında bulunan Selim’in Yahudi Yassef Nassi’ye Kıbrıs Krallığı’nı verecek olması dini açıdan İslamiyet’in yok sayılması demektir. Bir önceki romanda Kıbrıs’a İslamiyet’i kaniyla karıştıran Urva Bin Sâbid’in aksine Yassef Nassi kral olursa Kıbrıs’ta Yahudilik yayılacaktır. Sadrazam Sokullu, Kıbrıs’ın Yahudi yurdu yapılmasına karşı çıkar ve Yassef Nassi’yi ne pahasına olursa olsun öldüreceğini söyler. Nitekim *Zaman Yürüyüşü* romanında İslam olmayan Kıbrıs’ın tutsak olacağı söylenir.

”Kıbrıs Adası’nın toprağı bir Müslüman topraktır. O toprakların asıl sahibi Müslümanlardır. Halife Osman zamanında Kıbrıs Adası Müslüman toprakları arasına katılmış iken daha sonraları İslâm olmayan karanlık ruhluların eline geçmiştir. Topraklar da insanlara benzerler; insanlar gibi tutsaklaşır, eziyet çekerler, işkenceye yatırılırlar. Kıbrıs Adası’nın toprakları bunca zamandır İslâm olmayan karanlık ruhluların tutsağıdır, ayakları altında eziyet çekmektedir, işkence içindedir. Günümüzde, birkaç yüzyıldan beri Müslümanların koruyucusu, İslâm Dini’nin bayraktarı Türklerdir.” (*Zaman Yürüyüşü*, s. 31)

Romanda, Kıbrıs’ın tutsaklığından kurtarılması için Allah’a dua edilir. Ebusuûd Efendi eski Müslüman toprağını yabancıların elinden kurtarmak için fetvalar verir. Kıbrıs seferi ve Müslümanlık için savaşacak askerler aranır. Romanda gerek Ebusuûd Efendi gerek Yaseminci Baba dini yönden insanları bir araya getiren kişilerdir. Yaseminci Baba, Kıbrıs’a gelen Yesevilerin öncüsü sayılır. Sepetçioğlu’nun romanlarında yarattığı Sarı Hoca, Kumral Dede, Seyyid Bereke vb.

kişilerin *Sabır Ağacı*'ndaki temsilcisidir. Sepetçiöğlü'nun romanlarında bu kutsal kişiler dikkat çeker.

Saçlı Hoca, Sarı Hoca ve Kùpeli Hafız'ın Yesi'de başlayan serüvenleri, Türk devletinin kurulması ve Anadolu'nun vatanlaştırılması sürecinde üzerlerine düşen vazifelerini yerine getirmiş olarak görevlerini tamamlamışlardır. Bu uzun, yorucu ve güçlüklerle dolu süreç içerisinde özellikle Sarı Hoca ve Kùpeli Hafız benzer diğer karakterlerden farklı olarak devletin üst düzey beyleriyle birlikte hareket etme ve onlara akıl, duygu ve düşünce bağlamında yön vermeleri açısından öne çıkmış iki karakterdir. Şahsi vasıflarından ziyade milletin ortak aklının, duyuş ve düşüncelerinin sembolik bir ifadesi olan bu iki karakter ve eserdeki diğer karakterler arketipsel sembolizm yöntemiyle incelendiği takdirde eserin içerisinde yer alan Türk milletinin binlerce yıllık tarihinden gelen gizli ses açık bir şekilde ortaya çıkabilecektir.⁹⁷

Zaman Bir Dar Kapıda romanında Lala Mustafa Paşa Kıbrıs'ın alınması için dua eden Mevlevi dervişleriyle karşılaşır. "Beni al fakat Kıbrıs'ı bize ver Tanrım, bize ver Tanrım, Kıbrıs'ı bize ver.. beni al karşılığında! Beni al Tanrım, beni al Tanrım, Kıbrıs'a karşı beni al!" (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 11) Romanda Fenike'den Kıbrıs'a yolculuk yapan gemide bulunanlar da Kıbrıs'ın alınması için salavat ve tekbir getirirler. Ayrıca romanda devletin birliğini sağlamak için Hıristiyan üç Gınelinin Müslüman yapıldığı görülür. Onlara Müslüman olmaları şartıyla tımar da bağışlanmıştır.

Gökyüzünden Bir Beşik romanında maddi dünyaya karşı manevi dünyayı savunan Said Nursi'nin hayatı anlatılır. Said Nursi, romanda Osmanlı Devleti'nin dağılma döneminde insanları dini yönden toparlayan bir öncü konumundadır. Bu âlim Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs Köyünde doğmuştur. Roman onun yaşadığı köyden ismini alır. Bediüzzaman 'Zamanın Harikası' demektir.⁹⁸ Romanda Said Nursi, Molla olma yolunda ilerlemektedir. O, "İslam tefekkürüne yeni bir hamle ve

⁹⁷ Ahmet Faruk Güler, "Mustafa Necati Sepetçiöđlü'nun Kilit-Anahtar-Kapı Romanlarında Yüce Birey Arketipi Olarak Kùpeli Hafız ve Sarı Hoca", *Erdem Dergisi*, S. 49, 2007, s. 114.

⁹⁸ <http://bediuzzamansaidnursi.org>, (erişim tarihi 25.05.2011).

canlılık kazandırmıştır. Kendisi, aralarında mesafe meydana gelen kelâm ve tasavvuf ekolleri karşısında akıl ve kalb ittifakını esas almış ve Kur'an'a bu şekilde yönelmiştir.”⁹⁹

Benim Adım Yunus Emre romanında Yunus Emre maddi zenginlikleri reddeder. Bu yüzden insanın hiçbir maddi unsura bağlanmaması gerektiğini düşünür. Ona göre maddi olan devlet de geçicidir.

Hiçbir kişi bilmez bizi biz ne için içindeyiz
Ne hırslımız baydur bizim ne nefsimiz içindeyiz
Bir kimsenin devletine ta'an edip de biz gülmeyiz
Ne münkiriz âlimlere ne Tersânın haçındayız
Biz bunun neliğin bildik dünyanın nesine kandık.

(*Benim Adım Yunus Emre*, s. 95)

Hayır Değiş romanında Rumları birleştiren güç kiliselerdir. Kilise bir devlet gibi örgütlenip karar vermektedir. Türklerin birliğini sağlayan ise cemaatlerdir. Müftülük İngilizler tarafından kapatılmaya çalışılınca Türkler de kendi arasında kurmuş olduğu cemaatlerde birliği sağlamaya yönelmişlerdir.

⁹⁹ İhsan Atasoy, “Takdim”, *Nurs Köyünden Dünyaya/ Gökyüzünden Bir Beşik*, Mustafa Necati Sepetçioğlu Gözetiminde Velihan Bahadır, Veli Yayınları, C. 1, İstanbul, 1994, s. 5.

VI. DEVLETİ KORUMA VE KOLLAMA

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında devleti gözetmeye büyük önem verilmiştir. Onun romanlarında kişiler değil, devlet önemlidir. Tarihi romanlarda da kişilerden çok konu, olay önemlidir. Sepetçioğlu, tarih bilincini roman kurgusunda ele alan belli bir düşünceye dayalı tezli romanlar yazmıştır. Romanlarında seçtiği kişilere milleti ve vatani sevmeye bilinci yükleyerek çarpıcı örnekler vermiştir.

Niteliği ne olursa olsun bütün roman türlerinde roman kişilerinin son derece önemli işlevleri vardır. Ancak diğer roman türlerine nazaran tarihsel roman kişilerinin daha az önem taşıdıkları yazınbilimcilerin genel kanısıdır. Bu kanı daha çok tarihsel romanın özellikle konuyu yani olay ya da olguları ön plana çıkarmayı amaçlayan yapısının doğal bir sonucu olarak algılanmalıdır. Tarihsel roman yazarı, öncelikle irdelemek istediği tarihsel malzeme üzerinde yoğunlaştığı için, söz konusu malzemenin etrafında cereyan ettiği figürleri doğal olarak ikinci derecede önemli öğeler olarak görür. Kuramsal açıdan bakıldığında, yazarın bu yaklaşımı tarihsel romanın amacıyla da örtüşüyor...¹⁰⁰

Sepetçioğlu, kurmaca bir dünya olan roman türü içinde hem roman kişilerini hem de tarihi yeniden yorumlamıştır. O her ne kadar yazdığı romanlarla okuyucusuna bir mesaj vermeye çalışsa da romanlarının kurgulamadaki başarısı sebebiyle yazdıkları dikkat çekmiştir. Bu bakımdan Sepetçioğlu hem bir milli tarih romancısı hem de popüler tarihi roman yazarı olarak nitelendirilebilir. Çünkü romanlarında sadece kuru bir tarih anlatımı yoktur. "Tarihçi, milletinin geçmişte yaşadığı hiçbir etkileyici olayı unutmamalıdır. Onun en önemli görevlerinden birisi de unutmadığı bu olayları, milletine de unutturmamak ve yaşanan hayata

¹⁰⁰ Turgut Gögebakan, Tarihsel Roman Üzerine, Akçağ Yayınları, 1. bs., Ankara, 2004, s. 39.

aksettirebilmektir. Tarihçinin resmî tarihe bağlandığı ve özgür olamadığı zamanlarda, tarihî romancılar devreye girer.”¹⁰¹

Edebiyat, tarihi günün üzerine çevirmiş bir projektör olabilir. Tarihin, insanın ve toplumun sürüp giden bireysel ve toplumsal meselelerinin projeksiyon gösterisi yapılabilir. Evrensel, önsüz ve sonsuz tutkuları, sevgileri, kinleri ve başarıları, yanılgıları, yücelikleri ve aşağılıkları, kısacası, edebiyatın bırakılmaz temellerini çarpıcı hâlleriyle, tarihin olaylarında ve kişilerinde sergileyebilir. Böylece de günceli daha iyi belirleyebilir. Yani tarihi, edebiyat güncel yapabilir.¹⁰²

A. Devlet Karşısında Tehlike Olarak Görülen Unsurlar ve Faaliyetler

Kilit romanında Bizans’a karşı mücadele eden Peçenek Türklerinin kağanı Kegen Bey’in Bizanslılarla anlaşma yapıp devletini, Peçeneklileri bölmeyi düşünmesi devlete karşı tehlike unsuru oluşturabilecek bir faaliyettir.

Konak romanında Moğolların Türkmenleri yurtlarından etmesi ve onların mallarını çalmaları sebebiyle soyun devamlılığı için yabancılarla evlilik yapılmasının tehlikeli olduğu ileri sürülmüştür. Bu sebeple insanın soyunu tanınmasının milletini tanıması için gerekli olduğu söylenmiştir.

Beyler için, Bey oğulları için; aşireti çekip çevirenler, yontup yönetenler için... Onlarda soy ararım ben; ebeyim, kan ararım; senin soyları karışık karabuduna yasalarını, törelerini, inançlarını unutturmamak için beylerin soyları karışık olmamalı derim. Sen de bunu anladın mı ha? Vişneye kiraz aşılırsan o ağacın kirazının bir damarı ekşiye çalar, rengi vişne kırmızısında kararır, buna ne dersin?
(*Konak* s. 196)

Çatı romanında göçebe yaşamdan, çadırdan yerleşik yaşama, evlere geçiş sırasında Türkmen halkı en çok gelenek ve göreneklerini kültürlerini şehirleşme yüzünden kaybetmekten korkmuşlardır. Çadır yaşamında halkın bir arada olduğu ve gönülden inandığı yerlerden olan tekkeler önemli bir konuma sahiptir. Kumral

¹⁰¹ Dilek Çetindaş, *Popüler Tarihî Romanlar ve M. Turhan Tan*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2006, Kayseri, s. 98.

¹⁰² Ayfer Yılmaz; “Tarihî Roman Üzerine”, Bilge, Bahar S. 24, 2000, s. 42.

Dede'nin tekkesinin bombalanması bir nevi yerleşik yaşama isyandır. Aşireti toplayan tek şey olan tekkeleri uçurma eylemine girişen Ali ile Dalaman Bey devleti yok etmek için ilk hamleyi atarlar. Bomba Dalaman'ın elinde patlar, konağa bir şey olmaz.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Rumeli'nin alınması üzerine Bizans'ın soluğunun kesildiği söylenir. Soluğu kesilen Bizans can havliyle Osmanlı Devleti'ne saldırabilir. Bu tehlikenin yanı sıra Selçuklu devletinin mirasçısı olan Karamanoğlu da devlet için bir tehlike unsurudur. Romanda Osman Bey'in Şeyh Edebâli'den duyduğu kuyruklu yıldız hikâyesinden söz edilir. “Dedem Osman Beğ'in, Şeyh Edebâlidenden duyduğu bir kuyruklu yıldız meseli çocukluğumdan kulağımda kalmış.. böyle, Timur gibi birden çıkıp ortaya birden türemiş.. Karamanoğlu da Bizans da böyle bir türedi yıldıza can atar...” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 122)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Vezir Çandarlı Halil, devlet için bazı olumsuz davranışlar sergilemiş bir kimsedir. Bu açıdan bir tehlike unsuru yaratacağı düşünülse de o aslında devletine ihanet edemeyecek kadar bağlıdır. “Soyuna bağlı yüreği; Osmanoğluna kendiliğinden adanmış hayatı... doğduğu günden başlayan o ilemediği bağlılık, devlet deyip başka şey dedirtmeyen bağlılık...” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 111)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında devlet tehlikedeysen herkesin eşit görev paylaşımı yaparak devleti koruması düşüncesi hâkimdir. “Devlet tehlikede ise kul ne Beğliğini ne padişahlığını düşünür; tehlikeyi karşılamak için ölüm gerekiyorsa onu düşünür. Dönelim ve dahî buyruğa uyup gecikmeden gidelim.” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 120)

B. Hükümdarların Devleti Koruma Düşüncesi

Kilit romanında Hükümdar Alpaslan'ın ölmeden önce devleti kendisinden devralacak oğlunu belirlediği görülür. Bunun sebebi iki kardeş Melikşah ile Arslan Şah'ın birbirine düşmemesidir. Böyle bir şey olursa milletin bölünmesinden endişe eder. ”Yarın Melik Şahımızı Veliahdım olarak bidireceğim Selcan... Daha biz yaşarken gözümüz görür, elimiz tutarken bu işi yapmazsak yarın ne olur.. Kardeş

kardeşe düşmez mi? Amca yiğenin üstüne yürümez mi?.. Millet bölünürse devlet yok olur hay Selcan.” (*Kilit*, s. 224)

Anahtar romanında Süleyman Bey, Melikşah’tan teslim aldığı Selçuklu Devleti’ni korumakla yükümlü olduğunu söyler. Devletini korumak için gücünü ise Melikşah’tan aldığını belirtir. “Ben burdaysam, ben burda bir iş yapmışsam Melikşahdan aldığım güçtendir bilmez misin? Onun çizdiği yoldan gittim, gösterdiği yoldan..” (*Anahtar*, s.266)

Kapı romanında Selçuklu Devleti’nin karşısında düşmanlar Haçlılar ve Hasan Sabbah dışında tehlike unsuru olarak görülen güçlerden biri de bağımsız olmaya çalışan beyliklerdir. Devletin tam olarak birliğini sağlayamaması hala aşiret beylikçiliğinden kurtulamamasına bağlanır.

Darağacı romanında Bayezid, devleti korumak için rüşvete karşı önlem alır. Kadıların geçim derdi yüzünden rüşvet aldığını öğrenir. Bunun üzerine kadıların yaptıkları sicil ve nikah işlemleri için belli bir miktar ücret almasına karar verir. Bunun yanı sıra Bayezid halkına karşı eşit ve adaletli davranmasıyla sevilen bir hükümdardır. Tutsakların bile Yıldırım Bayezid’e karşı sempati duyduğu açıktır. Örneğin romanda Niğbolu’da yenilen Fransız Korkusuz Jan, önceleri Türklerin barbar olduğunu düşünür. Daha sonra Bayezid’in kendisine karşı davranışlarından dolayı bu düşüncesinden vazgeçerek Bayezid’e “Tutsaklık sizin yanınızda şerefli dir.” der. (*Darağacı*, s. 32)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Orhan Bey, Nilüfer Hanım ile evli olmasına karşın sırf devletinin geleceği için Bizans Prensesiyle evlenmeye razı olur. Orhan Bey devleti için yaptığı fedakârlığı şöyle anlatır: “Nilüfer Hatuna ortak bulacak kadar katlandık bu devlet yüküne.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 255)

Darağacı romanında Yıldırım Bayezid’in oğlu Çelebi Mehmed halkının Tanrı’ya bağlılığı kadar devlete ve kendisine de bağlı olduğunu düşünür. “Türkmen, soyu kutsal bilir, hele o soy, kendisini yöneten bir soy ise.. Ona el kaldırmanın Tanrı’ya karşı gelmek demek olacağına inanmıştır teklif edeni aşağılar benim bildiğim.” (*Darağacı*, s. 272)

...*Ve Çanakkale Gördüler/2* romanında hükümetin başında olan Enver Paşa, vatan toprağı için devlet yöneticisinin de kumandanın da gerektiğinde canını feda etmesi gerektiğini belirtir: “Kumandan toprağı için doğar Beyler; toprağı için yaşar, toprağı için ölür ölürse.. o toprağa vatan deriz.” (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 195)

C. Diğer Roman Kişilerinin Devleti Koruma Düşüncesi

Selçuklu çadırlarına yapılan baskından kaçarken Ceyhun’da buz üstünden bin bir zorlukla geçmeye çalışan Sarı Hoca, yanındaki kadınları, çocukları korumaları konusunda uyarır. Buzdan yavaş geçmelerini ve atlarından inmelerini ister. Çünkü çocukların bir milletin devamlılığını sağladığına inanır. Onları mutlaka korumamız gerekir, der. Sarı Hoca’nın burada devletin devamlılığını düşündüğü görülmektedir.

Çatı romanında gelenekler devletin devamlılığını sağlayan en önemli unsurlar olarak görülmüştür. Roman kişilerinden Aybüken Ebe törelerin ve geleneklerin değişmemesi gerektiğini söyleyerek kendince devleti korur. Türklerin geleneklerine göre çocuklar için bir kazanda yemek kaynamadan beyler kendileri için yemek hazırlayamazlar. Aybüken Ebe, insanların artık birbirini düşünmediğini ve ilerde herkes bireyselleşerek kendi etliğini kendi kazanından yapacaklarını, bunun da birlik ve bütünlüğü bozacağını belirtir. (*Çatı*, s. 25)

Çatı romanında Kumral Dede, tekkesinin bombalanması olayı üzerine önlem almak için aşiret kişilerinden en iyi dövüşen yirmi adamı göçebelikten kurtarıp yerleşik yaşama geçirmeye çalışır. Bunun için Bileyici Baba’ya bu kişilere meslek edinmeleri konusunda talimatlar verir. Bunun sebebi devleti korumaktır.

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Geyikli Baba, devletin devamlılığını düşünerek devletin geleceği sayılan çocukları korumakla işe başlanılmasını söyler “Sahipsiz çocuklara sahip çıkmak devlete sahip çıkmaktır.. yarın, sahipli çocuklara da sahip çıkılacak..” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 201)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Stelyo Mavridis adlı roman kişisi Osmanlı Devleti’nin içinde yaşayan azınlıklardan biridir. Ece Halil, onu Osmanlı Devleti’ne bağlamak için razı etmeye çalışır. Böylelikle bütün azınlıklar hem topraklarında kalabilecek hem de sıkıntı çekmeyeceklerdir. Bu durum azınlıkların da devlete bağlanmasını sağlayacağı için devletin yararınadır.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında Elif Kadın'ın oğlu yol parası, vergi borcu gibi sebeplerle jandarmalar tarafından yakalanır. Oğlu jandarmalara karşı gelirken Elif Kadın jandarmaların yanında yer alır. Bunun sebebi devlete karşı gelinmeyeceğini düşünmesidir. “Oğul bizde Devlete karşı gelmek olmaz. Devlete karşı gelmek Tanrıya karşı gelmek olur.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 256) Devlete her konuda bağlılık gösteren bu kadın romanda iyi bir örnektir.

Elif Kadın gibi devleti korumaya çalışan bir başka roman kişisi Cevahir'dir. Sadık Çavuş, Cevahir'e haberleşmeyi durdurmak için telgraf tellerini kesmesini ister. Cevahir ise bunun suç olduğunu belirtir. “Ya Devlet ne der? Sadık Emmi Devlet ne der bize?” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 263)

Sadık Çavuş, roman boyunca devletin karşısında olan bir roman kişisidir. Onun tek amacı Osmanlı'nın artıkları olan bozulmuş eşraf takımına cezasını vermektir. Devleti çürütenlere cezasını vermek isteğiyle her ne kadar devletin karşısında olsa da aslında devleti korumak için bunu yapmaktadır. Romanın sonunda Cevahir'in kamyonunda kurşunlanarak öldürülür.

Ebem Kuşağı romanında Sefil Ali karşılıksız sevgiyle devletine bağlı örnek bir kişi olarak karşımıza çıkar. “Ben Osmanlının uğruna doğmuşum arkadaş. Osmanlının yoluna adanmış bu can; ağzından çıkanı kulağın duysun, biz bu dünyada üç beş kuruş karşılığı iş görelim diye gelmedik!” (*Ebem Kuşağı*, s. 13)

Güneşin Dört Köşesi romanında ise Sarı Cemal devleti için yurttaşlık görevlerine sonuna kadar bağlı bir kişidir. Devleti Allaktan sonra koruyacak tek kişi ona göre bireylerdir. Romanda devlete karşı suç işleyenleri ihbar etmeyi bir görev bilir. Devlete karşı yapılan kötülüklere göz yumamaz. “Devlet!. diyordu; Devlet örtüsüne toz konma meselesi.. diyordu; Devletin kandırılması.. diyordu. Sen bir yurddaşın, sen bir yurddaş isen.. diyordu. Sahip olduğuna sahip çıkması gerektiğine inanıyordu.” (*Güneşin Dört Köşesi*, s. 51)

Kutsal Mahpus romanında, insanların kişisel haklarının devlete zarar vermeden korunabileceği vurgulanmıştır. Devlete olan saygısını yitirmiş, devletin çağrısına uymayan bir insan devleti korumaktan çok devlete zarar verir. Romanda devletin valisi tarafından çağrılmış bir vatandaş bu çağrıya gitmemiştir. “Yine de

Devlet'e karşı gelinemezdi, gelinmemeliydi! Zalimliği yok etmek bir kutsal borç; zulmü silmek bir hak.. ama Devlet'e baş kaldırmadan, Devlet'i yok bilmeden, Devlet'in Devletliğine zarar vermeden.." (*Kutsal Mahpus*, s. 22)

...*Ve Çanakkale Gördüler/2* romanında devletin asker çağrısını ve cephe isteğini kabul etmeyenler de vardır. Bu kişilere Köy imamı şunları der: "Çanakkale yok ise senin düğüne derneğe de hakkın yok demektir a zalımlar var mıdır..? yoktur yok, hakkınız yoktur. Devlet.. varımızın şu kadarını ister bizden. Gönül rızasıyla vermelisiniz eğer verecekseniz!" (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 73)

Romanda halkın elinde ne varsa yarısını bu zor gününde devlete vermesi gerektiği söylenir. "Bir çuval unu olan yarısını cepheye göndermeli.. gönderiyor da. Yavan yesek ölmeyiz ki." (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 144) Halkın devlete göndermek için hazırladığı malzemeyi, kimselere el sürdürmeden saklaması halkın devlete bağlılığını göstermektedir.

...*Ve Çanakkale Gördüler/2* romanında Köy imamı, halkın devlet için fedakarlıkta bulunmasını ister. Bu sebeple Çanakkale'nin sadece devletin meselesi olmadığını dile getirmiştir. Devletin asıl sahibinin toprak olduğunu söyleyerek Çanakkale Savaşı kaybedilirse topraklarımız gidebilir diye halkı uyarır. "Çanakkale artık Devletin de değildir; Devletin asıl sahibinin vazgeçilmez olan toprağıdır. Araba da at da bize haram o toprağa helâldir." (...*Ve Çanakkale Gördüler/2*, s. 73)

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanında Çanakkale için canını feda eden roman kişileriyle karşılaşırız. Bunlardan biri Sinan'dır. Sinan isimli roman kişisi düşman askerleri tarafından sırf eziyet için asılarak öldürülmüştür. Romanda şehit olanların toprağın sahibi oldukları söylenir. (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 281)

Sahibini Arayan Toprak romanında devlet ve toprak sevgisi uğrunda her şeyin göze alınması söz konusudur. "Sıradan bir toprağın vatan olabilmesi için terler, emekler gerekir; o toprağın uğruna ölebilmeyi düşünmelisin! Canın o topraktan daha değerliyse üzerinde yürüdüğün yer senin vatanın olamaz." (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 10) Kıbrıs'a ulaştığı anda şehit olan Urva Bin Sâbid, toprağa bütün hücreleriyle karışan vatan sevdalısı bir kimsedir. Gemiden karaya inildiği o ilk anda ölmüş olsa bile Türklerin Kıbrıs toprağına karışmasını sembolize eder. "Sanki o toprağın zerrelere karışmak için doğmuştu. Nasıl bir topraktı Kıbrıs toprağı? Bilmesi iyi

olacaktı çünkü şu gidişin bir dönüşü olmayacaktı Urva Bin Sâbid için, orada, Kıbrısta, kimse bilsin bilmesin Kıbrıslaşacaktı.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 215)

Romanda toprağına bağılı kişiyi Tanrı'nın da çok sevdiği söylenerek insanların devlete bağılılıkları artırılmaya çalışılmıştır. “Toprağı seveni Tanrı daha çok sever. Çünkü toprak yurddur. Yurdu olmayanın da Tanrısı yok sayılır.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 375) Bu yüzden toprağıni seven kişiler onun uğruna her şeyi göze almalı, gerekirse de savaşmaktan çekinmemelidir. Çünkü yurt savunması savaşla gerçekleşir. (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 381)

Zaman Yürüyüşü romanında vatanına sahip çıkmak amacıyla Kıbrıs seferine katılmak isteyen gönüllüler vardır. Bunlar Pembe Hanım ve torunu Umay'dır. Yurduna yararlı olmak isteyen bu kadınlar hiç çekinmeden kendilerini devletleri için adamaya hazırdırlar.

Zaman Bir Dar Kapıda romanında savaş sırasında Konstanza Burcuna tek başına Türk bayrağı asmaya çalışan genç de devleti için ölümü göze almaktadır. Bu genç vurulmuş, bayrağı üstüne düşmüştür. Romanda bu genç yiğidin dikemediğı bayrağı dikmeye çalışan Ahmet Bayraktar isimli roman kişisi de kanlar içinde bayrağı dikip, ezan okurken şehit olmuştur. Kıbrıs'taki Ayasofya Camii'nde ilk ezanı okuyan Kara Baba da boğazına ok atılmasına rağmen ezanı kesmemiştir. Bütün bu fedakarlık ve işbirliğı sonucunda Kıbrıs fethedilir. Devletin kalıcı olması için yeni alınan Lefkoşa şehrine fetih çınarları ekilir. “Çınarlar toprakta köklendikçe yurdu pekiştirir, dallı budaklı yeşerdikçe vatani sağlamlştırır, gölgesi çoğaldıkça toprağına huzur serper.” (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 178)

Zaman Dönümü romanında toprağına sahip çıkmayan halk eleştirilmiştir. Topraklarını satan bazı roman kişileri Yasemin'in çiftliğine gitmişlerdir. Yasemin onlara topraklarını Hıristiyanlara sattıkları için kıza ve şunları söyler: “İnsan nasıl kendi öz topraklarından koğulur? Toprağıni savunamayanın toprakta da yeri yoktur, sizleri Çiftliğe alamam!” (*Zaman Dönümü*, s. 87) Romanda toprağın asıl sahiplerinin aslında şehitler olduğı da söylenir. Kıbrıs'ın tapularının şehitlerin böğründe olduğı şöyle anlatılır: “Bakma sen Kıbrısta sayısı az görünen Türkmen kalabalığına.. asıl Türkmenler toprağın altındadır, Kıbrısın toprağına karıştırlar, toprağın asıl sahibi oldular.” (*Zaman Dönümü*, s. 91)

Zaman Yok romanında Kıbrıs'ın İngilizlere devir teslim işlemlerinin yapıldığı sırada Türk bayrağını indiren yoksul zaptiye Horoz Ali isimli roman kişisidir. "Horoz Ali aldı, katladı, öptü. İngiliz Amiraline döndü; 'Söyleyin bunu bana versinler. Kefenim olsun!' dedi. Tercüme ettiler Amirale. Vermediler!" (*Zaman Yok*, s. 299) Devletine, bayrağına bağlı bu yoksul zaptiye gerçek bir fedakardır.

D. Devlet Yönetiminde Rol Alan Roman Kişilerinin Devleti Koruma ve Kollama Faaliyetleri

Kapı romanında Çaka ile Ersagun Bey'in bir konuşmasında Bizans'ın duygu cambazı olduğundan söz edilir. Ersagun Bey, Çaka'ya Bizanslı bir imparator kızına karşı duygularından bahseder. Aklını başına toplayıp devletine ihanet etmemeye çalıştığını söyleyen Ersagun, devlete olan bağlılığını şöyle anlatmıştır. "Bizim için Alpaslan Devletti. Devlet Melikşah da devam etti, Süleyman Bey Devletin bir koluydu. Devlet yoksa sen de yoksun Çaka Bey.! Ben de yokum. Onun için senin hissin olamaz." (*Kapı*, s. 84)

Kapı romanında Ersagun Bey, savaştaki zor anlarında ona yardım eden atalarının olduğunu düşünür. Alpaslan, Sarı Hoca, Sav- Tekin ruhlarıyla Ersagun'un mücadelesine destek vermektedir. Ersagun'un bu düşüncesi devleti koruyanların eski kahramanlar olduğunu gösterir.

Geçitteki Ülke romanında Doğan Bey Niğbolu Kalesi'ni almak için şehit olmayı canı gönülden ister. Yıldırım Bayezid'e gücünün son noktasına kadar dayanacağına dair söz verir. *Darağacı* romanında devlet için kendi canını feda etmeye hazır olan Doğan Bey Bayezid'i korumak için ona atılan kılıcın önüne atlar.

Darağacı romanında insan-toprak devlet bağlılığı Vezir Ali Paşa tarafından şöyle anlatılır: "Toprağını benimsemeyen bir insan düşünemem; ancak hayvan yaradılışında biri olmalı ki benimsemesin öz canını, otladığı yeri toprağı bellesin.. toprak, öz candan da değerlidir çünkü şehitlik, öz candan geçme toprağın uğruna olur." (*Darağacı*, s. 95-96)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Ak Şemseddin, hem bireylerin hem de devletin başındakilerin devleti koruması gerektiğini düşünür. Korunmadığı takdirde hem bireyler hem de devlet zarar görür.

“Ev insanları korumak içindir, âileyi barındırmak içindir. Barınak, barınak olabilmek için her bir bölümüyle üstüne düşeni yapmakla görevlidir. Damın üstündeki çatı, çatının üstündeki tavan da omuzlarına bindiği nesnelere koruyucusudur. Korumak, varlığı devâm ettirmektir; korumak sürekliliktir. Tavanı kaldır çatı çöker kısa zamanda, çatıyı kaldır dam yıkılır. Öyleyse insanlar da kimi duvar olarak kimi direk dam çatı olarak kimi de tavan olarak ömür sürecekler, görevi öyle olacaktır.” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 42-43)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Baş Vezir Çandarlı Halil Paşa, diğer Vezir İshak Paşa ve Şehâbeddin Paşa devlete, Osmanlı soyuna bağlılıklarıyla bilinen roman kişileridir. Yapılan her işin devlet yararına olmasını isterler. Devlet için yapılan işlerde zahmet denilen şey yoktur. “Devlet için bu sözü edilen mesârife mesârif dendiği duyulmuş mudur?” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 132)

Karanlıkta Mum Işığı romanında devlet-vakıf benzetmesi bulunuyordu. Temir Hoca devlete karşı sorumluluklarının farkında olan bir yöneticidir. Halk için gereken her şeyin yapılmasını ister. “Köyler, köylüler Vakfın koşup gitmemizi istediği yerler için yanıp eriyeceğiz; ben bitince sen yanacaksın, sen bitince senden sonraki... Biz sönersek bir daha yanmazsak sonsuz, kalın, koyu, uyuyan bir karanlık çullanacak.” (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 26)

Güneşin Dört Köşesi romanında halk güneşi sırtında taşımayı göze alacak kadar devlete bağlıdır. Bunun aksine devlet ise halk ile ilgilenmemektedir. Buna rağmen bazı roman kişileri devletinin geleceği için çaba gösterir. Bu kişilerden biri Polis Hüseyin Gemalmaz’dır. Devletin yaşadığı sarsılmayı fark eden bu kişi her ne olursa olsun devletine laf gelsin istemez. “Devlet güçlü olmalıydı, Devlet sallanmamalıydı, Devlete laf söylenmemeli idi. Bir babaya evinin içinde hödük dense ne olur?” (*Güneşin Dört Köşesi*, s. 207-208)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında kişilerin değil devletin önemli olduğu vurgulanır. Devletin yararına olan her şey çok mühimdir. “Devletin ve milletin söz konusu olduğu yerde başka bir şey düşünmeyeceğinizi de biliyorum.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 46) Romanda Alman subaylardan devletin kurtuluşu için medet umulması da eleştirilir. Yabancıların vatan kavramından bîhaber olduğu

söylenir. “Bu yabancı zâbit benim derdimi ne bilir? Vatan, onun değil ki. Ne dedesi öldü toprağım için ne anası şehit dudu olmanın boynu büküklüğünü yaşadı.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 55) Çanakkale için mücadele edenler vatan toprağının kıymetini çok iyi bilmektedirler. İşgal altındaki vatan toprağını tanıyamayan Hesna'nın babası vatan toprağına ihtiyaç duyan bir kimsedir. Hesna ile babası arasında şu konuşmalar geçer:

“Burası..?. Vatan.. mı?

Aklı almıyordu sorarken; şaşmış, hattâ kızının yalanını yakalamış olmanın çâresiz öfkesini duymuştu soruşu.

‘Ben.. ben burda doğdum’ dedi Hesnâ.

Beyrutda. Evet.. o zaman.. vatan idi.

Şimdi?” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 64)

Hesnâ'nın eşi Yüzbaşı Ali de vatani için her şeyi göze almış bir kişidir. Bunun için şehit olma arzusuyla savaşa gider. “Şehid olmak benim için de bir arzudur Hesnâm. Fakat sana dönmeği isterim.. döneceğim!” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 75)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında bazı vatansever Türk aydınları gönüllüler bölüğü kurmuşlardır. Bunların başında Çanakkale meselesine mutlaka dâhil olmak isteyen Mustafa Kemal gelir. Bunun için düzenlenen bir toplantıda Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi ve Doktor Mürsel Bey de yer almaktadır. Toplantıda şu kararlar alınır: ”Yarıdan tezi yok Ocaklı Muallim ve Muallimelerle bir toplantı yapmalıyız. Mekteplerde yetişkinlerin, eli silah tutacak yaşa gelmiş olanların, inşaallah gerekmez ama gerektiğinde Çanakkale'ye gönüllü yapılması işiyle ilgilenmeleri sağlanmış olmalı.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 269) Gönüllüler bölümündekiler milletlerinin korunması için her türlü fedakârlığı yapacaklarına dair ant içerler.

Zaman Toprak ve Sahibi romanında Piyale Paşa, Kıbrıs'ı vatan toprağı yapma dışında hiçbir şeyi düşünmemektedir. Bu uğurda rütbesinden vazgeçip bulaşıkçılık yapmaya bile razıdır. “Benim için önemli olan sonuçtur Padişahım, beni bilirsin. Kıbrıs bizim olsun da ben o seferin bulaşıkçılığında gideyim; kimin adı önde geçerse geçsin; bizim gibilerin bütün zenginliği Kıbrıs'ın bize geçtiğini duymaktır.” (*Zaman*

Toprak ve Sahibi, s.406) Piyale Paşa, İkinci Selim'e de çok bağlıdır. Halkın başa bağlı olmasını isteyen Piyale Paşa devleti bir tespihe benzetir. Bu tespihin en büyük boncuğu hükümdardır. "İmamesi kopmuş bir tesbih nasıl dizisinde duramaz ise Devlet de onsuz olamazdı." (*Zaman Yürüyüşü*, s. 240)

Zaman Bir Dar Kapıda romanında Piyale Paşa, Kıbrıs'ta ilk olarak Magosa'nın fethedilmesini gerekli görür. Çünkü güçlü surlarıyla Magosa, Lefkoşa'dan daha mühimdir. Piyale Paşa, Magosa'nın alınması için ölebileceğini söyler. "Şehit olmak! Hangimiz istemiyoruz ki? Ben de Magosa'da ölmeyi arzularım. Magosa'da ölmek güzel, çünkü." (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 87)

Gökyüzünden Bir Beşik romanında Molla Said'in kardeşi Abdülmecid, toprağa gönülden bağlı olduğunu söyler. "Gönlümüz bu toraklara akan ırmaktır dedik çünkü, nasıl düşmanlık düşünürüz? Bu topraklarımız bizim gönlümüzden beslenir." (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 19) Romanda onun kadar toprağına bağlı biri de Mirza Efendi'dir. Toprağı için ölmeyi göze aldığını şöyle belirtir:

Nurs köyü babadan kalma bir kutsal emânet idi kısacası abeğim sen ne diyorsun, bu kutsal emânete de sahip çıkmak gerekiyordu. Urusun Kör Moskofuna bırakmamak gerekiyordu, bu uğurda ölmek ama en sonunda ölmek gerekiyordu. Mirza Efendi de iyi bir Osmanlı olarak bunu yapacaktı zâten. (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 34)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında devletten yana olmak vazife olarak görülür. "Devletten yana olmak yaradılanın yaradılış görevlerinin başında gelirdi ve Devletten yana olmak hırsız olmamak demektir haydut olmamak demektir ve dahi soysuz olmamak demektir." (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 109)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında Said Nursi, âdetlerin, gelenek ve göreneklerin devletin devamlılığını sağladığını belirtmiştir. "Bizim millî âdetlerimiz, bin yıldan fazla İslâmiyetin bağrında geliştiği için ona iki tarafından sarılmalıyız!" (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 281)

Boyun Eğiş romanında Osmanlı Devleti yapılan antlaşma gereği adanın yönetimini İngilizlere bırakmıştır. Türk bayrağının indirilip İngiliz bayrağının çekilmesi sırasında bir Rum "Yıllardır o bezi oradan indirmeyi hayal ettim hep, indirmeyi istedim, ben indireyim... ben indireyim ki üstüne işemek de benim hakkım

olsun!” demesi üzerine Giritli Mülâzım Mustafa onu öldürmek için saldırıya geçer. Bayrağını korumak isteyen bu Türk, devletine bağlı bir vatanseverdir. (*Boyun Eğiş*, s. 75)

Boyun Eğiş romanında Molla Hüseyin’in oğlu Raif köyünü, toprağını çok seven ve toprağına sahiplenen bir kişidir. Babasının ölümünden sonra Lefkoşa’ya gelip polis olması da devletini koruyup gözeticeğini göstermektedir. “Öylesine yurduna yuvasına bağlıdır. Çocukluğunda da öyleydi, herkes bilir; büyüdüğünde bir de sahiplenme duygusu gelişti. Görüyorum da, şimdi polis olunca ayrıca gözetip kollama huyu da edinmiş.” (*Boyun Eğiş*, s. 203) *Hayır Deyiş* romanında Fazıl Küçük adlı roman kişisi de toprağına Rauf kadar bağlı biridir. Evinde büyük boy Türk bayrağı asılıdır.

Hayır Deyiş romanında Rauf Denктаş’ı yıpratmak için ortaya atılan bir iddia sonucu Denктаş, faşistlikle suçlanmıştır. O, kendisini faşistlikle suçlayanlara karşı devletini ne kadar sevdiğini şöyle ifade etmiştir: “Türkiyeyi sevmek, milletinin yüceliğine inanmak, Devletin gücünü herşeyin üstünde bilmek ve Bayrağına gönül vermek faşistlik ise evet biz, faşistiz.” (*Hayır Deyiş*, s. 294)

Aydınlığın Mühürü romanında Yesili Hoca Ahmed, devleti korumada şu üç unsurun etkili olduğunu söylemiştir. “Eline, beline, diline sahip ol.” Atasözündeki el ülke, bel sınır, dil ise Türkçe’dir. (*Aydınlığın Mühürü*, s.454) İlk korunması gereken ülkemiz ve sınırlarımızdır. Fakat Yesili, dili bir milletin en önemli zenginliği saydığı için Türkçe’nin korunmasına daha çok önem vermiştir. “Türk çocuğı Türk Dilinde okumalı Türk Destanlarını öğrenmelidir.” (*Aydınlığın Mühürü*, s. 257)

VII. DEVLETİN GÖREV VE SORUMLULUKLARI

A. Devlet Yöneticisinin Görev ve Sorumlulukları

Kilit romanında devlet yöneticisinde olması gereken özellikler iki roman kişisinde ön plana çıkartılır. Bunlardan biri aklıyla ve dini cephesiyle herkesin danıştığı ve kutsal saydığı Sarı Hoca; diğeri ise bileğinin gücüyle, cesaretiyle, yiğit Sav Tekin Beğdir. Bu iki roman kişisi de Alpaslan'ı yetiştiren kimselerdir. Alpaslan'ın kilidi açması için hem akla hem güce hem de inanca ihtiyacı vardır.

Kilit pashıysa yağlamak gerek.. Daha daha?.. Orasını burasını kurcalamak, sağını solunu yoklamak, sıkıysa gevşetmek, gevşekse sıkıştırmak gerek... Ya sen naptın Sav Tekin yiğenim? Sen de bunları yaptın.. Tamam mı tamam. Ee; tamam da kilit niye açılmadı? Açılmaz tabii.. Hani besmelesi bunun? Besmele niye gelmez aklına Sav Tekin yiğenimin?.. Gelmez tabii, neden? Çünkü Sav- Tekinim yiğitliğine güvenir! Eyi, güvenmesini biz de istiyoruz. Yiğitliği yetmez aklına da güvensin diyoruz, amma besmeleyi de unutmasın diyoruz, besmelesiz başlamasın..” (*Kilit*, s.16)

Sarı Hoca da Alpaslan'a yiğit olan kişi de hem aklın hem de bilek gücünün bulunması gerektiğini söyler. Romanda bu iki gücün ortaklığı sık sık vurgulanır.

Devlet yöneticisine güçlü olması ve her ne durumda olursa olsun ağlamaması öğütlenir. Baskından kaçarak Ceyhun'a ulaşmak için buzdan sağ salim Alpaslan'ı geçirmeyi başaran Sarı Hoca, Tuğrul ve Çağrı Beylerin de yaşadıklarını öğrenince mutluluktan ağlar. Bunu gören Alpaslan'a ağlamamasını öğütler.

Romanda Peçenek Türklerinden Boğaç, Balçar'a bir beğın halkını tanımadan beğ olamayacağını söyler. “Bir bey, nasıl bey olur milletini bilmeden hay Balçar; halkın çocuğuyum der de; halkının ne düşündüğünü, neye kinlendiğini; üstüne varılırsa o milletin nerde, ne zaman, ne yapacağını hesaplayıp bilmezse, beyim diye nasıl gezer; sizi gözetip yöneteceğim diye nasıl ortaya çıkar Balçar kardaş?” (*Kilit*, s. 204)

Anahtar romanında devlet yöneticisinin sahip olması gereken vasıfların başında öncelikle ileri görüşlü olmak gelir. Babası Alpaslan'ı zamansız kaybeden Melikşah, kendisini gerçek bir sultan gibi görememektedir. Bunun sebebi babasının daha uzun yıllar yaşayacağını düşünmesidir. Babasının ölümüne hazırlıksız yakalanan genç sultan, babasının defninden sonra yaptığı ilk meşveret toplantısında sultan gibi davrandığını söyler. Sav- Tekin Bey ile bu konuda dertleşen Melikşah, asıl sultanın nasıl olması gerektiğini anlatır: “Bir gün gelip sultan olacak kişi, her günü o gün gelmiş gibi bilmeliymiş. Anahtarı eline aldığı zaman hemen kapıya uzanmamalıymış, anahtar nerde kapı nerde düşünüp durmamalı, aranmamalıymış...” (*Anahtar*, s. 29) Melikşah, sultanın ileriye gören ve tedbirli, akıllı bir kişi olması gerektiğini düşünür.

Devlet yöneticileri için yapılan güç-yürek-akıl sentezi *Anahtar* romanında da işlenir. Kilit romanındaki Sarı Hoca'nın yerini bu romanda Kúpeli Hafız tutmaktadır. Akıllı ve yüreği simgeleyen bu kişiler devlet için gereklidir. Diğer taraftan her iki romanda da bileği ve kılıcının gücüyle ismi anılan Sav-Tekin Bey devlet yöneticisinin güce de ihtiyaç duyduğunu düşündürür.

Anahtar romanında beğın sahip olması gereken özellikler şöyle anlatılır: “Beyin okuyup yazması olmalı; hem kendini hem kendi boyunu hem de dostunun yağışının, barışığının kúsünün her şeyini bilmeli. Şimdi sıra öyle senin bildiğın Boy Beylerinin sırası değil, şu sıra bütün Beyler ateş gibi olacak, cin gibi olacak ki Beylerin de Beyi hepsinin başında bir tekmişler gibi görünecek; bunun için de hepsinden çok daha, çok daha bilecek; çok daha çok daha düşünecek.” (*Anahtar*, s. 127)

Devlet yöneticisinin sahip olması gereken bir özellik de dini önder olmasıdır. *Kapı* romanında Kılıç Aslan'ın Karakurt Hafız'ın yerine imam olduğu görülür. Karakurt Hafız'ın yalvarması üzerine Kılıç Aslan cemaate namaz kıldırmasıdır.

Kılıç Aslan romanın sonlarına doğru hastalanır. Yaşlılığın da etkisiyle hastalığı gittikçe artar. Ama bir hükümdar olarak savaştan kaçan bir Selçuklu olmak istemez. Hatta bundan utanç duyar. Bu sebeple son mücadelesini vermek için Musul'da Çavlı Bey ile savaşır. Bu olay Kılıç Aslan'ı ölüme götürür. Kılıç Aslan,

devleti için hasta bile olsa sefere çıkan, savaştan kaçmayan bir hükümdar olmasıyla örnek teşkil eder.

Konak romanında üzerinde durulan devlet yöneticisi Osman Bey'dir. Osman Bey'in padişah olabilmesi için ona muştı verilmesi şarttır. Romanda Kumral Dede Osman Bey'e ilk muştuyu verir, Osman Bey'den kendisine bu muştı için bağıştta bulunmasını ister. Bunun üzerine Osman Bey sadece bir bakır maşrapam var diyerek padişahların aslında sanıldığı kadar varlıklı olmadığına dikkat çeker. Kumral Dede'ye kılıcını vermeyi teklif eder. Kumral Dede ise kılıcın padişaha ait olmasının gerektiğini dervişler için kılıcın ar sayıldığını belirtir. (*Konak* s. 129-130) Kumral Dede Osman Bey'in dünyayı yönetecek vasıfta olduğunu ona verilen padişahlık gücünün Allah kaynaklı olduğunu şöyle ifade eder: “Korkma; padişahlık gücüdür bu dediğim güç, hem de senin damarlarındadır. Cihan seni unutmayacak oğul Osman Bey. Unutamaz da. Çünkü sen bir başına olup kalmayacaksın; cihanın bir eşleri henüz yaratılmamış padişahları da senin neslinden gelecek. Bu güç sende var oğul Osman Bey, bu gücü iyi bil iyi kullan.” (*Konak* s. 128)

Romanda devlet yöneticisinin hem yiğit hem de Hızır vasfında olması gerektiği de vurgulanır. Osman Bey, padişahlığın çelik çomak oyunu olmadığını söyleyerek padişahlığı şöyle tanımlar: “Padişahlık yarının malını bu günden yemek midir?.. Bu güne güvenip hastalanacağını da düşünmemek midir? Padişahlık bedene benzer baba; çocuk gibi doğar büyür, yiğit olur, yaşlanır, sayru düşer... bunları bilemeyen bedenın ölümü yakın olmaz mı?” (*Konak* s. 131)

Romanda Osman Bey'in alamayacağı toprağa bir daha girmeyeceğini demesi hükümdarın kararlılığını göstermektedir. (*Konak* s. 154) Babası kadar yiğit olan Osman Bey'e bir devlet emanet edilmektedir. Bu yüzden hem bu devleti korumasını bilecek hem de devletin en tecrübeli kişisi olan Ertuğrul Gazi'nin tecrübelerinden faydalanacaktır. Ertuğrul Gazi, oğluna hastalandığında şu nasihatte bulunur: “ Ya gittiğin yere Söğüdü de götürürsün ya gittiğin yeri Söğüde getirirsin.” (*Konak* s. 272)

Konak romanındaki kişiler, devleti yönetecek hükümdarın bazı özelliklere sahip olması gerektiğini düşünür. Kendi dillerinden anlaması, halkla ilgili töreleri ve devletin düşmanları hakkında her şeyi bilmesi hükümdarın en belirgin özellikleri olmalıdır. (*Konak*, s. 293)

Devlet yöneticisinin sahip olması gereken özellikler *Kilit* romanında Sav-Tekin Bey ve Sarı Hoca'da temsil ediliyordu. *Konak* romanında ise yiğitliği ile Rahman, derviş olmasıyla Kumral Dede dikkat çeker. *Çatı* romanında Osman Bey'in oğullarından Alaaddin, Şeyh Edebâli gibi olmak ister. Diğer oğlu Orhan ise romanda geçen yiğit Rahman'ı örnek alarak daha küçükken kılıçlarla oynar. Devlet yöneticisinin akıl ve yiğitlik sentezinden oluştuğu bu iki kardeşe yüklenen görevlerden anlaşılır. Bunun bir benzeri olan iki kardeş Bilge Kağan ve Kültigin de biri kitap ehli diğeri kılıç ehlidir.

“Senden önce Kayı Boyunda biri çıkıp da kitaptan kalemden söz açsaydı sözünü dinleyen çıkmazdı. Zaman akıp geçince bir de bakacaksın ki kitabın da bir başa ihtiyacı olacak; her kitap ayrı havada yazarsa millet bölünür; ayrı hava yazan kitapların da bir yerde hakkı, adaleti, gönülde bir olanı yazması gerek.. O zaman hem kılıç hem kitap sende olursa altından kalkamaz kimse.” (*Çatı*, s. 137)

Osman Bey devlet yöneticisinin özelliklerini şöyle anlatır:

“Beyin karısı kızı kızanı yoktur. Zenginliği de yoktur. Var diye düşünemez. Beyin karabudunu vardır ancak, bir o ölmez; karabudunu ölen Beye de Bey denmez zaten. Bey demek odun demek.. Bey demek taş demek! Bey demek Bey demektir. Yeri gelir odun, yeri gelir taş olur; yeri gelir yağmurdur ama Bey kendi için yağmaz!” (*Çatı*, s. 386)

Osman Bey'in ölümünden sonra onun yerine geçen oğlu Orhan Bey devlet yöneticisinin sahip olması gereken en önemli özelliğin kişisel yönü olduğunu vurgulamıştır. Babasını yanan bir muma benzeterek halkı için ömrü boyunca yandığını dile getirmiştir.

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Akça Koca adlı roman kişisi Osman Bey'in Ertuğrul Bey'i kaybettikten sonra düzenlenen meşverette herkesin duyabileceği bir şekilde konuştuğunu söyler. Akça Koca'ya göre bir beyin halkından gizli saklısı olmamalıydı. Görüldüğü gibi devlet yöneticisinin bir özelliği de sözünü herkesin içinde söyleyebilmesidir.

Osman Bey'in oğullarından Alâaddin, sultanlık vasfı taşımadığı için insanlara hükmedemeyeceğini, Allah'a inanan herkesin onun gözünde eşit olduğunu belirtmiştir. Nitekim bundan önceki *Çatı* romanında Osman Bey'in ölümü üzerine Orhan Bey'in yiğitliğiyle onun yerine geçeceğinin sinyalleri veriliyordu. Alâaddin Bey, sultanlığı şöyle tanımlar: "Sultanlık ülke demektir, ülke senin hakkındır. Ülkeyi yönetecek kişi iş başarmak için lüzumlu nesnelere gerek duyar, kitabın yazdığı budur. Bu gerekler de atlardır, koyun sürüleridir. Savaşa gidene at gerekir; sultansın, şölen vermen şarttır, şölene koyun gerekir. Babamız bunları bu gerekler için bıraktı, ne sen Osman oğlu Orhan olarak ne de ben Osman oğlu Alâaddin olarak bunlara sahiplenemeyiz. Ülkenin mallarıdır, dolayısıyla da Sultanın mallarıdır." (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 35)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında hükümdarın sakınması gereken en önemli özellik olarak korku görülmüştür. Bir hükümdar devleti temsil ettiği için hiçbir şeyden korkmamalıdır. "Yeryüzünde bir Beğin korkması kadar iğrenç bir şey olamaz." (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 70)

Bu Atlı Geçide Gider romanında da devlet yöneticisi için kılıç ve kitap sentezi söz konusudur. Sultan Murat'ın oğullarında Yakup aynı Alâaddin gibi kitaba; diğer oğlu Bayezid ise Orhan Bey gibi kılıca düşkündür. Bu sentez romanda bir terazi kefesine konulur. "Beğ dediğin İne Bey, say ki bir terâzidir. Bu terâzinin bir kefesinde kılıç durur, öte kefesinde kitapla kalem. Terâzinin ibresi Beğim akı olmalıdır nem o yana ne bu yana ağmamalı, şaşmamalıdır. Kılıca ağarsa çok keser Beğ, çok!" (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 119)

Bu Atlı Geçide Gider romanında hükümdar sahip olması gereken özellikler bakımından herkese eşit davranmalıdır. Hangi soydan, hangi dinden olursa olsun eğer devlet birliğini sağlamak istiyorsa millet oluşturabilmek için bütüncül bir anlayışa sahip olması gerekir. “Devlet böyle kurulmaz. Dini bir, soyu bir, dili bir bütüne sevmek şerbeti varken nefret zehirini sunana Beğ denilmez.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 263)

Savaşlarda hükümdarın cesaretli, korkusuz ve inançlarının güçlü olması gerektiği romanda sık sık tekrarlanır. “Zafer de kurtuluş da şu anda ancak ve ancak inancımızda, ancak ve ancak cesaretimizdedir. Zafer yeneceğine inananlarıdır.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 278)

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında devlet yöneticilerine reis adı verilir. Reisler halk tarafından devlet olarak kabul edilmiştir. Örneğin romanda İsmet Paşa devlettir. Romanda hükümette görevli kişiler de eşraf takımı diye adlandırılır. Devlet yöneticisi olabilmek için babanın, soyunun eşraf takımından olması gereklidir. Bu durum Osmanlıdaki soy sistemine benzer. Eşraf takımının ve ağanın nasıl olması gerektiği hakkında romanda şunlar söylenir:

Eşraf demek köylünün kentlinin kanını emmek, onları sokakta gördü mü horlamak, üstten bakmak hiç değildir. Eşrafı, şerefli olanlar demektir diye biliriz biz. Eşrafın Ağası, köylü kentli, sokakta gördüğün adam dertliyse gülemez, açsa doyamaz, çıplaksa giyemez. Eşrafın Ağası bir ateşten gömlektir. (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 161)

Geçitteki Ülke romanında Bedreddin, devlet yöneticisinin insanları yönetebilmesi için kılıca, ata, askere ihtiyacı olmadığını dile getirir. Asıl sahip olması gereken özellik düşünmesini, yazmasını, söylemesini bilen ve insanları hem bu dünyada hem de ahiret hayatında mutlu kılacak bir kişiliğe sahip olmasıdır. Somuncu Baba ise Bedreddin’e bunların tek başına yeterli olmadığını bu özelliklerin yanı sıra kılıcın da gerektiğini şöyle anlatır:

Kılıç mal mülk için sıyrılıyor kınından. Düşünce insan içindir, yalnız kat insan için. Kılıç düşünmesini bilmez. Sen istiyorsun ki Yunus Emre yön versin dünyaya; Geyikli Baba çekip çevirsin, Mevlânâ Celaleddin şöyle olmalı böyle olmalı desin? Pekeylese hepimiz senin bu sözünü sonu nereye varır bilir misin? Bütün dünyalılar türkü çığırmaya başlar, şiir okur, Hakkı çığırmaktan başka şey düşünmez olur. Dünya bu mudur? Kim doyuracak bunların karınlarını. Ben demiyorum ki Yunus Emre köşesine çekilsin, Mevlânâ Celaleddin ortaya çıkmasın, Geyikli Baba görünmesin hiç. Bunlar merhamettir, gönüldür. Gel gelelim gönül ile, hoşgörü ile nizâm-ı âlem dedikleri nesne yürümez. (*Geçitteki Ülke*, s. 129-130)

Romanda han ve hükümdarın kibirli olmaması, halka yakın olması gerektiği şöyle ifade edilmektedir: “Hanların kulağı millette, gözü kulağına gelecek seslerde olmalıdır. Başı havalarda olan ne duyar ne görür, benden söylemesi.” (*Geçitteki Ülke*, s. 122) Eğer hükümdar büyüklük taslayarak üstünlük hastalığına tutulursa görevini yerine getiremez.

Bir beyin devleti kendi öz malı sanması da romanda eleştirilir. Beylik kişisel güç gerektirir, babasının gücüne güvenen beyler gerçek bey olarak görülmez. “Tahtına el gücüyle oturmak? Tanrım bunlar ne biçim Beğdir ki Beğliklerinden utanmazlar? Kul bunlar. Timurun gücüyle tahtlarına oturduklarında Timura kulluk edeceklerini bilmezler mi? Gücünü elden alana Devlet ne gerek millet ne gerek?” (*Geçitteki Ülke*, s. 198) Romanda bir beyin yerine geçebilmek için akıl, gönül, yürek şarttır düşüncesi vurgulanmıştır. Bunların hepsi Yıldırım Bayezid Bey’de vardır. Bir hükümdar olarak Yıldırım Bayezid’in eğlence ve işret düşkünü olması, içki içmesi devleti yönetmesinde engel olarak görülür.

Geçitteki Ülke romanında hükümdar Tanrı’nın elçisi olarak görülür. Bu sebeple sıradan bir insandan farklı özellikler sergilemelidir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

1. Her şeyden önce insanlık gömleği giymiş olması,
2. Sözlerini tartarak konuşması,
3. Yalan söylememesi ve verdiği sözü tutması,
4. Toprağını yurdunu bırakıp kaçmaması,
5. Geleceğe hesap vereceğini bilmesi. (*Geçitteki Ülke*, s. 208)

Darağacı romanında Bayezid'in bazı davranışları göze çarpar. Örneğin Osmanlı Devleti'nin geleceğini düşünerek Bizans'ın soluğunu kesmek için boğazın Anadolu yakasına bir hisar yapmayı planlar. Bayezid'in bir diğer özelliği de alçak gönüllü bir hükümdar oluşudur. Zenginliğe para pula önem vermediğini camide bulunan halı yerine Türkmen kızının dokuduğu kilimde oturmak istemesinden anlaşılabilir. Bir başka özellik ise devlet yöneticisinin sabırlı olmasıdır. Ani kararlar vermek devletin kalıcılığını bozabilir. Bayezid'in oğullarından Musa halkı, karabudunu düşük görerek istenmeyen bir hükümdar davranışı gösterir. Bunun aksine Çelebi Mehmet babası gibi adaletle önem veren, eşitlikçi, nazik ve sabırlıdır. "Sabır, doğumdur ölüme sürer, bunu bilene sabırlı denir bunu bilmeyene beğ denemez.." (*Darağacı*, s. 166)

Romanda devlet yöneticisinin nasıl yetiştirilmesi gerektiği hususunda da bilgiler verilir. Timur'un hükümdarlık adına kalıcılığı sağlayamadığı için beğ olamayacağı anlatılır. "Beğ için önemli olan birliktir, güçlü bir devlettir. Bizim Osmanlı soyunun eğitiminde birinci ders devletin güçlülüğü milletin bölünmez birliği üzerine verilir, bunu bilmeyene beğ denmez bizde. Ortaya çıkarlar, başa geçmek için ayaklanırlar.. çevrelerinde üç beş kendini bilmez toplanır.. sonra? Yenilir, canlarından olur giderler." (*Darağacı*, s. 167)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında devleti, kümesi yönetecek kişi her şeyden önce halkını düşünmelidir. "En eyisi bizim fırınımızda bre çocuk, en yararlı olanıdır, kendini değil ötekini düşünenidir, yemeyip yedirmek derdine yorulanıdır." (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 27) Devlet (tavan), Duvar (halk) benzetmesinden hareketle tavanı elinde tutan kişiye bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Halk devlete karşı görevlerini yaparken devlet de karşılığını mutlaka vermelidir. "Tavan da her

nesnenin üstüneyim sanıp kendi keyfine bakmamalı; gerçekten tavan ise zâten bakamaz.” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 43)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Ak Şemseddin hükümdar olan Mehmed Çelebi’ye görevleri hakkında nasihatlerde bulunur. Hükümdar Tanrı’nın elçisi olduğu için yaptıklarından, yapacaklarından Tanrı’ya karşı sorumludur. Hükümdar, Tanrı’nın karşısında herkesin eşit olduğunu bilerek davranmalıdır.

Boş oturmak yok, yan gelip yatmak yok! Eğlenmek keyfe dalmak yok. Bir şeyler yapmanın yapabilmenin yorgunluğunda ezileceksin, terleyeceksin, eriyeceksin bana sorarsan. Görevini yapacaksın görevini! Görevini yaptığın için de kimseyi hor görmeyeceksin, kimseye üstünlük taslamayacaksın, kimseyi ezmeğe kalkışmayacaksın. (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 44)

Ak Şemseddin’in Mehmed Çelebi’ye verdiği bir başka ders, ona Peygamber buyruklarının önemini öğretmesidir. İstanbul’un alınması için Peygamberin söylediklerini Çelebi’ye anlatarak hedefinden haberdar olmasını ister. Daha bir çocuk olan Mehmed, Akşemseddin’in söylediklerini can kulağıyla dinler: ”Konstantiniyye yüzdeyüz fetholunacaktır. O fethin emiri ne kutsal bir emir, o fethi gerçekleştirecek olan asker ne kutsal askerdir!” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 48)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında padişahın sahip olması gereken özellikleri Molla Hüsrev şöyle anlatır: “Padişahlık, kesin doğruluk olmadıkça hak olamaz; padişahlık zalımlığı hak belleyemez.” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 248)

Fetih üçlemesinin ikinci kitabı *Sabır* romanında devlet yöneticisinin önemi üzerinde durulmuştur. Bey devletle eşit tutulur. Bu düşünceye Çelebi Mehmed’in oğlu Şehzade Murad karşı çıkar. Beyin devlet olmadığını sadece devletin yükünü sırtladığını söyler. Çelebi Mehmed’in oğlu Şehzade Murad görevlerini şöyle izah eder:

Beğ isem emeğin değerini bilmem gerek. Onları yanıltan düşünceye, bana karşı olduğu için cezâ veremem, hele doğruyu anlayıp doğruya döndükten sonra cezâ vermem benim Beğlimi kaç akçelik Beğliğe

düşürür? Devletin başında olmak, bana kalırsa devlet olmak değildir, devlet yükünü sırtlanmak demektir. Devlet yükünü sırtlanan bir kimse de ezilir, terler, iki büklüm olur lâkin sesini çıkaramaz. (*Sabır*, s.32)

Romanda Hacı Bayram Veli tarafından bey olacak kişinin özellikleri ise şöyle anlatılır:

Beğliği soyunup atmanın imkânı yoktu. Karındaş yok, baci yok; hısım akraba...? yok. Eş dost, tanıdık bildik, oğul kız, kaynata baldız..? yok! Dâmat yok, gelin yok, dünür yok, bacanak yok... ya? Beğlik, bir tek o! Beğlik budur aynı zamanda; koskoca bir ülkenin güldüğünü görmek, koskoca bir ümmet-i Muhammedin huzur içinde hür nefesler alabilmesini sağlamak için sen yanmışsın bundan daha güzel saâdet düşünebilir misin? (*Sabır*, s. 194-195)

Ebem Kuşağı romanında Murad Bey barışsever, merhametli bir sultandır. Devlet yöneticisinin özelliklerinden akıl ve yüreğe sahip olmasıyla dikkat çeker. Romanda sultanın gerçekçi olması dile getirilmiştir. “Ülkeyi yöneten kişi düşlerden medet ummaz.” (*Ebem Kuşağı*, s. 340)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında devletin başında bulunan kişilerden biri de Talat Bey'dir. O, devletin başındaki Enver Paşa'ya devleti yönetmenin çok büyük sorumluluk gerektirdiğini şöyle anlatır: “Artık herkes değiliz! dedi. Fakat herkesin geleceğine yön vermek gibi acayip bir kaderi yaşıyoruz.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 36)

Romanda Talat Bey, Doktor Mürsel Bey'in yanına gittiğinde ona devletin akılla yönetilmesini, duygular için içine girince devlet yönetiminde başarısız olduğunu söyler. Devlet yöneticisinin duyguları olmazsa da katı biri olacağını belirterek akıl-yürek sentezinin önemini vurgular.

Kutsal Mahpus romanında devlet yöneticisinin eli kılıç tutan bir yiğit değil âlim bir kişi olması gerektiği belirtilir. “Devletin de, böyle düşünmeğe, hüküm vermeğe yarar kişileri; öyle eli kılıçlı türden olanları değil; gönlü yüreği, akıllı dolu kişileri ile halkalanırdı.” (*Kutsal Mahpus*, s. 41)

Romanda devlet yöneticisinden ülkesini korumakla görevli olması ve bu görevinden ötürü hiçbir karşılık beklememesi istenir. Sultan halkı ezmemeli, bir kişinin de olsa bin kişinin de olsa ülkesinde yaşanan sorunlara yaşanan sorunlara kayıtsız kalmamalıdır. Ayrıca romanda devlet için görev yapan kişilerden müderrislerin para kazanmak için değil bilgilerini paylaşmak ve ilim yaymak için görev yapmasının daha doğru olacağı söylenmiştir. (*Kutsal Mahpus*, s. 89-90) Bunun yanı sıra romanda, devlet yöneticisinin devleti yönetirken yapacağı bazı davranışlar hakkında önerilerde bulunulmuştur:

Cömert ol; açları doyurmasını bil, cimri kişi asla efendi olamaz, başa geçemez, yönetemez. Halkın durumunu araştırıp öğrenen adamların olmalıdır, eğer o halkı yönetecek isen, yahut o halk ile ilgili hükümler vereceksen; halkı bilmiyorsan, onların hallerini öğrenmemiş isen nasıl hüküm verirsin? Nasıl yönetirsin insanları? Onun için halkı öğren... (*Kutsal Mahpus*, s. 107)

Sahibini Arayan Toprak romanında Bizans imparatorunun devleti en iyi şekilde yönetebilmesi için hür düşünebilmeyi bilmesi gerekmektedir. “Baş olmak, beyin olmak isteyen düşünmesini bilmelidir. Böyle düşünebilen böyle hareket edebilir ancak; bağımlı düşünenin de hareketleri bağımlı olur, hür olamaz.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 152) Romanda ilim sahibi, okuryazar, çalışkan olan Tarihçi Gelibolulu Mustafa Ali Çelebi’den söz edilir. Onun gibi kişilerin devlete lazım olduğu vurgulanır. Bu kişiye göre devlet yöneticisi toprağa sahip olmak istiyorsa önce tarihini iyi bilmelidir. (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 445-446)

Zaman Toprak ve Sahibi romanında devletin akılla yönetilmesi gerektiği belirtilir. Yönetenin kişisel duygularının işin içine çok fazla girmesi devletin yıkılma sebebi olarak görülmüştür. “Osmanlı Devleti gibi bir cihan devleti öyle duygularla, sezgilerle ve her şeyden önce coşkularla yönetilmez sürekli olarak. Yönetimde duyguların da yeri vardır, şu içtiğimiz toyga çorbasının üzerine serpilene yağda gezdirilmiş nâneler misali olmalıdır da, çeşni verir; hoş gösterir. Lâkin akıldan uzaklaşınca Devlet yıkılır.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 170) Romanda Osmanlı padişahlarının birçoğunun hem hükümdar hem şâir olduğu söylenir. Selim, babasının

dedesinin şiirler yazdığını, aynı zamanda ülkeyi de iyi yönettiklerini belirtir. “Osmanlı Soyumuz hep şâir oldu, şâir ruhlu değil, şâir. Çok da güzel şiirler yazdılar.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 276)

Selim’in babası Kanuni Sultan Süleyman gerçekten de hem başarılı bir devlet yöneticisi hem de iyi bir şâirdir. Şiirlerini Muhibbi mahlasıyla yazan Kanuni’nin, şu beyiti hala hafızalardadır. “Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi.” Bu beyitlerde Kanuni, makam ve rütbenin gelip geçici olduğunu, bir gün öldüğünde hükümdarlığının biteceğini, en önemli şeyin sağlıklı bir hayat yaşamak olduğunu vurgulamıştır. *Zaman Yürüyüşünde* Kanuni’nin bu şiirini Ebusuûd Efendi şöyle yorumlamıştır: “Herkesin, her yerde, her durumda sağlığa ihtiyâcı vardır. Durağı Cennet olası Koca Sultan Süleyman Hân’ın o güzelim şiirinde buyurduğu gibi bir nefeslik sağlık cihan devletine sahip çıkmakla birdir, ondan da değerlidir.” (*Zaman Yürüyüşü*, s. 18)

Zaman Yürüyüşü romanında devlet adamları, devlet söz konusu olduğunda kişilerin çıkarlarının hiçbir önemi olmadığı belirtirler. “Devlet ve millet işi kişinin kendi işi değildir. Falan Paşa, filan Veziri Âzam söz verdi diye, hattâ ve hattâ Padişahın zâtı dahî yapsa bir anlaşmayı, zararı ortada iken: ‘Ben söz verdim, yemin ettim’ deyip direnemez. Devletin zararına bir antlaşma uzatılamaz.” (*Zaman Yürüyüşü*, s. 23)

Zaman Yok romanında Vali Küçük Mehmed Bey, devlet yöneticisinin haftanın bir gününü kim olursa olsun halkın derdini dinlemeye ayırması gerektiğini söyler. (*Zaman Yok*, s. 161) Böylelikle hükümdar halkla bağlarını koparmayarak tebaanın sorunlarına çare bulacaktır.

Gökyüzünden Bir Beşik romanında padişahın yanı sıra ona yardım edecek devlet adamlarının iyi yetiştirilmesi gerektiği üzerinde durulur. İyi devlet adamı yetiştirmek bir devletin geleceği için önemlidir. “..cihan devletimizin geleceğini pekiştirmek için devlet adamı yetiştirmemiz şarttır ve dahi eyi yetişmiş devlet adamları koca imparatorluğu yedip yönetirken Padişahımız efendimizin yorgunluklarını önlerler, dinlendirirler, yardımcı olurlar. Bir baş yerine beş on beş düşünür, bir el yerine sekiz on yüz çift el koşuşturur.” (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 25)

Sepetçioğlu'nun diğer romanlarında birden çok kişinin devlet yönetiminde görev yapması devleti zayıflatan bir unsur olarak görölüyordu. Bu romanda ise iyi devlet adamına ihtiyaç duyulur. Bunun sebebi artık, eski basit devletlerin olmayışıdır. "Eski devirlerde hayat basit idi. Şimdi medeniyetin getirdikleri öylesine dallanıp budaklandı ki bir milletin tek bir kişinin aklıyla bilgisiyle yönetilmesine imkân ihtimal yoktur." (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 283)

Gökyüzünden Bir Beşik'te devlet yöneticisinin vatanını koruması için her türlü tedbiri alması gerektiği söylenir. Romanda Said Nursi devleti yönetmese de halk tarafından sözü kabul gören biridir. Hacı Aba adlı roman kişisi Said'e mezarlıkları korumanın önemini öğütlemiştir. "Yurd toprağında uyuyanları tedirgin ettirmemek senin görevindir bilesin. Yurd toprağında uyur görünenleri toprağın altına girerlerken suçlu girmemeleri için uyararak senin görevindir bilesin." (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 171)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında devlet yöneticisinin görev ve sorumlulukları şöyle sıralanabilir:

1. Devlete hizmet etmek,
2. Doğru yolu (İslâm'ı) göstermek,
3. Yurttaşlarını uyararak,
4. Öz çıkarını düşünmemek.

(*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 238)

Boyun Eğiş romanında Mülâzım Giritli Mustafa, devlet yöneticisinin fazla iyi niyetli olmaması gerektiğini belirtmiştir. O da diğer romanlarda yapılan yiğitlik ve akıl sentezini yapar. Yiğitlik örneğine savaşan adam adını verdiği Hz. Alî'yi örnek verir. Hz. Alî, ona göre peygamber soyundan geldiği için fazla iyi niyetlidir. Devlet yöneticisinin toprağını korumak için yiğitliğe de ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra bilimle de ilgilenirse devleti daha da gelişecektir.

Boyun Eğiş romanında önder olacak kişinin güçlü bir şâir olan Yunus Emre gibi önce kendine daha sonra millete inanması gerektiği söylenmiştir. Çünkü devlet yöneticisinin en önemli özelliği kararlı olmaktır. Devlet yöneticisi kararlı olmazsa halkı da tereddüde düşürecektir. "Reislik kararlılıktır; geri döndürecede atmadan önce hesap kitap işlerini gerektirir kararlılık da! Senin deyişin ile diyeyim, sürü çobanını

şaşkın görür kararsızlığını hissederse çabuk dağılır. Dağılmaz mı?” (*Boyun Eğiş*, s. 251-258)

Sesler ve Işıklar romanında devlet yöneticisinin geleceği düşünmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu anlamda hükümdar geleceğin mimarıdır. “Ülkeyi yönetmek bugünü kurtarmak değildir, yarını kurabilmek hüneridir.” (*Sesler ve Işıklar*, s. 29) Ayrıca devlet yöneticisinin her daim devletin birliğini sağlamakla yükümlü olduğu söylenmiştir. Çünkü Türkler aşiret ve boylara ayrılmıştır. Hükümdar, bu dağınıklığı toparlayacak ve bölünmeyi önleyecek kişidir. Hükümdar birliği sağlamak için öncelikle halkına inanmalıdır. “Milletinin insanlarına inanmayan öteki milletlerin insanlarına da inanmaz.. insanlara inanmayan..? Niye yaşar ki? Ne için? İnsanı kurtarmak Kağan’ım, bizim görevimiz, böyle öğretiler bize, insanı kurtarırsak insanımızı kurtarmış oluruz.” (*Sesler ve Işıklar*, s. 106)

Aydınlığın Mühürü romanında devlet yöneticisinde aranan en önemli özellik akıl gücüdür. “Akıllı var ise yeterlidir! Beğlik güreşçi gücü istemez ki, akıl gücü yetiyorsa Beğ Beğliğinin umududur her vakit..” (*Aydınlığın Mühürü*, s. 59) Romanda beyin halkın içine karışması gerektiği de vurgulanmıştır. Bey halkın içine karışmalı, onların sorunlarını dinlemelidir. Bunu düzeltebilecek tek kişi insanlara değer veren Yesili Hoca Ahmed’dir.

Halkın içinden Saraya çıkılırsa alkış alınır. Beğin Sarayı da çevresi de onur kazanır. Sarayın pencerelerinden halkı seyretmek dalından seyrettiğin elmaya benzer tadını bilebilir misin? Rengini bile doğru dürüst ayırdedemezsin. Halbuki Sarayın merdivenlerinden inerek halka karışmak.. lezzettir! Halk saraydır aslında, saray halktır halktadır halksız saray üzüksüz beğ demek değil midir? (*Aydınlığın Mühürü*, s. 406)

B. Vezirlerin Görev ve Sorumlulukları

Anahtar romanında devlet için çok önemli bir konumda olan Vezir Nizamül Mülk, aynı zamanda bir ilim adamıdır. Romanda vezirlerin her konuda kitaplardan dışarı çıkmadıkları söylenir. İyi bir vezirin Sultanla aynı doğrultuda düşünmesi beklenir. “Nizamül Mülk gibi pek değerli bir vezirin Sultandan aykırı düşünmesi imkânsızdır. Vezir, aynı zamanda değerli bir ilim adamı olarak da bilinir.” (*Anahtar*, s. 13)

Darağacı romanında Sadrazam Kör Şah Melik, yönetenlerle yönetilenler arasında bir farkın olması gerektiğini düşünür. Eğer bu fark olmazsa yönetenlerin halk gibi sıradanlaşacağını varsayar. “Siz sizden öncekilerin ışığı olmalısınız ki halk yadırgamaya. Hünkârımız da bizim gibiymiş derse halk saygısını yitirir. Halkın saygısı görkemidir, gösterişedir.” (*Darağacı*, s. 341)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında vezirlerin ilim sahibi olması gerektiği anlatılmıştır. Çandarlı Halil Paşa’dan önce vezir olan kişiler hep molladır. Mollaların devlet yönetiminde etkili olamayacağı vurgulanmıştır. Özellikle Çandarlı Halil Paşa molla vezirlere karşı çıkmıştır. (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 215-216)

Ebem Kuşağı romanında vezirin sorumlulukları şöyle anlatılır: “Vezir bu idi ki, padişahını yormadan ülkenin yararına yorula; vezir bu idi ki, padişahının gönlünü üzmeden ülkesinin dertlerini yok ede!” (*Ebem Kuşağı*, s. 335) Bu düşünce ile Vezir Çandarlı eleştirilmiştir. Çünkü Çandarlı, Düzmece Mustafa ile Murad Bey’in taht mücadelesini durduramamış, iki taraf arasında savaş yaşanmıştır.

Zaman Toprak ve Sahibi romanında vezirlerin toprağına, vatanına bağlı olması gerektiği söylenir. Sokullu, Yassef Nassi’nin karşısında, vatanına bağlı bir vezir olmuştur. Fakat vatanın üzerinde egemenlik kurabilene ait oluşunu düşünür. Lala Mustafa Paşa vatanın maneviyatını Sokullu’ya şöyle anlatır: “Vatan dediğin nedir ki? Ruhlarımızdır. Bizden sonrakilere kalacak olan ruhlarımızın pişirdiği topraktır. Ben vatani sevmekten söz ettim.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 331)

Zaman Yürüyüşü romanında Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa Padişah kadar güçlü bir konumdadır. Deneyimli, kurnaz ve akıllı bir sadrazamdır. Bütün bu güçlü özelliklerine rağmen cihân devletinin sadrazamı olduğu için sözlerinde ve yaptığı işlerinde tutarlı olmak zorundadır. “..erişilmez cihan Devletinin Sadrazamı isen,

Paşa, ağzından çıkanlarla kararların ve davranışların ve düşüncelerin arasında iğne ucunca aykırılık, saç telince sapma bulunmaz.” (*Zaman Yürüyüşü*, s. 27-28)

C. Kadıların Görev ve Sorumlulukları

Adaleti sağlayan kişilerin devlete karşı sorumlulukları büyüktür. *Darağacı* romanında adalet ve hukuka ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Kadıların sorumluluklarının farkında olmasını isteyen Yıldırım Bayezid, kadılardan şu davranışları beklemektedir.

“Adaleti yerine getirecek adamın eli temiz olmalı, dili temiz olmalı yüreği temiz olmalı; gönlünde parmak kadar bir gölge bulunmamalıdır. Kadı diye gönderdiğin herif rüşvet ile iş görüyorsa devletin batır, milletin dağılır bunun hesabını da ne sen ne ben verebiliriz; ne bu dünyada ne öte dünyada verebiliriz. Yanacaklar!” (*Darağacı*, s. 16)

Vezir Ali Paşa, bu sözleri söyleyen Yıldırım Bayezid’e kadıların geçim derdinde olup az kazandıkları için rüşvete başvurduklarını söyler. Bayezid’in istediği kadı, ne olursa olsun devlete ihanet etmeyen bir vasıfta olmalıdır. Romanda Mimarcıbaşı ve tokatladığı işçi üzerine görülen davada bir padişah olarak Bayezid’in diğer kişilerle eşit olarak tanıklık etmesi önemlidir. Kadı bu davada Bayezid’in içki içtiği için tanıklığını kabul etmez. Bu durum adaletin sağlamlığını göstermektedir.

Darağacı romanında Şeyh Bedreddin’e Mûsâ Çelebi tarafından Kazaskerlik görevi verilir. Sakız Adası’nın keşişinin kazasker olması hukukun dini kurallara göre işleyeceğini düşündürmektedir. Nitekim adaleti ilahi hukuk kurallarına göre vereceğini kendisi de söyler. Çünkü ona göre hiç kimse Tanrı’nın sözünden çıkmamalıdır. ”Biz Tanrı’nın buyurduğu hukuk düzeninin dışında düşünmedik.” (*Darağacı*, s. 423) Çelebi Mehmed ile Mûsâ Bey mücadelesinde Mûsâ’nın ölmesiyle Şeyh Bedreddin’in kazaskerliği gerçekleşmez. Şeyh Bedreddin kendini tam donanımlı bir ilim adamı olarak görerek kazaskerlik görevine fazlasıyla umut bağlamıştır. Hatta yandaşları olan Börklüce ve Torlak’ı kendi yanına yakıştıramaz.

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Yahudi ile Sultan Mehmed’in bulunduğu bir davada kadının adaletin önünde herkese eşit davrandığı görülür. “Kadı

Efendi üstelik Padişahı hem ayıplayan hem paylayan seslerde sordu.” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 282)

D. Ordu Beylerinin Görev ve Sorumlulukları

Anahtar romanında ordu beylerinin yani Afşın, Sav-Tekin Bey gibi kimselerin kişisel özellikleri bakımından sert, buldukları çevre açısından da saraylı olmaması gerektiği söylenmiştir. “Evet, saraya bulaşmamalı Beylerim; seslerini inceltmemeli. Çeri gür ses ister, haykırış bekler...” (*Anahtar*, s. 12)

Çatı romanında roman kişilerinden Rahman subaşı olarak görev yapar. Ama babasının da subaşılığı istememesi gibi ona da bu görev yabancı gelir. Çünkü Karacahisar’ın sokaklarını ve pazar yerini dolaşıp satıcıları denetlemek ona göre bir iş değildir. Ayrıca nasıl bir devlet yöneticisinin halkla bağlarını koparmaması gerekiyorsa sübaşı da devletin bir görevlisi olduğu için bu vasfa sahip olmalıdır. “Subaşılık kötü bir zırh olup sardı bedenimi; insanlardan ayırdı kime gitsem, kimi görsem aramızdaki demir zırhın soğukluğunu duydum; ne beni onlara yaklaştırdı ne onları bana.” (*Çatı*, s. 80)

VIII. BİREYİN VE TOPLUMUN DEVLETE KARŞI GÖREV VE SORUMLULUKLARI

Devletin, bireylere ve topluma karşı görev ve sorumlulukları olduğu gibi, bireylerin ve toplumun da devlete karşı görev ve sorumlulukları vardır. Bu durum tek değil, çift taraflıdır. Sepetçioğlu'nun romanlarında bireylerin ve toplumun devlete karşı görev ve sorumlulukları birlik ve beraber olmak, devletin kuruluşunda her bireyin elinden geleni yapması, devletin devamlılığı için çaba göstermek, savaş zamanlarında orduya katılmak, devlete vergi vermek şeklinde işlenmiştir.

A. Devlet Kurma Aşamasında Görev ve Sorumluluklar

Kilit romanında devlet kurmaya çalışan halkın zorluklar karşısında yılmaması gerektiği yer yer vurgulanır. Tuğrul Bey, bu konuda şunları söylemiştir: “Bu baskınlar, bu ölümler seni yıldırmasın. Bilmez misin, demir dövüle dövüle sertleşir... Yarın sabah güneş, Selçuklu için doğar.” (*Kilit*, ss. 29-30)

Çatı romanında yazarların, kalemlerin devlete karşı sorumlulukları olduğu belirtilmiştir. “Kalem dediğin yazar amma aklına eseni yazmaz, başıboş yazmaz, serhoş yazmaz bir de onun bunun kesesi için yazmaz. Kısa deyim: Türkmenin kalemi Türkmeni çıkarır.” (*Çatı*, ss. 13-14) Görüldüğü gibi yazarların halkı için yazmaları devlete karşı sorumluluklarıdır.

B. Devletin Devamlılığı İçin Gerekli Görev ve Sorumluluklar, Evlenme ve Aile

Kilit romanında Selçuklu Devleti'nin devamlılığı için yapılan eylemlerden biri aile kurma ve evlenme geleneğidir. İki devlet arasında barışı sağlayan evlenmeler hem soyun devamını hem de iki devletin ilişkilerini düzenliyordu. Örneğin Alpaslan ile Selcan'ın oğlu Melikşah'ın Karahanlı Tamgaç Han'ın kızı Terken Hatun ile evlenmesi ve Gazne Sultanı İbrahim'in kızının Alpaslan'ın diğer oğlu Arslan Şah ile evlenmesi gibi.

Anahtar romanında Sultan Alpaslan'ın ölmesi üzerine Melikşah'ın annesi Selcen Hatun'un töre gereği Alpaslan'ın kardeşi Kavurt ile evlenmesi gereklidir. Bu gelenek; kadınların, aile birliği dağıldıktan sonra yine ailenin içinden biriyle

evlenmesi için uygulanır. Yabancı birinin aileye girmemesi de bu töreye göre önemlidir.

Konak romanında ailenin devletin oluşmasında büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Konya’da bulunan Kayı Boyu’na girebilmek için aile olma, evli olma şartı öne sürülmüştür. “Biz karısı, çoluk çocuğu olmayanı yanımıza almayız.” (*Konak* s. 23) Kayı Boyu’nda bulunan kişiler göçer evli olarak nitelendirilmiştir. Türklerde devlet kurmak için soy ve aile bağı önemli bir faktördür. Şeyh Edebâli’nin kızı Mal Hatun’la Kara Osman’ın evlenmesi buna örnektir.

Konak romanında aşiret beyleri çocuklarının oğlan olmasını isterler. Aybüken ebe de Osman’ın oğlunu doğurmak ister. Bunun sebebi soyun devamlılığını sağlamaktır. *Çatı* romanındaki evlilikler ise bunun aksine farklı soydan gelen kişilerle yapılmıştır. Yabancıları evlenme yoluyla müslümanlaştırma böylelikle toprak elde etme amacıyla romanda Rahman ile Atros tekfurunun kızı Aryetta evlendirilmiştir. Bu yönde yapılan bir diğer evlilik de Orhan Bey’in Yar Hisar tekfurunun kızı ile evlenmesidir. Hatta Orhan Bey bu evlilik üzerine devletin Yar Hisar’a doğru gittiğini ifade etmiştir.

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Bizans’ın bölünmüşlüğünden yararlanmak ve Bizans’ı yıkmak için bir Osmanlı sultanının bir Bizans prensesi ile evlenmesi gerekmektedir. Bunun için Orhan Bey, Nilüfer Hatun ile evli olmasına rağmen akıllı bir siyaset izleyerek Prenses Teodora ile evlenmeye karar verir. Bu evlilik yoluyla Bizans’ı karıştıran güce hakim olunacaktır.

Bu romanda yapılan diğer evlilikler ise aile birliğinin sağlanması içindir. Orhan Bey’in buyruğu üzerine savaşta eşlerini kaybetmiş yerli dul kadınlarla Türkmen yiğitlerinin evlendirilmesi düşünülür. Evlendirilecek olan dul kadınların haklarının korunması bu evliliklerle sağlanacaktır.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Bayezıd Bey Germiyan Beyi’nin kızı Devlet Hatun ile evlenir. Bu evlilik sonucunda Kütahya çeyiz olarak savaşız, sadece düğünle Osmanlı topraklarına katılır. Bunun yanı sıra Murad Bey’in kızı Sultan Hatun da Karamanoğlu Alâaddin Ali Bey’e verilmiştir. Birinci evliliğin sebebi ülke topraklarını genişletmektir. İkinci evliliğin ise kız verme uygulamasıyla devletin güvenliğinin sağlanmasıdır. “Hatun kızım Karamanoğlunu kilitleyebildiği sürece

bizim anahtarımız Urumeliyi açmalıdır açmalıdır açmalıdır.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 177)

Romanda yapılan bu evlilikler için düzenlenen düğünlerde çeşitli evlilik gelenekleri ile de karşılaşılır. Örneğin, Devlet Hatun’un attan inmemesi üzerine Murat Bey’in ona Sofya’yı vermesi, düğün tarafları arasında verilen birbirinden değerli hediyeler gibi. Somuncu Baba gelinle damada bereket getirsin diye bir somun ekmeği aile kuran çifte bölüştürür.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Timur, evlenmesinin sebebini kalıcı devlet kurmak amacıyla olduğunu söyler. Evlenip çocuklarının olmasını, kendisi ölünce kuracağı devletin devamlılığını sağlamak için ister. “Başka kadınlarla evlendim, neden? Yeni çocuklarım, çok çocuklarım olsun istedim, biri ölürse ötekiler yaşasın istedim. Çünkü kalıcı Devlet demiştin, çünkü benden sonra beni yaşatacakların bulunması gerekiyordu.” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 225)

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında ailenin devlet kadar önemli bir ortaklık sistemi olduğu belirtilir. Birey ailesi için aile de devlet için çalışır. “Biz biriz, ortağız, beraber aynı kapıda, aynı kapı için çalışıyoruz. Öyleyse aileyiz.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 36-37) Romanda Sadık Çavuş, Cevahir’i Belediye Reisinin kızıyla evlendirir. Evlilik yoluyla mal edinen Cevahir’in Ford marka bir kamyonu olur. Bu evlilik imam nikâhıyla yapılır. Yasalara göre imam nikahıyla yapılan evlilikler suç olarak kabul edilir. Romanda Cevahir’in yaptığı bu evlilikten dolayı ceza alacağından söz edilir. Kızını Cevahir ile evlendiren Belediye Reisi de devlete, yasalara bağlı bir yöneticidir güyâ.

Geçitteki Ülke romanında Yıldırım Bayezid’in kızı Hundî Hatun ile Emir Sultan evlendirilir. Bu evlilik bir evin anahtar teslimine benzetilir. Devlet el değiştirirse de devamı bu evlilikle korunacaktır. Nitekim Bayezid damadı Emir Sultan ile birleşip Timur’a karşı ortak bir güç olmuşlardır. Romanda yapılan bir diğer evlilik Alanur ile Doğan Bey’in evliliğidir. Doğan Bey aile birliğine çok önem verir. Kadınların ve çocukların devletin devamlılığı için çok önemli olduğunu söyler. Romanda kadınların da hem eşlerine hem de devlete bağlılığı göze çarpar. Örneğin Alanur, Doğan Bey’le birlikte Niğbolu Kalesi’ni almaya gitmek ister. “Benim yurdum burası oldu Beğim, Beğimin kalesini toprağım bildim. Senin yanını, sen

sağken senin yanını yurdum bildim. Sen yok iken benim yurdum da yoktur. Beni bağışla senin yanından ayırlamam; toprağımdan, yurdumdan ayrı yaşayamam ben.” (Geçitteki Ülke, s. 296)

Darağacı romanında devletin padişahının kalıcı olması için çok evlenmesi ve çocuk sahibi olması gerektiğini düşünen Timur evliliği devletin devamlılığı olarak görmüştür. (*Darağacı*, s. 52) *Gece Vaktinde Gündönümü* romanında Mehmed, ihtiyar bir şeyhin evine konuk olur. Bu evde ondan padişahlık muştusu alacakmışçasına heyecanlanır. Şeyhin kızı Mükrimme Hatun ile evlenmesiyle birlikte padişahlığı eline geçirdiğini düşünür.

Karanlıkta Mum Işığı romanında evlilik ailenin devamlılığını sağlayan bir unsur olarak şöyle tanımlanır: “Evlilik bir kutsal culfalıktı. Hacı Arif Bey için Culfalık nasıl dokursa kumaşı, el emeği, göz nurunu, alın terini nasıl iplik iplik birbirine bağlarsa evlilik de öyle... İki haramı, bir yaban kızla bir yaban erkeği, bir helâle dokurdu...” (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 436)

Güneşin Dört Köşesi romanında Cahit isimli bir roman kişisi soyunun devam edebilmesi için evlenmek ister. Babası ise yabancı bir gelinle evlenmesini istemez ve artık imparatorlukta yaşanmadığını öne sürerek oğlunun bu isteğini reddeder. (*Güneşin Dört Köşesi*, s. 80)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında Hesnâ eşi Yüzbaşı'nın şehit olduğunun haberini alır. Bu haberi almadan önce Yüzbaşı'nın oğlu Mehmet Mülazım'ı doğurmuştur. Artık Hesnâ ve Mehmet Mülazım bir şehit ailesidir. Şehitlik haberini getiren Recep Çavuş, Hesnâ'ya sakin olmasını söyler ve aile birliğine sahip çıkmasını öğütler. “Ana, ev demektir, ocak demektir. Yüzbaşın şehitliğinde dinlensin istiyorsan.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 212)

Sahibini Arayan Toprak romanında Cihan Kıbrıs İmparatorluğu'nun sağlanması amacıyla Sicilya Kralının kız kardeşi Anna Maria Françeska isimli zengin ve güzel prensesin Kıbrıs'a gelin getirilmesi kararlaştırılır. Bu evlilik neticesinde devlet hem genişleyecek hem de zenginleşecektir. Romanda yapılmak istenen bir diğer evlilik, Boğaç'ın bir Türk kıızıyla evlenmek istemesidir. Boğaç'ın bu isteğine Keşiş Mihael Baba karşı çıkar.

Zaman Yürüyüşü romanında Pembe Hanım'ın torunu Umay ile Denizlili Avcı Veli Bey evlenirler ve Kıbrıs'a yerleşirler. Böylelikle romanda Kıbrıs'ın yerli ilk Türk ailesi olurlar. *Zaman Sarkacı* romanında bu çiftin çocuğu olur. Denizlili Avcı Veli Bey, çocuğunun oğlan olmasını ister. Ama çocukları kız olur. "Kıbrıs'ta kalmak niyetindeyseniz güçlü oğlan çocuklarımız çoğalmalı, çokça doğmalı." (*Zaman Sarkacı*, s. 64)

Zaman Sarkacı romanında devlet aile birliğini desteklemiştir. Devletin büyümesi için dört bin Türkmen kızı Kıbrıs'a getirilerek buradaki dört bin yeniçeriyle evlendirilir. Evlilik işlemlerinde seçici meclis oluşturulur. Ayrıca devlet, aile birliğini özendirme için evlenen kişilere bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Evlenene toprak, iş, para yardımı da yapılmıştır. "Dört bin kız, kolay getirilmedi Kıbrıs'a. Evinden ocağından, anasından, danasından ayrılmış.. kutsallıktır denilmiş; öyle ya Kıbrıs'taki erkeklerimiz yabanın kızına kadınına kalmasın dedik.." (*Zaman Sarkacı*, s.140) *Zaman Yok* romanında Rus Papaz Yannis Çakırıs'ın kızı Margarita ile İrfan evlenir. Margarita, Gülpenbe ismini alarak Müslüman olur. Türklerin Hıristiyan kızlarla evlenerek yabancı güçleri kendi taraflarına çekmesi devletin gelişmesi açısından önemlidir. Ayrıca romanda evliliklerin devlete, millete hayırlı uğurlu nesiller yetiştirmek amacıyla yapıldığı söylenir.

Hayır Değiş romanında ailenin önemi üzerinde durulmuştur. Aile birliği sağlanmazsa toprağın parçalanacağı belirtilir. "Oğlum âile, biz Türklerde çok önemlidir, parçalanırsa yurd bütünlüğünün bölünmesine kadar gider." (*Hayır Değiş*, s. 103)

Aydınlığın Mühürü romanında evliliğin bir toprağı yurt edinmedeki önemi vurgulanmıştır. Roman kişilerinden bekar olan Almat, yabancı bir toprağa gidecektir. Arslan Baba, Almat'ın bu toprağa gitmeden Avunçu kızlarından biriyle evlenmesini ister. Çünkü aile birliğini sağlamak, gideceği toprakta yurt edinmesini sağlayacaktır. "... yabancı toprağa giden kişi eşli olmalı, evini yanında götürmeli ki orada ocaklana ev edine yurd bula.." (*Aydınlığın Mühürü*, s. 68)

Hurmaliğin Akdoğanı romanında Yesili Hoca Ahmed'in babası İbrahim Şeyh tek eşli aileye hayran olduğunu belirtmiştir. İnsanın tek bir eşi olmalı diyen İbrahim Şeyh, eşi Ayşe Hatun'a çok değer vermektedir. (*Hurmaliğin Akdoğanı*, s. 88)

C. Orduya Katılma

Kilit romanında Selçuklu Türklerinin kendilerini savunması için çocukların daha küçük yaşta Sav-Tekin hocaları tarafından yetiştirildiği görülür. Savaş aletlerinin özellikle savaş sırasında kendini savunacağıın kabzanın tutuluşunu ve çeşitli savaşma tekniklerini çocuklara öğreten Sav-Tekin, tıpkı bir ordu komutanına benzer.

”Kabzasını tuttuğun şey bil ki senin canındır; senin canın bil ki, avucunun içindedir. Sıkmayacaksın böyle; armut sıkar gibi sıkmayacaksın, dut dalı silker gibi de gevşek tutup sallamayacaksın... O kol! Alpaslan oğlum, o kol ne yapacak? Hemen omuza bağlanıp birlikte dönmeyecek mi? Bileği fırıldak gibi çevirmeyecek mi? Hadi yeniden.. bir daha.. Hızlı.. dur olmadı, bak; böyle düşürürler elinden kılıcı...” (*Kilit*, s. 67)

...*Ve Çanakkale Gördüler/2* romanında vatandaşlar Çanakkale savaşı için askere çağrılır. Çanakkale için eli silah tutan gönüllüler aranır. Ayrıca ellerinde nal, mih, çivi gibi işe yarayan eşyaları bulunanların bunları devlete vermesi de istenmiştir. Devletin hem cephe gerisinde askere hem de cephaneye ve malzemeye ihtiyacı vardır. Bunları temin edeceği kaynak ise halktır.

Zaman Uyanışı romanında roman kişilerinden Arslan Bey’in oğlu Fazlı, askerliğe gönüllü olarak yazılıp orduya katılmıştır. Kıbrıs mücadelesini milli davaları olarak kabul eden Türkiye’de canı gönülden bir mücadele veren Fazlı ülkesine Yarbay olarak zaferi getirirken vurulur.

Hayır Değiş romanında Rauf’un İstanbul’da okuduğu süre içerisinde tanıdığı öğretmen Mümtaz askere, vatan savunmasına gider. Rauf’a askere giderken “Vatan çağırınca gidilir.” diye nasihatte bulunmuştur. (*Hayır Değiş*, s. 83)

D. Vergi Ödeme

Anahtar romanında devlet olup devlet bütünlüğü sağlamak ve daha çok Selçuklu Türküne sahip olmak için şöyle bir sistem öngörülür. “Kimse kendi dilini konuşup kendi dinine inanıyor diye kınanmayacak, hem de suçlanmayacak. Amma kendi dilinde konuşup kendi dinine inanan herkes, yediden yetmiş adam başına yüz

kuruş vergi verecek. Bana işi düşen benimle konuşan yerlisi de yabancıları da benim dilimde konuşacaktır. Benim dilimden konuşan benim dinime inanan kimselerden vergi alınmayacaktır.” (*Anahtar*, s. 138) Yasaların, kuralların, vergilerin kişilerin davranışlarına göre düzenlendiği bu sistemde amaç devlet çatısı altında millet olma bilincini uyandırmaktır. Çünkü ancak aynı dili konuşup aynı dine inanılırsa gerçek bir millet olunabilir.

Çatı romanında devlete vergi verme üzerinde epeyce durulmuştur. Halkın vergi verme yükümlülüğünü yerine getirmesi devletin yararına değildir. Bu konuda hüküm bildiren kadı, halkın tepkisine maruz kalmıştır. Kadı bütün herkesten sosyal statüsüne bağlı olmaksızın eşit oranda vergi alınmasını istemektedir. Vergiyi bazı kişiler zulüm olarak görürler. Kadı ise verginin törelerimizden geldiğini belirtir. Bu konuda Osman Bey de kadıya hak verir. Verginin devletin kasasına atılmadığını ve devletin yararına olduğunu Dursun Fakih şöyle anlatır: “Köprü parası senin kesene değil; pazar başı da kesen için alınmayacak. Bunlar, gerekirse daha başka benzerleri, milletin sana, senin onlar için yapacağın nice köprülerde pazarlarda kullanasın diye verdikleridir.” (*Çatı*, s. 120) Devletin halktan talep ettiği vergilerin ilki köprüden geçen atlı, sürü ve kervandan alınacak geçiş parasıdır. Romanda vergi verme usullerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Eğer Türkmen eğer yerli halk, eğer gâzi eğer başı bozuk, eğer derviş, kişinin kanına ve cinsine cibilliyetine bakılıp ayırt edilmeden alınmalıdır.
2. Atlıdan, sürüden, kervandan ne alınacağı ayrıca yazılıp köprüden her iki başına asılacaktır.
3. Gazâyâ giden gâziler bu ücretten bağışlanmıştır. (*Çatı*, s. 101)

Romanda geçen bir diğer vergi, pazar yerlerindeki satıcılardan alınacak yer parasıdır. Pazara kim yük getirir de ondan akçe alınırsa ona baş adı verilir. (*Çatı*, s. 112) Sonuçta bütün topraklar devletindir. Devlet kendi toprağını böylelikle kiraya verir. Ayrıca başları toplayanlar da kendi hisselerini alacaklardır. Pazar yerlerinin kiraya verilmesi de açık artırma usulü ile ayrımcılık yapılmadan uygulanır.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında devletin her alanda vergi toplaması eleştirilir. Halk vergiler yüzünden kendi geçimini sağlayamayacak hâle düşmüştür. Vergi toplayıcıları, tahsildarlar devlete borcu olanları tespit eder,

borcunu ödemeyenlerin mallarına el koyar. Roman kişilerinden Kanlı Osman kendisinde ağnam vergisi (koyun - keçi vergisi) almak isteyen tahsildara içinde bulunduğu zor durumu şöyle anlatır:

Evde çoluk çocuk aç. Bütün gelirim aha şu yukarı tarla bir de keçilerle koyunlar ki sekizi bulmaz anladın mı? Onlar da kışı zor çıkardı. İneği onun için satmağa götürdüm vere vere bir çuval mısırı zor verdiler. Onu da alıp gelmesem açlıktan geberecek evdekiler sen ne diyorsun, ne vergisinden söz ediyorsun? (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 286)

Darağacı romanında hükümdarlar yalnızca halktan vergi toplamamışlardır. Savaşta yenilgiye uğrattıkları devletleri de bir miktar vergiye bağlamışlardır. Bayezid'in oğlu Mûsâ Bey, Bizans'tan vergi alınmasını ve daha önceden alınan verginin de arttırılmasını buyurur. (*Darağacı*, s. 314)

Sabır romanında Murad Bey Hacı Bayram Veli ve diğer dervişlerden vergi alınmaması gerektiğini buyurur. Bu kararını Hacı Bayram Veli'ye söyler. Bu olay üzerine kim gerçek derviş kim vergi dervişi sorunu ortaya çıkmıştır.

Karanlıkta Mum Işığı romanında vakıfların kurulmasının sebebi devlete verilecek vergiyi kaçırmak için olduğu belirtilmiştir. (*Karanlıkta Mum Işığı*, s.361) Ayrıca romanda köylülerden öşür ve a'sâr vergisi toplanılır. Temir Hoca'nın oğlu Hacı Arif Bey devletin ihtiyaç fazlası olan mallara el koymasına anlam veremez. Zaten kazandığının çoğunu devlete vergi olarak veren köylü elinde kalanla yetinmeye çalışırken bunun da köylünün elinden alınması büyük haksızlık olarak görülmüştür. (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 186)

Sahibini Arayan Toprak romanında saray yönetiminin vergi alımlarıyla ilgili bazı kararlar verdiği görülmektedir. Bu kararlar şöyledir: Halk hiçbir sınıfsal ayırım gözetilmeden şu ana kadar verdiği vergiden yüzde elli daha fazlasını devlete vermekle yükümlü tutulur. Bunun yanı sıra çiftçiler de yıllık gelirlerinin üçte birini vergiye ayıracaklardır. Kıbrıs'a gelen yabancılardan harç, resim ve ayakbastı parası alınması da devletin aldığı bir diğer vergidir. (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 397-400)

Zaman Sarkacı romanında Kıbrıs'a gönderilen Türkmenden iki yıl süreyle vergi alınmayacaktır. Devlet böyle kolaylıklar sunarak Osmanlı Devletinde yaşadığı

yerden memnun olmayanlara, devlette huzursuzluk ıkaranlara Kıbrıs'a taşınma hakkı tanımıştır. Kıbrıs'ta ne kadar Türkmen yaşarsa Kıbrıs, o kadar vatanlaşacaktır.

Benim Adım Yunus Emre romanında Moğol kolcularının devlet için vergi topladığı görülür. Gittikleri bir evde vergisini ödemeyen ailenin evinin kapısını kırarlar. Aile devlete verecekleri verginin borçları olduğunu ve kılığı atlattıktan sonra vereceklerini söylemesine rağmen adamı zorla alıp götürürler.

IX. DEVLETİN ZAYIFLAMASI VE YIKILMASI

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında Türk devletlerinin değişik sebeplerden dolayı zayıfladıklarını, zayıflama sonrasında yıkıldıkları görülmektedir. Sepetçioğlu; devletin zayıflama sebepleri, zayıflamasının sonuçları, devletin yıkılma sebepleri ve yıkılmasının getirdiği sonuçlar üzerinde durur ve bunları ayrıntılı bir şekilde işler.

A. Devletin Zayıflama Sebepleri

Melikşah, *Anahtar* romanında devletin zayıflamasının sebepleri ve ülkenin yaşadığı sorunlar üzerine düşünür. Artık bir boy olmadıklarını Selçuklu Devleti'nin kurulduğunu ama buna rağmen ülkesinin sorunlar yaşadığını şöyle anlatır: “Nereden geldiğimizi biliyoruz, nereye gideceğimizi de biliyoruz ama nerede duracağız? Bu bir! Ülkemizde kaç dil konuşulur, biliyor muyuz? Kaç dilde dua edilir, kaç türlü kan kendi akışında kabarıp durur hesapladık mı?” (*Anahtar*, s. 13) Melikşah, daha on sekiz yaşında bir sultan olmasına rağmen ülkesinin yaşayacağı sorunları bir sultan sezgisiyle hissedebilmektedir.

Anahtar romanında devleti zayıflatan bir dış unsur olarak Hasan Sabbah görülür. Balçar'ı kandırmaya ve Selçuklu'ya karşı örgütleme çabasına bu kişi gerçek bir yurt özlemi çeken Balçar'ın zaman zaman aklını karıştırır. Küpeli Hafız'dan Müslümanlığı ve inanmanın nasıl bir şey olduğunu dinleyen Balçar, diğer taraftan Hasan Sabbah'ın düşüncelerini de öğrenir. Hasan Sabbah, Melikşah ve Nizamül Mülk'ün hakimiyetini garip planlarıyla kırmaya çalışır. Yalnızca kendi adının ve afyon içerek ona bağlılıklarını bildirenlerden kurduğu cennetinin yaşayacağını düşünür.

Anahtar romanında devletin zayıflamasına neden olan iç sebepler de vardır. Vezir Nizamül Mülk ile Beyler arasında birtakım sorunlar vardır. Beyler, Nizamül Mülk'ün Sultan'ın işlerine gereğinden fazla müdahale ettiğini düşünür. Aynı zamanda Beyler, vezirden emir almak istemezler. Vezir Nizamül Mülk de beyler güçlü olduğu için onlardan çekinir. Bu durum devletin içinde birlik ve bütünlüğü bozduğu için devleti zayıflatan sebepler olarak görülebilir.

Çatı romanında aşiretleri örgütleyen ve tekke uçurma işini planlayan Ali, Dalaman, Çerkez Karısı gibi roman kişileri devletin zayıflamasına neden olmuşlardır. *Üçler, Yediler, Kırklar* romanında da halkın körü körüne gözü sürmeli dervişlere inanması, devlete hiç güvenmemesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. İnsanların devletten umudunu kesip bu tür şeylere inanması, dergahlara sığınması romanda eleştirilmiştir. “Devletse devlet burada yok, milletse burada millet kalmamış; göz bağcılarının buyur edildiği; gözü sürmeli dervişlere kurtarıcı deyi kucak açıldığı yerde yaşamak haramdır.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 61) Bu olayın yanı sıra romanda halk ile beylerin de arasının açıldığı görülür. Halkın birlik olmaması, devlete güvenmemesi de devletin zayıflamasına sebep olur.

Romanda Osmanlı Devleti’nin yıkılması için mücadele eden Pir Cebbar Ali adlı roman kişisi birtakım planlar yapar. Bunlardan en önemlisi Osman Bey’in iki oğlu Orhan ve Alâaddin’in aralarını açmaktır. Bunu yapabilmenin tek yolu bu iki oğul hakkında dedikodu çıkartmaktır. Budala Türkmen halkı zaten her şeye inanır diye düşünen Pir Cebbar Ali halka karşı beyleri kötülemeden hatta göklere çıkararak yok etmeyi en uygun yol olarak görür. Bunun için işe önce Kadı Dursun Fakih’ten başlayacaktır. Çünkü devletin vergilerle güçlenmesini sağlayan akıllı bir kişidir o. Dursun Fakih’in vergi yoluyla zengin olduğunu, kimsesiz kızları alıp büyütüp daha sonra koynuna aldığı dedikodularını çıkartan Pir Cebbar Ali artık bu işin konak, tekke uçurmakla olmayacağını farkındadır. Dursun Fakih’e halkın ve Osman Bey’in güvenini azaltarak devletin daha kolay dağılacağını düşünmektedir. “Halk Dursun Fakih’ten nefret ettikçe, geçmişinden, geçmişte yapılan işlerden şüphe edecek; geleceğinden, gelecekte yapılacak işlerden şüphe edecek.. Şüphe, gücü kemire kemire öldürür.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 115)

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında padişahlık yönetimi eleştirilmiştir. Çünkü padişahlık sınıf farkını, ayrıcalığı halkın arasına soktuğu için devletin zayıflamasına neden olur. Bunun yanı sıra romanda devlet yöneticilerinin yaptığı kayırmalar, seçimlerde yapılan hileler devletin içinde sorunların artmasına yol açar.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında belediye reisini görmek isteyen dilencinin umursanmadığı, bekletildiği görülür. Sınıf sorununun

devleti dağıtacağını düşünen Reis bu konuda şunları söyler: “Yav biz halk adamıyız halk! Halk dediğin de dilencidir, ondan iyi halkı nerede bulacaksın? Hay soyha halk bekletilir mi? Çabuk, çabuk al içeri dilenciye bir daha da bekletme sakın.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 68)

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında İsmet Paşa hükümetinin desteklediği irtica faaliyetleri de devleti zayıflatan unsurlardır. Romanda devlet, halkın güvenliğini sağlayamayan bir durumdadır. Bunun yanı sıra İsmet Paşa Hükümeti devletin, halkın zarar etmesine sebep olan eylemlerde bulunur. Bunlardan biri halka zor günlerde dağıtılmayan buğdayların çürüdükten sonra, kimse durumu anlamasın diye gizlice yakılmasıdır.

Romanda belediye reisi de kızını Cevahir ile evlendirerek Cevahir’e bir kamyon alır. Bu kamyonun parası devletin buğdaylarının çalınması sonucu sağlanır. Belediye reisi, devletin bir görevlisi olarak devleti soymuştur. Bu durum devletin içten çözümlere zayıflamasına neden olacaktır.

Romanda devlet yönetiminden memnun olmayan halkın Ankara’da yürüyüşler yaptığı anlatılır. Bu dönemde öne sürülen, Irkçılık, Batıcılık gibi fikirler de devletin birlik ve bütünlüğünü zedeleyen unsurlardır. Gençlerin Türkçülük akımını savunarak devleti birleştirmek istemesi de romanda yaşanan diğer olaylardandır.

Geçitteki Ülke romanında Yıldırım Bayezid ile Timur’un birer hükümdar olarak benlik hastalığına tutulması devletin zayıflama sebebi olarak görülebilir. “Zamanımızın en kötü kaderi nedir bilir misin? İki buçuk devin bir vakitte ortada görünmesi. Devlerden biri bizim Yıldırım Bayezid Hanımız, biri Timur Beğ.. buçuğu da Karamanoğlu. Bu iki buçuk devin benlik hastalığı bu vaktin Türkmen’i için talihsizliktir.” (*Geçitteki Ülke*, s. 168)

Geçitteki Ülke romanında devletin zayıflamasına neden olan diğer unsurları şöyle sıralayabiliriz:

1. Toplumsal sınıflaşma (yoksulların ezilmesi),
2. Adalet sorunu (kadıların rüşvet alması),
3. Hükümdarın vezirlerin sözünü dinlemesi,
4. Azınlıklara karşı ırk ayrımı yapılması,

5. Tanrı'dan emanet olan toprağa herkesin sahiplenme hırsı,
6. Törenin bozulması (Bayezid'in eşi Devlet Hatun'un üzerine Hıristiyan kızını Müslümanlaştırmadan evlenmesi),
7. Aile birliğinin bozulması (soy ve akrabalık ilişkilerine önem verilmemesi),
8. Kibir. (*Geçitteki Ülke*, s.199-202)

Darağacı romanında devletin yıkılış sebebi olarak çok başlı olmak görülmüştür. Örneğin romanda Vezir Ali Paşa'nın beyden daha çok devlet işlerine girmesi devletin kısa zamanda dağılmasına neden olmaktadır. *Gece Vaktinde Gündönümü* romanında ise vezirler ve devlet yönetiminde rol oynayan diğer devlet adamları on iki yaşında padişah olmuş Mehmed'i küçük görürler. Ondakurtulmanın planlarını yaparlar. Romanda adam yeyici takım diye adlandırılan kişilerin başında Vezir Çandarlı Halil gelmektedir. Romanda devleti yönetenlerin hepsinin söz sahibi olması devletin zayıflamasına neden olur. Bu durum romanda şöyle geçer: "Devlet çarkını döndürecek adamların aynı minderde pek fazla oturmalarının padişahlığa ortaklık sayılması." (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 110)

Gece Vaktinde Gündönümü romanında ülke-ağaç benzetmesinden hareketle ağacın üst ve alt dallarının toplumsal sınıflaşmaya sebep olduğu söylenir.

Ülkeyi ülke yapan insanlar kökleridir, besler, hem görünürdedir hem görünmezdedir. Bir ülkeyi yıkmak için bunları kurumsal ki ağaç çöksün, yâni ülke çöksün. Sonra göğde gelir, göğdeyi yaralamak ağacı yıpratmak, ömrünü kısaltmaktır; göğde, halk dediğimiz kalabalığın tümüdür. Alt dallar vardır, orta dallar vardır, üst dallar vardır ağaçta. Ülke de öyledir. Üst dallar, zenginler yâni, sen şimdi ağırlığını onlara vereceksin. Siz şimdiyece aşağılarda çalıştınız; aklınızı da gücünüzü de kökü, göğdeyi, alt dalları kurutmağa, yaralamağa, dökmeğe verdiniz. (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 190)

Sabır romanında Düzmece Mustafa olayı halk arasında tedirginlik yaratmıştır. Bu eylemi gerçekleştirenlerin amacı milletle padişahın arasını açarak güvensizlik ortamı oluşturmaktır. Görüldüğü gibi devletin zayıflama sebeplerinden biri de düşmanların yaptığı dedikodulardır.

Karanlıkta Mum Işığı romanında toplumsal sınıflaşma bazı sorunlara neden olur. Romanda mum halkı destekleyen vakıfları elektrik ise devleti simgeler. Halk mum ışığı ile aydınlanırken devlet aydınlık içindedir. Bu durum bir devlette bölünmelere yol açar, dolayısıyla devleti zayıflatan sorunlar ortaya çıkacaktır. Romanda bir diğer sorun her partinin iktidara geldiğinde bir yenilik yaratma isteğidir. Bu durumda devleti olumsuz yönde etkiler. “Demokratların gelmesi bir gevşeme olurdu. Sonra onlara karşı başkaları, başkalarına karşı başkaları ... Ve?.. Her değişiklik bir yenilenme, her yenilenme bir ayrı çatlak olacaktı. Çatlaklar çoğalınca da... Pof!” (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 391)

Güneşin Dört Köşesi romanında devleti yönetenlerin ülkelerini sömürmesi ve bu yolla keselerini doldurmaları sorunu devleti sahipsiz bırakmıştır. “Memleketi düşünen yok anlaşılan, yazık; memleketi, çöküp omuzlara olanca ağırlığında.. yönetmek, diyebiliyorlardı, yazık. Sen yiyemedin ben yeyim, ben yiyemedim sen de yeme.. mi bu kör döğüşü?” (*Güneşin Dört Köşesi*, s. 205) Romanda devletin halkı zerre kadar düşünmemesi de ciddi bir sorundur. Örneğin hükümet halkı unutup lastik fabrikasının gelirlerinden faydalanmayı düşünmektedir.

Kutsal Mahpus romanında devletin zayıflamasında aynı soydan kişilerin birbirlerine üstünlük taslaması ve eşitliğin sağlanamaması dikkat çeken bir sorundur. Herkesin hürriyeti arzulaması, bireyselleşme bu sorunun nedenidir. “Arap araba üstünlük taşıyor, Güney Arabı Kuzey Arabından yeğ tutulur. Yine nasıl olur da azınlık çoğunluğa karşı soy üstünlüğüyle böbürlenir?” (*Kutsal Mahpus*, s. 55)

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanında devletin hizmetinde çalışan memurlar devletine ihanet etmektedir. Yabancıların memurları satın alarak devletin iç işlerine hâkim olmak istemeleri romanda devleti zayıflatan unsurlardandır. Ayrıca yabancılar devlet memurlarına rüşvet vererek de işlerini kolaylıkla hallettirmektedirler. “Durmadan seni arayan Zâbita-i Osmâniye rüşvet vermekten.. yâni diyeceğim şu ki Sultaanım efendim, bir gün bu elimizdeki avucumuzdaki bitecek, nasıl olsa bitecek, güneşe kar dayanır mı?” (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 157)

Sahibini Arayan Toprak romanında yaşanan kölelik devlette sınıflaşma yaratan önemli bir sorundur. Her zengin kimsenin bir kölesi bulunmaktadır. Örneğin

roman kişilerinden Hontias, Giritlinin kölelerinden biridir. Ayrıca romanda General Kabrias adlı kişi köle kiralama işiyle uğraşmaktadır.

Zaman Toprak ve Sahibi romanında Osmanlı Devleti'nin başında İkinci Selim bulunmaktadır. İkinci Selim, Kıbrıs'ın alınması konusunda Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın sözünü dinler, Sokullu yüzünden Kıbrıs'tan vazgeçer. Padişahın vezirin sözüne bu denli uyması otoritenin zayıfladığını göstermektedir.

Zaman Yürüyüşü romanında Sadrazam ile Padişah arasında bazı sorunlar yaşanır. İkinci Selim, deneyimli ve akıllı bir sadrazam olan Sokullu'ya karşı üstünlük kurmak istemiyordu. Ama devletin de iki başlı yönetilemeyeceğinin farkındaydı. "Padişah, Devlet.. idi; Devlet ise atası İkinci Bayezid Hân'ın Cem Sultan'a söylediği gibi: '.. iki başlı' olmamalıydı." (*Zaman Yürüyüşü*, s. 82)

Zaman Dönümü romanında kilise gayrimüslimlerin devleti durumundadır. Hıristiyanlar, Türkler topluyormuşçasına Türkmen halkından vergi toplar. Vergi toplamalarının amacı topladıkları paralarla zenginleşip Kıbrıs'a yeniden sahip olmaktır. Ayrıca kilise yapımı için de para toplayıp halkı kandırmışlardır. Toplanan bütün paralar kilisenindir. Bu paralarla Türkmen halkının elden çıkardığı topraklar satın alınır. Devletin kadıları da yabancılardan rüşvet almaktadır. Hatta yabancılardan adalet mekanizmasını eline geçirdiği görülür. Bir davada hem davalıdan hem davacıdan para alınıp bu işten de gelir elde edilmiştir. Türkleri birleştiren din faktörünün farkında olan Hıristiyanlar bu dini birliği de dağıtmak isterler. Bütün bunlar devletin zayıflamasını hızlandırmıştır. Hıristiyanların topladığı paralar yüzünden bozulan Kıbrıs ekonomisi Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı Kaduban Paşa'ya kiraya vermesine yol açmıştır.

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında devleti zayıflatan unsurların başında okumamak, eğitilmemek gelir. Bunun yanı sıra bencillik, başkasına esir olmak ve faiz de devleti zayıflatır. "Ben tok iken başkası açlıktan ölüyormuş bana ne? diyen zihniyettir... bu yetmiyormuş gibi bir de sen çalış, ben yiyeyim, sen benim dinlenmem için yorul.. düşüncesidir. İkisi de birbirinden beter bir iç düşmandır. Eğer zekât müessesesine uyulursa birinci illet yok olur. İkinci illetin yok olması için ise fâizin haram bilinmesi gerekir." (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 40-41)

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar'da devletin içinde güvenliği bozan çarşılar, eşkıyalar, yol kesenler Osmanlı'nın ve halifenin gücünü azaltan unsurlardır. Böylece hem devlete hem Allah'a karşı gelmektedir. Ayrıca romanda devletin aşiretler halinde bölünmesi de devletin birliğini bozar. Fikir ayrılıkları ve ırkçılık da bu bölünmelerin bir başka boyutuydu. "Peygamberimiz, dinimiz, kıblemiz bir değil mi aynı değil mi? öyleyse bu ayrılık, fikirlerden dolayı ayrılıkçılık neden?.. fikirlerde ayrılık başladı mı kin çorap söküğü gibi başlıyor, sonuna varıyor, yazık! Fikirde birlik sağlanamıyorsa fikirlerin zıtlaşmasından doğan gerçeklerin birliğine varılmalıdır." (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 176)

Benim Adım Yunus Emre romanında devletin başındaki beylerin toprağı kendilerininmiş gibi bölüşmesi eleştirilir. Beyler kendi soyuna toprakları dağıtırken Türkmen halkı fakir düşmektedir. Beylerin Tanrı'nın olan toprağı ayrıcalık yaparak dağıtması devleti zayıflatan sebeplerdendir. Romanda devletin tok halkın ise aç olduğu belirtilir. Beylerin aç olan millete buğday ambarlarını açmaması halkı hiç düşünmediklerini göstermektedir. Bu romanda halkla devlet arasındaki bağların kopmuş olduğu görülür. Romanda, adaletin sağlanmasında yanlış davranılır. Devlet adaleti dağıtmada güç sahibiyken halk hiçbir konuda söz sahibi değildir. Bu durum da halkla devlet arasında yaşanan sorunları ortaya koymaktadır.

Boyun Eğiş romanında Kıbrıs, İngiliz İmparatorluğu'yla kalıcı bir şekilde birleştirilmiştir. Böylece Kıbrıs'ı Osmanlı'ya bağlayan bağ kopmuştur. Kıbrıs'ın kaybedilmesi sınıflaşma sorununu ortaya çıkarmıştır. Kıbrıs'ta üç grup insan oluşmuştur. Bu üç grubun düşünceleri yer yer çatışmış ve devletin içinde bazı sorunların yaşanmasına neden olmuştur.

1. İngilizciler, İngiliz yanlıları (Musa İrfan Efendi, Mehmed Münir),
2. Müftüler, müftü takımı (Osmanlı ve İngiliz arasında kalanlar),
3. Türkiye nerede biz oradayız diyenler (Con Rıfat).

(*Boyun Eğiş*, s. 162)

Hayır Deyiş romanında İngilizler Kıbrıs Türklerini her bakımdan zayıflatmaya çalışırlar. Bunun için müftülükleri ve kadılığı kaldırmak isterler. Müftüler işten çıkartılır ve uzaklaştırılır. Türkiye'den destek alan Kemalistleri yok

etmek isterler. Böylelikle kendileri için ortaya çıkabilecek tehlikeleri önlemiş olacaklardır.

Sesler ve Işıklar romanında halk oka benzetilmiştir. Dağınık halkın hemen yıkılacağı; birlik olan halkın ise kolay kolay yıkılmayacağı vurgulanmıştır. Göçebe yaşam tarzı, aşiretler ve çeşitli boylar bu bakımdan devleti zayıflatan örgütlenmelerdir. Romanda ayrıca çadırlarda oturanlarla tahta kapılı evlerde oturanlar arasında bir mukayese yapılmıştır. Devlet halkı arasında eşitliği sağlamalıdır. Eşitliğin sağlanmadığı yerde sorunlar ortaya çıkacaktır.

B. Devletin Zayıflamasının Sonuçları

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında İsmet Paşa'nın iktidarında içte yaşanan sorunların devletin zayıflamasına yol açtığı söylenir. Devleti ayakta tutan hiçbir şey kalmamıştır. “Memleket sallanıyor memleket, yetişin imdat sesleri ayyuka çıkmış, zelzelenin sayısını Allah bilir...” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 203) Böyle bir ortamda halk ile devlet arasındaki ilişkiler de kaybolmuş olur. Sonuç olarak romanda devlet yine bu sallantıdan, milletin devletten umudunu kesmesinden yararlanmış halkı sömüren işler yapmaya devam etmiştir. Romana bu durum şöyle yansır:

“Millet bizden sıtkını sıyırdıysa al malını ne yaparsan yap demektir bu biir. Millet bizim ölümümüze dua ediyorsa bizden korkuyor, bize güç yetiremeyeceğini anladı da Allaha havale ediyor demektir bu da ikiii.. Böyle milletin sırtına binmek kolaydır, bunun için binebildik zaten.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 223-224)

C. Devletin Yıkılmasının Sebepleri

Kilit romanında Selçuklu Türklerinin uğradıkları baskınlar Tuğrul ve Çağrı Beyler arasında zaman zaman sorunlara neden olmuştur. Tuğrul Bey baskından sonra tek kelime etmeyen ağabeyi Çağrı Bey'in ona kızdığını düşünür. Bir devleti iki kardeşin yönetmesi ve kararları ortaklaşa almamaları devletin yıkılmasının sebeplerindendir. Tuğrul Bey baskını hem uğursuzluğa hem de kendinin başarısızlığına bağlamaktadır. Baskından sonra Çağrı Bey'in idareyi eline almamasını da yadırgayan Tuğrul Bey devletin gidişatı için endişe etmektedir.

Görüldüğü gibi iki başlı yönetimlerde yaşanan iletişimsizlik devletin yıkılmasına neden olan sebeplerdendir. Bir diğer bölünme ise Peçenek Türkleri arasında yaşanır. Peçeneklilerin beği Keğen Bey ile Peçenek hanı Durak Han'ın arasının açılması devletin yıkılmasına sebep olacaktır. “Ya bre bu Durak Han Peçenekliler'in başı değil midir? Peçenekli'ye iki baş mı olsun istersiniz? Peçenekli'yi seven, Peçenekli'yi düşünen hanının çevresinde kalkan olur ki millet bölünmesin diye.” (*Kilit*, s. 83)

Devletin yıkılması için en çok çaba gösterenler karşıt güçler yani düşmanlardır. *Kilit* romanında düşmanların haricinde devletin sınırlarını dışarı taşıyan casuslar da vardır. Bu kişiler devletin yıkılmasına neden olan iç kaynaklı sebeplerdir. Romanda devletin yıkılmasının nedenlerinden biri de hanların ülkesini yeteri kadar korumaması olarak görülmüştür. “Hangi han töresince töremez milletini korumaz, milletin malı kapanın elinde kalırsa o hanlığın temeli yıkılır.” (*Kilit*, s. 92)

Anahtar romanında devletin yıkılmaması için ikiliklerin ortadan kalkması şarttır. Bu ikiliklerden biri hem hükümdarın hem de halifenin sarayının ayrı ayrı var olmasıdır. Saray devlettir düşüncesi romanda şöyle eleştirilir. “Eğer saray devletse bir ülkede iki saray o ülkenin bir ân önce yıkılması için yeter sebeptir.” (*Anahtar*, s. 16)

Bu ikiliklerden bir diğeri Melikşah'ın amcası Kavurt'un ayaklanmasıdır. Romanda benlik davası gütmenin devletin birliğini zedeleyeceği sık sık vurgulanır. Peçenekli Balçar, Melikşah'a Kavurt Bey'in Alpaslan'dan sonra sizin sultan olacağınızı duyunca sultanlık davası güttüğünü haber verir. Melikşah bu olay üzerine şunları söyler: “Devlet bilmez bu sersem, yurt bilmez bu. Bir benliktir tutturmuş benlik dâvası güder.” (*Anahtar*, s. 22)

Anahtar romanında sultan soyundan gelen herkesin baş olmak istediği söylenir. Kardeşler arasında (Kavurt - Alpaslan, Kutlamış - Mansur Bey) yaşanan bu mücadeleler, herkesin baş olmak için mücadele etmesi devletin varlığı için tehlikelidir. “Selçuklu soyunun kötü yanı... Hepsi baş olmak ister.” (*Anahtar*, s.104) Kutlamış oğlu Süleyman Bey kardeşi Mansur Bey'e “Babam gibi Sultanlık davasını sen de güdersen elimle boğarım seni elimle.” der. (*Anahtar*, s. 155)

Kapı romanında da devletin yıkılmasının en mühim sebebi olarak benlik hissi görülür. ”Böyle devlet olmaz, böyle devlet kurulmaz, kurulsa da devam etmez! Halkalar sımsıkı birbirine bağlanmazsa, en baş halkadan en son halkaya kadar aynı fikri düşünmez, aynı fikir için endişelenmezse, her halka bir yana çekerse zincir ne işe yarar?” (*Kapı*, s. 85)

Konak romanında Bileyici ile Rahman arasında bir diyalog geçer. Bazen insanın bir toprağa, yurda sahip olsa da değişime ihtiyaç duyacağı, kendi topraklarında kendini tutsak hissedeceğini söyleyen Bileyici bu tür sebeplerin düşünmeden hareket edildiği için devletin dağılmasına sebep olacağını ifade eder. (*Konak* s. 215)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında Orhan Bey, Alâaddin Bey’e ülkeyi birlikte yönetelim diye istekte bulunmuştur. Bunun üzerine Alâaddin, ülkeyi iki sultanın birlikte yönetmesinin devletin bölünmesine neden olacağını söyler. “İki çoban bir sürüyü böler, şaşkına çevirir.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 34)

Geçitteki Ülke romanında Şeyh Bedreddin ve etrafında topladığı yandaşları Börklüce Mustafa, Yahudi Torlak Kemal Türkmen halkını uyutup devlete sahip olmak isterler. Osmanlı Devleti’nde yaşamaktan memnun değillerdir. Sürekli bir çıkış yolu ve Yıldırım Bayezid’i yok etme düşüncesindedirler. Planlarını sadece Türkmen milletini kışkırtmak amacıyla yapmazlar. Amaçlarından biri de ekonomik çıkar sağlamaktır. Bu amaçla gösteriler yaparak, halktan parsa parası toplayıp zenginlik elde ederek devlete sahip olmak isterler. Bu kişilerden biri de ayı oynatıcısı Samet’tir. Samet, bu suçundan dolayı tam yakalanacakken kaçır. Osmanlı mülkünden kaçıp dağlara sığınan Kel Aynak ve Samet gibi kişiler dağlarda eşkıyalık yapar, bazen de Osmanlı Devleti’nin düşmanlarıyla işbirliği etmek zorunda kalır. Roman kişilerinin tüm bu yaptıkları devletin yıkılmasına sebebiyet verebilir. Ayrıca romanda bütün beyliklerin birleşip Timur Bey’e sığınması, Osmanlı Devleti’ni ve Yıldırım Bayezid’i yok etme girişimi de söz konusudur.

Devlet kurmak için birlik olmak şarttır. Devlet kurumlarının da kendi içerisinde birbirleriyle çatışma yaşamaması lazımdır. *Geçitteki Ülke* romanında devlet ve kurumları bir at arabasına benzetilmiştir. Bu arabayı kullananın da, atların

da bir uyum halinde çalışabilmesi için birbirine bağılı olması gerekir. Biri olmayacak bir hareket yaparsa devlet yıkılabilir.

Bir araba, atından dingiline dek bir uyum içinde çalışmazsa ne işe yarar? Arabadaki yük soyguncuların eline geçmez mi? İşte bunun için, sürücü arabayı rahata sürsün istiyorsan at olarak sen dingil olarak ben, seninle benim aramdaki bütün parçalar her kimler ise onlar da parçalığının değerini bilerek, anlayarak sürücüye yardım etmemiz, yükü birlikte taşımamız gerekir. (*Geçitteki Ülke*, s. 45)

Darağacı romanında Bayezid, devleti adaletin koruduğunu düşünür. Kadıların rüşvet alması, yoksullarla zenginlerin arasında sürekli genişleyen uçurum, devletin yıkılmasına neden olan en önemli sebeptir. Emir Sultan ile yaptığı konuşmada şunları söyler:

Emir Sultanım sana bir sorum olacak. Şöyle ki.. bin savaş mı kazanmak isterdin yoksa güçlüye karşı bir güçsüzün hakkını gözeten bir tek davada karar veren olmak mı? Hangisi? Hakkı gözeten bir dava yeterdi bize padişahım. Adaleti mülkün temeli biliriz. (*Darağacı*, s. 14)

Darağacı romanında azınlıklar Bayezid ile Timur'u birbirine düşürmek isterler. Böylelikle toprak bölük börtük kalacak, onlar da bundan yararlanacaktır. Özellikle Şeyh Bedreddin'in müritleri devletin yıkılması için böyle planlar yaparlar. Çünkü onlar Osmanlı Devleti'ni bir darağacında görmekte dirler. Bir yandan Timur, bir yandan Şeyh Bedreddin ve yandaşları bu darağacını kurmaktadır. "Türkmen Ülkesi'nde epeydir bir darağacı çatılıyor, çatılmağa çalışılıyor gayri kim sallanır bu darağacında onu da Tanrı bilir ancak." (*Darağacı*, s. 336) Nitekim romanın sonlarına doğru hazırladıkları darağacına kendileri asılırlar. Şeyh Bedreddin asılırken Osmanlı Devleti'ni koca bir fırına benzetir. Belki de kendisinin bu fırın haricinde başka ateşler yakmaya çalıştığı için öldürüldüğünü anlamıştır.

Karanlıkta Mum Işığı romanında halk devletin varlığını unutup bütün umudunu Temir Hoca Vakfi'na bağlamıştır. Romanda bu durum devletin yıkılmasına neden olabilecek bir faktördür. Bu yüzden eleştirilmiştir. "Devlet, yurttaşının kişiye yahut bir şahıs kuruluşunun gözetimine terk edemez!" (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 169)

Devlet ile halk arasında açılan boşluğu vakıflar doldurmuştur. Devletin görevlerini yerine getirmemesi köylüyü yalnız bırakması ve devlet yöneticilerinin kendini büyük görmesi devletin yıkılmasının nedenlerindedir. “Devlet köylünün ayağına gidemez.” (*Karanlıkta Mum Işığı*, s. 180)

Ebem Kuşağı romanında devleti ayakta tutan unsur birliktir. Devlet adamlarının her birinin devletin birliğini unutup taht mücadelesi vermeleri bütünlüğü bozar. “Benlik sevdâsı bütünlüğün yüzünde bir kara ben çirkinliğidir, ayrılıkçılık bütünü kemiren...” (*Ebem Kuşağı*, s. 103) Nitekim romanda Murad Bey ve Murad’ın amcası Düzmece Mustafa taht mücadelesi vererek devleti güç duruma sokmuştur.

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında anlatılan Çanakkale zaferi öncesi dönem, Türklerin yaşadığı dramları gözler önüne serer. Yabancı askerlerin esir Türk askerlerine yaptıkları bunlardan biridir. Yeni Zelandalı Çavuş, nöbette namaz kılan Müslüman asker Fatih’i azarlar ve bir daha ona nöbette namaz kılmasını yasaklar. İngilizler Çanakkale’yi alırken bir milletin içinde birliği bozmanın işe yarayacağını planlarlar. Bunun için kendileri Çanakkale için ölmeyecek, Müslüman, Müslümanı mücadele ederken öldüreceklerdir. Bu durum hem birliği bozacak hem de devletin yıkılmasını kolaylaştıracaktır. (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 90)

Romanda devlet yöneticisi olan Enver Paşa’nın görevlerini yerine getirmediği söylenir. Bu durum ve hükümetin devleti ayakta tutabilmek için hiçbir çaba harcamaması devleti yıkılmaktan kurtaramayacaktır.

Devlet gemisini selden kurtarmak.. tek seçenek olmalıydı.. ya çıkardın karşı kıyıya, kahraman olurdun; ya yükle birlikte batır, boğulurdun.. bunlar, bu başı bozuklar kahramanlık nedir bilmiyorlardı; kahramansız milletlerin susuz kalmış güller gibi solacağını, renksiz ve kokusuz yok olacağını bilemeyen kişi sorumluluk duygusundan ne anlardı..? Lâf!. Hepsi lâf.. herşeyde lâf bunların bildiği. (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 143)

Kutsal Mahpus romanında devletin halktan kopması yüzünden devlet zayıflar. Devletin kendi içinde de bölünmeler yaşanır. Sarayın bölünmüşlüğü ve sarayın içindekilerin dünyadan habersiz oluşu da diğer sorunlardır. “Devleti Devlet yapan temel taşlardan kopmuştu. Ortalık laf yetiştiriciden geçilmiyordu. Saray bir saray

daha olmuştu; bir saray, bir saray daha olmak hevesindeydi. Emevilerin sarayı kendi hevesinden öteye kulak asmıyordu.” (*Kutsal Mahpus*, s. 29) Ayrıca romanda devleti yönetenlerin düzeni, güvenliği sağlayamadığı ve halka eziyet ettiği için devletin yıkıldığı vurgulanmıştır.

...*Ve Çanakkale Döndüler/3* romanında toprak devlete eş değer tutulmuştur. Toprak başkasının eline geçerse devlet de yıkılır. “Toprağın ölmesi ise sen başkasının boyunduruğuna girdiğin gün olur.. boyunduruk nedir, bilirsin, öküzler içindir! Sabanı çektirirler de sana buğdayını yedirmezler.” (...*Ve Çanakkale Döndüler/3*, s. 38)

Zaman Sarkacı romanında toprağa sahiplenmenin önemi üzerinde durulmuştur. Eğer gerektiğince sahiplenemezsen bu toprakta düşmanlar türeyebilir. Aşırı sahiplenirsen de halka baskı uygulayıp onları bezdirebilirsin. “Bir toprağa sahiplenmek kolay değildir, bir toprağı yurt edinmek bu dünya işlerinin en zorudur. Elini fazla bastırırsan ezersin; ezilen toprak ürün vermez hay oğul, ezilen toprakta insanlar köleleşiyor çünkü.. fakat bu böyle diye gevşek de tutamazsın elini.. toprak kayıverir çünkü.” (*Zaman Sarkacı*, s. 178)

Zaman Yok romanında yabancılar devleti parçalamak, bölmek amacıyla adanın İngilizlere devredilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti, bu isteğe evet demek zorunda kalmıştır. Adada hükümet değişikliği yaşanacak, İngilizler sadece adanın yönetimine sahip olacak, adanın mülkiyet hakkı yine Osmanlı Devleti’nde kalacaktır. (*Zaman Yok*, s. 289) Böylece Osmanlı Devleti’nin elinde sadece toprağı kalmış oluyordu, vatan ve devlet birliği ise yıkılıyordu.

Zaman Uyanışı romanında Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) devletin yıkılmasının açık bir kanıtıdır. Türkler kendi topraklarında azınlık durumuna düşmüştür. Rumlar önce azınlık durumuna düşürdüğü Türkleri yok etmeyi düşünür. Ada İngiliz yönetiminde olsa da Yunanlılar ve Rumlar adayı İngiltere’den alma planları yapar. Romanda Rumların Türklere yaptığı türlü işkenceler de anlatılır. Türk evlerini yakmaları, Hüseyin Ruso’yu acımasızca öldürmeleri, Türk hastanesinde yatan ameliyatlı hastaları hastane bahçesine diri diri gömmeleri, camilerin yakılıp yıkılması, çocukların Rum buldozerleriyle ezilmesi, Binbaşı Nihat’ın eşi ve üç çocuğunun banyoda vahşice öldürülmesi yıkılan bir devleti tamamen dağıtmak için

yaptıkları zalimce davranışlardır. Tüm bunlara rağmen Türkleri adadan atamamışlardır. Zürih'te yapılan antlaşma neticesinde Kıbrıs Cumhuriyeti tekrar kurulur. “Yıl 1974 idi. Aylardan Temmuz ayı. Kıbrıs bir kere daha Türkleşti... şimdilik Kuzeyde!” (*Zaman Uyandı*, s. 347) Bütün bu olaylar *Hayır Değiş* romanında da benzer olarak ele alınmıştır.

Gökyüzünden Bir Beşik romanında düşmanlık devletlerin yıkılmasının en önemli nedeni olarak görülmüştür. Said Nursi bu konuda şunları söyler: “Aksini düşünürsen insan cemiyetlerinin yok olmasına sebep de düşmanlık duygusudur, eğer düşmanlık duyulacaksa düşmanlık duygusuna düşmanlık duyulmalıdır.” (*Gökyüzünden Bir Beşik*, s. 314) Said Nursi, düşmanlığın yerine insanların gönüllerine sevgi tohumlarının ekilerek devlet için birlik olunması gerektiğini savunur.

Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar romanında Bediüzzaman'ın düşüncelerinden halk çok fazla etkilenmiştir. Devlet, şeriat fikrini halka benimsetmeye çalıştığı ve durmadan hürriyeti savunduğu için onun asılmasına karar vermiştir. Said Nursi çıktığı mahkemede ne yaptıysa devletinin yararına olduğunu söyler. Mahkeme, onun hakkında beraat kararı verir. Yurduna canını verecek kadar bağlı olan Bediüzzaman, bu olaydan sonra siyasetten uzak kalmayı tercih eder.

Romanda II. Meşrutiyet Dönemi'nde görülen Prens Sabahattin'in savunduğu Adem-i Merkeziyetçilik fikrinden söz edilir. Bu düşünceye göre devlette yine güçler ayrılığı yaşanacaktır. Padişahın mutlak otoritesini sarsmaya çalışan bu düşünce yerel ve bölgesel güçlerin kalkınmasını sağlayarak devlette bölünmelere yol açacaktır. Bu durum da devletin yıkılmasına zemin hazırlayabilir. “Adem-i Merkeziyet...? Yâni bölünme, yâni parçalanma...? Yâni Padişahların gücünü zayıflat, halifeyi çembere al.. herkesin bir ayrı hava çalmak isteyeceği düdüğün durumuna düş!” (*Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, s. 289)

Sesler ve Işıklar romanında Türkler, Çin devletiyle mücadele etmektedir. Çinliler, Türklerin birlik gibi gözükseler de aslında birlik olmadıklarını; en ufak bir mesele de hırslanıp kardeş kardeşe savaşmaktan çekinmeyeceklerini bilmektedirler. Bunun için Türklerin arasına ayrılık tohumları ekerek onları yıkmayı planlarlar. Çinli

bir baba, kızı Ningu Kua'dan Türkleri bölmesini ister. Böylelikle Türkler birbirine düşecek ve devletin yıkılması kolaylaşacaktır.

Aydınlığın Mühürü romanında devlet yöneticilerinin dervişlere değer vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü halk dine bağlı olduğu için dervişleri sever. Romanda, devlet yöneticisinin şeyhin karşısında olduğu takdirde devletin yıkılabileceği belirtilir. “Beğ Şeyhi yok ederse karabudun Beğden soğuyacaktır, iyice soğuyacaktır hem de; karabudunu Beğinden soğumuş Beğliğin devleti kaç yıl dayanır? Şeyhsiz beğ nasıl ruhsuz bedene Âhireti yok edilmiş dünya nasıl Cehenneme dönerse onun gibi işte.. olmaz mı?” (*Aydınlığın Mühürü*, s. 71)

Romanda dervişler ile devlet yöneticileri arasında bir çatışma yaşanmaktadır. Yesili Hoca Ahmed'in beylikten başlayıp koskoca bir ülkeye egemen olması beyleri rahatsız eder. Beyler bunun üzerine Yesili'nin tekkesine gidip tekkeyi yıkmak isterler. Yesi'dekiler de Bey konağını yağmalamak isterler. Romanda yaşanan maddiyat-maneviyat çatışması devletin yıkılmasına sebebiyet vermiştir. Bunun yanı sıra romanda bazı toplumsal bozulmaların da yaşandığı görülür. Örneğin adam öldürme, soygun, sapkınlık, ateşe tapan insanlar gibi. Bütün bunlar devletin birliğinin dağıldığını göstermektedir. *Hurmaliğin Akdoğanı* romanında da beylerin birbirlerine girmeyi sevmesi devletin yıkılış sebebi olarak görülmüştür. Romanda Karacukdağı Beyi ile İbrahim Şeyh'in dağı yok etme mücadelesi dikkat çeker. Ayrıca Karacukdağı Beyinin ülkesini düşünmemesi yalnızca kesesini düşünmesi eleştirilmiştir.

D. Devletin Yıkılmasının Sonuçları

Kapı romanında benlik hissini bir ülkeyi nasıl dağıtacağını ve bu dağılma sonucunda yaşanacaklar şöyle anlatılmıştır:

Türkmen milleti büyüyecek, büyüyecek, gökyüzünü doldurup taşan yıldızlar misali olacak. Büyük sarayı, vezir sarayı, Bey sarayı, subaşı sarayları olacak, uçbeyleri olacak belki sınırda. Ne bileyim dar aklımın dışında her biri bir güçle güçlenecek. Sonra böyle başıboş, böyle yıldızlar misali rastgele gelişigüzel, her biri kendi başına kendi benlik âleminde kayıp hükmedecekler, birbirlerine çarpacaklar. O

zaman. Gök yıkılacak Virna! Türkmen milleti gök kubbenin yıkıntısında ezilip dağılacak, tozu bile süpürülmeyecek.” (Kapı, s. 104)

X. ROMAN KİŞİLERİNİN DEVLET ANLAYIŞI

Sepetçioğlu'nun romanlarında birer roman kişisi olarak hükümdarların, devlet adamlarının ve diğer roman kişilerinin devlet anlayışı üzerinde de durulur. Roman kişilerinin gözüyle ideal bir devletin nasıl olması gerektiği anlatılır.

A. Hükümdarların Devlet Anlayışı

Kilit romanında devletin başına geçen Alpaslan bir hükümdar olarak kendini Tanrı'ya karşı sorumlu hisseder. Çünkü ona göre devlet; yönetme vazifesi Tanrı tarafından kendisine verilmiştir. Alpaslan, hem Sarı Hoca'sına hem de Tanrı'ya verdiği sözü tutmak ister. "Seni de Sarı Hocam'ı da utandırırım, Tanrı'ya karşı gelmiş olmaktan korkarım Sav-Tekin Beyim." (*Kilit*, s. 140)

Anahtar romanında devletin Tanrı tarafından hükümdara emanet edildiği şu cümlelerle anlatılır: "Varlık görklü Tanrının, buyruk Melikşah Sultanımındır." (*Anahtar*, s. 271) Sultan, Tanrı'dan emanet aldığı ülkesinde ve yeni alacağı topraklarda halkına karşı adaletli davranmalıdır. Selçuklu Türklerine hükümdar olan bütün beyler kendi milletinden olsun olmasın herkese eşit ve adaletli davranan bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. "Herkes bağışlanmıştır; bugün bütün suçlular suçsuz bilecektir, tutsak olanlar serbest bırakılmıştır, evlerine döneceklerdir. Hiçbir Selçuklu hiçbir yerlinin evine çağırılmış bile olsa girmeyecektir; yerlilerin namusu Süleyman Şahın namusu diye biline." (*Anahtar*, s. 274)

Konak romanında Osmanlı Devleti'nin ilk hükümdarı Osman Bey bir cuma günü Mevlânâ Celâleddin ile karşılaşır. Mevlânâ bir hükümdarın saraydan çıkıp halkın arasına inişini takdirle izler. "O halka iniyor bu merdivenlerden, ben aynı merdivenlerden çıkıyorum, halkın içinden çıkıyorum. O saraydan kurtuluyor, ben saraya giriyorum. Ne güzel Tanrım ne güzel; saraydan halka inmek ve halktan saraya çıkmak ne güzel!" (*Konak* s. 85)

Osman Bey, devlet yöneticileri ile halk arasında bir ayırım olmadığını düşünür. Önünde eğilen Rahman'a kalkmasını söyler. Beni padişah olarak görsen de önümde eğilme padişah senin gibilerle var olur, der. (*Konak* s. 133) Osman Bey'in halkının tamamına eşit ölçüde söz hakkı verdiği, romanda bu olay gibi birçok olayla

tekrarlanmıştır. “Osman Beyin devletinde yeri gelince at uşağı da sorar it uşağı da; ayrıcalık yoktur.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 146)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında, Osmanlı Devleti’nde yaşayan yerli ve yabancı halkın her konuda eşit olduğu ve devlet yönetiminde en belirleyici öğenin adalet kavramı olduğu hükümdarlar tarafından vurgulanmaktadır. Osman Bey’in davranışları, eylemleri hep bu yöndedir. Bu romanda halk bir çocuğa devlet ise bir anaya, ataya benzetilmiştir. Devlet yönetiminde halkını kendi öz çocukları gibi gören Orhan Bey, devletin her zaman halka hizmet etmek için, halkın çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için var olduğunu söyler: “Halk her zaman üç yaşında bir çocuktur. Kendinden başkasını ne ister ne düşünür; ağlarsa ağlaması, gülerse gülmesi kendisi içindir. Anası atası için ağlayan çocuk gördün mü hiç sen? Halbuki ana ata çocuğu için ağlar, çocuğu için düşünür.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 237)

Bu Atlı Geçide Gider romanında hükümdarlar toprak üzerinde hiçbir haklarının bulunmadığını, toprağın yalnızca Tanrı’nın olduğunu vurgularlar. *Geçitteki Ülke* romanında da aynı düşünce hâkimdir. “Toprak Tanrınınındır; Tanrının Devletinde de toprak bölünemez; bir toprak, bir Beğ olur! Tanrının Devletinde Tanrının toprağını Tanrının kulları sürer.” (*Geçitteki Ülke*, s. 316) *Darağacı* romanında Bayezid, bu düşüncesini şöyle açıklar: “Toprak Tanrı’ndır Tanrı’nın! Kimse sahiplenemez. Biz Tanrı adına kiracı sayılırız. Toprağımızın kiracısısınız köylünüzün rençperinizin değil. Derebeği değilsiniz; nasıl toprağı alıp satamazsanız köylünüzü rençperinizi de alıp satamazsınız, onların sırtından yaşayamazsınız.” (*Darağacı*, s. 7)

Zaman Toprak ve Sahibi romanında sultanlarının kendi mallarını ayrı devletin mallarını ayrı tuttukları belirtilir. Bu törelerden ileri gelmektedir. Osmanlı Devleti’nin kurucusu Osman Bey’den beri bu hep böyle olmuştur. “Senin Türk dediğin kendi öz malından söz vermiş ise, verir; kendi varlığından paylaşmak istediğini, paylaşır. Lâkin Devletin malını söz vermiş ise .. boş bulunmuştur.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 100-101)

B. Devlet Adamlarının Devlet Anlayışı

Anahtar romanında vezir Nizamül Mülk'e göre saray devlettir. Hükümdarlar sınırlarına çekilip ülkeyi saraylarından korumalıdır. (*Anahtar*, s. 15) Buna karşı çıkan Küpeli Hafız hem beyin hem de halifenin sarayı olduğunu söyleyerek o zaman 'Halife de devlettir' der.

Bu Atlı Geçide Gider romanında Şeyh Hüseyin-i Ahlâti, Şeyh Bedreddin'e bir insan olarak sultan kadar bu dünyaya sahip olduğunu söyler. Yani devlet yöneticisinin aslında sıradan biri olduğunu vurgular. "Bir insan her insana sahiptir, kadını, erkeği düşünülemez. Sınır yoktur, insan insanın sınırındır bu da ortaklıktır; ortaklı iştiraktır, ayrıcasız katılmadır ve paylaşmadır." (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 258) Şeyh Hüseyin-i Ahlâti, böyle bir devlet anlayışı ön görür.

C. Diğer Roman Kişilerinin Devlet Anlayışı

Anahtar romanında Hasan Sabbah bir roman kişisi olarak dünyanın insanlar için olduğunu düşünür. Oysaki beyler ve sultanlar dünyaya hakim olmuştur. Koskoca dünyada onlardan insanlara rahat yoktur. Ona göre beyler ve sultanlar ölmelidir.

Beylerle Sultanlar savaştan başka bir şey düşünmez, başka bir şey bilmez. Niçin? İnsanlar ne kadar çok ölürse Beylerle Sultanların cebi o kadar çok dolar da onun için? Onların cebi dolsun diye sen yoksul mu kalacaksın? Sen bu dünyadaki cennet için yaratıldın, bu dünya nimetleri yalnız senin için, bütün insanlar kardeşlerin için ortak ve eşitçe. Bunu senden esirgeyen Beylerle Sultanlar ölmelidir. (*Anahtar*, s. 54)

Bu Atlı Geçide Gider romanında devşirme roman kişileri tarafından ülke Tanrı'nın malı olarak görülmüştür. Toprağa sahiplenilen Murat Bey bu konuda eleştirilmiştir. Halbuki toprak Şeyh Bedreddin'e göre insanlara emanettir. "Ülke Tanrının ülkesidir. Zenginlik dediğimiz mal Tanrınındır. Kimse bir başına sahiplenemez, bir topluluğun adına da sahiplenemez. Emânete, Tanrının olana sahiplenilir mi?" (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 210)

Bu görüşün aynısı *Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu* romanında da görülür. Belediye Reisi ve Burak adlı roman kişisi sahip oldukları her şeyin

Tanrı'nın olduğunun farkındadır. Sahip olunan her şeyin elden ele değişen bir emanet olduğu vurgulanır. “Herşey Tanrı'nındır Burak oğlum. Biz emanetçiyiz, bizden önce de sahipleri vardı, nerde onlar şimdi? Yarın biz nerde olacağız? Tanrı'nın malı Tanrı gibi kalıcıdır.” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 51-52) Bu dünyada insanların canı nasıl Tanrı'ya emanetse malı da Tanrı'nındır. “Öyleyse mal emanetini de Devlet istedi mi Devlete, Millet istedi mi Millete devredeceksin..” (*Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, s. 163)

Geçitteki Ülke romanında Halı Dokumacıların Usta Kadını, Alanur'un Doğan Bey'i beklediği süre içinde Alanur'un kendini halı dokumaya adanmasından endişelenir. Alanur'un bu yüzden halı bitmeden bitip tükeneceğini düşünür. Usta Kadın bu olay üzerine insan ömrünün geçiciliğini fark eder. Devlet ise kalıcıdır. “Alanur gider bir Alanur doğar dünyaya. Ama bu halı yarım kalırsa doğan Alanur tamamlayamaz onu. Halı gerçek Alanur yalan.” (*Geçitteki Ülke*, s. 15) Görüldüğü gibi devlette de kişiler gider devlet baki kalır.

Darağacı romanında da *Geçitteki Ülke* romanında olduğu gibi devlet varken kişilerin geçici, önemsiz olduğu düşüncesi anlatılmak istenmiştir. Sadrazamdan öcünü almak isteyen Sefil Ali'ye Minnet Bey kızar. ”Sefilsin seni ana doğması sefilsin boşuna dememişler. Bre, devlet devlet dersin! Devlet varken ortada kişinin öcü mü düşünülür avanak sefil, yürü! Yürü dedim sana araplığın bitti artık, sil elini yüzünü de adama dön. devlet var şimdi devlet, kişi yok.. yürü!” (*Darağacı*, s. 362)

Zaman Toprak ve Sahibi romanında Yassef Nassi, parayı her şeyin üstünde tutan bir devlet anlayışına sahiptir. Bir devlete hakim olmak istiyorsan mutlaka paran olmalıdır. “Para, altındı; para mücevherdir; para her an ve durumda seni alkışlatacak olan altına çevrilebilecek her nesnenin adı idi ki yeri gelirse erkeğinden kadınından az bulunur türde köleler; câriyeler, esirler idi. Bunlara sahip olamayan ise yok olur giderdi; ayak altında kalırdı, ezilirdi.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 345)

D. Roman Kişilerinin Gözüyle İdeal Devlet

Ebem Kuşağı romanında devlet idealize edilmiştir. Her kim halkı mevcut yönetimden daha iyi yönetecekse, halka insanca davranıp kan dökmeyecekse onun başa gelmesi istenmiştir.

Kim ehil ise gelsin yönetsin lâkin mum gibi eriye eriye, kendini yok edip başkalarına ışığını vererek yönetsin. İktidar budur, saltanat budur benim için. Yoksa insanların sırtına binip, insanları hayvan niyetine sürerek iktidar olunamaz. Kan dökerek iktidar olunamaz; kanların suladığı köklerde yeşermiş ağacın meyvesini kim, nasıl yiyebilir? (*Ebem Kuşağı*, s. 342)

Aydınlığın Mühürü romanında Yesili Hoca Ahmed, barış dolu bir ülke tasarlamaktadır. Din kardeşlerinin düşman olmasına anlam verememektedir. Allah'a bağlı insanlar yaşamalıdır bu ülkede. Hikmetlerinde insanlara bunları aşıl原因 Hoca Ahmed, ülkesinin bu yolda ilerlemesini ister. "Ülkemin de, ülkemin insanların da, hattâ bütün insanların da ancak bu yol ile sükunlu bir ömür yaşayacağını biliyorum. Severek, sayarak, öçsüz ve kinsiz bir dünyada bir kardeşlik ülkesinin güveni sağlanabilir ancak; Oğuz Soyunun ülkesi böyle olmalıdır." (*Aydınlığın Mühürü*, s. 543)

XI. CİHAN HAKİMİYETİNE GİDEN YOL

A. Niçin Cihan Hakimiyeti?

Osmanlı'nın kuruluşunda rol oynayan şahsiyetlerde idealizm doruk noktasındadır. Onlar, son derece iyi yetişmiş, kendilerini tamamen Allah'ın adını yüceltmeye, milletin huzur ve refahını sağlamaya ve zulüm edenlerle savaşmaya adanmışlardı. Hep bu gaye ile mücadele etmişlerdir. Sorumluluklarını çok iyi bilmektedirler. İdealleri sıradan insanların anlayamayacağı kadar büyüktür. Onlar “Cihan Devleti” olma yolundadırlar. Sadece günü değil daha sonrasını “zümürdüanka” yı düşünmektedirler.¹⁰³

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun *Kilit* romanında cihan hâkimiyeti düşüncesinin kaynağı Göktürk Devleti'ne kadar dayanır. Romanın ilk cümlesinde Bilge Kağan Tanrı'nın göndermiş olduğu kağan olduğunu söyler. Sarı Hoca, bu sözleri mırıldandıktan sonra Alpaslan'ın gözlerinde Oğuz Han ile konuşan kurdu görür ve onun ayaklarına kapanmak ister. Alpaslan da Bilge Kağan gibi tüm dünyaya hakim olmak için bütün Türklerin kağanı olacak ve kilidi açacaktı. Eski Türklerin cihan hakimiyetine olan inancının kuvveti, bu romanda Selçuklu Türklerinde de görülür.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Tuğrul ve Çağrı Beyler, Göktürk Devleti'ni yöneten iki kardeş Bilge Kağan ve Kültigin'e benzetilir. “Tuğrul ve Çağrı'yı ben Bilge Kağan ile Kültigin'e benzetirim hep; oldum olası bu iki kardeş, o iki kardeşin ölmüş de dirilmiş derim. Daha da ne deyim sana Sav-Tekin oğlum o Bilge Kağan ile Kültigin denilen iki kardeş, bir atın iki kulağı gibi öyle dik yüz yıl sonra da bin yıl sonra da yine gelir... Gelince de Türk boyları bir olur arkadaş...” (*Kilit*, s. 71) Göktürk Devleti kağanlarının cihan hâkimiyeti idealinin Selçuklu Devleti'nde, tüm Türk boylarını birleştirerek ulaşılmamış topraklara gitme arzusu olarak hala yaşadığı görülmektedir. Hatta kimseye ait olmayan daha önce hiç kimsenin ulaşamamış

¹⁰³ Cengiz Karataş, Agt, s.158.

olduğu topraklara ulaşma isteği de bu noktada önemlidir. "...Horasan da, Kuhistan da, Ceyhun'un her iki yanı da Türk boyları için ekile sürüle yorulmuş toprak olmuş; dölsüz toprak olmuş, aç toprak olmuş, bize sökülmemiş çayır lâzım, biz sökmeliyiz; çayırın altındaki toprağı ilkin biz çıkarmalıyız ki gün ışığına, bizden başkasını yabancı bilsin.." (*Kilit*, s.70)

Cihan hakimiyetine ulaşmak demek bütün toprakların Türklerin olması demektir. Bunun için durmadan ilerlemek, her toprağı yurt yapmak gereklidir. Roman kişilerinden Sarı Hoca'nın gördüğü kurt Türklere cihana hakim olmaları için şöyle sesleniyordu: "Bizimkilere sanki uyanın artık demek istiyordu. Bu yurt size yurt olmaz, sizin yurdunuz daha ötelerde, daha ötelerde; günün battığı yerlerde.." (*Kilit*, s. 93) Daha ötelerde sözcükleriyle cihan hakimiyeti idealinin sınırlarının olmadığı anlatılmak istenmiştir.

Tarih boyunca cihan hakimiyeti ideali uğruna bütün devletler ulaşılması imkansız olan denizlere, hatta gökyüzüne devletlerini taşımak istemişlerdir. Dandanakan Savaşı'nda kilidin yarım açıldığını düşünen roman kişileri ulaşacakları yurtlarının kapalı bir kutu olmasını istemezler. Türklerin denize suya özlemi, denizi, suyu sonsuz bulmaları *Kilit* romanında da göze çarpar. "Deniz sonsuzdur. Buraları gibi kapalı kutu değildir. Kapalı kutu da boğma Selçuklu'yu.. Kapalı kutuda ne yetişir ki.. Üstüne kilidi vurdun mu hapissin, denize kilit vur bakalım hadi.. göğe kilit vur..." (*Kilit*, s. 174) Açılma, toprakları genişletme ve denize ulaşma arzusunu Alpaslan'ın içinde uyandıran Sarı Hoca, Alpaslan'a Selçukluları istediğin her yere sen taşıyacaksın der. "Gözlerimin önünde Selçuklular, Selçuklular, Selçuklular... mahşere kadar Alpaslan'ım.. deniz kıyısında.. denizlerin ötesinde.. gök yüzünde bile var..." (*Kilit*, s. 175)

Anahtar romanında devletin hedefleri Sultan Alpaslan'ın oğlu Melikşah tarafından gerçekleştirilmeye çalışılır. Melikşah babasının cihan hakimiyeti idealini ve babasına bu konuda verdiği sözü Alpaslan'ın beylerinden olan Afşın'a şöyle anlatır:

'Babam, denize varmak isterdi. Afşın Beyim' dedi. 'Denize de göğe de kilit vurulmaz, derdi. Göğü sen bana bırak; denize varmanı istiyorum. İlk vardığın denize kılıcını üç defa vur ve bir avuç kum al

gel. O kılıcı da kullanma bir daha. Deniz kumuyla birlikte babamın mezarına koyacağım.” (*Anahtar*, s.11)

Kapı romanında Çaka Bey’in toprağı avuçlaması cihan hakimiyeti hedefini göstermektedir. “Bu tertipli, küçükçe, inceden ellerin parmakları, yerin altında kocaman damarlar hâlinde uzuyor, yerin altından şöyle avuca sığmayacak kadar geniş bir toprağı avuçluyor gibi geldi.” (*Kapı*, s.90) Selçuklu Türkleri için ilk başta bir avuç içi kadar küçük olan bu toprak parçası git gide genişliyordu. Kapı da cihan hâkimiyeti fikri yerleştikçe büyüyordu. “O kapı önceleri Ceyhun yörelerindeydi, Tuğrul Beyle Çağrı Bey zamanlarında. Alpaslan getirip Malazgirdde pekiştirdi, Süleyman Şah İznikte örmeli taşlarla devleştirdi bu kapıyı.” (*Kapı*, s. 101)

Konak romanında Şeyh Edebâli Osman Bey’in göreceği düşü anlatır. Osman Bey bu düşte tohum olarak görülmüştür. Osmanlı’nın karnından türeyen ağaç yani devlet dünyayı tutacaktır. Bu da cihan hakimiyetini ifade eder. “Benim, Şeyh Edebâli olarak benim koynumdan bir ay doğmaktadır. Bu ay, dolunay hâlini aldığında varıp Kara Osman’ın koynuna girer. Bu demdeyken, Kara Osman’ın göbeğinden bir ağaç köklenir, dallanır, budaklanır, gölgesi dünyayı tutar. Gölgesinin altında dağlar vardır; dağların dibinden sular çıkar; bu çıkan sulardan kimi insan içer kimi insan bağını bahçesini sular, kimi insan çeşmeler akıtır.” (*Konak* s. 174)

Çatı romanında Osman Bey’in Karacahisar’da devletini kursa da sadece burayla yetinmeyeceği devletini genişletip daha nice hisarlara ulaşacağı düşüncesi cihan hakimiyeti fikrini göstermektedir. Çünkü Türkmen milleti bir tohumdan birçok büyük ağaç meydana getirmek ister. Tohumu Söğüt olarak kabul edersek Osmanlı Devleti’nin ulaşmak istediği şey tüm dünyaya hakim olmaktır. “Dün Söğüt dar geldiyse yarın da bu şimdiki yerler dar gelecektir.” (*Çatı*, s. 127)

Üçler, Yediler, Kırklar romanında cihân hakimiyetinin nedensiz olduğunu dile getiren ifadeler vardır. Cihan hakimiyeti Türklerin önünü aydınlatan bir ışık olarak düşünülmüştür. ”Kalkıp tâ Dersteden, Bulgar elinden onca yol tepip Karası Beyliğine neden geldiğimizi oldum olası düşünürdüm. Gelgelelim bizde sormak, sebep aramak yoktur. Gözümüzün önünde tabiat, gönlümüzde ışık vardır.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 42)

Çatu romanında cihan hakimiyeti fikri yeni hisarlara ulaşmak olarak geçiyordu. *Üçler, Yediler, Kırklar* romanında ise yeni topraklara ulaşma düşüncesi şöyle ifade edilmiştir: “Bize yeni Konaklar gerekecek Sülemiş, yeni Konaklara yeni adamlar gerekecek.” (*Üçler, Yediler, Kırklar*, s. 147)

Bu Atlı Geçide Gider romanında Emir Hüseyin ile Timur Beğ’in konuşmasında bütün çevrelerin, dünyanın hakimiyetinin sağlanması düşünülür. “Bütün çevreler senin olur ise? Bütün çevreler?.. Dünya yâni.. dünya demek istedin? Çok.. büyük.. kocaman bir çevre..?” (*Bu Atlı Geçide Gider*, s. 141)

Geçitteki Ülke romanında Buhara’dan gelen Muhammed Şemseddin üç kandil simgesinden söz eder. Bu üç kandilin üçü de aslında sevgidir. Birinci kandilin yanması halkla devletin bağlanmasıdır. Yani birlik olmaktır. İkinci kandil de yönetenle yönetilenlerin toprağa bağlanması söz konusudur. Bu da devlete işaret eder. Üçüncü kandil ise halk ile yönetenler dışındaki insanların bir devlete ve devletin de gökyüzüne ve yeryüzüne bağlanmasını temsil eder. Bu da cihan hakimiyetini göstermektedir.

Bu üç kandilden biri sevgimizdir; bizde yanar, bizde söner, bizden sonraya kalır; bizi halka halkı bize hepimizi bedenimizi vereceğimiz toprağa bağlar. Bu üç kandilden ikincisi yine sevgidir; bizi yönetenlere, yönetenleri bize.. hepimizi bizi doyuran toprağa bağlar.. bizde yanar, bizde söner, bizden sonraya kalır. Ha babam bu üç kandilden üçüncüsü bir daha sevgidir. Halkımızla yönetenlerimizin ötesinde kalan insanları bize, bizi insanlara hepimizi bir göğün altına bir yerin üstüne bağlar.. bizde yanar, bizde söner, bizden sonraya kalır. Biz de, bizden öncekilerin yolunca bu üç kandilimizle geldik temelleşmeğe. (*Geçitteki Ülke*, s. 165-166)

Darağacı romanında Şeyh Bedreddin insanların hepsinin din, dil, ırk ayırt etmeksizin eşit olduğunu düşünür. Bu eşitlikten yararlanarak geniş bir daire çizip bütün insanları ayrıcalıksız içine alması onun cihan hakimiyeti idealini gösterir. Onun müritleri olan Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa ayrı ayrı birer Bedreddin olmuştur. Müritleri de cihan hakimiyeti düşüncesini savunurlar. Şeyh Bedreddin’in

bütün dünyayı yönetecek bir padişah olmasını isterler. Şeyh Bedreddin böyle bir şeyi kabul etmez. Çünkü bunu yapmak acımasız olmayı gerektirecektir.

Gece Vaktinde Gündönümü romanında Mehmed Çelebi Hıristiyanlığın kalesi olan Bizans'ı alıp İstanbul'u ele geçirmek ister. Bu düşüncesinin bir nedeni Peygamber buyruğudur. Çelebi, İstanbul'u alarak Peygamber'in müjdelediği kutlu asker olmak ister. Ayrıca İstanbul'un alınması demek Dünya'ya bir kapı daha açmak demektir.. İstanbul'un alınması cihan hakimiyetinin dini cephesidir.

Zaman Toprak ve Sahibi romanında da Osmanlı Devleti için çınar ağacı benzetmesi yapılır. Bu ağacın dünyayı sarmaladığı şu cümlelerle anlatılır: “Osmanlı Devletimiz bir ulu çınar ağacıdır Ağa Hazretleri, köklerini dünyaya salmış, dalını budağını cihana germiştir.” (*Zaman Toprak ve Sahibi*, s. 110) Osmanlı Devleti cihan hakimiyeti ideali yolunda Kıbrıs'ın konumunun önemli olduğunu farkındadır. Kıbrıs, Venediklilerin elinden alınıp Osmanlı topraklarına katılmalıdır.

Zaman Bir Dar Kapıda romanında cihan hakimiyeti Kıbrıs'tan başlatılıyordu. Çünkü yüzyıllardır Hıristiyanlığın hüküm sürdüğü bu ada artık İslâmiyet'i bekliyordur. “Kıbrıs'tan başlayacak bir dünya egemenliği Kutsal Roma'nın yerini almalıydı; bunun için de önce Lâtin Kilisesi silinmeli adadan..” (*Zaman Bir Dar Kapıda*, s. 50)

Nurs Köyünden Dünyaya romanının iki cildinde de bütün İslâm halkının birleşmesi düşüncesi vardır. Bu romanda cihan hakimiyetinin dini cephesiyle karşılaşırız. Bunun için öncü konumunda olan Bediüzzaman Said Nursi, romanda Müslümanları düşünceleriyle tek bir çatı altında toplamaya çalışmıştır. Nurs köyünden dünyaya açılan bu kapı bütün cihana ışık saçmıştır.

Sesler ve Işıklar romanında Oğuzhan'ın bir yay olup hem doğuya hem batıya atılmasından söz edilmesi devletin, toprakların genişleyeceğine işarettir. Göktürkler “...Daha çok deniz, daha çok ırmak” diyerek hâkimiyetlerini çok uzaklara taşımak istiyorlardı. Cihân hâkimiyetinin bir su gibi bütün her yere yayılması ideali romanda şöyle ele alınır: “Su olmalısın Kayıbeğ torunum, dağ olmalısın Kayıbeğ!... Su.. suya, suya Kayıbeğ torunum suya!” (*Sesler ve Işıklar*, s. 31) Romanda Oğuzhan'ın ruhunu sembolize eden Akkuşun kafesinden göğe salınması da Türklerin gökyüzü kadar genişlemek istediğini göstermektedir.

Romanda dinin de cihan hakimiyetini sağlama da önemli bir faktör olduğu vurgulanmıştır. Din insanları birleştirecek ve güçlü bir İslâm kardeşliği yaratacaktır. Peygamber'in İstanbul'un alınması üzerine söylediği hadislere de romanda yer verilir. İstanbul, dünyanın merkezi konumundadır, bu bakımdan alınması çok önemlidir. Romanda Oğuzhan'ın dünyanın ortası sayılabilecek bir toprakta yurt edinmesi gerektiğinin düşünülmesi de bu bakımdan dikkat çeker. Dünyanın ortası ele geçirildiğinde çok ırmak, çok denizli yerlere gidildiğinde orada sadece tek devlet, tek millet, tek dil olacaktır. (*Sesler ve Işıklar*, s. 30)

B. Cihan Hakimiyetine Giden Yolda Yaşananlar

Kilit romanında Sav- Tekin'in Alpaslan'a verdiği kilit hakkında konuşulurken Selçuklu çadırlarına baskın yapılır. Sarı Hoca küçük Alpaslan'ı da yanına alarak Ceyhun bölgesine geçmeye çalışır. Bu sırada Sarı Hoca, Alpaslan'a cihan hakimiyetine duyduğu inancını ve bundan vazgeçmeyeceğini şu sözlerle anlatır: “Yürü Alpaslan'ım, Tut elimden, gene geleceğiz; hem de bin misli!” (*Kilit*, s. 17)

Anahtar romanında Selçuklular, herkesi içine alacak bir dünya kurmaktan söz eder. Aslında Selçuklu Devleti başlı başına bir dünya olarak görülmüştür. Bütün dünyayı fethetmeye karar veren Melikşah, şu sözleri söyler: “Saraylar Selçuklu'nun sarayı değil sarayları olacak, bundan kimsenin şüphesi olmamalı. Bizim düşündüğümüz Selçukludur, Abbasi sarayını da içine alacaktır, Fâtımî sarayını da.” (*Anahtar*, s.18) Nitekim; Melikşah'tan sonra Anadolu Selçuklu Devleti'nin başına geçen Süleyman Bey de cihan hakimiyetinin denizlere ulaşmanın ötesinde bir şey olduğunu vurgulamıştır: “Mâdemki denizimiz var.. bunca denizimiz var.. üstünde yürümesini de öğrenelim. Denizlerin sonu nerdeyse..” (*Anahtar*, s. 273)

Kapı romanında Hasan Sabbah'ın adamı Salih Dâî, Selçukluların cihan hakimiyeti idealini boş bir ümit olarak görür. Yeryüzünün efendisi olamazsınız, yok olacaksınız, der. (*Kapı*, s. 203)

Geçitteki Ülke romanında Timur, Seyyid Bereke'nin dini rolünden yararlanarak dünya hakimiyetini sağlamak için tek bir dinin, tek bir padişahın olması gerektiğini söyler. Bu hedefini gerçekleştirebilmenin tek yolunun savaştan

geçtiğini düşünür. “İstesek de istemesek de dünyanın durumu savaşı gerektiriyordu. Madem ki gök yüzünde bir tek Tanrı vardı öyleyse onun hak dini cihânı tutmalıydı; bunun için de yer yüzünde bir tek padişah olmalıydı.” (*Geçitteki Ülke*, s. 180) Romanda Osmanlı cephesinde ise cihan hakimiyetine ulaşmanın yolu Türkmeni bir sancak altında toplamaktan geçtiği düşünülmektedir.

Her hükümdar kendinden önce yapılmış işlere yenisini ekleyerek, devleti geliştirerek devam ettirmek ister. *Gece Vaktinde Gündönümü* romanında Mehmed Çelebi, dedesi Murat Bey’in alamadığı yerleri almak, ulaşamadığı yerlere ulaşmak arzusundadır. Hatta tüm dünya benim olsun demektedir. Cihan hakimiyetinin mimarı da kendisi olmak ister. “Beş kere yüzbin Murad Beğ olup çıkmak yer yüzüne; dünya milletlerine karşı ‘Bre benim bu gelen benim! Bre benim hey!.. Dağlar taşlar bre densiz dünya benim, benim, benim!’” (*Gece Vaktinde Gündönümü*, s. 151)

Yesili Hoca Ahmed, *Aydınlığın Mühürü* romanında dünya beyliği kurmak ister. Bu beyliğin temeline de gönlünü oturtmuştur. Müridleri vardır onun. Hep birlikte el ele verirlerse dinin gücüyle dünya beyliğine ulaşabilirlerdi. Bunun için önce Konstantiniyye’nin alınması lazımdır. “Konstantiniyye elbette alınacaktır.” diyen Yesili, cihan hakimiyeti idealine yürekten inanmaktadır. (*Aydınlığın Mühürü*, s. 550)

Romanda Kızıl Elma İdealinden de söz edilir. Türklerin bu idealden vazgeçemedikleri ve bu idealinin sonsuza uzandığı belirtilir.

Bizde eski, en eski, Oğuz Handan kalma bir Kızılelma ışığı vardır; Kızılelma ışığını ben gidebildiğimiz en son yer, tutunacağımız en uç nokta bilir, bir sonraki durağın ışığıdır diye düşünürüm, o son durağa vardığımızda yandığını, daha ötede bizi çağırdığını gördüğümüz ışık! O bizim Kızılelmamızdır. O ışık, bizi Yaradanın özümüne bizim için yaktığı ışıktır ve biz her neredeysek bir adım ötemizden bizi yine çağıracaktır. O ışığı sürekli yanık tutmak için biz burada ateş olacağız, yanacağız, ısıtacağız! (*Aydınlığın Mühürü*, s. 470)

C. Cihan Hakimiyetinin Sağlanması

Kapı romanında cihan hakimiyetinin sağlanması için İstanbul, Bizans'tan alınmalıdır. Cihan hakimiyetinin sağlanması için de yiğit, adaletli bir cambaz lazımdır.

İp cambazlarının sıırığı, cambazın düşüp de ölmemesini sağlar; eyi kullanırsa tabiy, kullanmasını bilirse. Sıırığın tam ortasını düşünün sultanım. İki yandan dengeyi sağlayacak yeri. Orası Bizanstır işte; Konstantinopolis de dedikleri şehir. Daha genişinden dersek bir yanda Urumeli bir yandan da Hungaryaya kadar uzanan kesim. Burayı iyi tutan bir cambaz bütün dünyanın hâkimi olur, olmazsa da dünyanın dengesini sağlama alır. (*Kapı*, s. 221-222)

Konak romanında cihan hakimiyeti kubbe fikriyle anlatılmak istenmiştir. Taş Yontucu ile Dülger Kumral Dede'ye bu kubbenin oluşmasını anlatır. İnsanları bir bütün halinde toplayacak yeni din İslamiyet kubbe fikrinin temelidir. Aynı zamanda kubbeler gökyüzüne bakan ve yüksekliği ile gökyüzüne en yakın yerlerdir. Taş Yontucu insanların hepsinin bu kubbe etrafında toplanıp cihan hakimiyetini sağlanacağını söyler.

Bir kubbe Şeyhim, bir kubbe, Tekfurlardan, Selçuk ustalarından kalanları bir kubbe örtmeli. Öyle taşlar yontum ki kağşamışlığı sarıp sarmalayacak, bu sütunları diriltecek istese de istemese de bizi kubbeye götürecektir.. Say ki gökyüzü olsun bu kubbe.. say ki biz yonttuğum taşlarız; buraya geldik.. kalıntıları, kağşamışlığı sarıp sarmalayacağız.. ta nice sonraya kalan bizim sargılarımız olacak, bizim kubbemiz olacak. (*Konak* s. 117)

Konak romanında cihan hakimiyetinin sağlanması için Oğuz soyundan gelen aşiretlere tohum serpmekten söz edilir. Cihan hakimiyetinin sağlanması için önce aşiretler birleşip devlet olmalı sonra da hep birlikte dünyaya hakim olmak için mücadele etmelidir.

Cevahir İle Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu romanında Türkçülük düşüncesi devleti hem birleştirmeye hem de genişletmeye yarayacaktır. Türkiye toprakları dışında yaşayan Türklerden bazıları da böylelikle tutsaklıktan kurtulacak herkes

Türklük çatısı altında toplanacaktı. Bu fikir cihan hakimiyetinin sağlanması bakımından önemlidir.

Darağacı romanında Bayezid cihan hakimiyetini sağlamak için Timur engelinin ortadan kaldırılıp Bizans'ı, Roma'yı ve Mısır'ı bitirecek yeni bir dünya tasarlar. Bu dünyada “Bir tek gökyüzü! Bir tek Tanrı!” olacaktır. (*Darağacı*, s. 116)

...ve *Çanakkale Geldiler/1* romanında Çanakkale bir kapı olarak görülmüştür. Bu kapının geçilmesi cihan hakimiyeti ideali için, Bizans'tan İstanbul'un alınması kadar önemli bir adımdır. Çünkü bu kapı yalnızca İstanbul'a açılmaz. “Çanakkale.. Türkiyenin kapısı; Ortadoğunun, hatta Avrupadan bütün Asyanın kapısıdır, çünkü İstanbul'a açılır.” (...ve *Çanakkale Geldiler/1*, s. 168) Romanda Çanakkale için mücadele eden yabancı devletler Türkleri geldikleri yere Asya'nın içlerine sürmek isterler. Türkler ise genişleme, dünyaya yayılma idealini her dâim taşımışlardır.

Sahibini Arayan Toprak romanında İstanbul'un fethine ve Çanakkale savunmasına katılanlar gibi Kıbrıs'ın alınmasına katılanlar da Peygamber tarafından cennetle müjdelenmiştir. Romanda Kıbrıs'a ilk ayak basan kadın olan Hala Sultan sahibini arayan toprağa ilk el uzatandır. Bu olay cihan hakimiyeti için de önemli bir adımdır. “Cennet mi Kıbrıs idi Kıbrıs mı Cennet idi acaba? Fakat o gemilerde o denizden Cennete ulaşacağını Yüce Peygamberi müjdelediğine göre Kıbrıs muhakkak ki Cennete ulaşacağı eşik olacaktı ve orada kalacak olan Müslüman olan herkes için bayraklaşacaktı.” (*Sahibini Arayan Toprak*, s. 211)

XII. SONUÇ

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanları Türk devlet yapısının oluşumunu, devlet kurulması için gerekli olan ihtiyaçları irdelemesi bakımından önemlidir. Yazar, okuyucuyu romanlarıyla tarihte bir yolculuğa çıkarmıştır. Bu yolculukta okuyucu, Türk devletinin bütün özelliklerini roman kurgusunda tanıma fırsatı bulmuştur. Roman kişisi olarak seçtiği tarihi kişilikleri idealize ederek okuyucuya tanıtmıştır. Yazarın bütün bunları yapmasının amacı, soyut olan devlet ve cihan hakimiyeti düşüncesini somut bir hâle getirebilmektir. Çalışmamızda bu soyut kavramlar aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, yazdığı tarihi romanlarında Türklerin Asya içlerinden Anadolu'ya gelişlerini, burada yeni bir vatan edinebilme serüvenlerini, Anadolu önlerinde ve Anadolu'da kurdukları devletlerin bedellerini, devletlerini yüceltme faaliyetlerini, devlet felsefelerini, devleti koruma ve kollama çabalarını, Anadolu'da kurdukları cihan devleti sayesinde îlâ-yı kelimetullah inanç ve idealiyle cihan hakimiyeti mefkuresini, devletlerinin çöküş macerasını, elde kalan son yurt parçasını korumak ve elde tutmak için girişilen mücadeleleri, devleti kaybetme korkularını, devletle özdeşleşip devlet olarak yaşama arzularını anlatmaktadır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında devlet ve cihan hakimiyeti düşüncesine dair tespitlerimizi maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mustafa Necati Sepetçioğlu, romanlarında kullandığı sembollerle konu arasında bağlantı kurmuştur. Örneğin, *Anahtar* romanında devlete duyulan ihtiyaç, *Kilit* romanında yurt kurma, *Kapı* romanında devlet kurma, *Konak* ve *Çatı* da ise cihan hakimiyetinin temelleri atılmıştır. Romanları incelemeye başladığımız ilk bölümde roman kişilerinin devlete duyduğu ihtiyaçla karşılaşırız. Göçebe yaşayan Selçukluların, devlete, hükümdara, toprağa, her şeyden önce de vatana olan ihtiyaçları dikkat çeker. Romanlarda devlet çeşitli nesnelere benzetilerek devlete duyulan ihtiyaç somutlaştırılmıştır. Devletin, fırına, kümese, ağaca, yüreğe, halıya ve kozaya benzetilmesi gibi. Bu ihtiyacın giderilmesinin şartı birlik ve millet

olmaktan geçer. Romanların hemen hepsinde birlik duygusuna yer verilmiştir. Türk topluluklarının ve devletlerinin en fazla yurda, daha sonra birliğe, adalete, düzene ve kendilerini yönetecek olan bir sahibe ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.

2. İkinci bölümde Türklerin Anadolu'da sağlam bir devlet kurma mücadeleleri ele alınmıştır. Devlet kurmada ordu gücü ve manevi gücün etkili olduğu saptanmıştır. Romanlarda kendilerini sahipsiz hisseden Boğaç ve Balçar gibi roman kişileri yurda en çok ihtiyaç duyanlardır. Romanlarda çadır- ev sisteminin de devlet kurmada etkisi vardır. Çadır yaşamından vazgeçemeyen Türkler devlet kurma da zorlanmaktadır. Yerleşik yaşama geçilirse bütünlük sağlanacak evler devletin en küçük yerleşim yerleri olacaktır. Liderlerin ise kalıcı devlet kurma istekleri ön plana çıkar.

3. Romanlarda devlet kurmanın önemi üzerinde durulmuştur. Devlet olmadan hiçbir şeyin sağlam olmayacağı roman kişileri tarafından gerek diyaloglarda ve gerekse monologlarda sık sık dile getirilmiştir. Devlet kurmak için mücadele veren roman kişileri dağılmamak için canla başla savaşmak zorunda kalmıştır.

4. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Dünki Türkiye serisindeki romanları birbirinin devamı olan nehir romanlardır. Türklerin, Anadolu'yu fethetmek için Bizansla girdiği mücadeleler ve bu uğurda yapılan savaşlarda devletin örgütlenişi dikkat çeker. Yazar, boyların ve aşiretlerin savaş öncesinde müthiş bir birlik kurarak teşkilatlanmasını işler.

5. Romanlarda en çok din ve eğitim kurumları üzerinde durulmuştur. Diğer kurumların gelişmesinin ve devletin kalkınmasının bu iki kurumun elinde olduğu vurgulanmıştır. Örneğin ordunun ülkeyi daha iyi savunması ve yeni fetihler için hazırlanması, sosyal yaşamda kalkınmak için bugünkü meslek okullarını andıran kurumların teşekkülü ve faaliyeti, insanın tüketimden üretime geçebilmesi hep eğitim ve eğitim kurumları sayesinde olacaktır. Dinin birleştirici gücü ise bütün bunların etkisinden daha büyüktür. Romanlardaki kişilerin hemen hemen hepsi devleti Tanrı'nın koruduğuna inanmışlardır.

6. Romanda eğitim anlayışı iki kolda gelişmiştir. Birincisi ahiret mutluluğunu sağlayacak eğitim, ikincisi insanların dünya hayatını düzenleyecek eğitimidir. Buna bağlı olarak romanlarda iki tür eğitim kurumu karşımıza çıkar. Medreseler ve genel mektepler. Bazı romanlarda özellikle *Sabır Ağacı* serisinde yabancı okullarla da karşılaşılır. İngilizler Kıbrıs'ın yönetimini ele geçirdiğinde eğitim alanında kendi dillerinin, tarihlerinin okutulmasını zorunlu kılmıştır. Bu romanda eğitimde yaşanan baskı derinlemesine ele alınmıştır. Türkler çözüm yolu olarak Türkiye'den kitaplar getirtmiş ya da Türkiye'ye tahsil için öğrenci göndermiştir.

7. İncelenen romanlarda ekonomik ve sosyal yaşamdaki bozulmalar da karşımıza çıkar. Ekonominin bozulması vatan toprağının yabancı güçlere bırakılmasına bile neden olmuştur. *Sabır Ağacı* ve *Bir Ömür Boyu Kıbrıs* serisinde Kıbrıs'ın kaybedilmesi buna örnektir.

8. Romanlarda hem bireyler hem de devlet yöneticileri genellikle devlete bağlıdırlar. Bunun aksi istikamette olan roman kişileri de devleti zayıflatmak ve bazen de yıkmak için çaba sarf etmişlerdir. Düski Türkiye serisinde yer alan Hasan Sabbah bölücülük yaparak devleti yok etmek istemiştir.

9. Kuruluş dönemi romanlarının hemen hemen hepsinde roman sonunda hükümdar ölür, yerine oğlu yönetimi devralır. Bu durum devletin kalıcı kişilerin geçici olduğunu göstermesi bakımından ilginçtir.

10. İncelediğimiz romanlarda en çok üzerinde durulan konulardan biri de devlet yöneticisinin vasıflarıdır. İdeal bir yönetici arayan halk, hükümdarının her konuda donanımlı olmasını ister. Çoğu romanda devlet yöneticileri için yapılan “akıl -yiğitlik – inanç” senteziyle karşılaşılır. Halk bu özelliklerin yanı sıra devlet yöneticisinin insani yönünün kuvvetli olmasını arzulamaktadır.

11. Bireylerin de devlet için üstlendikleri bazı sorumluluklar vardır. İncelenen romanlarda aile kurmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bunun sebebi ailenin en küçük sosyal kurum oluşudur. Romanlarda aile kurmanın devletin ve milletin devamlılığını sağladığı söylenir.

12. Romanlarda devletin zayıflama ve yıkılma sebepleri üzerinde de durulmuştur. Birliğin bozulması ve halk ile hükümdarın birbirine güveninin azalması en önemli yıkılma sebebi olarak görülmüştür. Aynı zamanda devlet kurumlarında bulunan görevlilerin rüşvet alması, insanlar arasında ayrıcalık yapması da devletin çöküşünü hazırlayan nedenlerdir.

13. Romanlarda herkesin farklı bir devlet anlayışı tasavvur ettiğini gözlemlenmektedir. Liderler, ülkenin kendilerine Tanrı tarafından emanet edildiğini düşünürlerken bireyler, bütün her şeyin Tanrı'nın olduğunu ve Tanrı'nın adil davranarak herkese eşit bir şekilde dağıttığını düşünmüşlerdir.

14. Çalışmamızda “Niçin cihan hakimiyeti?” sorusundan hareketle birtakım nedenler tespit edilmiştir. Romanlarda cihan hakimiyetinin en önemli nedeni din ve cihat fikridir. Bunun yanı sıra millet olmayı başarabilen devletler kendi milli bütünlüklerinden bir güç oluşturarak dünyaya hakim olabileceklerini düşünmüşlerdir. İncelediğimiz romanlarda cihan hakimiyeti bir ideal olarak karşımıza çıkmıştır. Bu idealin genişlemesi onun imkânsızlığını arttırmıştır. Çalışmamızda da belirtildiği gibi bu ideal Kafdağı gibi ulaşılmaz bir yerdedir.

Bu çalışmada, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun romanlarında devlet düşüncesi ve cihan hakimiyeti idealinin izleri arandı. Ancak, Sepetçioğlu'nun romanlarında yalnızca bu iki konu işlenmemiştir. Romanlarda, halk kültürü, destan ve halk hikayesi geleneğinin uzantıları, eski Türk aile yapısı, tasavvuf ve din algısı da işlenen konular arasındadır. Bu bakımdan Sepetçioğlu'nun romanları bu ve daha başka konuların incelenmesi için araştırmacıları beklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

A. İNCELENEN ROMANLAR

- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Kilit*, İrfan Yayınları, 30. bs. İstanbul, 2009.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Anahtar*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Kapı*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Konak*, Veli Yayınları, 13. bs. İstanbul, 1988.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Çatı*, İrfan Yayınları, 17. bs. İstanbul, 1999.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Üçler, Yediler Kırklar*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Bu Atlı Geçide Gider*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Cevahir ile Sadık Çavuşun Buğday Kamyonu*, Veli Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Geçitteki Ülke*, İrfan Yayınları, İstanbul, 1978.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Darağacı*, İrfan Yayınları, 15. bs. İstanbul, 2004.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Gece Vaktinde Gündönümü*, İrfan Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır*, Veli Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Karanlıkta Mum Işığı*, Veli Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Ebem Kuşağı*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Güneşin Dört Köşesi*, Veli Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Ve Çanakkale 1/ Geldiler*, İrfan Yayınları, 4. bs. İstanbul, 1997.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Kutsal Mahpus-Ebu Hanife*, İrfan Yayınları, 9. bs. İstanbul, 2005.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Ve Çanakkale 2/ Gördüler*, İrfan Yayınları, 4. bs. İstanbul, 1997.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Ve Çanakkale 3/ Döndüler*, İrfan Yayınları, 4. bs. İstanbul, 1997.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı I / Sahibini Arayan Toprak*, İrfan Yayınları, 2. bs. İstanbul, 2004.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı II /Zaman Toprak ve Sahibi*, İrfan Yayınları, 2. bs. İstanbul, 2005.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı III / Zaman Yürüyüşü*, İrfan Yayınları, 2. bs. İstanbul, 2006.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı IV / Zaman Bir Dar Kapıda*, İrfan Yayınları, 2. bs. İstanbul, 2006.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı V / Zaman Sarkacı*, İrfan Yayınları, 2. bs. İstanbul, 2006.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı VI / Zaman Dönümü*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı VII / Zaman Yok*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Sabır Ağacı VIII / Zaman Uyanışı*, Veli Yayınları, İstanbul, 1992.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati ve BAHADIR, Velihan; *Nurs Köyünden Dünyaya I / Gökyüzünden Bir Beşik*, Veli Yayınları, İstanbul, 1994.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati ve BAHADIR, Velihan; *Nurs Köyünden Dünyaya II / Gökyüzünden Yeryüzünden Işıklar*, Veli Yayınları, İstanbul, 1994.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Benim Adım Yunus Emre*, İrfan Yayınları, İstanbul, 1998.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Bir Ömür Boyu Kıbrıs I / Boyun Eğiş*, İrfan Yayınları, İstanbul, 2000.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Bir Ömür Boyu Kıbrıs II / Hayır Deyiş*, İrfan Yayınları, İstanbul, 2000.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Yesili Hoca Ahmed I / Sesler ve Işıklar*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2002.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Yesili Hoca Ahmed II / Aydınlığın Mühürü*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2002.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati; *Yesili Hoca Ahmed III / Hurmalığın Akdoğanı*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara, 2004.

B. YARARLANILAN KİTAPLAR

Atatürkçülük 3, Hzl. Genel Kurmay Başkanlığı, MEB Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984.

AYDIN, Mustafa; *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

BAYKARA, Tuncer; *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2.bs., Ankara, 2009.

BERKES, Niyazi; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, 11. bs. İstanbul, 2007.

CEVİZCİ, Ahmet; *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, 2. bs. Ankara, 1997

DİKİCİ, Mehmet; *Türklerde Devlet*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

DOĞAN, İsmail; *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, Sistem Yayınları, 3. bs. İstanbul, 2000.

DOĞAN, Mehmet Sait, ÖZYURT, Selahattin, BOZTOPRAK, Galip; *Sosyoloji Çarşısı*, Yazı Yayınları, İstanbul, 2009.

- ENGELS, Friedrich; *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, 10. bs. Ankara, 1992.
- ERGİN, Muharrem; *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, 6. bs. İstanbul, 1978.
- GÖĞEBAKAN, Turgut, *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları. Ankara, 2004.
- HACİP, Yusuf Has; *Kutadgu Bilig*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan; *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, 12. bs. İstanbul, Kasım 2000.
- HİKMET, Nâzım; *835 Satır*, YKY, 3.Bs. İstanbul, 2005.
- JOSEPH, Fichter; *Sosyoloji Nedir?*, Çev. Nilgün Çelebi, S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Konya, 1992.
- ÖGEL, Bahaeddin; *Türk Kültürünün Gelişme Çağları II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.
- ÖZDEK, Refik; *Türklerin Altın Kitabı*, Tercüman, C. 1, İstanbul, 1990.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet; *Türklerde Devlet Anlayışı*, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1982.
- PLATON; *Devlet Adamı*, Çev. Behice Boran, Mehmet Karasan, Çağdaş Matbaacılık Yayınları, 2. bs. İstanbul, 1998.
- PLATON; *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 18. bs. İstanbul, 2009.
- Mustafa Necati Sepetçioğlu*, Ed. Hülya Argunşah, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı*, Erdem Dergisi, S. 49, Ankara, 2007
- TEZCAN, Nuran; *Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri*, Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık, 1997.
- TURAN, Osman; *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Yayınları, 14. bs. İstanbul, 2003.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, İstanbul, 1992.

ÜLKEN, Hilmi Ziya; *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, 7. bs. İstanbul, 2001.

C. YARARLANILAN TEZLER

ÇETİNDAS, Dilek; “*Popüler Tarihi Romanlar ve M. Turhan Tan*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 2006.

KARATAŞ, Cengiz; “*Türk Romanında Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Sürecine Yaklaşım*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.

KAPTAN, Saim; *Tarihi Romanımız Açısından Türklerin Anadolu’ya Yerleşmesi (1071-1345)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

D. YARARLANILAN MAKALELER

ALİ, Sabahattin, CİMCOZ, M.Ali; “*Önsöz*”, Platon, *Devlet*, Türkiye İş Bankası Yay , 18. bs. İstanbul, 1962.

ARSLAN, Mahmut “*Eski Türk Devlet Anlayışı ve Kutadgu Bilig*”, *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, Samsun, 1986.

ATASOY, İhsan; “*Takdim*”, *Nurs Köyünden Dünyaya/ Gökyüzünden Bir Beşik*, Mustafa Necati Sepetçioğlu Gözetiminde Velihan Bahadır, Veli Yayınları, C. 1, İstanbul, 1994.

BELGE, Murat; “*Sepetçioğlu’nun ‘Kuruluş’ Pentolojisi-II*”, *Kitaplık*, Dosya: Ütopya, S. 76, Yıl:12, YKY, İstanbul, Ekim 2004.

ÇETİN, Nurullah; “*Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun Romancılığı ve Millî Bilinç Telkini*”, *Edebiyat ve Bilinç*, Öncü Kitap, 1. bs., Ankara, 2010.

ÇETİŞLİ, İsmail; “*Kilit-Anahtar-Kapı Romanlarının Metaforik Anlamları Üzerine*”, *Mustafa Necati Sepetçioğlu*, Ed. Hülya Argunşah, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

DAVUTOĞLU, Ahmet; “Devlet”, İslam Ansiklopedisi, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994.

GÜLER, Ahmet Faruk; ”Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Kilit-Anahtar-Kapı Romanlarında Yüce Birey Arketipi Olarak Küpeli Hafız ve Sarı Hoca”, Erdem Dergisi, S. 49, 2007, s. 114.

KEMAL, Namık; “Vatan”, Namık Kemal ve İbret Gazetesi, Haz. Mustafa Nihat Özön, YKY, 1. bs., İstanbul, 1997.

ŞENGÜL, Abdullah; “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Bir Anlatım Unsuru Olarak Semboller”, Erdem Dergisi, S. 49, 2007.

YILMAZ, Ayfer; “Tarihi Roman Üzerine”, Bilge, Bahar S. 24, 2000.

YURDUSEV, A. Nuri, “Türklerin Bir Devlet Geleneği Var mıdır?”, Zaman Gazetesi, İstanbul, 18 Mart 2010.

E. İNTERNET KAYNAKLARI

<http://bediuzzamansaidnursi.org>, (25.05.20011).